

Міністерство освіти і науки України
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Кафедра міжнародних економічних відносин
Харківський обласний осередок Всеукраїнської громадської організації
«Українська асоціація економістів-міжнародників»
Наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів та молодих вчених
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

**Матеріали XIII науково-практичної
конференції молодих вчених
30 березня 2018 року**

Харків 2018

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431
А437

Затверджено на засіданні кафедри міжнародних
економічних відносин (протокол № 14 від 13.03.2018)

Друкується за рішенням Вченої Ради факультету
міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна
(протокол № 12 від 15.03.2018)

Редакційна колегія:

Сідоров В.І., канд. екон. наук, проф., декан факультету
Казакова Н.А., канд. геогр. наук, доцент, зав. кафедри
Голіков А.П., докт. геогр. наук, професор
Непрядка Н.В., канд. екон. наук, доцент
Ханова О.В., канд. геогр. наук, доцент
Касьян С.А., старший викладач

Адреса редакційної колегії:

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна,
факультет міжнародних економічних відносин та туристичного бізнесу,
61022, Харків, пл. Свободи, 6, к. 378,
тел. (057) 707-51-60, e-mail: meo@karazin.ua

**Актуальні проблеми світового господарства і міжнародних
економічних відносин.** Матеріали XIII науково-практичної кон-
ференції молодих вчених 30 березня 2018 року. – Харків: ХНУ імені
В. Н. Каразіна, 2018. – 316 с.

УДК 339.94 (477:470+571) (063)
ББК 65.59я431

ЗМІСТ

ПЛЕНАРНЕ ЗАСІДАННЯ

Глазкова А. С. Формування інтеграційних процесів розвитку інфраструктури транспорту України	8
Довгаль О. А. Місце України в рейтингу інклюзивного розвитку 2017	11
Матюшенко І. Ю. Потенціал розвитку конвергентних технологій в Україні як результат радикальних технологічних змін нової промислової революції	17
Черномаз П. А. Украина между ЕС и Россией: влияние политики на экономику	26
Чичина О. А. Місце енергетичних ресурсів в сучасному вимірі розвитку світового господарства: теоретичний аспект	30

СЕКЦІЯ 1

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА ТА НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК

Алексеева Т. І., Торяник В. Ю. Вивіз капіталу та його роль у розвитку світового господарства	36
Батюк Л. А., Романащенко І. О. Аграрна сфера нових індустріальних країн Азії в умовах глобалізації	38
Білобородова В. О. Економічне зростання Сінгапуру: причини та проблеми	42
Борох К. В. Офшорні зони (юрисдикції) та їх значення	46
Варварова А. С. Вплив міжнародного туризму на сталий розвиток Німеччини	49
Васьковська Д. В. Глобальне водозабезпечення: проблеми та перспективи	53
Гайдай Ю. В. Новий шовковий шлях як інструмент економічної експансії Китаю в європейські країни	57
Галаган Л. С. Світова і національна енергетична безпека: чинники забезпечення	61
Гамарлі Раміг Особливості зовнішньоторговельної політики КНР	65
Гапоненко Г. І., Куликовська Д. Н. Підвищення конкурентоспроможності України в контексті співпраці з країнами Далекосхідного регіону	68
Гончаренко Н. І., Доля Р. М. Завдання реформування податкової системи України в контексті створення сприятливого фіскального клімату для міжнародного бізнесу	72

Григорова-Беренда Л. І., Волков О. Р.	
Сучасні тенденції торговельних відносин України й Норвегії	75
Григорова-Беренда Л. І., Ліу Тхай Тхань В'єт	
Інвестиційна привабливість регіонів України: галузеві зміни	79
Дацюк К. О.	
Роль еко-інновацій у національній економіці	85
Дрокіна М. М. Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку	88
Дягілева О. Є.	
Сучасний стан податкової системи Південної Кореї.....	91
Елі Салем Н.-В. Зміст та перспективні напрями інноваційного розвитку економіки Республіки Корея.....	94
Засід К. Г. Конфлікт інтересів США–КНР в межах Азійсько-Тихоокеанського регіону	98
Здоровко С. С. Міжнародно-правове та економічне регулювання використання водних ресурсів транскордонних річкових систем	102
Ієвлева А. С.	
До питання про розвиток факторингу в Україні.....	106
Каверіна К. О., Моїсєєнко В. М.	
Порівняльна характеристика проблем національних економік Японії та Росії.....	110
Казакова Н. А., Парафінюк Д. І.	
Міграційна політика Китаю та її наслідки	113
Казакова Н. А., Тимченко А. В.	
Финансовые риски Европы на рынках Украины.....	117
Касьян С. А., Донченко Ю. О.	
Міжнародна конкурентоспроможність США	120
Коротовських К. А. Економічне співробітництво України з країнами Північної Африки.....	124
Кочерга М. А. Экономика КНДР в условиях экономических санкций на современном этапе	126
Куркіна А. В.	
Інвестиційне співробітництво України з Японією та Південною Кореєю в умовах нової промислової революції.....	130
Кутовий Р. Н. Проблеми та перспективи розвитку автомобільного транспорту України	133
Літвінова Д. В. Передумови становлення АПК країн ЄС в умовах розвитку науково-технічного прогресу	137
Локтіонова М. С. Сучасний стан виробництва й експорту високо-технологічної продукції у Європейському Союзі та Україні.....	140
Лукін М.А. Вплив інновацій на підвищення конкурентоспроможності економіки Швейцарії	144
Магалова В. А. Новітні тенденції та перспективи розвитку міжнародної торгівлі товарами	147
Маковоз О. В. Основні напрямки розвитку взаємодії транспортної та промислової галузей України.....	150

Мартінова Я. С. Економіка щастя як нова міждисциплінарна течія в умовах сталого розвитку.....	152
Міщенко К. В., Дмитрієв В. М. Торговельно-економічні відносини України та Польщі, проблеми їх співробітництва	154
Микитюк Р. П. Чинники економічного зростання Китаю	157
Ніколаєнко А. С. Особливості вимушеної міграції в країнах ЄС на сучасному етапі....	160
Павлова О. О. Стратегічні напрями інтернаціоналізації національної економіки ...	163
Панкова Ю. М. Роль культурних особливостей у міжнародному бізнесі	168
Петровська Д. О. Проблеми та тенденції інноваційного розвитку країн в межах ЄС: досвід для України	171
Пономаренко А. М. Сучасний стан та проблеми інвестиційної діяльності в Україні	174
Прасол О. С. / Prasol O. S. Innovation Development in Scandinavian Countries	179
Прилуцька Д. А. Проблема трудової міграції українців до Польщі та можливі шляхи її вирішення	183
Ревякин Г. В. Закономерности циклического развития мировой экономики	186
Резніков В. В., Храпуненко М. М. Особливості дипломатичної служби Німеччини	189
Sarga I. I. / Sarga I. I. The Business Modeling and Open Innovation	193
Саргсян Е. Л. Вплив НАФТА на розвиток економіки Мексики	197
Симоненко О. О. Перспективи розвитку альтернативної енергетики в Україні	201
Скалозуб Д. Д. Причини та напрями сучасної трудової міграції в секторі інформаційних технологій України	204
Сліпченко Т. Є. Особливості розвитку торговельно-економічного співробітництва України та Японії.....	209
Сопіна К. В. Сучасний стан зовнішньої торгівлі України з Європейським Союзом.....	212
Таран А. Ю. Науково-технічне співробітництво України та Німеччини.....	215
Твердохлебова М. П. Порівняльний аналіз інноваційної діяльності Китаю, Південної Кореї та Японії.....	218
Терещенко П. Р. Економічна безпека України в умовах глобальних викликів	222
Трофимченко К. С. Особливості розвитку світового ринку мікроелектроніки на сучасному етапі	227

Фірсанова В. О. Глобальне економічне зростання та виклики світової економіки 2018-2019 рр.....	230
Фоміна Є. В. Трансфер знань як основний тип відносин процесу інтелектуалізації глобального економічного простору	233
Чебанова В. П. Проблеми зовнішньої трудової міграції.....	236
Шаповал В. С. Зовнішня політика нейтралітету Швейцарії	239
Шинкаренко Д. О., Шуба М. В. Залучення іноземних інвестицій: досвід Польщі.....	242
Шолом А. С., Бахтиярова А. Конкуренція как механизм стимулирования эффективности развития национальной экономики	245

СЕКЦІЯ 2

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ Й РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ ЯК ВЕКТОРИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

Адоніна Л. Е. Вплив глобалізаційних процесів на фінансовий стан України	249
Бабан Т. О., Бобро І. І. Вплив діяльності ТНК на економічний розвиток України.....	252
Бакіров Д. Р., Голіков А. П. Регіоналізація: особливості сучасних світових процесів	255
Гончаренко Н. І., Склярєнко Я. Характеристика регіональних громадських організацій у сфері регулювання туристичної галузі в Європейському Союзі	258
Дмитренко В. Д. Характеристика інтеграційних процесів України	261
Древицька А. Д. Процеси міжнародної міграції в країнах Шенгенської групи.....	263
Житенёва В. В. Проблема внешнего долга США и его влияние на экономическое состояние страны.....	265
Журавльова Є. О. Австралія на дипломатичній карті світу: історія та сучасність	268
Казакова А. А. Геополитика и геостратегия в современном мире.....	271
Казакова Н. А., Иванищенко Е. И. Тенденции развития криптовалюты в мире и Украине.....	274
Касьян С. А., Мінаєва Т. В. Інноваційна діяльність транснаціональних корпорацій США як головна передумова лідерства серед світових ТНК.....	277
Купіна В. С. Економічна політика Європейського Союзу	282
Лещенко О. В. Вплив глобалізації на міжнародний бізнес	286

Нарицька А. Р., Шуба М. В.	
Молодіжна політика у реалізації потенціалу розвитку Європейського Союзу	289
Павленко Е. Е.	
Розвиток електронної торгівлі в умовах становлення глобального інформаційного простору: можливості та виклики	291
Реднікіна В. В.	
Роль ТНК в розвитку світового господарства	296
Свинцов Є. М.	
Новий міжнародний економічний порядок: переваги та недоліки концепції	299
Сердюк Г. В.	
Інтеграційні процеси в Північній Америці як невід'ємна частина світового господарства	301
Циганок Д. О., Шуба М. В.	
Сучасний стан глобальної демографічної проблеми	303
Шуба М. В., Юріна К. Ю.	
Міжнародна конкурентоспроможність України: погляд Всесвітнього Економічного Форуму	306
Шульга Н. В.	
Процеси глобалізації в міжнародному туризмі	309
Яндюк А. І. Основні вектори та перспективи розвитку єврорегіону «Слобожанщина»	312

Пленарне засідання

УДК: 656.2:334.82

Глазкова А. С.
ФОРМУВАННЯ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ
ІНФРАСТРУКТУРИ ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Проблеми транспорту як вагомої складової промислово-транспортного комплексу України підсилюють інфраструктурні обмеження, створюють загрози процесам модернізації й переходу на інноваційний шлях розвитку як вітчизняних залізниць, так і економічної системи країни, що обумовлює актуалізацію поглибленого вивчення науково-практичної проблеми обґрунтування сучасних векторів та інструментів забезпечення інтеграційного розвитку залізничного транспорту [1].

Транспортний комплекс України є ключовим елементом транспортної інфраструктури економіки. Значення його в економічному розвитку національної економіки визначається: 1) впливом на ефективність функціонування суб'єктів економічної діяльності; 2) створенням передумов збільшення транзитного потенціалу України; 3) роллю каталізатора інноваційного процесу в промисловості. Однак транспортний комплекс сьогодні знаходиться в кризовому стані, що не дозволяє в повній мірі виконувати його соціально-економічні функції [4].

Визначено, що ключова роль в сприянні інноваційного розвитку належить відповідній інфраструктурі. Досліджено етапи розвитку промислової і транспортної інфраструктури, що засвідчило про необхідність інноваційної модернізації цих інфраструктур [2].

Виділені головні етапи розвитку промислової і транспортної інфраструктури. Ці етапи обумовлені тим, що: 1) перша промислова революція – перехід від аграрної економіки до промислового виробництва, у результаті якого відбувається трансформація аграрного суспільства до індустріального; 2) друга промислова революція – трансформація індустріальних одиниць до всесвітньої промисловості, швидкий революційний зріст масштабів промислових підприємств, розробка концепції стандартизації не тільки до механізмів, але й до операцій розвитку – промислова інженерія; 3) цифрова революція – руйнівна хвиля технологічних змін промислового виробництва, перетворення промислового мислення та створення нової цифрової форми серед мислення промислових науковців, новий каталізатор – розповсюдження автоматизації;

4) неоіндустріальна революція – масове застосування кіберфізичних систем до виробництва у всіх сферах. Великий ризик колапсу світової системи з точки зору використання людського ресурсу. Передові технології різко змінюють цілі галузі господарства всесвіту, виникає принципово новий тип співпраці галузей [5].

Таким чином існує термінова потреба у формуванні інфраструктури сприяння розвитку інфраструктури різних галузей України. Зокрема до інноваційно-виробничої компоненти інфраструктури сприяння розвитку віднесено: інноваційні кластери, індустріальні парки, технопарки; технополіси; бізнес-інкубатори; венчурні фірми; інженерні центри, тощо [6].

В сфері транспорту модернізаційний процес супроводжується широким впровадженням логістичних технологій і трансформацією інфраструктури на цій основі. В наш час об'єктивною умовою розвитку підприємств транспортного комплексу виступає модернізація промислового-транспортного комплексу, яка безпосередньо пов'язана з розбудовою індустріально-логістичної інфраструктури [7].

Ґрунтуючись на проведених дослідження зроблено висновок, що під індустріально-логістичною інфраструктурою слід розуміти поєднання елементів інноваційно-виробничої і транспортно-логістичної інфраструктури з метою активізації і підвищення соціально-економічної ефективності процесів виробництва і реалізації продукції (у тому числі транспортних послуг) на основі впровадження інновацій, транспортно-логістичних технологій організації перевізного процесу, маркетингового обґрунтування товароруку, забезпечення партнерської співпраці [5].

Розвиток індустріально-логістичної інфраструктури потребує обґрунтування раціональних форм інтеграційних об'єднань. Ядром індустріально-логістичної інфраструктури визначають індустріальні парки. На нашу думку, саме створення індустріальних парків з підведеною до них інфраструктурою може заснувати початок функціонування «точок» стрімкого економічного зростання в країні. На цей шлях розвитку стали країни Східної Європи — Угорщина, Словаччина і Чехія [6]. Зауважимо, що ці невеликі економіки в цілому досягли серйозних успіхів на ниві індустріального розвитку, незважаючи на те, що потенціал цих країн незначний у порівнянні з нашим. А ось Україна, використовуючи особливості та переваги розвитку індустріальних парків і володіючи великим промисловим, науково-технічним і транспортно-логістичним потенціалом могла б створити на своїй території ареали, пов'язані з виробництвом і ефективним збутом високотехнологічної продукції [4].

Етапи формування інтеграційної стратегії розвитку транспорту, яка орієнтує залізничну галузь на підвищення рівня співробітництва з підприємствами промисловості з метою розробки і реалізації інноваційної високотехнологічної продукції.

Для відновлення зв'язків між сферою науково-дослідних розробок та сферою виробництва нами запропоновано створення транспортно-індустріального парку (ТІП).

Також визначено інституціональні чинники формування ТІП:

1) координаційний – координаційний центр, засновниками якого можуть бути регіональні органи влади і учасники; 2) організаційний – керуюча організація спільного проекту; 3) виробничо-технологічний – технологічні парки, логістичні центри, бізнес-інкубатори, центри колективного користування; 4) фінансовий – фінансова інфраструктура; 5) інформаційний – центри стратегічного планування, асоціації розвитку малого і середнього бізнесу, центри науково-технічної інформації, бібліотеки та інформаційно-аналітичну мережу; 6) експертно-консалтинговий – товариство раціоналізаторів та винахідників; торгово-промислова палата; центр стандартизації, метрології та сертифікації; 7) кадровий – вищі освітні заклади, навчально-дідлові центри і бізнес-школи [3].

До основних переваг ТІП, що забезпечують його привабливість для бізнесу нами віднесено: суперсучасну організацію функціонування транспортно-логістичного центру та індустріального парку; логістичні переваги за рахунок вигідного географічного положення; податкові та митні переваги.

Основною умовою функціонування ТІП є наявність єдиної керуючої компанії. Стратегічною метою ТІП є сприяння активізації інноваційних процесів на промислових підприємствах, в основі якого лежить використання їх виробничого потенціалу шляхом освоєння передового досвіду та налагодження власного виробництва сучасної високотехнологічної продукції, наукоємних технологій та інших організаційно-технічних рішень [5].

Створення ТІП сприятиме формуванню замкнутого кола науково – промислово-транспортно-логістичної взаємодії від стадії проведення наукових досліджень, раціональної закупівлі сировини, комплектуючих, вузлів і агрегатів до виробництва та реалізації готової продукції, яка буде спрямована на задоволення потреб різних галузей як країни так і на міжнародних рівнях.

Література: 1. Амоша, О.І. Промышленная политика Украины: концептуальные ориентиры на среднесрочную перспективу [Текст] / О.І. Амоша, В.П. Вишневский, Л.О. Збарзская // Экономика Украины. – 2009. – № 12. – С. 4-13. 2. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Електрон. ресурс] / Комітет з питань науки і освіти. – Режим доступу: <http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish> 3. Стратегія інтеграції України до Європейського Союзу [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/615/98>. 4. Principles of health economics (including the notions of scarcity, supply and demand, marginal analysis, distinctions between need and demand, opportunity cost, margins, efficiency and equity) [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://www.healthknowledge.org.uk/public-health-textbook/medical-sociology-policy-economics/4d-health-economics/principles-he>. 5. Report on G20 “Trade and investment measures” (8 March) [Elec-

tronic resource], 2010. – 85 p. 6. Robock, S. *International business and multinational enterprises [Text]* / S. Robock, K. Simmonds. – 3-rd ed. – Homewood, Il.: IRWIN, 2014. – 777 p. 7. Simon, J. *Evenett Will Stabilisation Limit Protectionism? The 4th GTA Report [Text]* / J. Simon, 2010. – 133 p.

УДК 005.332.4

Довгаль О. А.

МІСЦЕ УКРАЇНИ В РЕЙТИНГУ ІНКЛЮЗИВНОГО РОЗВИТКУ 2017

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У січні 2018 року в швейцарських Альпах, у Давосі, відбувся щорічний Всесвітній економічний форум (ВЕФ).

Організацією проведення Всесвітнього економічного форуму в Давосі (The World Economic Forum) займається неурядова організація Швейцарії. Всесвітній економічний форум в Давосі (The World Economic Forum) заснований в 1971 році доктором Клаусом Мартіном Швабом (dr.Klaus Martin Schwab), професором Женевського університету. Керуючий орган ВЕФ – Рада Директорів, також очолив К. Шваб, перебуваючи на цій посаді до цього дня.

Саме у 1971 році він перше організував і провів загальноєвропейський захід під назвою «Європейський форум менеджменту». Засідання було присвячене питанням економічного розвитку західної Європи і забезпечення конкурентоспроможності на світовому ринку. Захід вийшов резонансним і став проходити регулярно. Кількість учасників поступово зростала, а з ним розширювалося і коло питань.

У 1973 році, заручившись підтримкою Комісії європейських співтовариств (Єврокомісія), Уряду Швейцарської Конфедерації та ряду європейських промислових організацій, під егідою ВЕФ стартують регіональні саміти. У 1976 році було введено постійне членство і включено ще два макрорегіону: «Арабська Мир» і «Латинська Америка».

У 1979 році до Форуму приєднується Китай, замикаючи кількість «глобальних гравців» на світовій арені. Ця подія принесло свої плоди і у 1982 році в рамках ВЕФ була проведена спеціальна сесія за участю 17 торгових міністрів країн-світових лідерів. Так були закладені основи для створення Світової організації торгівлі (СОТ).

У 1986 році в сесії ВЕФ через телеміст вперше взяв участь СРСР. А з 1987 року встановлюється звична нам назва Форуму – Всесвітній економічний форум в Давосі (The World Economic Forum), перше засідання якого пройшло за участю 450 делегатів і 1000 зареєстрованих членів.

Крім Великого Всесвітнього економічного форуму в Давосі (The World Economic Forum) проходять саміти в регіонах: Європейський Економічний

Форум (ЕЕФ), Економічний Форум Північної Африки і Близького Сходу, сесія ВЕФ Африки. Також засідання ВЕФ проводяться на рівні окремих держав, наприклад, у Російській Федерації (Москва), щорічно проводиться близько 30 таких заходів.

Крім конгресової діяльності з 1979 року фахівці ВЕФ публікують низку досліджень, таких як доповіді щодо конкурентоспроможності окремих регіонів, доповіді щодо великих загальносвітових проблем, підсумковий збірник «Глобальна конкурентоспроможність», що випускається щороку тощо.

У 2018 році його членами стали майже 1200 великих компаній і організацій. Цього року серед трьох тисяч учасників було багато відомих учених, в тому числі 12 Нобелівських лауреатів, а також лідери 60 країн світу.

На Всесвітньому економічному форумі 2018 року учасники обговорювали глобальні проблеми людства, ґрунтуючись на актуальних відправних точках. Одна з них – нова альтернативна система оцінки економічного розвитку країн індекс (або рейтинг) інклюзивного розвитку (Inclusive Development Index).

Ось уже другий рік існує альтернативна система оцінки економічного розвитку світових країн. Раніше головним таким критерієм вважався валовий внутрішній продукт (ВВП). Звіт про рейтинг інклюзивного розвитку економік 103 країн світу був опублікований перед початком форуму.

Індекс інклюзивного розвитку (IDI) є щорічною оцінкою економічних показників 103-х країн, яка на додаток до ВВП вимірює здійснення країнами економічного прогресу.

IDI – це проект Системної ініціативи ВЕФ про майбутнє економічного прогресу, «інформує суспільство і допомагає сталому і інклюзивному економічному розвитку», оцінюючи наскільки ефективно багатство в країні підвищує рівень життя і сприяє подоланню нерівності населення, тобто такий індекс відображає більш цілісну картину економічного розвитку, якщо його мета – стійке підвищення рівня життя населення, а не збільшення виробництва товарів і послуг само по собі.

Простіше кажучи, це показник, який враховує не тільки ВВП, а й ще 11 параметрів, а значить, більш повно відображає реальний стан справ в країні – а не тільки її виробничі потужності. Новий індекс потрібен, щоб показати, яким оманливим може виглядати успіх, що вимірюється тільки за виробничою потужністю держави.

У IDI 12 показників, які розділені на три групи:

1) Зростання і розвиток:

- ВВП на душу населення (дол. США у величинах 2010 року);
- продуктивність праці – ВВП на 1 працівника (дол. США);
- очікувана тривалість здорового життя (роки);
- зайнятість населення (відсотки).

2) Інклюзивність:

- коефіцієнт розшарування суспільства за доходами (від 0, тобто без розшарування, до 100);
- рівень бідності (відсотки);
- коефіцієнт розшарування суспільства за розподілом багатства (від 0, тобто без нерівності, до 100);
- медіанний дохід (дол. США).

3) Спадковість поколінь і стійкість розвитку:

- скориговані чисті заощадження (відсотки від ВНД);
- парникова інтенсивність ВВП (кілограми викидів CO₂ на 1 дол. США);
- державний борг (відсотки від ВВП);
- коефіцієнт демографічного навантаження (відсотки).

З усіх цих показників складаються спочатку групові індекси, а потім виходить підсумковий – їх середнє арифметичне.

У зв'язку з цим виникло дві несподівані проблеми:

1. ОАЕ та королівство Бутан хочуть додати до IDI ще й індекс щастя. Тоді буде 13 показників, і про це запекло сперечаються.

2. І з Україною несподівана проблема. В Україні термін «інклюзивна» відноситься до системи освіти й означає навчання дітей із особливими потребами. Тепер доведеться міняти слова. Інакше вийде весь рейтинг «країн з особливостями».

Всього в рейтингу IDI 2017 року 103 країни, з них:

1) 74 країни, що розвиваються, у т.ч. Україна, Китай, всі країни СНД, майже всі «нові» країни-члени ЄС, Грузія та ін., країни Азії, Африки і Латинської Америки.

2) 29 розвинених країн, у т.ч. США, Канада, Австралія, Японія Велика Британія і «старі» країни-члени ЄС (включаючи, Чехію і Словаччину).

Серед розвинених країн в ТОП-3 попали Норвегія, Люксембург і Швейцарія, на останньому місці – Греція (табл. 1).

В цілому співпадіння між ВВП на душу населення та індексом інклюзивності розвитку у розвинених країнах виявилось високим. Наприклад, у Швеції показники співпали – країна займає шосте місце в рейтингу. Ще у п'яти країн різниця між ВВП на душу населення і розрахованим індексом IDI склала всього один пункт – наприклад, у Австралії (8-е місце за індексом і 7-е за ВВП). У Чехії, Новій Зеландії та Словаччині, навпаки, порівняно низький подушний ВВП, але високий рівень інклюзивності зростання економіки.

США – яскравий контрприклад: країна займає 7-е місце за ВВП на душу населення, але тільки 23-тє за індексом інклюзивного розвитку. Незважаючи на стійкі темпи зростання економіки США модель її розвитку не забезпечує інклюзивного зростання, вказують автори доповіді. Наприклад, США вкладають тільки 0,11% ВВП у професійну підготовку і надання до-

помогти з працевлаштування у порівнянні із середніми показниками за країнами ОЕСР – 0,6%, і більш ніж 1% у лідерів рейтингу. Це знижує якість робочої сили і потенційні темпи зростання економіки, відзначають експерти ВЕФа.

Таблиця 1

Лідери рейтингу IDI 2017 року

 Most Inclusive Economies					
Advanced economies			Emerging economies		
	Overall IDI Score	IDI Rank within grouping		Overall IDI Score	IDI Rank within grouping
Norway	6.08	1	Lithuania	4.86	1
Iceland	6.07	2	Hungary	4.74	2
Luxembourg	6.07	3	Azerbaijan	4.69	3
Switzerland	6.05	4	Latvia	4.67	4
Denmark	5.81	5	Poland	4.61	5
Sweden	5.76	6	Panama	4.54	6
Netherlands	5.61	7	Croatia	4.48	7
Ireland	5.44	8	Uruguay	4.46	8
Australia	5.36	9	Chile	4.44	9
Austria	5.35	10	Romania	4.43	10

Source: Inclusive Development Index 2018, World Economic Forum.
Note: IDI scores are not strictly comparable between advanced and emerging economies due to different poverty definitions.

Джерело: [2].

Взагалі у Сполучених Штатів з інклюзивністю все гірше, ніж з ВВП. Перша економічна держава світу знаходиться на 23-му місці (із 30-ти) з інклюзивності серед розвинених країн. Такий результат пояснюється короткою тривалістю життя, високою бідністю і, одночасно, дуже високим ступенем нерівності (86 із 100 за розподілом багатства). Ну і звичайно, розміром держбюджету.

Серед країн, що розвиваються, перші три місця у Литви, Азербайджана та Угорщини. В ТОП-10 також увійшли Польща, Румунія, Уругвай, Латвія, Панама, Коста-Ріка і Чилі. Росії присвоєно 13-е місце – між Аргентиною, Таїландом (11-е і 12-е місця відповідно) і Перу із Китаєм (14-е і 15-е місця).

Розрив між рівнем ВВП на душу населення та індексом інклюзивного розвитку в країнах, що розвиваються, вище, ніж у розвинених. Збіглися показники тільки в Литві, яка займає 1-е місце в рейтингу, невелика різниця виявилася в Угорщині (3-є і 4-е місця, відповідно).

Місце Росії в рейтингу за рівнем ВВП на душу населення (8664 дол. США) набагато нижче, ніж в рейтингу з IDI (72-е і 13-е, відповідно).

Бразилія, одна з країн БРИКС, знаходиться на 37-му місці серед країн, що розвиваються. Там також серйозні проблеми з нерівністю і розмірами держбюджету.

Рейтинг країн, що розвиваються, замикає Мозамбик.

Україна в рейтингу IDI опинилася на 49 позиції з 74 (серед країн, що розвиваються), або 78 з 103 (серед усіх країн). Позиція України знизилася на два пункти у порівнянні з 2017 роком. У минулому році Україна була 47-ю.

Дослідники відзначають, що в Україні за останні 5 років інклюзивність економічного розвитку або ступінь поширення позитивних ефектів впливу економіки на всі верстви населення знизилася на 6,8%. В Україні в минулому році погіршилася ситуація за рядом показників [1].

За рівнем інклюзивності Україні нарахували 3,42 пункту з 6-ти можливих, що потрапляє в шкалу «економік, що падають». Нас обігнали такі країни як Перу, Філіппіни, Бангладеш і навіть Гондурас. А серед найближчих сусідів – Грузія, Молдова. Ще одна країна-сусідка Литва знаходиться на першій позиції в рейтингу країн, що розвиваються.

Наприклад, скоротився рівень ВВП на душу населення на 1,4% – до \$ 2205. Так, місце України в рейтингу за рівнем ВВП на душу населення у 2017 році – 133-тє (2205 дол. США) із 187-ми країн світу, що нижче на два рядки, ніж у 2016 році (131 місце). Для порівняння: ВВП на душу населення світу у 2017 році – 10038 дол. США.

Також відзначається зниження продуктивності праці – на 3,2%. Скоригований чистий дохід та чисті заощадження українців, за оцінками дослідників, знизилися на 0,6% і 0,7%, відповідно. При цьому відзначається значне зростання викидів вуглецю і зростання державного боргу [1].

У першій групі у нас проблема із зайнятістю – 51 місце (табл. 1).

Таблиця 1

Місце України у першій групі показників рейтингу IDI
«Зростання і розвиток», 2017

	Value	Rank	Trend	
Growth and Development 1-7 (best)	2.99	51 / 79	+ 4.6 %	▲
GDP per capita \$	2,824	44 / 79	- 0.9 %	▼
Labor productivity \$	17,157	45 / 79	+ 0.5 %	▲
Healthy life expectancy years	64.1	39 / 79	+ 1.9	▲
Employment%	55	51 / 79	+ 1.1	▲

Таблиця 2

Місце України у другій групі показників рейтингу IDI
«Інклюзивність», 2017

	Value	Rank	Trend	
Inclusion 1-7 (best)	4.28	17 / 79	+ 2.7 %	▲
Net income inequality Gini	25.5	1 / 79	- 3	▼
Poverty rate%	0.1	1 / 79	- 0.1	▼
Wealth inequality Gini	91.7	73 / 79	+ 1.4	▲
Median income\$/day (PPP) per capita	11.4	17 / 79	+ 1	▲

Джерело: [2].

По групі, що відповідає за інклюзивність, у нас досить високі показники – загальне 17-е місце і перше (!) місце серед країн, що розвиваються, за показником нерівності доходів і рівня бідності (табл. 2).

Таблиця 3

Місце України у другій групі показників рейтингу IDI
«Спадковість поколінь і стійкість розвитку», 2017

	Value	Rank	Trend	
Intergenerational Equity 1-7 (best)	3.74	75 / 79	- 13.9 %	▼
Adjusted net savings*% GNI	-0.5	67 / 79	- 3.6	▼
Carbon intensity of GDP KtCO2/\$bn GDP	347	76 / 79	- 37.2	▼
Public debt% GDP	80.1	72 / 79	+ 43.2	▲
Dependency ratio% working age population	43.3	10 / 79	+ 0.6	▲

Джерело: [2].

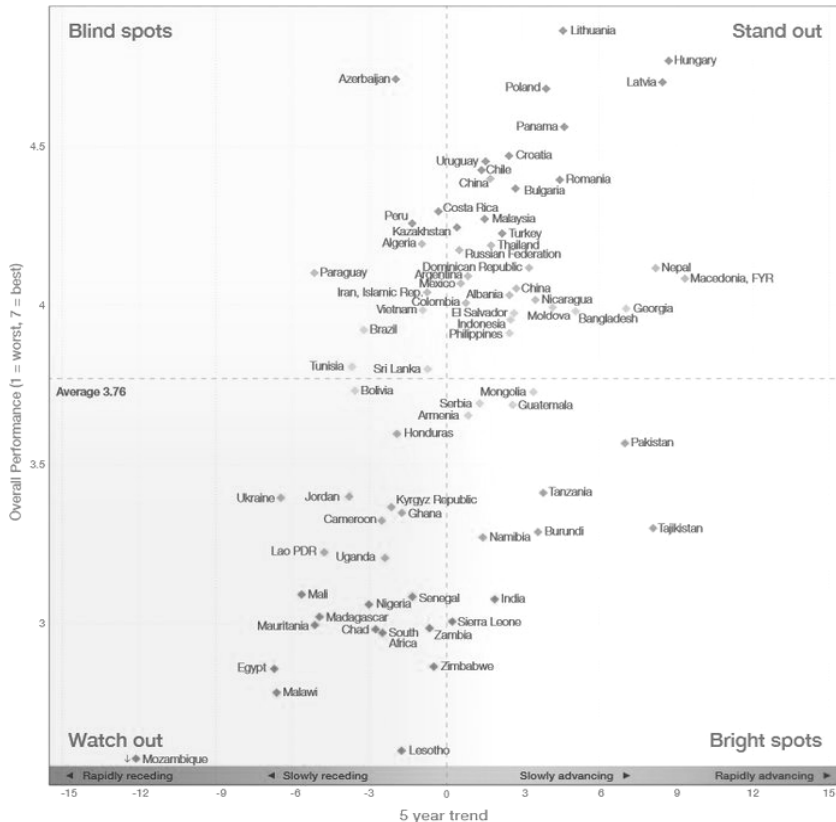

Рис. 2. Місце України в рейтингу інклюзивного розвитку 2017 року [3]

У той же час за показником нерівності багатства Україна на одному із останніх місць (73 з 79). Це може означати, що навіть при концентрації багатства в руках небагатих сімей воно не працює на них і не генерує до-

статньо доходів для зниження економічної нерівності. Інше ймовірне пояснення – є певні проблеми зі збором даних, що використовуються. За стійкістю Україна має дуже погані показники, загальне місце – 75 із 79.

Єдине більш-менш позитивне, це співвідношення населення працездатного віку до непрацездатного (10 з 79).

Детальний звіт з оцінки України можна подивитися на рисунку 2.

Так, на рисунку можна побачити 4 зони:

- stand out – країни, що виділяються;
- bright spots – країни – «яскраві плями»;
- watch out – країни, за якими спостерігають;
- blind spots – країни «сліпі зони».

Україна знаходиться серед країн у зоні країн watch out – за якими спостерігають, економіка яких повільно погіршується. Серед її найближчих сусідів Гондурас (46), Пакистан (47), Танзанія (48), Йорданія (50), Камерун, Киргизія (51) та ін.

Література: 1. *Украина ухудшила позиции в рейтинге инклюзивного развития экономики [Електронний ресурс] // Українські Новини. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2018/01/23/388013_ukraina_uhudshila_pozitsii_reytinge.htm*. 2. *The Inclusive Development Index 2018 Summary and Data Highlights [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_Forum_IncGrwth_2018.pdf*. 3. *Ukraine in The Inclusive Development Index 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/inclusive-growth-and-development-report-2017/scorecard/#economy=UKR>*

УДК 338.242.4.025

Матюшенко І. Ю.

ПОТЕНЦІАЛ РОЗВИТКУ КОНВЕРГЕНТНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ ЯК РЕЗУЛЬТАТ РАДИКАЛЬНИХ ТЕХНОЛОГІЧНИХ ЗМІН НОВОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Сьогодні впровадження конвергентних технологій в Україні обумовлено потребою підвищення конкурентоспроможності вітчизняних товаровиробників на зовнішніх і внутрішніх ринках в умовах поглибленої інтеграції країни, перш за все, з країнами Європейського Союзу, і реалізації угоди про асоціацію між Україною та ЄС. За цих умов загострюється необхідність у проведенні наукових досліджень і комерціалізації їх результатів, спрямованих на підвищення інноваційної активності суб'єктів виробничої діяльності, у таких проривних сферах, як біо-, нано-, інформаційно-комунікаційні та когнітивні технології, створенні нової енергетики та аерокосмічних дослідженнях і розробках [1].

Біотехнології, і перш за все біомедицина, як один з напрямків використання конвергенції NBIC-технологій, за різними оцінками, приведе до найбільш радикальних проривних досягнень у цій галузі інновацій. Як очікується, в XXI столітті до основних тенденцій практичної реалізації фундаментальних розробок у галузі молекулярної біології і генетики, молекулярної медицини і фармакології відносяться: розвиток унікальних високотехнологічних видів діагностики та лікування і розвиток персоналізованої медицини як основи профілактики та лікування поширених інфекційних і хронічних неінфекційних захворювань людини, в тому числі серцево-судинних, онкологічних, нейро-дегенеративних захворювань [2].

При цьому в Україні в період 2008–2015 рр. у рамках міждисциплінарних програм НАН України «Фундаментальні основи молекулярних і клітинних біотехнологій» та «Молекулярні та клітинні біотехнології для потреб медицини, промисловості та сільського господарства» основні дослідження були спрямовані на вивчення особливостей транскриптому, протеому, імунному, інтерактому та метаболізму людини у нормі і патології для потреб персоналізованої медицини та розробки сучасних методів профілактики та діагностики захворювань людини і тварин; розробку та розвиток сучасних методів клітинних біотехнологій та метаболічної інженерії для створення суперпродуцентів біологічно активних речовин, нових форм рослин, мікроорганізмів для потреб медицини та народного господарства (зокрема для клітинної та тканинної інженерії); мішень-спрямований пошук нових або модифікованих біологічно активних речовин, шляхів і засобів їхньої керованої доставки для створення новітніх лікувальних засобів; молекулярно-генетичні аспекти вивчення структурно-функціональної організації геномів рослин і мікроорганізмів як фундаментальної складової молекулярних біотехнологій; генетичні основи конструювання поліпшених штамів мікроорганізмів та ліній рослинних і тваринних клітин для розвитку медичних та сільськогосподарських біотехнологій. Вказані напрями досліджень цілком відповідають загальносвітовим тенденціям досліджень у біомедицині [3].

Також у 2003–2015 рр. у рамках комплексних науково-технічних програм НАНУ «Дослідження у галузі сенсорних систем та технологій», «Сенсорні системи для медико-екологічних та промислово-технологічних потреб», «Сенсорні прилади для медико-екологічних та промислово-технологічних потреб: метрологічне забезпечення та дослідна експлуатація» було розроблено і виготовлено низку приладів для медико-екологічних та промислово-технологічних потреб, дослідна експлуатація яких довела, що вони можуть забезпечити швидший, надійніший, більш чутливий та дешевий аналіз різноманітних речовин порівняно з уже існуючими аналітичними методами. Це дасть змогу: покращити якість і доступність медичної діагностики; запобігти забрудненню навколишнього середовища; запобігти надходженню

забруднених продуктів харчування у торгівельну мережу; запобігти споживанню населенням питної води, забрудненої шкідливими хімічними сполуками та збудниками інфекційних захворювань; покращити контроль технологічних процесів фармацевтичного, біотехнологічного та хімічного виробництва.

Крім цього у 2001–2014 рр. за час виконання міждисциплінарних програм НАНУ «Новітні медико-біологічні проблеми та навколишнє середовище людини» та «Програми з проблем сталого розвитку, раціонального природокористування та збереження навколишнього середовища» розроблені новітні медико-біологічні та біоінженерні технології для здоров'я людини та народного господарства, біологічно активні речовини для здоров'я людини, еколого-економічні механізми раціонального використання, охорони і моніторингу природних ресурсів, нові технології ефективного використання енергетичних ресурсів.

До того ж в період 2007–2015 рр. під час виконання комплексних програм «Біомаса як паливна сировина» («Біопаливо») та «Біологічні ресурси і новітні технології біоенергоконверсії» науковими закладами НАНУ з метою розширення використання альтернативних видів палива за рахунок біопалив продовжувалися роботи із залучення перспективних біологічних ресурсів та розробка і впровадження новітніх технологій біоенергоконверсії для отримання рідких біопалив і розширення їх використання; запровадження використання найбільш ефективних, у т. ч. нетрадиційних і альтернативних, джерел сировини для отримання біопалив; отримання високоякісної сировини з енергетично цінних рослин, включаючи покращення показників їх продуктивності та кінцевого виходу спирту й олій; підвищення якісного складу та кількісного вмісту енергетично цінних речовин (крохмалю, цукру, олій тощо) в біосировині для отримання рідких біопалив; створення нових штамів мікроорганізмів, грибів і мікроводоростей, а також розширення їх ресурсної генетичної бази для отримання рідких біопалив; вдосконалення і розроблення новітніх хімічних технологій, а також застосування нових підходів для біоенергоконверсії; удосконалення технологій хімічної трансформації жирних кислот в олії для одержання біодизеля; вдосконалення існуючих та розробка альтернативних технологій отримання паливних компонентів, необхідних для виробництва біопалив; використання відходів сільськогосподарського виробництва, лісової, харчової промисловості та побутових відходів як сировини для отримання біопалив; практичне використання побічних продуктів і відходів виробництва біопалив; порівняльний аналіз різних джерел біоенергетичної сировини з урахуванням собівартості, екологічної безпеки, а також можливості отримання при цьому додаткових корисних продуктів [3].

Сьогодні *нанотехнології* являють собою одну з основних тенденцій розвитку науки й техніки. Нанотехнології вже зачіпають і докорінно змінюють медицину і біотехнології, енергетику, електроніку, обробку промисловість й багато інших галузей економік країн світу. Перехід до нанотехнологій, а саме до атомного конструювання будь-яких матеріалів, надає найважливіший результат – дематеріалізацію виробництва і різке якісне зменшення енерго- і ресурсоемності. Нанотехнології зможуть вийти на повномасштабне комерційне застосування, коли будуть вирішені три проблеми: самоорганізація наноматеріалів, їхнє самоформування й самоскладання. Нанотехнологічні інноваційні розробки обіцяють виникнення великої кількості проривних бізнес-проектів, які можуть «підірвати» соціальну рівновагу й одночасно дозволять людству пережити період бурхливого, експоненційного зростання нових технологій, пов'язаного зі злиттям цілого ряду традиційних наук (особливо біології, інформатики тощо) та їхнього взаємного синергетичного збагачення [2].

Як наслідок, у 2003–2014 рр. установами НАНУ виконувалася комплексна програма «Фундаментальні проблеми наноструктурних систем, наноматеріалів, нанотехнологій», а також ДНЦТП «Нанотехнології та наноматеріали» у таких напрямках нанодосліджень, як: нанобіотехнології; нанoeлектроніка і нанофотоніка; наноматеріали; діагностика наноструктур; забезпечення розвитку наноіндустрії; технології напівпровідникових наноструктур; фізика наноструктур; нанохімія; нанобезпека. Проте фінансування проектів за цією державною програмою залишалося вкрай низьким, а отже, заплановані програмою роботи не були виконані у повному обсязі, а перші завершені результати досліджень з'явилися тільки з 2012 року і був створений науково-освітній центр «Нанoeлектроніка і нанотехнології». Визначено, що з 2015 року з метою подовження міждисциплінарних досліджень НАН України виконує комплексну програму «Фундаментальні проблеми створення нових наноматеріалів і нанотехнологій», в результаті якої буде: створено легкі, міцні і корозійностійкі конструкційні матеріали із заданими властивостями для машинобудування, аерокосмічної техніки, систем захисту від електромагнітних полів; розроблено нанотехнології з'єднання конструкційних матеріалів, створено високоміцні термостійкі, антикорозійні захисні покриття різноманітних конструкцій; створено мініатюрні й швидкодіючі електронні прилади нового покоління, сенсори і системи для інформаційних технологій та медицини; створено високоефективні пристрої і системи для малої енергетики – сонячні й паливні елементи, хімічні джерела енергоживлення, матеріали для акумулювання електричної енергії та водню; отримано наноструктурні каталізатори для використання в енергоощадних і екологічно чистих виробництвах і транспортних засобах, розроблено прості й дешеві методи очищення забруднених вод, вироблені високо-

ефективні сорбенти; вироблені нові фармацевтичні препарати і матеріали медичного призначення на основі нанотехнологій для лікування найбільш поширених і небезпечних хвороб (прицільне постачання ліків до хворих органів, діагностика процесів у живих клітинах, біосумісні імплантати); створено нові препарати сільськогосподарського призначення; виконано потенційні замовлення з оборонної тематики [3].

У 2012–2015 рр. також продовжувалися роботи закладів НАНУ в рамках комплексної програми «Фундаментальні проблеми створення нових речовин і матеріалів хімічного виробництва» у таких напрямках досліджень: нові органічні речовини і матеріали та композити на їх основі для техніки нового покоління; нові неорганічні матеріали для сучасної техніки; нові полімерні матеріали різного функціонального призначення; нові речовини і матеріали для потреб медицини та агропромислового комплексу; створення нових енерго-, ресурсозберігаючих та екологічно сприйнятливих способів одержання малотоннажних речовин і матеріалів хімічного виробництва.

Сьогодні *інформаційні технології* виступають локомотивом розвитку провідних країн світу, але конвергенція NBIC-технологій фантастично розширює можливості як самих інформаційних технологій, якісно змінюючи їх спрямування і напрями застосування, так і створює можливості для розвитку інших сфер науки та технологій. Вибуховий прогрес NBIC-технологій за останні десять років дуже швидко змінює стан розвитку інформаційного суспільства в Україні. Встановлено, що до найбільш перспективних ІКТ з погляду їх комерційного застосування до 2020 р. фахівці відносять: хмарні технології; мобільні платформи і застосування; інтернет речей; дані й аналітика; цифрові технології лікування; штучний інтелект / когнітивні обчислення; нанотехнології в електроніці тощо. Крім того, зростає роль біологічних принципів обробки інформації, які потребують створення масових інтелектуальних систем збирання й обробки інформації, а також систем управління, які б ефективно вирішували задачі штучного інтелекту. В розвинених країнах широко застосовуються Grid-мережі, ресурсними елементами яких є суперкомп'ютери та їх центри, а інфраструктурною складовою – високошвидкісні мережі передачі даних [2, 4].

У 2006–2013 рр. в Україні в рамках виконання державних науково-технічних програм «Образний комп'ютер», «Впровадження і застосування Grid-технологій в Україні» активно розбудовувалася Українська національна Grid-мережа (УНГ), і сьогодні вказані роботи продовжуються в рамках комплексної програми наукових досліджень «Grid-інфраструктура і Grid-технології для наукових і науково-прикладних застосувань», основними пріоритетами якої визначено: формування сучасної електронної інфраструктури, що передбачає створення та застосування Grid-кластерів, програмно-технічних засобів, телекомунікаційних мереж і систем Grid-, «хмарних» та

інших перспективних технологій; підвищення потужності та якості Grid-інфраструктури за допомогою підсилення наявних обчислювальних Grid-кластерів, створення національного каталогу сервісів; створення гнучкого віртуального дослідницького середовища зі спрощеним доступом до ресурсів українського та світового інформаційно-обчислювального простору; створення умов і механізмів взаємодії між дослідниками та ІТ-колабораціями і проектами різних країн, формування та підтримка віртуального національного центру компетенції, його взаємодія з центром компетенції EGI; розширення сфери застосування Grid-, хмарних та інших сучасних обчислювальних технологій у наукових дослідженнях [3, 4].

Протягом 2000–2011 рр. в Україні здійснювалися роботи із удосконалення існуючих і розробки нових принципових схем суперкомп'ютерів, які дозволили створити три покоління суперкомп'ютерів СКІТ і реалізувати новий комплексний архітектурний проект розбудови енергоефективних кластерних обчислювальних систем СКІТ-4 із продуктивністю 12 Тфлопс. З 2012 року і дотепер роботи з нарощування потужності СКІТ-4 продовжуються в рамках програми наукових досліджень НАНУ «Розробка інтелектуальних суперкомп'ютерних систем сімейства СКІТ, забезпечення їх ефективного функціонування та створення інформаційних технологій, сучасного математичного, програмно-технічного забезпечення для розв'язання складних та надскладних науково-практичних задач (Інтелект)» [3].

Розвиток мікроелектронної техніки у провідних країнах-лідерах завдяки широкому використанню конвергентних технологій привів до появи технологічних проривів у мініатюризації, підвищенні швидкості і продуктивності приладів та пристроїв з обробки і передачі інформації. В Україні розвиток мікроелектронної техніки показав, що сьогодні вона має найкращі стартові позиції для конкуренції на світових ринках у: світлотехніці на базі напівпровідникових світлодіодів, мікрохвильовій електроніці, оптичній та інфрачервоній електроніці, при цьому у мікрофотоелектроніці Україна має замкнене виробництво і наскрізну кооперацію, що дозволяє створити сучасні вітчизняні високорентабельні виробництва без мільярдних капіталовкладень. У 2007–2012 рр. в Україні діяла низка державних програм підтримки розвитку електроніки як матеріальної бази ІКТ в Україні, в тому числі «Розроблення і освоєння мікроелектронних технологій, організація серійного випуску приладів і систем на їх основі», фінансування яких було незадовільним. З 2008 й до сьогодні діє державна науково-технічна програма розроблення і створення сенсорних наукоємних продуктів, метою якої є створення принципово нових конкурентоспроможних сенсорних наукоємних продуктів (матеріалів, сенсорів, аналітичних приладів й інтелектуальних систем) та їх впровадження в усі сфери промисловості та споживання [4].

У зв'язку із загостренням *енергетичних і екологічних проблем* перспективою поступового вичерпання викопних вуглеводнів для більшості країн світу все гостріше постає питання широкого залучення новітніх конвергентних технологій у розвиток атомної енергетики, створення термоядерної енергетики і розширеного використання відновлюваних джерел енергії та пошуку нових ефективних і екологічно толерантних енергоносіїв. Зокрема, заміну сьогодишнього кінцевого енергоспоживача системами, що відтворюють об'єкти живої природи, можливо зробити, «запускаючи майбутнє» на базі конвергенції NBIC-технологій, які найбільш перспективні у фотовольтаїці (сонячні елементи), перетворенні водню (паливні елементи), термоелектриці (термоелектричні устрої), удосконаленні вуглеводної енергетики (каталізатори, добавки); виробництві світлодіодної техніки, зокрема з використанням органічних світлодіодів OLED [1, 2, 5].

У 2004–2010 рр. для вирішення проблем ядерної енергетики України виконувалась «Державна програма фундаментальних і прикладних досліджень з проблем використання ядерних матеріалів, ядерних і радіаційних технологій у сфері розвитку галузей економіки», але фактичний рівень фінансування вказаної програми склав близько 52% від передбаченого обсягу. У 2011–2015 рр. закладами НАНУ виконувалась комплексна програма «Науково-технічний супровід розвитку ядерної енергетики та застосування радіаційних технологій у галузях економіки», в рамках якої було одержано низку важливих прикладних розробок, а саме: нові методи нанесення функціональних покриттів; модифікація матеріалів потужними потоками плазми; плазмові джерела інтенсивного екстремального ультрафіолетового та рентгенівського випромінювання; плазмові озонатори; низькотемпературні плазмові озонно-ультразвукові стерилізатори; геліконні технологічні джерела; плазмохімічні реактори; пароплазмова технологія переробки відходів; створення екологічно чистих плазмових технологій для промисловості, медицини, сільського господарства та охорони довкілля [3, 5].

Наукові заклади НАНУ беруть активну участь у спільних з лабораторіями ЄС дослідженнях зі створення технологій керованого термоядерного синтезу, в тому числі в 2014–2015 рр. у рамках комплексної програми «Перспективні дослідження з фізики плазми, керованого термоядерного синтезу та плазмових технологій». Найважливішими результатами стали: здобуття нових знань про фізичні явища, що відбуваються у високотемпературній плазмі, у тому числі при її взаємодії з твердими поверхнями; розробка принципових аспектів термоядерної енергетики майбутнього; розробка фізичних засад та обладнання для перспективних іонно-плазмових технологій для промислової обробки матеріалів, охорони довкілля, сільського господарства, медицини, діагностики речовини тощо; розвиток плазмової електроніки, плазмодинаміки та фізичних основ колективних методів прискорення заряджених частинок; поштовх

до розвитку індустрії виробництва високотехнологічної продукції, яка наразі практично повністю імпортується.

У 2006–2015 рр. Україна продовжує інтенсивні фундаментальні і прикладні дослідження в рамках програм «Фундаментальні проблеми водневої енергетики», а також «Водень в альтернативній енергетиці та новітніх технологіях» з розвитку технологій отримання водню, створення відповідних матеріалів і високоефективних процесів, що може привести до суттєвого зниження вартості як самого водню, так і допоміжних систем, особливо паливних комірок, а також сприятиме широкій комерціалізації технологій водневої енергетики і узгоджується із загальною тенденцією зростаючого використання альтернативної енергії і максимально можливої децентралізації енергопостачання [3].

Авіаційна галузь економіки України сьогодні знаходиться у кризовому стані: вона потребує реорганізації, реструктуризації та великих (600 млрд дол.) інвестицій для модернізації виробничої бази. Український авіапром у цілому втратив свої конкурентні переваги і внаслідок відносно невеликих обсягів виробництва не є сьогодні локомотивом економічного зростання країни в цілому. З урахуванням інтересів національної безпеки України та збереження її інтелектуального потенціалу необхідно забезпечити функціонування цієї галузі економіки у будь-яких масштабах, перш за все, забезпечивши широке впровадження новітніх NBIC-технологій у виробництво сучасної конкурентоспроможної авіатехніки. Потенційно при переході на сучасні технології виробництва, в тому числі з використанням конвергентних технологій, авіабудування може перетворитися на одну із цікавинок економіки майбутньої України [2, 5].

Високотехнологічна *ракетно-космічна галузь* економіки України знаходиться трохи у кращому фінансовому стані, ніж авіаційна промисловість. Але вона також потребує зміни пріоритетів розвитку і значних інвестицій для модернізації виробничої бази. Як і авіапром, ракетно-космічна галузь сьогодні внаслідок відносно невеликих обсягів виробництва не є локомотивом економічного зростання України. В той же час з урахуванням інтересів національної безпеки України та збереження її інтелектуального потенціалу необхідно забезпечити функціонування цієї галузі економіки. В умовах підвищеної військової загрози для України ракетно-космічна галузь після певної модернізації (з урахуванням впровадження новітніх конвергентних технологій) може, перш за все, виконувати провідну роль у створенні оборонного щита держави [2, 5].

Таким чином, можна зробити наступні *висновки*:

1. Визначення в Україні пріоритетів досліджень у конвергентних технологіях носить поки що безсистемний характер і не відповідає пріоритетам бюджетного фінансування. Необхідна розробка Стратегії розвитку конвер-

гентних технологій в Україні у відповідності з глобальними і специфічними національними проблемами, створення Національної програми розвитку конвергентних технологій в Україні, в якій будуть ув'язані чіткі пріоритети наукових досліджень, забезпечення фінансуванням (за етапами робіт), організаційна підтримка держави, механізми впровадження у підприємницький сектор, критерії результативності заходів та підзвітність відповідальних виконавців перед урядом (за бюджетне фінансування) та підприємцями (за позабюджетні кошти).

2. Існує необхідність у створенні Консультативних робочих груп як із співробітників НАН України та інших наукових закладів, так і за участю незалежних експертів, які мають певний досвід роботи у визначеному напрямку досліджень, для аналізу поточного виконання програм розвитку конвергентних технологій, складання прогнозів і уточнення пріоритетів розвитку конвергентних технологій (зокрема NBIC-технологій) в Україні.

3. Вказані заходи дадуть можливість більш раціонально скеровувати витрати обмежених бюджетних коштів і управляти відповідними дослідженнями, спрямованими на реструктуризацію промисловості і підвищення конкурентоспроможності економіки України в цілому.

Література: 1. Матюшенко І.Ю. *Теоретичні аспекти розвитку конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: автореферат дис....д-ра екон. наук / 08.00.03 – економіка та упр. нац. госп-вом*. Харків: Н-ДЦ індустр. пробл. розв. НАН України, 2017. 37 с. 2. Матюшенко І.Ю. *Перспективи розвитку конвергентних технологій в країнах світу й Україні для вирішення глобальних проблем: монографія*. Харків: ФОП Лібуркіна Л.М., 2017. 448 с. 3. Матюшенко І.Ю. *Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія*. Харків: ФОП Александрова К. М., 2016. 556 с. 4. Кизим М.О., Матюшенко І.Ю. *NBIC-технології як ключовий фактор розвитку ІКТ і мікроелектроніки в країнах світу і Україні: монографія*. Харків: ВД «ІНЖЕК», 2015. 392 с. 5. Matyushenko, I.Yu. (2017). *Development and implementation of converging technologies in Ukraine under conditions of a new industrial revolution: organization of state support: Summary*. *European Journal of Business, Economics and Accountancy*, 5 (1), 57-75. URL: <http://www.idpublications.org/wp-content/uploads/2017/01/Full-Paper-Development-and-Implementation-of-Converging-Technologies-in-Ukraine.pdf>.

Черномаз П. А.**УКРАИНА МЕЖДУ ЕС И РОССИЕЙ:
ВЛИЯНИЕ ПОЛИТИКИ НА ЭКОНОМИКУ***Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина*

Украина в результате своего геополитического и геоэкономического положения оказалась в поле двух встречных интеграций – евразийской, которую представляет Евразийский экономический союз (ЕАЭС) и европейской, представленной Европейским Союзом (ЕС). В 2014 г. руководством страны был избран одновекторный курс на европейскую интеграцию и создание зоны свободной торговли с ЕС. В результате субъекты внешнеэкономической деятельности Украины были вынуждены переориентировать свои торговые отношения в соответствии с новыми реалиями [7]. С этого переломного момента отношения Украины и Российской Федерации претерпели значительные изменения. Причиной тому стали последствия указанного выбора, повлекшие за собой конфронтацию в политической сфере, экономические санкции и как результат – снижение взаимного торгового оборота стран.

Как известно, одной из основных целей Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС было достижение «экономической интеграции посредством создания углубленной и всеобъемлющей зоны свободной торговли (ЗСТ) как неотъемлемой части Соглашения» [6]. Таким образом, неотъемлемая часть Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС в виде ЗСТ была призвана упростить перемещение товаров и услуг между Украиной и странами ЕС. Такая возможность выхода Украины на огромный рынок 28 стран-членов ЕС выглядит привлекательно. Однако, кроме таможенных барьеров, на европейском рынке существуют значительные технические барьеры, которые сдерживают перемещение украинских несырьевых товаров с высокой добавленной стоимостью, что подтверждают руководители ведущих машиностроительных предприятий Харькова [1].

Норвежский экономист Эрик Райнерт придерживается мнения, что зона свободной торговли, только тогда положительно влияет на экономику стран, когда она симметрична, то есть страны-участники имеют примерно одинаковый уровень экономического развития и торгуют эквивалентной продукцией [5]. В случае же, когда страны, создающие ЗСТ, различаются в экономическом развитии, возникает угроза оттока сырьевых ресурсов из менее развитой страны-производителя сырья в соответствии с известной моделью «центр – периферия». Такая угроза, по мнению Э. Райнерта, существует и для Украины [4].

Для того, чтобы оценить масштабы изменений внешней торговли, обратимся к статистическим данным Госстата Украины. Для анализа были вы-

браны объемы экспорта и импорта товаров за 2012 и 2016 годы [2, 3]. Выбор именно этих временных периодов позволил рассмотреть ситуацию, которая была до подписания Соглашения об ассоциации между Украиной и ЕС и после подписания. В 2012 г. Украина еще пользовалась возможностями ЗСТ со странами СНГ, а в течение 2016 г. ЕС уже предоставлял Украине односторонние автономные торговые преференции, но были введены санкции и ограничения со стороны России.

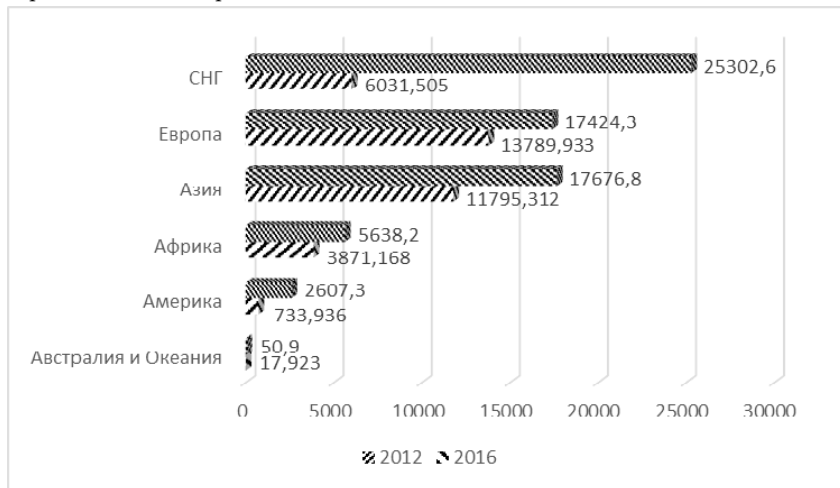

Рис. 1. Географическая структура экспорта Украины в 2012 и 2016 гг.
(млн. долл. США)

Объемы украинского экспорта и импорта по регионам мира в 2012 и 2016 гг. приведены на рис. 1 и 2. На рис. 1 можно видеть, что в 2012 г. Украина наибольшее количество товаров экспортировала в страны СНГ (на сумму 25302,6 млн. долл. США). Среди них странами, на которые приходилась большая часть экспорта, были Российская Федерация (17631,7 млн. долл. США), Казахстан (2459,2 млн. долл. США) и Беларусь (2251,1 млн. долл. США). Вторым по объему экспорта географическим направлением были страны Азии (17676,8 млн. долл. США), третьим – страны Европы (17081,3 млн. долл. США). Странами с наибольшей долей экспорта в Азии были Турция (3685,1 млн. долл. США), Индия (2290,9 млн. долл. США), Китай (1777,2 млн. долл. США). Среди стран ЕС Украина экспортировала товары преимущественно в Польшу (2576,1 млн. долл. США), Италию (2480,0 млн. долл. США) и Германию (1645,0 млн. долл. США).

По состоянию на 2016 г. для Украины основным направлением экспорта товаров стали страны Европы (13789,9 млн. долл. США), но объемы экспорта уменьшились на 21% по сравнению с 2012 г., что обусловлено ухудшени-

ем состояния экономики Украины. Годовые потери в результате падения объемов экспорта в страны Европы составили 3,6 млрд. долл. США. При этом страны, преобладающие в экспорте в Европу, не изменились – это Польша (2200 млн. долл. США), Италия (1358,2 млн. долл. США) и Германия (4318,4 млн. долл. США). На втором месте в 2016 г. остался экспорт в страны Азии (17676,8 млн. долл. США), объемы которого также уменьшились, на 34% по сравнению с 2012 г. (годовые потери – 5,9 млрд. долл. США). Странами с наибольшей долей экспорта в этом регионе остались Турция (2049 млн. долл. США), Индия (1903 млн. долл. США) и Китай (1832,5 млн. долл. США). Экспорт же в страны СНГ переместился на третье место. Он сократился на 77% по сравнению с 2012 г. и составил 6031,5 млн. долл. США (годовые потери – 19,3 млрд. долл. США), что прежде всего является следствием процессов, связанных с ограничением доступа украинских товаров на рынок стран ЕАЭС (отмена действия ЗСТ и введение запрета на экспорт отдельных товаров в РФ). В экспорте Украины в страны СНГ лидирует Российская Федерация (3592,9 млн. долл. США), далее следуют Беларусь (903,2 млн. долл. США) и Молдова (481,1 млн. долл. США).

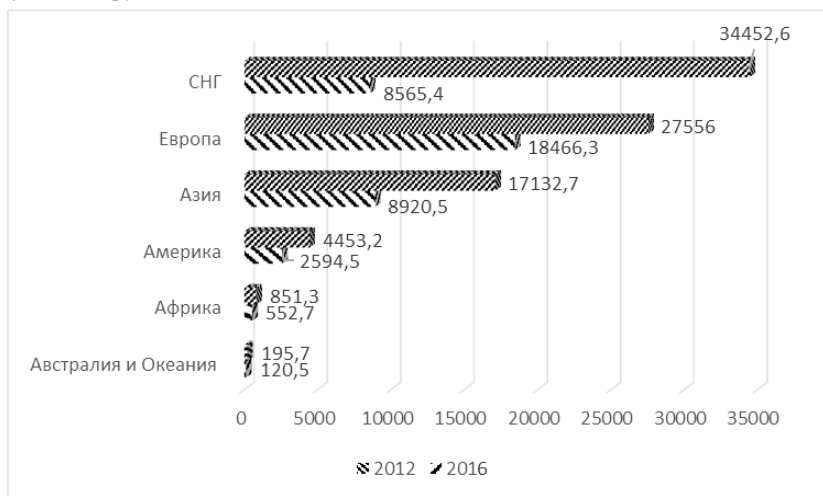

Рис. 2. Географическая структура импорта Украины в 2012 и 2016 гг.
(млн. долл. США)

Лидирующим географическим направлением украинского импорта в 2012 г. (рис. 2), так же, как и экспорта, были страны СНГ: Российская Федерация (27418,3 млн. долл. США), Беларусь (5068,6 млн. долл. США), Казахстан (1494,9 млн. долл. США). На втором месте – европейские страны, в частности наибольшие импортные потоки приходились на Германию

(6807,1 млн. долл. США), Польшу (3567,1 млн. долл. США) и Италию (2234,6 млн. долл. США). Третье место в импорте товаров занимали страны Азии с общим объемом 17132,7 млн. долл. США. Наибольшие импортные потоки приходились на Китай (7 899,7 млн. долл. США), Турцию (1951,8 млн. долл. США) и Индию (1020,7 млн. долл. США).

В 2016 г. географическая структура украинского импорта демонстрирует изменения. Страны СНГ уступили свое лидерство странам Европы, а объемы импорта из них в денежном эквиваленте уменьшились на 76% и 33% (до 8565,4 и 18466,3 млн. долл. США соответственно). В отношении стран, преобладающих по объемам импорта, среди стран Европы такими остались Германия (4318,4 млн. долл. США), Польша (2693,3 млн. долл. США), на третье место вышла Франция (1530,5 млн. долл. США), а среди стран СНГ – Российская Федерация (5149,3 млн. долл. США), Беларусь (2777,8 млн. долл. США), Казахстан (434,29 млн. долл. США). Азиатские страны остались на третьем месте, однако их импорт также уменьшился на 48%. Из стран Азии было импортировано товаров на сумму 8920,5 млн. долл. США. Наибольшие объемы импорта поступили из Китая (4687,7 млн. долл. США), Турции (1098,6 млн. долл. США), Японии (551,8 млн. долл. США).

Как видим, Украина по многим позициям лишилась не только обширного российского рынка сбыта, но и рынков других стран СНГ (в частности, Казахстана). Россия в свою очередь снизила торговый оборот с государствами Европы. Это подтолкнуло РФ к политике импортозамещения, расширению сотрудничества с другими международными партнерами, прежде всего – на рынке стран Азии. Украинские экспортеры, не получив ожидаемого прироста поставок на европейский рынок вследствие квотирования и технических барьеров в торговле, также устремили свои усилия на завоевание рынков стран Азии и Африки. При этом наиболее уязвимыми в данном контексте оказались приграничные регионы обеих стран, традиционно имевшие тесные экономические связи с партнерами из соседних государств.

Налаживание трехстороннего политического диалога между Россией, Украиной и странами ЕС способно возродить потерянные контакты и оказать благоприятное влияние на приграничные территории стран-партнеров. Необходимы взаимные шаги навстречу друг другу, чтобы дипломатическим путем решить те проблемы, которые привели к политической конфронтации и, как следствие, к взаимным экономическим санкциям.

Литература: 1. Булат В. Харьковское машиностроение: дорогу осилит идущий / В. Булат // *Время*. – 2016. – 29 нояб. – С. 2; 2. Географическая структура внешней торговли Украины товарами за 2012 г. // Веб-сайт Государственной службы статистики Украины. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2012/zd/ztt/ztt_u/ztt1212_u.htm; 3. Географическая структура внешней торговли Украины товарами за 2016 г. // Веб-сайт Государственной службы статистики Украины. [Электронный

ресурс]. – Режим доступа: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/zd/ztt/ztt_u/arh_ztt2016.html; 4. Дубровик-Рохова А. Украина сегодня – это Перу 1979-го / А. Дубровик-Рохова // Веб-сайт газеты «День». [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://day.kyiv.ua/ru/article/ekonomika/ukraina-segodnya-eto-peru-1979-go>; 5. Райнерт Э.С. Как богатые страны стали богатыми, и почему бедные страны остаются бедными / Э.С. Райнерт. – М.: Изд. дом Гос. ун-та – Высшей школы экономики, 2011. – 384 с.; 6. Соглашение об Ассоциации между Украиной, с одной стороны, и Европейским Союзом, Европейским сообществом по атомной энергии и их государствами-членами, с другой стороны. [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/984_011; 7. Черномаз П.О. Трансформація структури зовнішньої торгівлі України у зв'язку з підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС / П.О. Черномаз, О.І. Чавалах // Вісник ХНУ імені В.Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». 2017. Вип. 6. С. 82-88.

УДК 339.9: 620.91

Чичина О. А.
МІСЦЕ ЕНЕРГЕТИЧНИХ РЕСУРСІВ В СУЧАСНОМУ ВИМІРІ
РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА:
ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Дослідження пов'язані з темою енергетичних ресурсів учені вже давно розглядають як «класичну» парадигму природничих наук й економіки, хоча соціальне значення енергетичних досліджень останнім часом втрачає свою актуальність [1].

Різним аспектам «класичної» парадигми природних наук й економіки присвячено десятки робіт і вітчизняних авторів, серед яких А.П. Голіков, А.А. Мінц, С.В. Мочерний, Я.Б. Олійник, М.Д. Пістун, В.П. Руденко, серед зарубіжних вчених цією проблематикою займалися Д. Болдвін, П. Кругман, Р. Кательди, Т. Гольд, С. Сотер та інші. Особливу увагу вивченню взаємозалежності економічного розвитку від енергетичних ресурсів приділяють міжнародні неурядові агенції, такі як: Міжнародне енергетичне агентство (МЕА), Всесвітня енергетична рада (ВЕР), Науково-досліджний інститут електроенергетики тощо. Крім того, відомі вчені зауважують, що політика в області клімату є невід'ємною складовою енергетичної політики світу, відзначаючи при цьому на вплив змін використання енергетичних ресурсів на основі кліматичних досліджень на архітектуру міжнародних відносин у світі.

Екологічний фактор став однією із основних домінант дослідження енергетичних ресурсів, особливу увагу дослідженню цього фактору приділяють такі відомі установи, як: Організація Об'єднаних Націй (ООН), Європейська Комісія (ЄК), Асоціація геотермальної енергії, Національна лабораторія відновлювальних джерел енергії, Міжнародний зелений хрест. Зважаючи на

стрімке впровадження екологічноорієнтованих систем, було розроблено нову концепцію розвитку енергетичної політики країн, яка має назву «новітня концепція екологічних переваг» [2]. Її засновниками є сучасні іноземні вчені названих міжнародних агенцій, серед яких Р. Агілера, К. Ачер, Рутгеро Бетані, С. Батачая, М. Десольт, Л. Кагон, А. Джонсон, М. Рогнер, Х. Вагнер. Серед нових вітчизняних еколого-енергетичних досліджень можна назвати праці С. Сухіна, О.Рябчина, В.С. Міщенко, Є. Єнько та О. Сердюченка.

Але енергетичні ресурси сьогодні (їх видобуток, використання та торгівля) є одним із головних факторів формування державних економічних політик у світі. Це підтверджується фактом функціонування і розвитку економічних систем, що базується на використанні економічних ресурсів і розглядається в межах теорії «енергоефективного споживання ресурсів» [3]. Питанням сталого розвитку та раціонального використання природних ресурсів присвятили свої роботи й іноземні вчені: А. Гонтау, В. Леонтьєв, М. Кастельз, Б. Баді, П. Стивенс, О. Тоффлер, Д. Медоуз, Дж. Форестер, Г. Хоттелінг.

Міжнародна політична економіка виникла як наукова сфера на початку 1970-х у відповідь на реальні зміни у світі. Однією з передумов цієї події стало рішення Ніксона в серпні 1971 року, девальвувати долар і закінчити еру золотого стандарту обміну, який забезпечив основу міжнародної Бреттон-Вудської валютної системи. Іншою причиною став перший нафтовий шок в жовтні 1973 року, коли арабські члени Організації країн-експортерів нафти (ОПЕК) в односторонньому порядку підняли ціни на нафту на 70%. Крім того, вони наклали ембарго на експорт нафти в США й інші держави, які стали на бік Ізраїлю під час війни Судного дня. Нафтовий бойкот підтримали й менш розвинені країни, більшість із яких останнім часом одержала незалежність та право говорити про «новий міжнародний економічний порядок» в Організації Об'єднаних Націй (ООН). Саме тоді формується поняття енергетичних ресурсів, яке досі вживалося лише як базове в наукових дослідженнях.

Для визначення поняття «енергетичні ресурси» необхідно зробити аналіз слова «ресурс» як економічної категорії. Його широке значення – запаси, можливості, грошові кошти, джерела доходів. У вузькому значенні ресурси – це все те, що використовується для виробництва товарів і послуг.

Можемо наголосити на тому, що загальноприйнятого визначення поняття «ресурси» немає, але є постійне визначення, які є найуживанішим. Ресурси (фр. Ressources – можливості, способи, засоби, ресурси, запаси) в економіці розглядаються як складові елементи виробничого потенціалу, якими володіє окрема країна чи світове співтовариство і які використовуються для економічного, соціального та науково-технічного розвитку [4].

Енергетичні ресурси стають не тільки економічним фактором розвитку країни, але і політичним. Жозе Мануель Баррозу, экс-президент Європей-

ської комісії, відобразив поточну ситуацію в своїй промові в 2014 році, коли він сказав: «Велика Гра геополітики зробила небажане повернення, і цей час особливо відчувається в області енергетичних ресурсів». У той час як політика використання та споживання енергетичних ресурсів (енергетична політика), безсумнівно, залежить від більш широкого політичного та економічного контексту, вона часто погано визначена. Те, що ми називаємо «енергетична політика» сьогодні, як правило, відноситься до плану дій країни спрямований на забезпечення необхідних запасів доступних видів палива і електроенергії для задоволення попиту на ринку. Це визначення відповідає визначенню МЕА енергетичної безпеки в якості «безперервної доступності джерел енергії за більш доступною ціною».

Економічна оцінка природних ресурсів – це встановлення можливості й доцільності залучення їх у виробництво на сучасному рівні розвитку науки й техніки теж має важливе значення. Так, для характеристики корисних копалин необхідно визначити: розміри запасів та їх концентрацію на одиницю площі; якісний склад; частку корисних елементів; умови залягання й експлуатації; витрати виробництва (видобутку) на одиницю продукції. Необхідно також враховувати освоєність і заселеність території, на якій розташовано родовище, транспортні умови, вимоги з охорони навколишнього середовища [5]. Крім того, трансформація світогосподарських зв'язків, яка обумовлена глобалізацією, змінює структуру та керовані параметри світової системи. На динаміку цих змін впливають обмеження, раптовості, рушійні сили та провідні гравці. Однією з основних тенденцій розвитку світової системи є наростання її залежності від джерел дешевих мінерально-сировинних ресурсів [6].

Таблиця 1

Виклики світової енергетичної системи в процесі глобалізації

Виклики	Зміст
Демографічні	Відставання виробництва енергетичних ресурсів від зростання чисельності населення
Ресурсні	Диспропорція між пропозицією енергетичних ресурсів і попитом на них
Географічні	Диспропорція між розміщенням енергетичних ресурсів та місцями їх використання
Політичні	Наявність значних енергетичних ресурсів у країні дає їй можливість політичного тиску на країни-імпортери енергоносіїв, що суперечить ринковим принципам міжнародного бізнесу
Екологічні	Використання традиційних енергетичних ресурсів є необхідністю дуже шкідливою для екології
Фінансові	Альтернативою традиційним енергетичним ресурсам є відновлювальні джерела енергії, але їх вартість дуже висока

Складено автором за матеріалами: [7].

Це призводить до криз, які обумовлені нестачею нафти, посиленням боротьби за енергоресурси, яка іноді переходить із політичної до військової площини. Для сучасної епохи характерною є вертикальна структура управління, яка створена для пошуку та використання різного роду джерел енергії, в тому числі й малодоступних. Великі витрати на видобуток, а потім і на переробку нафти та газу, спонукають до утворення гігантських енергетичних концернів. Сьогодні у світі приблизно 10–12 найбільших державних і приватних компаній диктують умови та напрями руху світових потоків енергії.

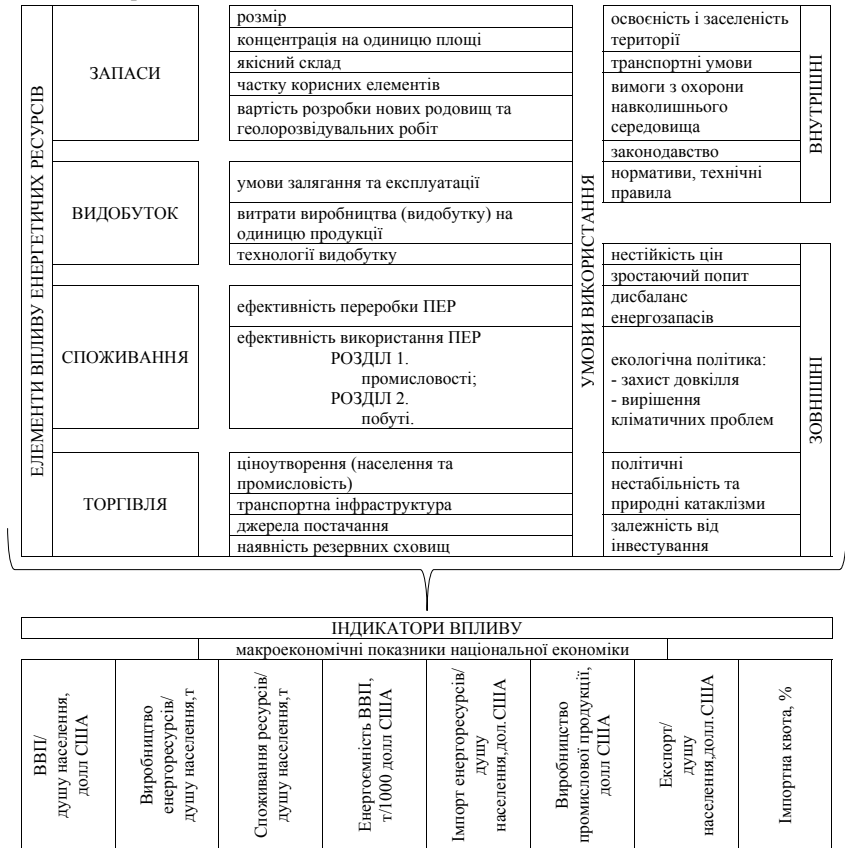

Рис. 1. Оцінка елементів впливу енергетичних ресурсів на розвиток світового господарства [розроблено автором]

Виклики обумовлені глобалізацією є найбільш гострими й найбільш актуальними питаннями у світовому енергетичному просторі, на наш по-

гляд, можна структурувати за такими параметрами: демографічні, ресурсні, географічні, політичні, екологічні, фінансові (таблиця 1).

Крім того, при глобалізації поняття «енергетичних ресурсів» як відображення подальшого технологічного розвитку й розвитку соціальних інститутів є закономірним етапом його еволюційного формування.

Отже, для енергетичних ресурсів характерні свої особливості впливу на розвиток світового господарства, що робить їх найактуальнішими серед усіх природних ресурсів. Оцінку їх елементів можна зробити тільки з урахуванням умов використання. Вони поділяються на 2 категорії: внутрішні (економіко-географічні умови) та зовнішні (тренди світового господарства). При цьому слід враховувати елементи та умови впливу, за яких формуються індикатори у вигляді основних макроекономічних показників (рис 1).

З рис. 1 сьогодні ми бачимо актуальність процесу глобалізації енергетичної сфери, яка охоплює енергетичні ринки та енергетичні ресурси. Крім того, можна виділити й додаткові напрямки та форми діяльності, що пов'язані з енергетикою – це ринки енергетичних технологій та обладнання на основі міжнародної спеціалізації та кооперації; система енергетичної інформації, знань і ноу-хау; систему національного енергетичного законодавства, нормативів, технічних правил і т.п., в тому числі і ті, що пов'язані з охороною навколишнього середовища в процесі енергетичної діяльності [6].

Рис. 2. Причини глобалізації енергетичного ринку [8]

Забезпечення економічних систем енергетичними ресурсами є однією з глобальних проблем, вирішення якої потребує комплексного підходу та скоординованих дій усього світового співтовариства. З цих умов, логічними є такі об'єктивні причини глобалізації енергетичного сектору світової економіки (рис. 2).

Глобалізація світових енергетичних ресурсів як відображення подальшого технологічного розвитку та розвитку соціальних інститутів є закономірним етапом їх еволюційного формування. Ринки енергоресурсів, які напочатку були монопродуктовими та локальними, з часом еволюціонували в регіональні та глобальні (світові) ринки окремих енергоресурсів (наприклад, світовий нафтовий ринок) і регіональні ринки енерготоварів і / або енергетичних послуг (наприклад, європейський ринок електроенергії та газу). Завершальним етапом розвитку впливу енергетичних ресурсів є формування глобального енергетичного простору з єдиними правилами «гри». І ті, хто ці правила встановить, тому легше буде і грати за ними. Тому сьогодні, за багато років до того, як такий простір буде сформовано, і йде боротьба за майбутні ключові позиції на ньому.

Таким чином, глобальний аспект вимагає по-новому розглядати енергетичні ресурси не тільки як засіб торгівлі й отримання прибутку окремими певними гравцями, але й як один із основних факторів функціонування та економічного розвитку світу в цілому.

Література: 1. *Paradigms and poverty in global energy policy: research needs for achieving universal energy access* / B. K Sovacool, M. Bazilian, M. Toman. – London: *Environmental Research Letters*. – 2016. – № 11. – PP. 1-6; 2. Chychyna O. (2016) *Energy policy of Ukraine as a factor of regional cooperation in European Union* / O. Chychyna // *Journal L'Association 1910 «Sepike», Poitiers, France; Osthofen, Deutschland; Los Angeles, USA*. – 2016. – № 10. – P. 46-51; 3. Hotelling H. *The Economics of Exhaustible Resources* / H. Hotelling // *Journal of Political Economy*. – 1931. – Vol. 39, № 2. – P. 137-1751; 4. *Економічна енциклопедія: у 3-х томах* / С.В. Мочерний – К.: Академія, 2002. – Т. 3. – С. 206; 5. Борецько В.І. *Економіка довкілля та природокористування: навч. посібник* / В.І. Борецько. – Рівне: НУВГП, 2011. – 255 с. 6. *Міжнародні економічні відносини: підручник* / А.П. Голіков, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с.; 7. Макогон Ю.В. *Основные тенденции развития мировой энергетики* / Ю.В. Макогон // *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності: Збірник наукових праць*. – Маріуполь: ДВНЗ «ПДТУ», 2011. – Вип. 2. – С. 7-13; 8. Жданова А.М. *Подходы к определению понятия «глобализация»* [Електрон. ресурс] / А.М. Жданова // *Проблемы современной экономики*. – 2012. – № 3 (43). – С. 106–109. – Режим доступа: www.m-economy.ru/art.php?nArtId=4181.

Проблеми розвитку світового господарства та національних економік

УДК 343.5

Алексеева Т. І., Торяник В. Ю.
ВИВІЗ КАПІТАЛУ ТА ЙОГО РОЛЬ
У РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

*Харківський торговельно-економічний інститут
Київського національного торговельно-економічного університету*

Основними формами міжнародних економічних відносин, через які здійснюється функціонування світового господарства виступають: міжнародна торгівля товарами та послугами, валютно-фінансові та кредитні відносини, міграція робочої сили та капіталу.

Необхідність і основна причина вивозу полягає в його відносному надлишку в національній економіці. Другою причиною є прагнення транснаціональних корпорацій (ТНК) використати відмінності в рівнях національних витрат виробництва, передусім у заробітній платі, для отримання найбільшого прибутку. У країнах, куди вивозиться капітал є в наявності дешева сировина і робоча сила і можливість значного збуту товарів та послуг [1, с. 94].

Капітал вивозиться приватними фірмами, державними або міжнародними фінансовими організаціями, такими як міжнародний банк реконструкції і розвитку (МБРР), МВФ і ТНК. У теперішній час обсяг вивезеного капіталу постійно зростає. Основними експортерами капіталу у світовому господарстві виступають розвинені країни, а саме: США, Японія, Німеччина, Нідерланди тощо.

Існують дві форми вивезення капіталу – підприємницька та позичкова. Підприємницька поділяється на прямі інвестиції та портфельні інвестиції, спільні підприємства. В свою чергу позичкову форму, поділяють на кредит та економічну допомогу [1, с. 123].

Країна, в яку вкладається іноземний капітал отримує певні позитивні наслідки. Іноземні інвестиції приводять до розширення виробництва, залучення у народне господарство новітніх технологій, зростання продуктивності праці, посилення якості відтворення робочої сили тощо. Як правило, при цьому збільшуються надходження в бюджет від діяльності іноземних підприємств. Водночас стимулюється й конкуренція на ринку країни, у яку надходять іноземні інвестиції, а це позитивно впливає на розвиток ринкових відносин [2, с. 173].

Щодо негативних наслідків, то національний капітал країни, куди ввозиться капітал, часто програє через менш досконалі технології й організацію виробництва. Прямим наслідком цього може стати хвиля банкрутств і відповідне посилення соціального напруження в суспільстві.

Суттєвим недоліком широкого використання іноземних інвестицій є те, що значна частка отриманого іноземним інвестором прибутку вивозиться за межі країни. Це послаблює її можливості щодо забезпечення стабільного й постійного розвитку національної економіки. Оскільки найбільш великі прибутки під час вивезення капіталу пов'язані із сировинними галузями, то це може призвести до небажаних для країни-імпортера структурних зрушень в економіці, а саме до посилення її сировинної складової [2, с. 205].

На сучасному етапі розвитку світового господарства значного поширення набуло створення спільних підприємств, тобто поєднання національних капіталів з іноземними на основі спільного управління, несення ризиків і пайового розподілу прибутку. Це обумовлено також тим, що у багатьох країнах, що розвиваються діє законодавство, яке встановлює для іноземних корпорацій граничні ліміти володіння часткою капіталу місцевих підприємств за певними галузями. Тому часто іноземна корпорація не має контрольного пакета акцій місцевого підприємства. До таких заходів вдаються і тоді, коли не вистачає коштів або прагнуть залучити досвідченого і сильного інвестора.

Економіка України в теперішній час перебуває в складній економічній ситуації, яка зберігає тенденції до погіршення внаслідок продовження агресивної політики російської федерації, окупації Криму і військових операцій на сході України. І, незважаючи на підтримку державою малого та середнього бізнесу, розвитку виробничої сфери країна не може поповнювати надходження до бюджету в повній мірі за рахунок прибуткового капіталу.

Суттєвий вплив на фінансове становище в Україні має стан платіжного балансу, який за останні роки має негативне сальдо і стійку тенденцію до зростання імпорту товарів та послуг. Тому подальше зростання попиту на імпортні товари у недалекій перспективі несе в собі потенціал дестабілізації економічної ситуації в нашій державі [2, с. 307].

На думку експертів, цей дестабілізаційний процес може розпочатись десь приблизно у 2020–2021 рр. Головна увага при цьому має бути приділена прискоренню структурних змін, у тому числі банківської реформи, яка забезпечує стале економічне зростання, що нейтралізує таким чином деяке зростання курсу гривні при діючому режимі обов'язкового продажу валюти. Національний банк вбачає перспективним підвищувати свій внесок у розширення доходної бази бюджету не за рахунок інфляційного роздмухування номінальної величини ВВП, а за рахунок забезпечення сталого зростання його реальної величини [3, с. 45].

Верховною радою України був прийнятий бюджет на 2018 рік, в якому було враховано зростання національної економіки та підвищення доходів населення, посилення обороноздатності країни, підтримка аграрного сектору та будівництва доріг, децентралізація та енергоефективність, подальший розвиток освіти, науки, медицини, культури.

Таким чином треба зазначити, що наша країна і подальше буде брати курс на поліпшення економічної ситуації заради того, щоб покращити рівень життя населення та довести всьому світу, що Україна – гідний міжнародний партнер.

Література: 1. Мочерний С. В. Економічна енциклопедія: у трьох томах. Т. 1. / С.В. Мочерний та ін. – К.: Вид. центр «Академія», 2010. – 864 с. 2. Голіков А.П. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А.П. Голіков, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с. 3. Голіков А.П. Світова економіка: підручник / за ред. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені Каразіна, 2015. – 268 с.

УДК 631:339.9

Батюк Л. А., Романашенко І. О.
АГРАРНА СФЕРА НОВИХ ІНДУСТРІАЛЬНИХ КРАЇН АЗІЇ
В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

Соціально-економічні, політичні та етнокультурні процеси в країнах Сходу в кінці ХХ – початку ХХІ ст. проходять в силовому полі глобалізації. Більш того, саме в глобалізаційних процесах останнім часом виразно позначилося підвищення ролі країн Східної Азії.

Розглядаючи глобалістику як сучасну галузь науки, академік НАН України О.Г. Білорус зазначає, що вона інтегрує широке коло знань у сферах демографії, екології, етногенезу, культури, економіки, соціології, продовольчої і водної безпеки, глобалізованої системи торгівлі за єдиними правилами, комунікації, фінансів, освіти тощо [1, с. 18-19]. В агрегованому вигляді сучасний глобалізм реалізується на різних державно-політичних платформах [2]. Одна з них – створення Єдиної світової економіки і Єдиного світу завдяки розвитку і поступовому об'єднанню континентальних економічних і фінансових союзів, регіональних валют і континентальних політичних конфедерацій. Досліджувані нами країни представлені на цій платформі інтеграційними об'єднаннями АСЕАН (створене в 1967 р.) та АТЕС (створене в 1989 р.).

У 2003 році було прийнято рішення про переформатування співтовариства АСЕАН за моделлю ЄС у сукупність трьох спільнот – економічної, політичної та соціокультурної. Розроблено модель азіатської валютної одиниці – АСУ (Asian Currency Unit) по аналогії з європейським ЕКЮ, що застосовувався в рамках Європейської валютної системи. Передбачається створення Азіатського валютного фонду – регіональної версії МВФ. На відміну від АСЕАН, АТЕС це міжурядова організація, до якої входять країни не тільки Азіатського регіону, зорієнтована на формування в регіоні системи вільної і відкритої торгівлі та інвестиційної діяльності для розвинених і до 2020 р. – для економік, що розвиваються.

Реалізація будь-якої з названих державно-політичних платформ так чи інакше передбачала застосування принципів моделі Вашингтонського консенсусу, яка в практичній площині віддзеркалює принципові аспекти глобалізму. У 2001 році Генеральний секретар ЮНКТАД у своїй доповіді відзначив, що криза примусила відмовитися від ідеї універсальної політики, стосовно НІК Азії, і тим самим підтвердив необхідність врахування традиційних особливостей організації східних спільнот при впровадженні Вашингтонського консенсусу [3].

Новим світовим феноменом першої чверті ХХІ ст., на думку академіка НАН України О.Г. Білоруса, стане глобалізація Азії та особливий азіатський глобалізм. Наприклад, зараз валютні резерви Японії перевищують 900 млрд. дол., Китаю – 500, Кореї – 200, Індії – 120 млрд. дол., а разом вони складають три чверті всіх сукупних світових валютних резервів [4, с. 10].

Активне функціонування регіональних інтеграційних об'єднань у Східній Азії поступово сприяє встановленню азіатських промислових стандартів та зміні територіальної структури глобальної інтелектуальної вартості та глобальної інтелектуальної власності. А це може означати настання глобальної економічної революції, оскільки інтелектуальна вартість і власність мають потенційну здатність до небаченого раніше ефекту мультиплікації [4, с. 12].

Успішна модернізація Південної Кореї і Тайваню в своїй основі має три складові елементи, які є інструментами державного регулювання економіки. Перший полягає в максимальному підвищенні ефективності сільського господарства, оскільки в ньому на початкових етапах модернізації зайнята переважна більшість населення в досліджуваних країнах. Реструктуризація сільського господарства в сімейні фермерські господарства з високою трудомісткістю дозволяє використовувати всю наявну в нерозвиненій економіці робочу силу і підняти врожайність і продукцію сільського господарства до максимально можливого рівня, хоча і при незначному зростанні доходу на душу найманого працівника. Головний результат державного втручання на цьому етапі – створення початкового надлишку продукції, який, в свою чергу, збільшує попит на товари і послуги. Примітно, що навіть 60 років по

тому земельне питання все ще залишається нагальним на Філіппінах, в Індонезії і Таїланді. У Малайзії ця проблема відчувається менш гостро, але лише тому, що багаті природні ресурси країни дозволяють пом'якшити збитки від низької продуктивності її сільського господарства.

Другий механізм втручання – це спрямування інвестицій в обробну промисловість і залучення до неї підприємців. Крім того, в процвітаючих країнах Східної Азії уряди проклали нові шляхи до прискорення технологічного прогресу в обробній промисловості за рахунок субсидій, що надаються в залежності від показників експортної діяльності. Таке поєднання субсидій і експортної дисципліни підняло темпи індустріалізації в НІК Азії до небувалого рівня. Завдяки такій політиці, уряди в кінцевому рахунку одержали у себе вдома виробників світового класу і тим самим окупили значні вкладення державних коштів.

Третій елемент прискореної економічної модернізації – інтервенції у фінансовий сектор з метою залучити капітал до розвитку інтенсивного дрібномасштабного сільського господарства і обробної промисловості. Роль держави тут полягає в тому, щоб утримувати кошти націленими на стратегію розвитку, яка максимально прискорює навчання технологічним навичкам і тим самим створює можливість отримання в майбутньому високих прибутків, а не короткострокової вигоди і індивідуального споживання. Подібні заходи часом створюють протистояння між урядом і багатьма бізнесменами, а також споживачами, чий стратегічний горизонт, природно, обмежений.

У тих країнах Східної Азії, де ці механізми застосовувалися найбільш ефективно – в Республіці Корея і на Тайвані, вони викликали найшвидший перехід від бідності до процвітання.

Офшорні фінансові центри Гонконгу і Сінгапуру, які в силу об'єктивних причин, не слідували прикладу Республіки Корея і Тайваню, але при цьому ефективно працювали в 1980-х - початку 1990-х рр. дали привід експертам Світового банку проголосити, що економічний розвиток стимулюється політикою невтручання з боку держави. Однак хибність такого рецепту незабаром підтвердили підсумки історичного розвитку Малайзії, Індонезії і Таїланду, які також раптово набрали ще більше стрімкі темпи зростання. Ці країни приступили до реформ з такими ж амбіціями і аналогічними (або навіть кращими) фінансовими ресурсами, але не використали досвіду Південної Кореї і Тайваню в частині керівної ролі держави і послідовності трьох складових економічної модернізації.

Так виникло різке розходження в політиці країн Південно-Східної Азії, з одного боку, і країн Північно-Східної Азії – з іншого. У першій групі уряди не зуміли залучити підприємців до виробництва і не підпорядкували їх експортній дисципліні. Замість цього в державному секторі створювалися промислові підприємства, які майже не конкурували між собою і від яких не

вимагали випуску продукції на експорт. Як наслідок, уряди отримували вкрай низький дохід від усіх форм інвестицій в свою промислову політику. В період буму 1980-1990-х років нездатність створити місцеві обробну промисловість і технічний потенціал прикривав інтенсивний приплив прямих іноземних інвестицій.

З настанням же азіатської кризи різниця в індустріальному розвитку між Південно-Східною Азією і Північно-Східною Азією стала абсолютно очевидною. За відсутності успішних, великих, фірмових компаній місцевого походження економіка країн Південно-Східної Азії залишається в технологічній залежності від транснаціональних корпорацій, є контрактором низькоприбуткових структур міжнародних серійних виробників.

Південна Корея досягла велетенських успіхів у науці й технологіях за останніх п'ять десятиліть саме тому, що їй вдалось створити унікальну інноваційну систему, безперервно інвестуючи у розвиток людських ресурсів та НДДКР. Було пройдено шлях від імітації й запозичення зарубіжного досвіду до впровадження власних креативних інновацій.

При цьому мають бути враховані специфічні обставини тої чи іншої країни. Якщо взяти Корею, то при відсутності багатих природних ресурсів, факту досить обмеженої території, що могла б бути придатною для ефективного ведення сільського господарства та наявності надлишкової робочої сили – Республіка Корея обрала стратегію соціально-економічного розвитку, засновану на інноваційній політиці, як основному факторі й передумові індустріалізації економіки та модернізації суспільного життя.

Азіатська модель державного регулювання економіки має свою специфіку, яка проявляється, зокрема, в тому, що між державою і бізнесом менше посередників, ніж на Заході, вони взаємодіють і співпрацюють у господарській сфері безпосередньо. Акцент перенесено на дотримання інтересів співтовариства, орієнтацію на кінцевий – економічне зростання. Вважається допустимим, щоб держава свідомо і послідовно втручалася в ціноутворення для стимулювання розвитку певних галузей. Виробництво розвивається і розширюється в кінцевому рахунку для того, щоб мати важіль впливу на інші країни і зміцнити власну національну безпеку і автономію. Інтегруючою силою виступають самі підприємці, об'єднані у регіональні ділові мережі.

Нові індустріальні країни Східної Азії, в першу чергу, здійснили стимулювання розвитку аграрної сфери. Потім кошти, отримані від експорту висококонкурентної сільськогосподарської продукції шляхом інвестування у технологічне оновлення та підвищення якості власної робочої сили змогли підняти на високий рівень продуктивності праці і вітчизняну промисловість. І тільки після цього було лібералізовано фінансові ринки, які стали додатковим джерелом інвестицій у вітчизняну економіку. Саме така послідовність державного регулювання змогла забезпечити захист національних

виробників навіть в умовах надзвичайної конкуренції з боку транснаціональних компаній.

Література: 1. Білорус О.Г. Глобалістика – нова синтетична наука / О.Білорус, В.Власов // Вісник Національної академії наук України. – 2010. – №3.– С.17-26. 2. Кальченко Т.В. Глобальна економіка: методологія системних досліджень: монографія / Тимур Валерійович Кальченко. – К.: КНЕУ, 2006. – 248 с. 3. Report of the Secretary-General of UNCTAD to UNCTAD XIII. Development-led globalization: Towards sustainable and inclusive development paths. – N. Y.; Geneva: UN, 2011. – 136. 4. Білорус О. Закономірності і нові тенденції глобального розвитку / О. Білорус // Глобальний кризовий розвиток чи антикризові тенденції: Матеріали міжнар. наук. конф. / Відп. ред. О.Г. Білорус. – К.: Ін-т світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2011. –С. 4–15.

УДК 330.35

Білобородова В. О. ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ СІНГАПУРУ: ПРИЧИНИ ТА ПРОБЛЕМИ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач Чичина О. А.*

Сінгапур відомий як країна, що досягла швидкого економічного розвитку за дуже короткий час. В 50-х роках ХХ століття це була невеличка колонія, яка залежала від Великобританії. На сьогодні – одна з найбагатших країн. За декілька десятиріч її ВВП збільшився у сто разів і становить 53880 доларів на душу населення (за 2017 р.) – один з десяти найвищих показників у світі [1, 6].

Метою роботи є розглянути сучасний стан Сінгапуру, прослідкувати стратегію розвитку цієї держави, дослідити шляхи вирішення економічних проблем, проаналізувати головні принципи політики влади з 50-х років ХХ ст.

Одним з найактуальніших питань до розвитку Сінгапуру є так зване «економічне чудо», тобто питання, як вдалося невеликому місту-острову-державі площею у 719 кв. км досягти стрімкого розвитку за умов ворожнечі з іншими державами, етнічної, культурної та релігійної неоднорідності населення, відсутності власних ресурсів та капіталу для існування [2].

Сінгапур розташований на піщаній смужці суші, позбавленої усіляких природних ресурсів. У 50-х роках минулого сторіччя мав різномовне населення з чисельністю не більше 1 мільйона жителів, з яких майже 75% були китайці. Після Другої світової війни під час деколонізації у 1963 р. колишня військово-морська база Великобританії стала частиною Малайї, утворивши Малайзію. Через два роки у 1965 році через національний конфлікт Малайя вирішила відокремити Сінгапур від себе: малайці не бажали визнавати китайців, що складали більшість населення Сінгапуру [4, 5].

На самому початку свого розвитку як окремої незалежної держави Сінгапур мав такі погані умови життя: нестача води, відсутність ресурсів, високий рівень безробіття, низький рівень освіти, недостача житла, відсутність матеріальної допомоги з боку колишніх керуючих ним країн. На той час країна потребувала духовного лідера, мудрого правителя, який повів би народ за собою. Ним став Лі Куан Ю – прагматичний політик, прем'єр-міністр Сінгапуру з 1959 р., якого називають «батьком сінгапурської державності». Без його керівництва впоратися з найменшими потребами суспільства, які необхідні для виживання, було б дуже складно.

Лі Куан Ю був унікальним політичним діячем, який шукав нові шляхи вирішення питань, навіть при невизнанні таких методів іншими політиками. У цій замалій для самостійного розвитку державі він бачив не тільки економічно стабільне місто, що зможе забезпечити себе усім необхідним для простого існування, але й незалежну державу, достатньо могутню, щоб перевершити інші [2, 5].

Перше, про що заявив Лі Куан Ю при отриманні незалежності, була думка про створення держави на основах ідей мультикультуралізму: взаємоповага представників різних поглядів, рівноправність релігій, зберігання унікальності культур різних народів. Це допомогло запобігти внутрішніх розладів та навіть об'єднати різні національності.

Успіх Сінгапуру ґрунтується на державній інтервенції. В основу політики правлячої партії Сінгапуру (Партія народної дії) на чолі з Лі Куан Ю були покладені такі принципи:

- відмова від базових громадянських і політичних прав (відсутність свободи слова і зібрань);
- меритократія, що виправдовує необхідність панування еліти над неосвіченими масами;
- державний патерналізм над громадянським суспільством і економікою;
- акцент на соціальній політиці (субсидування освіти, охорони здоров'я, житлового будівництва) [3].

Відсутність свободи слова та зібрань населення Сінгапуру допомагала запобігти виникнення та протистояння різних поглядів у суспільстві. Взаємоповага релігійних поглядів безумовно відігравала велику роль у зміцненні єдності суспільства, проте крім релігії причиною розладу могли стати політичні інтереси, тому було необхідно обмежити населення такою складною для виконання умовою.

Меритократія стала необхідним кроком задля знищення корумпованої верхівки, яка неминуче наймала на вищі посади знайомих людей, незалежно від їхніх інтелектуальних здібностей, поступово перетворюючись на владу, яка без відповідного досвіду не могла керувати державою. З іншого

боку, це була гарна можливість швидко і ефективно зібрати здібних людей на посади керівництва для покращення засобів виробництва, науки, технології тощо для покращення загального рівня життя. Був створений незалежний орган влади з метою боротьби з корупцією [5, 7].

У 1960-1970-х роках відбулася реформа системи освіти: англійська мова стала обов'язковою, ВНЗ повинні були викладати англійською. Влада витрачала значні кошти на освіту здібної молоді у кращих закладах світу закордоном. Майже півсторіччя було витрачено на збільшення долі середнього класу. Для того, щоб кваліфіковані працівники не емігрували закордон, державна влада створила систему іпотечного кредитування, збільшилося житлове будівництво, і до 1996 року вже 91% житла було зайнято власниками. Також роль зіграли роль щорічні податки на нерухомість: 4% від вартості – для проживаючого власника, 10% – для житла, що орендується [4, 5, 7].

Система державного патерналізму була обов'язковою умовою для можливості безпечної та обґрунтованої відмови від базових громадянських і політичних прав. Обмеження в свободі дій та думок могло спричинити невдоволення серед різних верств населення, представників різних культур. Проте система державного патерналізму при меритократії допомагала встановити зв'язки з громадським населенням, викликавши довіру. Тобто це була пропозиція влади кожному жителю не тільки безперешкодно отримати можливість розвитку свого потенціалу, але й забезпечити гарний рівень свого життя під керівництвом розумними представниками влади, незважаючи на особисті здібності людини. Тепер збільшувалася не лише єдність багатокультурного суспільства та між різними верствами населення, але й довіра громадськості до керівників, відповідно і контроль влади над народними масами. Це підкріплювало і особлива увага держави до соціальних аспектів економіки [2, 5, 7].

Стратегія економічного розвитку уряду Лі Куан Ю ґрунтувалася на перетворенні Сінгапуру у фінансовий та торговий центр Південно-Східної Азії, а також на залученні іноземних інвесторів низькими податками, прозорою правовою системою, інноваційною інфраструктурою, мінімальним рівнем злочинності і корупції. Беззмінно правляча партія побудувала економіку, в якій державні підприємства та іноземні компанії мали першорядне значення, з незначним впливом великих приватних підприємств і не вигідними умовами для ведення малого бізнесу. У наслідок американські ТНК заклали основу масштабної високотехнологічної промисловості Сінгапуру, що допомогло цій державі стати видатним виробником електроніки [2, 7, 8].

Сьогодні Сінгапур – це фінансовий і торговий центр Південно-Східної Азії, що став дуже вигідним для інноваційного бізнесу завдяки кваліфікованим працівникам, допомогою у розвитку власного бізнесу з боку держави,

високий рівень безпеки. Розумна політика за три десятиріччя вивела країну з категорії країн третього світу в лідери Південно-Східної Азії. Сінгапур має позитивне сальдо [7]. Виробничий сектор Сінгапуру робить щорічний внесок у ВВП країни (від 20 до 30%). До основних галузей промисловості відносяться електроніка (напівпровідники, тонка і точна механіка тощо), фармацевтика, хімічна промисловість, будівництво і кораблебудування. Також велике піднесення і зростання спостерігається в таких видах діяльності як оптово-роздрібна реалізація, фінансові та бізнес послуги, туризм. Інші види діяльності, які починають активно розвиватися і приносять істотний внесок в економіку Сінгапуру, включають в себе медицину, освіту, ігровий бізнес, інфо- та медіакомунікації [8]. Сінгапур – один з найбільших світових портів, а також є одним зі світових центрів нафтопереробки. Аеропорт Singapore Airlines є членом Star Alliance та має рейси у 35 країн світу [7].

Найбільшою промисловою зоною Сінгапуру є Джуронг, де на території в 6500 га розташовано 1834 підприємства з числом зайнятих 100 тис. населення. В Сінгапурі також діють зони вільної торгівлі [7, 8].

У Сінгапурі використовується територіальна система оподаткування. Дохід у вигляді оплати праці оподатковується, якщо робота виконана на території держави. Дохід з приросту капіталу не оподатковується. Податок на нерухомість щорічно сплачують власник майна чи орендар [7, 8].

Проте майбутній добробут Сінгапуру викликає питання. Сьогодні Сінгапур зіткнувся з кризою на ринку праці, викликану відсутністю професіоналів, здатних проявляти ініціативу і розвивати творчі галузі. З отриманням доступу до інформації із всесвітньої економіки, а також стабільного розвитку, молодь вже не погоджується на патерналізм та авторитарність з боку влади Сінгапуру. Партія народної дії розпочала зміну своєї політичної діяльності: нині влада більше прислуховується до думки населення і намагається перешкоджати розвитку невдоволення серед суспільства щодо обмеження у правах [2, 3, 8].

Література: 1. *World Economic Outlook Database-October 2017 / International Monetary Fund.* – 2017; 2. *Ли Куан Ю Сингапурская история. Из «третьего мира – в первый» / Ли Куан Ю.* – М.: МГИМО (У) МИД России, 2005. – 656 с.; 3. *Два шляхи з третього світу у перший: як схожі країни, Сінгапур і Гонконг, досягли успіху зовсім різними шляхами [Електронний ресурс].* – 2016. – Режим доступу: <https://nv.ua/ukr/publications/dva-shljahi-z-tretogo-svitu-u-pershij-jak-shozhi-krajini-singapur-i-gonkong-dosjagli-uspihu-zovsim-riznimi-shljahami-189003.html>; 4. *Экономическое чудо Сингапура: рецепт процветающего государства от Ли Куан Ю [Электронный ресурс].* – 2015. – Режим доступа: <https://www.segodnya.ua/lifestyle/fun/singapur-recept-procveta-yushchego-gosudarstva-ot-li-kuan-yu-614925.html>; 5. *Сингапур. Энциклопедия Кругосвет [Электронный ресурс].* – 2017. – Режим доступа: http://www.krugosvet.ru/enc/strany_mira/SINGAPUR.html?page=0,2#part-8; 6. *Мировой атлас данных 2017 [Электронный ресурс].* – Режим доступа: <https://knoema.ru/atlas/>; 7. *Экономика Сингапура.*

Экономическая модель Сингапура [Электрон. ресурс]. – 2010. – Режим доступа: <http://www.gecont.ru/articles/econ/singapur.htm>; 8. Кратко об экономике Сингапура [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступа: <http://medtravel.sg/biznes/kratko-ob-ekonomike-singapura>.

УДК 339.9

Борох К. В. ОФШОРНІ ЗОНИ (ЮРИСДИКЦІЇ) ТА ЇХ ЗНАЧЕННЯ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Гончаренко В.В.*

У теперішній час стрімко зростає переміщення міжнародних капіталів, посилюється конкурентна боротьба між суб'єктами господарювання, в наслідок чого виникає потреба в нових формах та методах ведення бізнесу. Саме тому офшорний бізнес набуває все більш багатограних практичних аспектів у сучасній економіці. Бізнесмени створюють компанії на території офшорних зон з метою мінімізації податків та захисту свого капіталу. Але, на сьогоднішній день, офшорні зони стають механізмом відпливу капіталу, що створює негативні наслідки для економіки України, адже, це впливає на зменшення рівня податкових надходження до державного бюджету, а відповідно і його значного дефіциту, а також знижує ефективність української економіки.

У своїх працях багато вчених висловлювали свої думки про офшорні зони та вплив в них капіталу, проте, найбільш значними були праці таких вчених, як Бозуленко О.К., Бутинець Ф.Ф., Іванович І.Ю., Полотенко Д.В. та інші.

Саме тому, метою даної роботи є аналіз діяльності офшорних зон та оцінка їх впливу на українську економіку.

Уперше українські бізнесмени отримали можливість відкривати офшорні компанії в 1991 р., коли швейцарська компанія «Riggs Walmet Group» оголосила про те, що виходить на український ринок із пропозицією про організацію компаній. Пропонувалася не тільки допомога у створенні безподаткових компаній, а й підтримка їх діяльності (відрахування щорічних внесків до бюджету країни базування, забезпечення секретарських послуг з обробки нерегулярної пошти, організація щорічних зборів акціонерів, складання балансів тощо).

Загалом, офшор – це території, які забезпечують пільговий режим для фінансово-кредитних операцій із закордонними учасниками в іноземній валюті [1].

Офшорний бізнес може існувати в сферах діяльності представлених на рис. 1. Основні переваги, які власники можуть отримати, використовуючи

офшорні компанії, та недоліки спричинені їх функціонуванням наведені у табл. 1.

Рис. 1. Головні сфери діяльності офшорних зон [3]

Таблиця 1

Переваги та недоліки офшорних компаній

Переваги [2]	Недоліки [4]
Низькі ставки податків або їх відсутність	Створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів, насамперед спекулятивних
Відсутність контролю валютного обміну	Створення умов для відтоку капіталів
Можливість вільного використання валюти	Підтримку тіньової економіки
Банківські рахунки в будь-якій валюті	Зменшення зайнятості в країнах-донорах
Ефективна і недорога банківська система	Отримання поза конкурентних переваг тими компаніями, які використовують офшори
Прибуток (капітал) в твердій валюті, в надійних банках і в стабільній країні	Вплив на соціальну ситуацію в країнах донорах, пов'язаних з ухиленням від оподаткування за допомогою офшорів
Можливість отримання дозволу на роботу і виду на житло	Недобросовісна податкова конкуренція та відповідно ухилення від оподаткування
Можливість законного володіння нерухомістю за кордоном	

В світі існує понад 60 країн, законодавство яких передбачає податкові пільги для офшорних компаній. Найвідоміші з них: Панама, Кіпр, Багамські острови, Ірландія, Ліхтенштейн.

В Україні перелік офшорних зон встановлено постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. N 977» від 27.12.2017 р. № 1045 [6].

На сучасному етапі розвитку економічних відносин український бізнес, згідно з даними Світового банку, виплачує 135 різних податків, а Україна належить до 10 країн з найскладнішими податковими системами, тому

українські підприємці шукають різні способи мінімізації податків. Офшорні зони залучають клієнтів тим, що мають сприятливий валютно-фінансовий режим, низький рівень оподатковування або його повну заміну на фіксований платіж. Таким чином, українські підприємці вбачають в офшорних зонах метод податкової оптимізації та одну з схем ухилення від сплати податків, що приводить до відпливу капіталу. Є декілька чинників, що сприяють цьому явищу [5]:

1) Висока мобільність фінансових ресурсів і здатність швидко перемішуватися з однієї країни в іншу, з більш сприятливими умовами.

2) Недосконале законодавство України, що дозволяє вважати приховані відпливи капіталу, легальним ухиленням від оплати податків.

3) Високий рівень корумпованої влади.

4) Встановлення окремими країнами сприятливих умов для формування штучних схем мінімізації оподаткування.

5) Несприятливий інвестиційний клімат в Україні.

Ознаками офшорної діяльності є:

– особливості формування режиму оподаткування на території офшорної юрисдикції. У більшості випадків це стосується компаній – нерезидентів, а в окремих випадках національних та іноземних компаній від здійснення діяльності за кордоном. За цього податок на прибуток – відсутній або коливається у межах 1 – 2%;

– переваги реєстрації та особливі спрощені режими діяльності компаній у межах офшорної юрисдикції. При реєстрації не обумовлено розмір статутного фонду, невисока витратність реєстрації компанії тощо;

– спрощена система фінансової звітності;

– преференції у ліцензуванні діяльності;

– недоступність та нерозголошення інформації про діяльність компаній на території офшорної юрисдикції для бенефіціарів;

– мінімально встановлена кількість резервних вимог центрального банку країни; відсутність валютного контролю для нерезидентів та валютний контроль для резидентів офшорної зони;

– операції з валютою – необмежені;

– комунікаційна доступність.

У сучасних умовах розвитку української держави одним із ключових напрямків використання офшорних юрисдикцій є ухилення від сплати податків при застосуванні різних схем та створення тінювих операцій. Офшорні зони можуть застосовуватись як у легальних схемах, так і незаконних операціях, що пов'язані із ухиленням оподаткування. Схеми відмивання капіталів та грошових коштів злочинним шляхом щороку ускладнюються.

Таким чином, можна зробити висновок, що масштаби офшорного бізнесу в останні роки зростали дуже швидкими темпами. Уже на початку ниніш-

нього століття приблизно половина всього обсягу світових валютних операцій проходила через офшорні центри [7]. Але за теперішніх обставин, офшори створюють умови для відтоку капіталу з України, що негативно впливає на її економіку. Адже перш за все, істотно зменшуються надходження до державного бюджету, через те, що офшорні центри мінімізують податки, які не сплачуються в Україні, якщо компанія зареєстрована в офшорній зоні. Крім цього, більшість інвестицій в Україну заходить з офшорних зон, а це фактично виведений туди український капітал, який повертається під виглядом інвестицій. Саме тому наразі для України є актуальним питання, як утримати гроші в країні і як боротися з офшорами. Через це, необхідно вжити заходів щодо посилення контролю за діяльністю, що здійснюється в офшорних зонах і також щодо підвищення вимог до зареєстрованих в них компаній.

Література: 1. Бозуленко О.К. Роль офшорної фінансової діяльності у світовій фінансовій системі / О.К. Бозуленко // Економіст. – 2010. – №1. – С. 51-53; 2. Бутинець Ф.Ф. Облік і аналіз зовнішньоекономічної діяльності. Підручник для студентів вищих навчальних закладів / Ф.Ф. Бутинець, І.В. Жиглей, В.М. Пархоменко // 2-ге вид., доп. і перероб. – 2001. – 544 с; 3. Дяконова І.І. Діяльність офшорних зон у міжнародних фінансових відносинах: значення та регулювання / І.І. Дяконова // Збірник наукових праць. – 2014. – №38. – С. 14-20; 4. Москаленко Н.В. Проблеми зумовлені функціонуванням офшорних юрисдикцій, та шляхи їх розв'язання / Н.В. Москаленко // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №10; 5. Полотенко Д.В. Вільні економічні зони в контексті регулювання економіки / Д.В. Полотенко // Фінанси України. – 2010. – №11. – С. 18-25; 6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження переліку держав (територій), які відповідають критеріям, установленим підпунктом 39.2.1.2 підпункту 39.2.1 пункту 39.2 статті 39 Податкового кодексу України, та визнання таким, що втратило чинність, розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2015 р. N 977» від 27.12.2017 р. № 1045; 7. Ширяев Р.В. Офшорные центры как один из видов свободных экономических зон / Р.В. Ширяев // Бизнес в законе. – 2011. – №1. – С. 284-287.

УДК 338.48-44(1-87):338.1(430)

Варварова А. С.

ВПЛИВ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК НІМЕЧЧИНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: викл. Шолом А.С.

Вплив міжнародного туризму на всі сфери життєдіяльності суспільства є достатньо великим. Туризм не тільки розширює торговельні, науково-технічні, культурні зв'язки між країнами, а й зміцнює взаємну довіру між народами, робить їх більш відкритими один для одного, активно розвиває

міжнародні відносини. Туристські зв'язки в міждержавних відносинах набувають все більшу вагомість, а надходження від міжнародного туризму сьогодні складають значну частину експорту багатьох країн.

У розвинених країнах особливо пильна увага в останні роки приділяється екології та захисту навколишнього середовища. Широке поширення набув термін «сталий розвиток» (англ. *sustainable development*, нім. *Nachhaltige Entwicklung*), під яким розуміють розвиток з урахуванням потреб нинішнього покоління без загрози задоволенню потреб прийдешніх поколінь [1].

Визначення «сталий» вживається і по відношенню до туризму. У такому випадку мають на увазі поєднання трьох груп цілей при розвитку туризму, а саме: економічних (підвищення рівня зайнятості, створення доданої вартості), соціальних (культурний обмін, участь місцевого населення в туристичному бізнесі) і екологічних (скорочення викидів парникових газів, зниження споживання ресурсів) [2, с. 117-122]. Ця концепція застосовується і в ФРН.

Туристи в Німеччині все частіше вибирають екотуризм. «М'який туризм», біо-готелі, відпустки без автомобіля – стають у німців все популярнішим. Поступово до людей приходить розуміння необхідності захисту навколишнього середовища.

У Німеччині екотуризм розглядається в рамках концепції «сталого розвитку» сільської місцевості і курується органом з питань сталого розвитку *Landkreis Rugen* (департамент економіки та культури). Впровадження екологічних сертифікаційних систем і програм у сфері туристичної діяльності Німеччині є прогресивним напрямком розвитку туризму в регіонах, стимулюючим розробку нових якісних рекреаційних послуг, найбільш екологічно дружніх навколишньому середовищу. Крім того, впровадження програм екологічної сертифікації позитивно впливає на формування іміджу туристських регіонів, підвищує їх популярність на міжнародному ринку.

Концепція «сталого розвитку» несе велике соціокультурне навантаження: збереження і популяризація традиційного вигляду села, «сільської філософії», традиційних навичок та ремесел.

Німецький екотуризм зародився сто років тому – в альпійському гірському масиві Берхтесгаден. На Королівське озеро (Кенігзее) і сьогодні з'їжджаються численні туристи. Люди відпочивають в національному парку навколо величного гірського озера. Туристи катаються по смарагдовим водам Кенігзее на маленьких човнах, милуючись навколишніми лісами і залишками гірських вершин. Тут не почуєш гучних моторів – невеликі човни з електродвигунами везуть відпочивальників на екскурсії до головних визначних пам'яток Берхтесгаденських Альп. У рік тут відпочивають до півмільйона людей [3]. Місцева туристична індустрія не завдає шкоди екології. Нововведення на Королівському озері належало принцу-регенту Леопольду

Баварському. Понад століття тому регент заборонив використовувати тут застарілі веслові човни і наказав замінити їх малими електричними судами. Сьогодні на Кенігзее туристів обслуговують вісімнадцять човнів з тихими електродвигунами [4]. Маленький озерний флот став важливим елементом екологічного туризму Берхтесгадена.

У 2016 році 21 альпійська курортна зона з шести держав (Австрії, Німеччини, Італії, Словенії, Франції та Швейцарії) отримала премію «Ecotrophea» [5]. Цю міжнародну екологічну премію Німецький союз туризму присуджує за суміщення сталого туризму з зразковою охороною екології та клімату. Треба відмітити, що у таких туристичних зонах розроблена своя філософія відпочинку. Туристи приїжджають на екологічних видах транспорту (на поїзді). Регіональні поїзди Берхтесгадена провозять туристів по курортним маршрутам. Для доставки на місце відпочинку туристи користуються рейсовим автобусом або беруть напрокат велосипеди.

Союз з туризму почав здійснювати на північній федеральній землі Мекленбург-Передня Померанія оригінальний екопроект «лісова акція». Кожен відпочиваючий символічно купує дерево – так створюється «кліматичний ліс». Одна «лісова акція» продається за 10 євро. Посадити куплене дерево можна власними руками. Зазначимо, що такі «Акції» користуються попитом – продано вже 7,5 тис. – а це 7,5 га нових «кліматичних лісів» [6].

Екотуризм в Німеччині сьогодні в тренді, ідею підхопили багато готелів і туристичних фірм. Шварцвальдський готель «Фельдбергер хоф» першим встановив енергозберігаючі прилади, зробивши ставку на економію води та енергії. Застарілу мазутну опалювальну систему замінили економічним блоковим опаленням. За рік на 600-700 т скоротилися викиди CO₂, вдалося заощадити 300 тис. л мазуту [6].

У компанії «Berliner atmosfair» туристам пропонують компенсувати шкоду клімату, нанесену авіаперельотом. Цій меті служить сертифікат «atmosfair». Всього створено 14 проектів, спрямованих на захист природи і клімату в туристичних державах по всьому світу [4]. Ще одна ініціатива в сфері «м'якого туризму» – туристична марка «Viabono» [7]. Федеральне міністерство разом з Федеральним відомством навколишнього середовища ще у 2001 році створили добровільне об'єднання готелів, квартир і кемпінгів, туристичних комун і ресторанів Німеччини (всього ініціативу підтримали 350 об'єктів). Всі ці організації і приватні особи об'єдналися для розвитку сталого туризму і охорони природи. В об'єднання «Форум альтернативних подорожей» увійшли 140 німецьких організацій (навіть турсператори, що знаходяться за кордоном). Їх метою також стало розвиток сталого туризму.

Поряд з уже давно розвиненими видами туризму у Німеччині є можливість розвитку туризму у сільській місцевості. Такий вид відпочинку стає зараз все більш популярним, тому потрібно вчасно закріпитися в цьому

новому сегменті ринку. Для згладжування диспропорцій між землями за рівнем розвитку туристичного бізнесу існують програми підтримки і стимулювання. Міністерства федеративних земель Німеччини створюють окремі підрозділи, що займаються проблемами сільського туризму, проектами, концепцією розвитку, фінансуванням сільського туризму, розробляють вимоги до якості, класифікації пропозицій. Відпустку в селянській садибі і сільську відпустку в Німеччині поділяють на різні категорії відповідно пропозиції або спрямованості сільськогосподарської галузі виробництва: відпустка на селянській садибі, на кінному дворі, на дворі винороба, на рибальському дворі, на «фруктовому» дворі, відпочинок в сільському будиночку тощо. Так що в майбутньому можна очікувати меншої нерівності у цій сфері між регіонами.

В якості основної мети свого візиту, вказали відпочинок на природі – 2,6 мільйона європейців, які гостювали в Німеччині в 2017 році [3]. Виходячи з цього, можна стверджувати, що у рейтингу популярності європейських споживачів Німеччина, поряд з Францією і Австрією складає трійку лідерів сегмента «екотуризм». Більше третини території Німеччини складають природоохоронні зони, що знаходяться під захистом держави – це, безумовно, сприяє зміцненню позицій Німеччини як сталої туристичної мети і подальшому розвитку інфраструктури індустрії подорожей в німецьких регіонах.

В цілому можна виділити наступні позитивні економічні і разом з тим соціальні функції розвитку екологічного туризму в рамках сталого розвитку:

- створення нових робочих місць для місцевого населення;
- стимулювання традиційних форм природокористування, виробництва екологічно чистих продуктів харчування;
- збільшення інвестицій як в інфраструктуру і сервіс, так і в охорону природи;
- зростання добробуту місцевого населення і розвиток спеціальної освіти, спрямованої на придбання туристичних та природоохоронних професій;
- розвиток ремесел;
- розвиток місцевого самоврядування.

Отже, завдяки комбінації різних зовнішніх і внутрішніх екологічних факторів, в ФРН існують передумови для успішного розвитку міжнародного туристичного бізнесу. В майбутньому є всі підстави вважати про збільшення потоку туристів до Німеччині.

Таким чином, можна зробити висновок, що туристичний бізнес у Німеччині, значно впливає на ключові галузі економіки: транспорт і зв'язок, будівництво, сільське господарство, торгівлю, виробництво товарів народного споживання. У туристській індустрії динаміка зростання обсягів наданих послуг призводить до збільшення числа робочих місць набагато швидше, ніж в інших галузях. Значення туризму як джерела валютних надходжень і

розширення міжнародних контактів постійно зростає. Таким чином, туризм виступає своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку.

Література: 1. *Поняття сталого розвитку. Критерії та принципи. Екологічна домінанта сталого розвитку* // *Екологічний менеджмент* [Електрон. ресурс]. URL: http://pidruchniki.com/ekologiya/ponyattya_stalogo_rozvitku_kriteriyi_printsipy_ekologichna_dominanta_stalogo_rozvitku. 2. *Миронов Ю.Б. Сутність та чинники сталого розвитку туризму в регіоні* / Ю.Б. Миронов // *Науковий вісник НЛТУ України*. – 2013. – Вип. 23.11. – С. 117-122. 3. *Офіційний сайт Федерального статистичного відомства Німеччини* [Електронний ресурс]. URL: www.destatis.de. 4. *Офіційний сайт Німецької туристичної асоціації* [Електрон. ресурс]. URL: www.deutschertourismusverband.de. 5. *EcoTrophea* // *The German Travel Association* [Електронний ресурс]. URL: <https://www.driv.de/en/specialized-topics/sustainability/ecotrophea.html>. 6. *Офіційний сайт Федерального міністерства економіки та технологій Німеччини* [Електронний ресурс]. URL: www.bmwi.de. 7. *Viabono: Auszeichnung umwelt-und klimafreundlich Reisen* [Електронний ресурс]. URL: <https://www.viabono.de>.

УДК 339.9:[332.142.4:556]

Васьковська Д. В.

ГЛОБАЛЬНЕ ВОДОЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голюков А.П.*

Різноманіття видів водокористування, що здійснюються в басейні водного джерела, обумовлює конкуренцію за використання водних ресурсів як на національному, так і на міжнародному рівнях. Гідроенергетика, наприклад, має великий вплив на гідрологічний режим річок. Іригаційні, промислові та комунально-побутові потреби у воді пов'язані з її парканом водного джерела, що веде до зниження стоку річки і зміни її гідрологічних характеристик. До цього слід додати зростаюче забруднення водотоків, які також використовуються як приймачі різних стічних вод (очищених і неочищених) сільського господарства, промисловості, комунально-побутового господарства.

Якщо розглянути, як повний річковий стік розподіляється між великими регіонами світу, то виявиться, що на зарубіжну Азію припадає 11 тис. км³, на Південну Америку – 10,5 тис. км³, на Північну Америку – 7 тис. км³, на країни СНД – 5,3 тис. км³, на Африку – 4,2 тис. км³, на Австралію і Океанію – 1,6 тис. км³ і на зарубіжну Європу – 1,4 тис. км³. Зрозуміло, що за цими показниками стоять перш за все найбільші за розмірами стоку річкові системи світу: в Азії – Янцзи, Гангу і Брахмапутри, в Південній Америці – Амазонки, Оріноко, Парани, в Північній Америці – Міссісіпі, в СНД – Єні-

сею, Лени, в Африці – Конго, Замбезі. Це в повній мірі відноситься не тільки до регіонів, але і до окремих країн (табл. 1) [3; 4].

Таблиця 1

Країни-лідери за розмірами ресурсів прісних вод у 2016 році

Країна	Ресурси, км ³	Населення, чол.
Бразилія	6 950	212 804 996
Росія	4 300	146 877 088
Канада	2 900	36 155 487
Китай	2 800	1 400 000 000
Індонезія	2 530	261 115 456
США	2 480	328 225 836
Бангладеш	2 360	168 000 000
Індія	2 085	1 336 191 444
Венесуела	1 320	31 775 371
М'янма	1 100	54 549 825

Складено автором за матеріалами: [4].

Цифри, що характеризують водні ресурси, ще не можуть дати повне уявлення про водозабезпеченість, оскільки забезпеченість сумарним стоком прийнято виражати в питомих показниках або на 1 км² території, або на одного жителя [1, с. 270, 2].

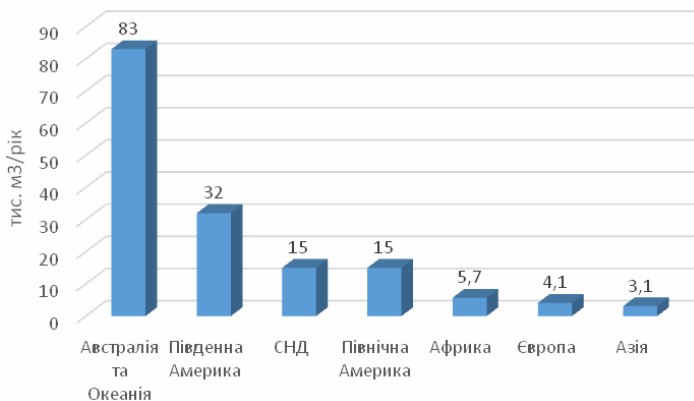

Рис. 1. Забезпеченість ресурсами річкового стоку по великих регіонах світу, тис. м³/рік на 1 чол., 2016 р.

Складено автором за матеріалами: [2].

Аналіз рисунка 1 свідчить про те, що при середньосвітовому показнику 8000 м³/рік на 1 чол. показники вище цього рівня мають Австралія та Океанія, Південна Америка, СНД і Північна Америка, а нижче – Африка, Європа та Азія. Такий стан з водозабезпечення регіонів пояснюється як загальними розмірами їх водних ресурсів, так і чисельністю їх населення. Не

менш цікавий і аналіз відмінностей водозабезпеченості окремих країн (табл. 2). З десяти країн з найбільшим водозабезпеченням сім знаходяться в межах екваторіального, субекваторіального та тропічного поясів і тільки Канада, Норвегія і Нова Зеландія – в межах помірної і субарктичної [4].

Таблиця 2

Країни з найбільшою та найменшою забезпеченістю ресурсами прісних вод, 2016 рік

Країна з найбільшою водозабезпеченістю	На 1 чол., тис. м ³	Країна з найменшою водозабезпеченістю	На 1 чол., тис. м ³
Суринам	470	Єгипет	0,96
ДР Конго	310	Бурунді	0,55
Гайана	190	Алжир	0,46
Папуа-Нова Гвінея	185	Туніс	0,45
Габон	125	Ізраїль	0,38
Канада	98	Ємен	0,25
Нова Зеландія	90	Йорданія	0,20
Норвегія	90	Саудівська Аравія	0,12
Екваторіальна Гвінея	75	Лівія	0,1
Ліберія	70	Кувейт	0,011

Складено автором за матеріалами: [4].

Хоча за наведеними вище душовими показниками водозабезпеченості усього світу, окремих його регіонів і країн цілком можна уявити собі її загальну картину, все ж таку забезпеченість правильніше було б назвати потенційною. Щоб уявити собі реальну водозабезпеченість, потрібно враховувати розміри водозабору та водоспоживання. Світове водоспоживання в XX ст. росло в такий спосіб (рис. 2).

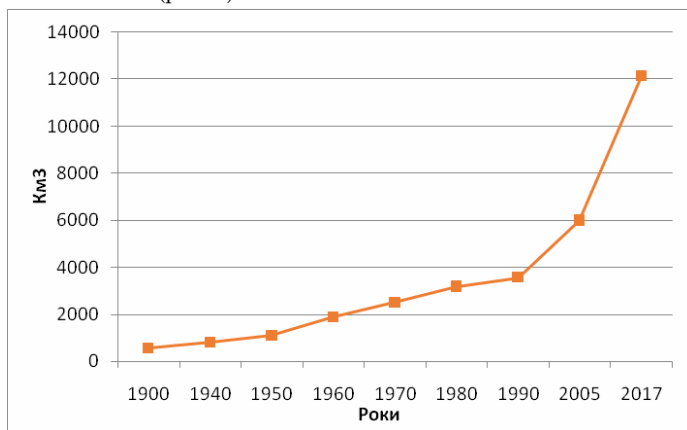

Рис. 2. Світове водоспоживання за XX ст.

Складено автором за матеріалами: [2; 3].

Ці показники водоспоживання свідчать про те, що протягом XX ст. світове водоспоживання збільшилося в 6,8 разів. Вже зараз майже 1,2 млрд людей не мають доступу до чистої питної води. Згідно з прогнозом ООН, загальний доступ до такої води вдасться забезпечити: в Азії – до 2025 року, в Африці – до 2050 р. [4]. Не менш важлива і структура, тобто характер водоспоживання. В наші дні 70% прісної води споживає сільське господарство, 20% – промисловість, 10% йде на задоволення комунально-побутових потреб. Таке співвідношення цілком зрозуміле й закономірне, але з точки зору економії водних ресурсів досить не вигідне, перш за все тому, що саме в сільському господарстві (особливо в зрошуваному землеробстві) дуже велике безповоротне водоспоживання. За наявними розрахунками, в 2017 році безповоротне водоспоживання в сільському господарстві світу склало 2,7 тис. км³, тоді як в промисловості і комунальному господарстві, де ширше застосовується оборотне водопостачання, відповідно тільки 800 і 250 км³ [2; 4]. З усього сказаного випливає, по-перше, що в наші дні людство використовує вже досить значну частину «водного пайка» планети (близько 1/10 загального і більш 1/4 реально доступного) і, по-друге, що безповоротні втрати води становлять понад 1/2 загального її споживання.

Не випадково найвищі показники душевого водоспоживання характерні для країн з зрошуваним землеробством. Лідер тут Туркменія (7000 м³ на людину/рік). За нею йдуть Узбекистан, Киргизія, Казахстан, Таджикистан, Азербайджан, Ірак, Пакистан та ін. Всі ці країни вже відчувають значний дефіцит водних ресурсів [3; 4].

Відповідно до міжнародної класифікації до категорії надзвичайно вододефіцитних країн (водні ресурси місцевого формування без урахування припливу транскордонних вод) відносяться Туркменістан (210 м³ на особу за рік), Молдова (280 м³ на особу) і Узбекистан (320 м³ на особу). Азербайджан (1110 м³ на особу), Україну (1180 м³ на особу) і деякою мірою Вірменію (1900 м³ на особу) можна розглядати як недостатньо забезпечені водними ресурсами країни. Водозабезпеченими можна вважати Росію (28 тис. м³ на особу), Киргизстан (8930 м³ на особу), Таджикистан (7460 м³ на особу), Білорусь (3590 м³ на особу), Казахстан (3340 м³ на особу) [1, с. 268-271; 2].

Таким чином, загальна тенденція для всього світу і окремих його регіонів характеризується поступовим зменшенням водозабезпеченості, тому ведуться пошуки різних шляхів економії водних ресурсів та нових шляхів водопостачання.

Література: 1. Стегней М.І. Державно-приватне партнерство як механізм підвищення міжнародної конкурентоспроможності в умовах глобальних викликів / М.І. Стегней, І.О. Іртишева // Вісник Хмельницького нац. університету. – 2015. – № 5. – С. 227–272. 2. Євразійська економічна комісія [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.eurasiancommission.org>. 3. Мир знаний: Максаковский В.П. Географическая картина мира. Общая характеристика

УДК 339.56(510)

Гайдай Ю. В.
НОВИЙ ШОВКОВИЙ ШЛЯХ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЕКОНОМІЧНОЇ
ЕКСПАНСІЇ КИТАЮ В ЄВРОПЕЙСЬКІ КРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голіков А.П.*

Китай давно претендує на куди більш значну роль, ніж та, яку він зараз грає в світовій політиці та економіці. Хоча і зараз китайська економіка є однією з найбільш динамічних і стрімко розвивається, на КНР припадає близько 15% світового ВВП. Пекін прагне зміцнити позиції країни ще більше. Один із способів зміцнення позицій Китаю – реалізація концепції «Один пояс – один шлях» або просто концепції «Нового шовкового шляху».

Новий «шовковий шлях» (Євразійський сухопутний міст) – транспортний маршрут для переміщення залізничних вантажів і пасажирів суходолом від промислових центрів Китаю до Європи. Його мета – створити мережу автомобільних і залізниць, морських шляхів і трубопроводів через Європу, Африку й Азію, які з'єднують різні точки світу з Китаєм. КНР потрібні сировина та енергоресурси, а в зворотному напрямку йтимуть китайські товари.

Про концепцію «Один пояс – один шлях» Сі Цзіньпін оголосив ще в 2013 році. Вже зараз ясно, що ця концепція стала основою, що направляє зовнішню політику КНР на найближчі десятиліття. До 2049 року країна повинна міцно закріпити свої позиції в якості світового лідера. Цю мету ставить керівництво Китаю і вона, судячи з усього, дійсно може бути досягнута. В рамках досягнення цієї мети Китай буде відносини з державами Євразії, спираючись на концепцію «Один пояс – один шлях». В першу чергу, Китай зацікавлений у розвитку відносин з країнами Центральної Азії, Кавказу, Східної Європи [3].

Головне завдання Пекіна – «перегнати» Сполучені Штати, і для реалізації цього завдання КНР і прагне зав'язати стосунки з якомога більшою кількістю держав світу. З міркувань забезпечення економічних коридорів в Європу, євразійські країни цікавлять Китай, в першу чергу. У перспективі саме з Європою Китай розвиватиме відносини, конкуруючи з США за європейський ринок. Але для цього потрібні економічні коридори, по яких китайські товари будуть направлятися в країни Євросоюзу. Для будівництва таких коридорів і передбачається повернення до концепції шовкового шляху.

ху – з Китаю через Центральну Азію і Кавказ – в Східну Європу і далі – в Західну Європу.

Китай приступив до організації всесвітньої системи транспортних коридорів, які, за задумом китайців, повинні з'єднати Китай з усім світом – країнами Середньої Азії, Європи, Близького Сходу, Африки, Латинської Америки, Океанії. В рамках Нового шовкового шляху планується будівництво автомобільних і залізних доріг, відкриття морських і повітряних шляхів, прокладання трубопроводів, ліній електропередачі. Китай планує залучити за допомогою Нового шовкового шляху в орбіту свого впливу 4,4 млрд. чоловік – більше половини сучасного населення Землі [1].

Концепція Нового шовкового шляху гнучка і спрямована на експансію. Гнучкість проекту полягає в тому, що Пекін коригує деталі шовкового шляху в залежності від реакції зацікавлених країн. А експансіоністський початок має на увазі залучення все більшої кількості регіонів і сфер – наприклад, мова йде і про створення телекомунікаційних каналів.

Амбіційний проект КНР супроводжується всеосяжною комунікаційною стратегією. Пекін прагне до того, щоб Новий шовковий шлях сприймався як економічна ініціатива, а не як геополітичний проект. Китайська влада підкреслює, що до проекту можуть приєднатися всі бажаючі і вона обіцяє вигоду всім учасникам. Тим самим КНР намагається протидіяти скепсису і недовіри, з якими ряд держав сприйняли ідею Нового шовкового шляху.

Інтереси Китаю в просуванні масштабної стратегії «Нового шовкового шляху» вкрай різноманітні:

- нові транспортні коридори повинні скоротити терміни перевезення вантажів з Китаю до Європи з нинішніх 45-60 діб морським шляхом до 10-13 днів сухопутним шляхом;
- завоювання нових ринків надзвичайно важливо для зростання сповільненої в останні роки китайської економіки;
- Китай дуже зацікавлений у виході китайських залізничних і будівельних компаній далеко за межі своїх кордонів, щоб забезпечити ці галузі роботою на десятиріччя вперед [3].

До розвитку сухопутних напрямків Нового Шовкового шляху Китай відносить: будівництво залізничних колій в Грузію, Азербайджан, Іран, Афганістан, Пакистан, Непал, Індію, М'янму, Таїланд і Малайзію. Ідея будівництва потужної залізничної колії включає в себе створення тунелю під протокою Босфор, організацію переправ за допомогою поромів через Каспійське море. Північний коридор в Європу піде через територію Казахстану і Росії, центральний коридор – через Середню Азію і Кавказ – Азербайджан і Грузію, а південний коридор має інший напрямок – через Індокитай і Індонезію до Індійського океану і далі – до країн Африканського континенту, на які Китай вже поширив свій політичний і економічний вплив. Ці шляхи

повинні зв'язати всю Азію, але головним завданням залишається забезпечення безперервного зв'язку Китаю з іншими країнами континенту.

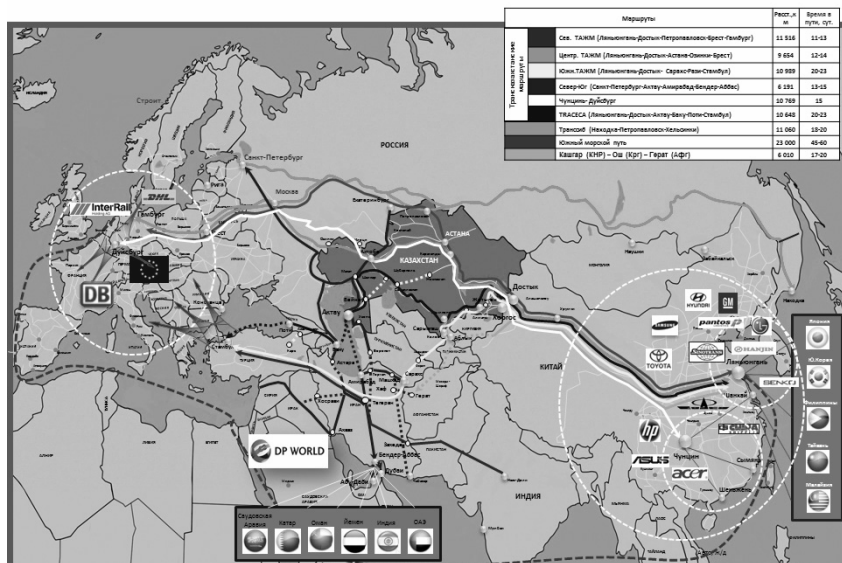

Рис. 1.1. Транс'євразійські маршрути Нового шовкового шляху (Казахстан – новий Шовковий шлях) [2].

Одна з країн, що відхиляють глобальний проект Китаю – Японія, яка, як і США, не стала вступати в АПВ. Токіо – історичний конкурент Пекіна в регіоні і має намір продовжувати таку політику.

Приклад Південно-Східної Азії показує, як економічна ініціатива Китаю може загострити регіональні конфлікти. Так, Пакистан – один з однозначних партнерів проекту НШПШ, в створення китайсько-пакистанського економічного коридору планується вкласти понад 50 млрд. доларів. Це тривожить Індію, яка вже висловилася проти такого розвитку подій.

Центральноазіатські країни, які географічно знаходяться в самому серці НШПШ, в останні роки охоче брали у Китаю кредити на модернізацію і будівництво інфраструктури. У Казахстані це призвело до зниження залежності країни від Росії, а в Таджикистані залежність від Москви фактично змінилася на залежність від Пекіна, куди експортується значна частина місцевого газу [1].

На думку спостерігачів, Росію ледве може влаштувати зростання впливу Китаю в Центральній Азії, що призводить до втрати позицій Росії в регіоні. Так, Росія відкинула ідею зони вільної торгівлі в рамках Шанхайської організації співробітництва (ШОС) зі страху перед домінуванням Ки-

таю. У той же час РФ намагається розвивати власний економічний проект – Євразійський економічний союз (ЄАЕС), але для конкуренції з ініціативами Китаю, Росії бракує фінансових ресурсів [4].

Втім, після погіршення відносин Росії із Заходом відбулося зближення Росії і КНР. Російська влада особливо зацікавлені в тому, щоб запланована в рамках НШП залізнична колія з Китаю в Європу проходила по території РФ, а не в повз неї через Центральну Азію.

Європа в цілому зацікавлена в посиленні транспортних зв'язків з Азією, це було б особливо вигідно для країн-експортерів на зразок ФРН. Але поки це лише теорія. Кожного тижня з Чунцина в Німеччину відправляються п'ять повністю завантажених поїздів, але тільки один повністю завантажений поїзд йде в зворотному напрямку [3].

Однак, щоб торговельні шляхи були економічно виправдані і політично прийнятні в країнах, через які вони проходять, торгівля повинна відбуватися в обох напрямках. Європейський бізнес скаржиться на законодавчі бар'єри і обмеження для доступу до китайського ринку.

В Європарламенті наголошують, що Новий шовковий шлях необхідно координувати з ініціативами ЄС. Спеціально для цього була створена «Платформа зв'язку ЄС і Китаю». Колишні проекти Європи в рамках НШП носили двосторонній характер, наприклад, китайські інвестиції в грецький порт в Піреї. У документі з липня 2016 року європарламентарі закликали країни ЄС представляти спільну позицію в цьому питанні, інакше існує небезпека успішності тактики Китаю в Європі за принципом «розділяй і володарюй» [1].

Отже, Китай методично і успішно йде до досягнення своєї мети – поширення свого економічного, а потім і політичного впливу на країни Азії, Європи і Африки. «Новий шовковий шлях» – лише один із способів розширення цього впливу. НШП є вигідним не лише для Китаю, а і для всіх країн, через які проходять дороги, а це означає, що розвиток цих країн піде вгору через плату за транзит та це дасть імпульс для розвитку всіх прилягаючих регіонів.

Література: 1. Тавровский Ю. В. Новый шелковый путь / Ю. В. Тавровский – М, 2017. – 386 с. 2. Новий шовковий шлях. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.google.com/search?q=новый+шелковый+путь+карта&tbm=isch&source>. 3. Новий шовковий шлях як фактор диверсифікації транснаціональних торгово-економічних відносин. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuviap.gov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2916:proekt-novij-shovkovij-shlyakh-u-globalnomu-vimiri&catid=8&Itemid=350. 4. Новый шелковый путь мимо России [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.gazeta.ru/business/2017/10/30/10962968.shtml>.

Галаган Л. С.
СВІТОВА І НАЦІОНАЛЬНА ЕНЕРГЕТИЧНА БЕЗПЕКА:
ЧИННИКИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач Чичина О.А.

Фундамент економічної безпеки – енергетична безпека, оскільки без енергії неможливо організувати будь-які види виробництва, налагодити безперебійне протікання ні економічних, ні соціальних процесів. Проблема підвищення рівня ефективності енергетичного забезпечення народного господарства – одна з найважливіших у сучасній економіці.

Мета роботи полягає у виокремленні загроз енергетичної безпеки, які мають вплив на соціально-економічний розвиток країн, а також з'ясування шляхів їх подолання та формування виваженої політики глобальної енергетичної безпеки.

Нині в науковій літературі є три визначення поняття національної енергетичної безпеки, які доповнюють один одного:

1) енергетична безпека – це впевненість, що енергія буде матися в розпорядженні в такій кількості і такій якості, які потрібні за даних економічних умов;

2) енергетична безпека – це стан захищеності життєво важливих «енергетичних інтересів особистості, суспільства і держави від внутрішніх і зовнішніх загроз»;

3) енергетична безпека – це стан захищеності країни (регіону), її громадян, суспільства, держави та економіки від загрози дефіциту в забезпеченні потреб в енергії економічно доступними (ПЕР) прийнятною якістю в нормальних умовах та за надзвичайних обставин, а також від загрози порушення стабільності паливо- та енергопостачання [2].

Глобальну енергетичну безпеку визначено в Громадському порядку денному ХХІ ст. як стан глобального співтовариства, при якому кожна людина на Землі має гарантований доступ до джерел енергії, що забезпечують у певній мірі задоволення її потреб для здорового способу життя, комфортного проживання та інтелектуального й духовного розвитку [4].

Слід зазначити, що питання енергетичної безпеки не може вирішуватись окремо кожною країною (лише автократією чи самозабезпеченням). Енергетика сьогодні має надзвичайно високий рівень глобалізації. Так, існує визначення глобальної енергетичної безпеки, яка є комплексним поняттям і включає в себе не просто надійне забезпечення світової економіки різними видами енергії за прийнятними цінами з мінімальними втратами для навколишнього середовища (мінімальним негативним впливом), але й

стан захищеності світового співтовариства і всіх його членів від можливих ризиків та загроз політичній стабільності у світі та стійкому соціально-економічному розвитку, пов'язаних як з теперішнім, так і з майбутнім станом світової енергетики [1].

Рис. 1. Загрози енергетичній безпеці [6]

Умовно всі загрози, пов'язані з напрямком формування енергетичної безпеки в світі, можна поділити за сферами: економічні, зовнішньоекономічні та зовнішньополітичні, соціально-політичні, техногенні та природні, загрози, пов'язані з неефективним менеджментом.

I. До економічних загроз слід віднести наступні:

- 1) дефіцит інвестиційних ресурсів;
- 2) фінансову нестабільність у забезпеченні функціонування енергетичного комплексу паливними ресурсами та іншими матеріальними складовими;
- 3) незбалансованість виробництва та споживання ПЕР;
- 4) дефіцит потужностей енергетичних систем;
- 5) високий рівень монополізму виробників і постачальників енергії та паливних ресурсів;
- 6) надмірно високі ціни на паливні ресурси;
- 7) неефективне використання ПЕР;
- 8) порушення господарських зв'язків та ін..

II. Серед зовнішньоекономічних та зовнішньополітичних загроз слід виділити такі:

- 1) залежність від імпорту паливно-енергетичних ресурсів та матеріалів чи обладнання, що пов'язані з цією сферою;
- 2) критична залежність імпорту чи експорту від умов транспортування;
- 3) дискримінаційні заходи з боку деяких країн.

III. До загроз соціально-політичного характеру, які тісно пов'язані з двома попередніми, можна віднести:

- 1) нестабільність у суспільстві (може бути викликана як ситуацією в середині країни, що має економічне чи політичне забарвлення, так і ситуацією в межах глобальної економічної системи);
- 2) негативні події соціально-політичного характеру;

3) приватні інтереси нових власників у галузі енергетики (часто такі інтереси направлені на швидше кон'юнктурне отримання прибутків, а не на довгострокове та виважену стратегію);

4) високий рівень криміналізації енергетичного бізнесу;

5) низький рівень кваліфікації персоналу для обслуговування новітніх систем із видобутку енергетичного ресурсу чи його переробки;

6) відсутність здорової конкуренції на внутрішніх ринках тощо.

IV. Наступним вектором загроз є техногенний, який тісно пов'язаний із недобросовісним ставленням до обов'язків:

1) низький технічний рівень і якість систем та окремого обладнання;

2) зношуваність основних виробничих фондів;

3) недотримання правил технічної експлуатації ліній та систем;

4) нерациональне розміщення енергетичних об'єктів.

V. Природні загрози, які є схожими за наслідками, але протилежними за походженням до техногенних, включають в себе наступні:

1) стихійні лиха;

2) природні аномальні явища;

3) аномальні явища, пов'язані з високим рівнем сонячної активності.

VI. Недосконалість управління. Ця група загроз пов'язана переважно з:

1) недосконалістю організаційних структур управління, низьким рівнем керівного і управлінського персоналу;

2) некоординованістю взаємодії підрозділів і підприємств енергокомплексу і взаємозв'язків з іншими галузями економіки;

3) помилками і неефективністю реалізації економічної політики держави;

4) недосконалістю правової і законодавчої бази;

5) неефективністю проведення енергозберігаючої політики держави і слабкістю механізмів її реалізації;

6) слабкістю державного регулювання і контролю у сфері енергопостачання [6].

Таким чином на основі ранжування причин загроз енергетичній безпеці за соціально-економічними характеристиками, визначимо та проаналізуємо шляхи подолання загроз з метою формування виваженої політики глобальної енергетичної безпеки:

1. Підвищення транспарентності, передбачуваності та стабільності світового енергетичного ринку.

Основний крок – зрозуміти як глобальний енергетичний ринок та стан глобальної економіки пов'язані між собою. Другим кроком має стати осмислення процесу нерозривності між визначенням цін на вуглеводневі традиційні ресурси та кількістю фінансових інструментів [4]. Третім кроком може стати підтримка постійного обміну інформацією, в тому числі й статистичною, щодо наявної та перспективної ситуації на основних енергетичних ринках.

2. Мобілізація інвестиційних потоків у напрямі світового енергетичного ринку [3].

Розвиток нових нетрадиційних способів одержання енергії не є вичерпним, адже ще одним напрямом скерування інвестиційних ресурсів є країни, що розвиваються, та нерозвинені країни. Запровадження інвестиційних проектів міжнародними фінансовими інституціями чи агентствами з експортного кредитування в таких країнах могло б позитивно відбитись і на стабілізації життя в цілих регіонах. У цьому випадку слід говорити про модернізацію транспортної інфраструктури, оптимізацію роботи наявних потужностей із видобутку певних видів паливно-енергетичних ресурсів та їх переробки, тощо.

3. Підвищення енергоефективності економік і створення засад для формування екологічної безпеки енергетичного сектору [4].

У цьому напрямку руху кожна країна в змозі почати зі змін на внутрішньому ринку – це: впровадження програм із маркування продукції та донесення до споживача відомостей про товари, вироблені за допомогою технологій заощадження енергії, стимулювання виробників такої продукції через надання дотацій, субсидій тощо, проведення кампаній із інформатизації суспільства щодо важливості енергоефективності, впровадження міжнародних стандартів енергоефективності.

4. Подолання енергетичної бідності певної групи країн.

Важливість виокремлення цього питання лежить у площині того, що такі країни також формують світовий енергетичний ринок, створюючи невідповідність між попитом та пропозицією на паливно-енергетичні ресурси. У цьому випадку доцільно надавати допомогу міжнародного співтовариства таким країнам у вигляді інвестиційних потоків, технічної допомоги тощо [5].

5. Диверсифікація світового енергетичного ринку.

По-перше, залучення нових енергетичних ресурсів на світовому ринку сприяло б позитивним змінам у структурі попиту та пропозиції. По-друге, глобальні принципи стабільної енергетичної політики формуються за трьома аспектами: доступність, достатність, допустимість [7].

Таким чином, забезпечення енергетичної безпеки стає одним із найважливіших завдань для створення умов нормального функціонування всіх сфер економіки.

Література: 1. Ковалко М.П. Розвинута енергетика – основа національної безпеки України. Аналіз тенденцій і можливостей / М.П. Ковалко, О.М. Ковалко. – К.: ТОВ «Друкарня «Бізнесполіграф»», 2009. – 104 с. 2. Козоріз М. Політика енергозбереження й шляхи її реалізації в Україні / М. Козоріз // Регіональна економіка. – 1998. – № 2. – с. 61–67. 3. Ліпкан В.А. Національна безпека та національні інтереси України / В.А. Ліпкан. – К.: КНТ, 2006 – 68 с. 4. Стогній Б. Енергетичні загрози та прогнози / Б. Стогній // Віче. – 2006. – № 5–6. – с. 51–54. 5. Экономическая безопасность государства и интеграционные формы ее

обеспечения: [монография] / Г.К. Вороновского, И.В. Некина. –К.: Знання України, 2007. – 392 с. 6. Бараннік О. Окремі аспекти оцінки рівня енергетичної безпеки регіонів України / О. Бараннік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/energobezpеса-f5475.pdf>. 7. Кондаков С.А. Энергетика и глобализация [Электрон. ресурс] / С.А. Кондаков // Мир и политика. – 2011. – Сентябрь. – Режим доступу: <http://mirpolitika.ru/168-energetika-i-globalizaciya.html>.

УДК 339.92

Гамарлі Раміг ОСОБЛИВОСТІ ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ КНР

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Гончаренко Н.І.*

Зростання економічної взаємодоповнюваності і взаємозалежності національних економік на основі торгівлі товарами і послугами, а також міжнародного руху капіталу, обміну інформацією та міграції робочої сили став характерною тенденцією розвитку сучасного світу. Розвиток економіки держави більшою мірою залежить від зовнішніх факторів, в тому числі від зовнішньоекономічної політики інших країн.

Зовнішня торгівля має важливе значення в зовнішніх зв'язках країн, що розвиваються, за рахунок неї ці країни забезпечують стабільність відтворювального процесу, тому що значна частина товарів виробляють на базі імпорту, а також відбувається вдосконалення виробничої бази [1]. Зовнішньоекономічна політика в країнах, що розвиваються, зростаючою мірою формується під впливом світового господарства. Це в першу чергу пов'язано з імпульсами науково-технічного прогресу, що поширюються від центру до периферії, зростаючим значенням світової торгівлі, а також активністю ТНК [2].

Регулювання зовнішньої торгівлі має не менш значиму роль. З точки зору захисту національного ринку тарифними бар'єрами можна виділити три групи країн, що розвиваються. Для першої характерні ставки митного оподаткування, що не перевищують, як правило, 50%, і безмитний режим ввезення багатьох товарів. У цю групу входять ряд африканських і латиноамериканських держав, в тому числі Ангола, Нігерія, Болівія, Чилі та інші, а також окремі держави Азіатсько-Тихоокеанського регіону – Сінгапур, Філіппіни, Тонга. До цієї групи належать і деякі держави Перської затоки [3].

До другої групи належать держави з вищими ставками мит, що варіюються в основному в розмірі 50-100%. До них, зокрема, відносяться Алжир, Лівія, Танзанія (Африка), Аргентина, Бразилія, Мексика, Іран, Індонезія, а також Південна Корея.

Третя група країн, що розвиваються, де мита перевищують (причому іноді істотно) 100%, – це Єгипет, Ботсвана, Марокко, Колумбія, Пакистан, Індія, Сирія, Таїланд, Туреччина. Особливо високими ставками мит відрізняються тарифи Єгипту, Еквадору, Пакистану.

Китай вживає заходів для підвищення прозорості в галузі управління економікою, включаючи створення бюро по запобіганню корупції та введення в дію законодавства щодо регулювання монополій, за процедурами банкрутства, а також закони, що регулюють питання власності і оподаткування. Митні тарифи як і раніше залишаються основним інструментом Китаю в області торгової політики, спостерігається деяке скорочення китайських нетарифних бар'єрів, зокрема, число тарифних позицій, на які автоматично поширюються вимоги до ліцензування імпорту.

Виділяючи в якості найважливішого завдання проблему підвищення конкурентоспроможності та ефективності національної економіки, Китай надає серйозного значення використанню зовнішніх факторів розвитку, заснованих на розширенні і диверсифікації форм зовнішньоекономічних зв'язків [4]. Але все ж Китай стикається з низкою проявів, що посилюють незбалансованість в економіці, включаючи: опору на інвестиції та експорт як на рушійні сили економічного зростання; неефективний розподіл капіталу; а також різні форми допомоги для виробничого сектора. Інші негативні наслідки економічного зростання включають деградацію навколишнього середовища і посилення розриву між доходами міського і сільського населення. Китай продовжує застосовувати різні торгові інструменти, щоб стимулювати інвестиції у високі технології, заохочувати інновації і охорону навколишнього середовища (наприклад, за рахунок скорочення споживання енергії). До таких інструментів належать податкові пільги, неподаткові субсидії, заходи контролю цін і різні форми «керівних вказівок», включаючи галузеві стратегії для окремих секторів [2].

Одним з аспектів торговельної політики Китаю є застосування експортних мит, скорочення податкових пільг з ПДВ, вимог ліцензування та інших торговельних заходів для того, щоб якщо не припинити, то хоча б обмежити експорт товарів, які призводять до споживання значних обсягів природних ресурсів і енергії. Показовим прикладом є підвищення Китаєм тимчасових тарифів з метою скорочення експорту високо енергоємних товарів, що забруднюють навколишнє середовище, а також продуктів, які споживають значну кількість сировинних матеріалів. В останні роки відбувається поступове зниження так званої цінової еластичності зовнішньої торгівлі, а, відповідно, ефективність використання валютного курсу і імпортних мит в якості інструментів впливу на зовнішньоторговельні потоки знижується.

Низька продуктивність сільського господарства і надлишок робочої сили в цьому секторі сприяють збільшенню розриву між сільськими і міськими

районами за показниками середніх доходів і рівня життя. Для скорочення такого розриву Уряд Китаю прагне підвищити продуктивність сільськогосподарського виробництва, надаючи підтримку для поліпшення інфраструктури, виробничих технологій і підготовки кадрів. Крім того, щоб зберегти стабільність цін на продукти харчування і забезпечити адекватне продовольче постачання, уряд використав ряд заходів, включаючи субсидії, державну торгівлю, закупівлі, збут і розподіл, а також тарифні квоти, які підтримувалися для таких товарів, як зернові, цукор, вовна, бавовна, мінеральна сировина і хімічні добрива.

На частку обробної промисловості припадає 92,4% товарного експорту Китаю [5]. Хоча і зберігаються деякі пільги та обмеження на експорт, в цілому промисловий сектор характеризується відносно ліберальним торговим режимом. Значний обсяг китайського промислового сектора частково несе відповідальність за енергоємність економіки країни. Також наголошується, що механізми ціноутворення для нафти, вугілля, електроенергії та природного газу призвели до штучного заниження цін, що викликає надмірне споживання енергії. Перебуваючи на другому місці в світі за споживанням енергії, Китай також є і другим за величиною джерелом викидів парникових газів, що багато в чому пояснюється тим, що 70% електроенергії в країні виробляють вугільні електростанції.

Вихід Китайської Народної Республіки на перше місце в світі за обсягом ВВП – наочне свідчення переваг китайської моделі економіки, яка спирається на поєднання централізованого стратегічного планування, жорсткого політичного контролю за досягненням поставлених цілей, грамотної системи державного регулювання економіки з опорою на державний сектор в інфраструктурі, стратегічних галузях промисловості і в фінансах, включаючи ціноутворення, максимального сприяння для розгортання підприємницької ініціативи.

Література: 1. Rogach O., Kosmina V. *Transnational Corporations and Export of Asian New Industrial Countries* // *Journal of Global Economy Review*. 2015. Volume 1. № 4. P. 15-20; 2. Гончаренко Н.І., Макачук К.О. CAGE – модель транснаціоналізації міжнародного бізнесу у країнах Східної Азії // *Бізнес Інформ*. 2016. №6. С. 44-49; 3. Данильченко А. В., Калинин Д. С., Ху Цзунь Жун. *Внешиэкономическая стратегия государства в условиях глобализации мировой экономики: опыт Китайской Народной Республики* // *Журнал международного права и международных отношений*. 2008. № 4. С. 92-97; 4. Лин Е. *Развитие транснационализации хозяйственной деятельности китайских предприятий* // *Проблемы современной экономики*. 2007. # 3. С. 34-40; 5. Міністерство торгівлі Народної Республіки Кумай. URL/URI/DOI: <http://english.mofcom.gov.cn/article/statistic/foreigninvestment/201612/20161202165831.shtml>; (Last accessed: 26.02.2018); 6. World Trade Organization. URL/URI/DOI: <http://wto.org/>; (Last accessed: 26.02.2018).

Гапоненко Г. І., Куликовська Д. Н.
ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ
В КОНТЕКСТІ СПІВПРАЦІ З КРАЇНАМИ
ДАЛЕКОСХІДНОГО РЕГІОНУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В умовах глобалізації економічних відносин та відкритості розвинених економік підвищується значення концепції конкурентоспроможності. Національна конкурентоспроможність є багатоаспектним поняттям і формується на основі різних факторів. Забезпечення умов для цивілізованого, динамічного ринку, підвищення конкурентоспроможності – ключовий елемент в числі національних і регіональних пріоритетів в будь-якій країні.

Формування стійких конкурентних переваг країн дає їм можливість стійко розвиватися в умовах невизначеності і зниження темпів економічного зростання. Посилення глобальної гіперконкуренції на тлі нестабільності світової економіки викликає необхідність пошуку нових шляхів наукового аналізу та виявлення нових процесів формування стійких конкурентних переваг національної економіки.

Взагалі сучасний світовий розвиток характеризується істотним посиленням позиції азійських держав в економічній, політичній, фінансово-інвестиційній та науково-технологічній сферах. Країни Далекосхідного регіону перетворюються на рушійну силу світового розвитку.

Далекосхідний регіон представляє собою комплекс країн, які є абсолютно контрастними в ступені розвитку своєї економіки. Сінгапур, Японія, Китай – держави, які створили економічне диво і почали перехід в інноваційну стадію розвитку. Економічне зростання цих країн на сучасному етапі має на увазі необхідні структурні зрушення, підвищення якості виробленої продукції та послуг, поліпшення умов праці, підтримання на належному рівні екологічної ситуації, вдосконалення інституційних умов суспільства.

Глобальна нестабільність впливає на кожену країну, однак, ступінь впливу та її реальна втягнутість в процеси глобалізації різні. Визначити ступінь впливу глобальної гіперконкуренції на національну економіку тієї чи іншої країни можна, вдавшись до аналізу їх позицій в Індексі конкурентоспроможності, який щорічно складається аналітиками Всесвітнього економічного форуму. Аби сформувати цілісну картину економічного розвитку і дати точне визначення конкурентоспроможності країн Далекосхідного регіону порівнюємо його з розвинутими країнами світу.

Згідно схеми, середній індекс більшості розвинутих країн світу вище, ніж середній індекс країн Далекосхідного регіону, але не можна стверджувати, що це сильно позначається на конкурентоспроможності. У відповідно-

сті з різними програмними документами конкурентоспроможність трактується по-різному, що може привести до неоднозначності при обґрунтуванні розвитку економічних систем. Як впливає з наявних варіантів визначень, їх рамки досить широкі.

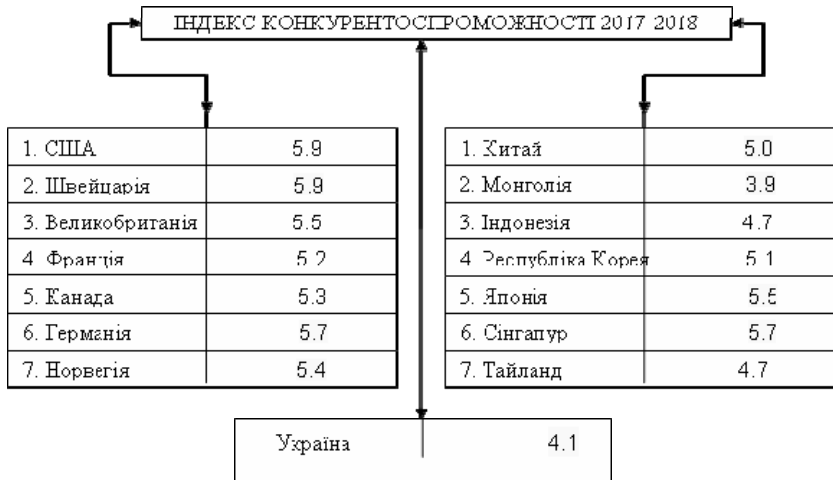

Рис. 1. Індекс конкурентоспроможності країн 2017-2018 рр. [4]

Україна в 2017 році посіла 81-е місце серед 137 країн світу (рис.2), покращивши свої позиції на чотири пункти. Згідно з даними дослідження, Україна погіршила свої позиції у 4 з 12 основних показників. Найбільше втрачено (мінус 13 пунктів) за складовою «Ефективність ринку праці». Тенденція до погіршення цього показника спостерігалася і в минулорічних дослідженнях, при чому в торішньому ми погіршили за ним свої позиції на 17 пунктів. Також, наша країна зазнала втрат за оцінкою інноваційної складової Індексу – («мінус» 9 пунктів), інфраструктурної («мінус» 3 пункти) та за складовою, що характеризує вищу освіту та професійну підготовку («мінус» 2 пункти).

Якщо взяти за точку відліку показники ВВП України в 2008 або 2013 року (коли країна відновилася після світової кризи), то у 2022-2023 роках країна повернеться до тих же показників ВВП на душу населення (близько \$ 4 тис.) [3]. Нинішній показник не перевищує \$ 2 тис. на кожного українця.

Потрібно відмітити, що протягом перших дев'яти років незалежності ВВП України знизився майже на 60%. Цей спад удвічі перевершив глибину падіння економіки США в роки Великої депресії. За даними Світового банку, це – найгірший результат у світі за останні 24 роки. Зі 166 країн, що оприлюднили повну статистику ВВП за 1991-2014 рр., він знизився тільки в п'яти державах світу – Україна (-35%), Молдова – (-29%). Грузія – (-15,4%),

Зімбабве – (-2,3%) і Центральнo-Африканська Республіка (-0,94%). ВВП решти країн зріс. Наприклад, у Китаї – у десять разів [2].

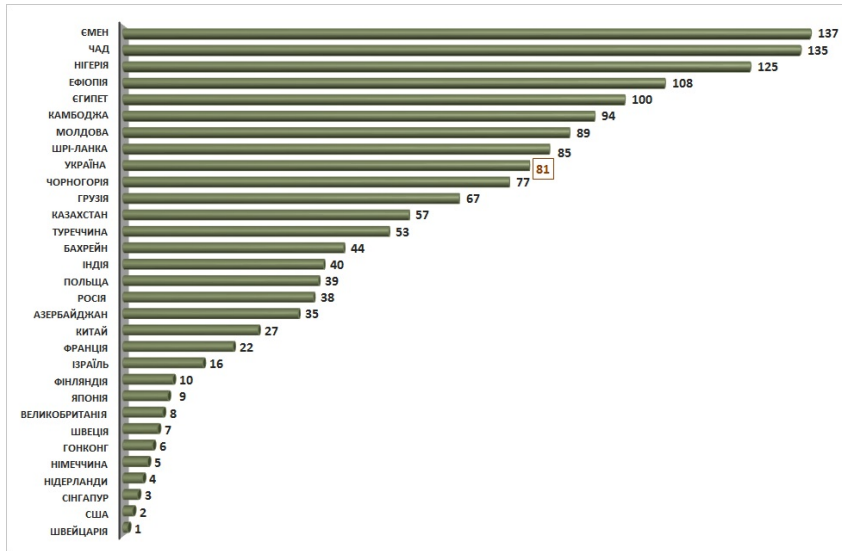

Рис. 2. Місце в рейтингу конкурентоспроможності 2017-2018 рр. деяких країн світу [4]

Що стосується країн Далекосхідного регіону, за останні роки відбулося значне зростання національних економік, адже ними дотримувались певні умови, які у свою чергу допомогли формуванню необхідних орієнтирів підвищення конкурентоспроможності економіки:

- макроекономічна стабільність, оскільки фірмам складно приймати рішення в обстановці високих темпів інфляції, банківська система не може функціонувати при гігантському дефіциті бюджету, держава не може ефективно надавати свої послуги, якщо вона змушена виплачувати величезні відсотки по минулим боргам (саме тому в Україні доволі низький індекс конкурентоспроможності);

- якість державних інститутів, тому що це необхідна умова для гарантування виконання контрактів і в більш широкому сенсі для того, щоб принцип верховенства закону став нормою економічної діяльності;

- технологічні вдосконалення та впровадження інновацій.

Економіка країн Далекосхідного регіону має тенденцію до динамічного зростання, при цьому опора йде на інноваційно-технічні розробки. Більшість держав сьогодні стають провідними гравцями в системі світогосподарських зв'язків, що є результатом потужного впливу ендогенних та екзогенних факторів їх економічного зростання.

Щодо підвищення конкурентоспроможності нашої країни в контексті співпраці з Далекосхідними тиграми, найбільший інтерес, на нашу думку, представляє співпраця з Китаєм. Інвестиційні, виробничі та науково-технологічні можливості цієї країни можуть стати для України вагомим ресурсом розвитку та модернізації відповідних галузей економіки, поштовхом до відновлення позицій нашої держави на світових ринках технологій. Водночас, це дає можливість китайському бізнесу зайняти відповідні ніші на українському ринку, що швидко інтегрується до Об'єднаної Європи.

Китайська ініціатива «Один пояс, один шлях» (економічний пояс Нового Шовкового шляху) найбільш приваблива для України в контексті підвищення її конкурентоспроможності. Китайський проект не суперечить прагненням України до подальшої економічної співпраці та економічної інтеграції з Європейським союзом та, навпаки, може посилити переваги України в цьому процесі. Він також може дати альтернативу та зменшити негативні наслідки від розриву економічних відносин з Росією та подолати заборону Росії на транзит українських товарів до Азії.

Співпраця з КНР у космічній галузі також надзвичайно вигідна для України, оскільки дає можливість раціонально реалізувати український космічний потенціал. В нашій країні у даній сфері зружені джерела фінансування, натомість КНР стає одним із провідних інвесторів у дослідженні космосу. Нині Україна виконує 21 контракт з Китаєм на загальну суму понад 67 млн. доларів США, реалізує власну 5-річну програму розвитку космічної галузі (2012-2017 рр.) і має концепцію космічної діяльності до 2032 року [1].

Отже відносини співробітництва з Китаєм в сучасних умовах залишаються важливим стратегічним пріоритетом України. Взаємодія країн у різних галузях здатна суттєво просунути Україну на шляху до економічного зростання та сприяти підвищенню її позицій в Глобальному індексі конкурентоспроможності.

Література: 1. Далекосхідний вектор як важливий елемент зовнішньої політики України: аналіт. доповідь / [Кононенко К. А., Гончарук А. З., Кошовий С. А.]; за заг. ред. К. А. Кононенка. – К.: НІСД, 2017. – 66 с. 2. Кораблін С. Велика депресія. Україна [Електронний ресурс] / Сергей Кораблін. – Режим доступу: <http://gozeta.Zn.Ua/macrolevel/velikaya-depressiyaukraina-html> 3. Три сценарія економічного розвитку України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://business.vesti-ukr.com/114211-tri-scenarija-jekonomicheskogo-razvitiya-ukrainy> 4. The Global Competitiveness Report 2017–2018 [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://www3.weforum.org/docs/GCR2017-018/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2017%E2%80%932018.pdf/>.

Гончаренко Н. І, Доля Р. М.

ЗАВДАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ СПРИЯТЛИВОГО ФІСКАЛЬНОГО КЛІМАТУ ДЛЯ МІЖНАРОДНОГО БІЗНЕСУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Податкова реформа в Україні покликана реалізувати такі основні завдання: по-перше, створення сприятливого фіскального клімату для міжнародного бізнесу та залучення іноземних інвестицій, виведення в правове поле тінізованих фінансових ресурсів, по-друге, збільшення доходів бюджету в умовах значного дефіциту та прогресуючого розбалансування державних фінансів. Власне, це ті головні питання, які неможливо було вирішити у рамках колишнього податкового законодавства і на виконання яких спрямована податкова реформа [1].

Державний бюджет України формується у середньому на 79% за допомогою податкових надходжень. Проте цього недостатньо, оскільки за європейськими нормами неподаткові надходження у структурі бюджету держави мають складати не більше, ніж 5% [2]. Це свідчить про неоптимальну структуру доходів бюджету.

Аналіз складу, структури та динаміки податкових надходжень до Державного бюджету в розрізі прямих та непрямих податків, а також їх найважливіших складових за 2011–2017 рр. засвідчив наступне (табл. 1). Видно, що загальна сума податкових надходжень у 2017 р. порівняно з 2011 р. зросла на 174,6% [3], причому темп росту непрямих податків (ПДВ, акцизного податку, ввізного мита) суттєво випереджає темп росту прямих.

Таблиця 1

Податкові надходження до державного бюджету України, млн грн.

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Збір ПДВ	172873	184786	181717	189241	246858	329911	434041
Податок на доходи фіз.осіб	60225	68092	72151	75203	99983	138782	185686
Акцизний податок	33919	38429	36668	45100	70795	101751	121449
Податок на прибуток підприємств	55097	55793	54994	40201	39053	60223	73397
Місцеві податки і збори	2550	5457	7314	8056	27041	42261	53282
Плата за користування надрами	2684	3272	14225	19620	38008	40781	44979
Ввізне мито	10463	12986	13265	12389	39881	20001	23898
Відшкодування ПДВ	-42779	-45959	-53448	-50216	-68405	-94405	-120061
Інше	28960	25130	14279	15835	14421	11476	11487
Всього	323991	347986	341165	355428	507636	650782	828159

Складено автором за даними [3]

У доходах Державного бюджету України переважають непрямі податки — їх питома вага у всіх податках за аналізований період складає у середньому 70%,

з них найбільша доля належить податку на додану вартість (ПДВ) — близько 50%. Зростання в абсолютному вимірі й у структурному співвідношенні ПДВ,

а також акцизного податку (АП) і мита зумовлено в кризових умовах посиленням фінансової функції непрямих податків, що спричиняє збільшення податкового навантаження на споживання [4].

Прямі податки в середньому за 2017 рр. склали 30%, найбільшу частку з яких займає податок з доходів фізичних осіб (ПДФО). Різке зростання ПДФО починаючи з 2015 р. пояснюється змінами Бюджетного кодексу щодо відрахування цього податку до бюджетів різних рівнів.

Податок на прибуток підприємств (ПП) збільшився за аналізований період на 18 млрд грн. Рентна плата в цілому збільшилася майже вдвічі за рахунок збільшення ставок і об'єктів оподаткування.

Таким чином, можемо побачити, що попри складні економічні умови, спостерігається збільшення податкових надходжень до державного бюджету майже по всіх податках, але ж варто зазначити, що причиною такого зростання також є і так званий «інфляційний податок», який в умовах інфляції сплачують економічні суб'єкти.

Проте, не зважаючи на збільшення сум податкових надходжень до державного бюджету, податкова система залишається недосконалою. Основними недоліками залишаються: нерівномірність і несправедливість розподілу податкового навантаження; перетворення податкової системи у чинник пригнічення економічного зростання та інвестиційної активності, стимулювання ухилення від сплати податків і відтік капіталів за кордон; проблема подвійного оподаткування; нестабільність податкового законодавства [4].

Основними проблемами податкової системи в Програмі економічних реформ зазначено наступні [5]:

- значна витрата часу й коштів суб'єктів підприємницької діяльності на ведення податкового обліку й сплату податків;

- неефективна й надмірно витратна для держави й бізнесу система адміністрування податків і зборів, що неспроможна забезпечити

- повноцінне наповнення державного бюджету й зниження частки тіньової економіки з одночасним дотриманням балансу прав податкових органів і платників податків;

- нестабільність і непередбачуваність податкової системи, що призводить до високих податкових ризиків для бізнесу й обмежує можливість середньо- і довгострокового планування;

- високий рівень ухиляння від податків і нерівномірне податкове навантаження на підприємства різного розміру й окремі галузі економіки;
- невиконання податковою системою функції згладжування соціальної нерівності.

Регулююча функція фіскального механізму є інструментом держави в управлінні соціально-економічним розвитком, включаючи ділову активність фінансового та підприємницького секторів, технологічну модернізацію тощо. Йдеться як про нові інструменти для збільшення доходів, так і окремі підходи до вже чинних фіскальних важелів. Розглядається можливість залучення приватних фінансів, у тому числі іноземних – через державне стимулювання венчурних операцій [6].

Варто зауважити, що в Україні не створено надійних механізмів фіскального регулювання економіки, зокрема щодо макроекономічного збалансування, відтворення державою умов для власного й іноземного інвестування в довгостроковому періоді, економічного зростання, здійснення стратегічних структурно-інноваційних зрушень [7].

Водночас фіскальний механізм має справляти реальний вплив на забезпечення стійкого економічного зростання, підвищення інвестиційної привабливості держави на макrorівні в умовах глобалізаційних трансформацій і гарантованого виконання державою своїх соціальних зобов'язань через стимулювання попиту, оподаткування прибутку й доходів, фінансування бюджетних дефіцитів.

Література: 1. Дубинецька П. П. Оцінювання результативності реформування податкової системи України // *Економічний простір*. 2014. №85. С. 114-124; 2. Захаркіна Л. С. Роль і місце податкових надходжень у структурі зведеного бюджету України // *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2016. № 19. С. 125–129; 3. Ціна держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://cost.ua/budget/revenue/>. 4. Глухова В. І. Аналіз податкових надходжень до державного бюджету України в сучасних умовах // *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»* // № 5 (27), 2017. С. 111-114; 5. *Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава: Програма економічних реформ на 2010-2014 роки* / Комітет з економічних реформ при Президентові України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.president.gov.ua/docs/Programa_reform_FINAL_1.pdf. 6. Єфименко Т. І. Податки в інституційній системі сучасної економіки. НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. К., 2011. 688 с.; 7. Осецька Д. В. Інституційний підхід до конструювання механізмів фіскального регулювання економіки // *Наукові праці НДФІ*. 2015. № 1 (70). С. 150- 158.

Григорова-Беренда Л. І., Волков О. Р.
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН
УКРАЇНИ Й НОРВЕГІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Українсько-норвезькі економічні відносини є досить інтенсивними, хоча й не вичерпують весь наявний потенціал співробітництва між країнами. Економічні відносини регулюються низкою двосторонніх документів, передусім Угодою між Урядом України та Урядом Королівства Норвегія про торговельні зв'язки та економічне співробітництво від 1998 р., а також угодами про співпрацю в окремих галузях: агровиробництві, рибному господарстві, міжнародних автомобільних перевезеннях пасажирів і вантажів; угодами про співробітництво з окремими регіонами України; Протоколом про співпрацю між Норвезько-українською торговою палатою та Міжнародною торговою палатою України [1].

Статистичні дані, наведені у таблиці 1 та на рис 1., свідчать про загальну тенденцію зростання обсягів зовнішньої торгівлі між Україною та Норвегією за останні 5 років з різким падінням в 2016 році.

Таблиця 1

Обсяги торгівлі між Україною та Норвегією

Рік		Експорт		Імпорт		Сальдо, млн. дол	Обсяг дво- сторонньої торгівлі, млн. дол
		млн. дол. США	% до поперед- нього року	млн. дол. США	% до поперед- нього року		
2012	товари	72,5	118,1	380,4	139,8	-307,9	452,9
	послуги	н/д	н/д	н/д	н/д	н/д	(без послуг)
2013	товари	60,6	83,5	362	94,6	-301,4	455
	послуги	28,5	92,7	3,9	108,2	24,6	
2014	товари	20,1	62,7	588,2	164,7	-568,1	637,6
	послуги	22,2	83,6	7,1	181,2	15,1	
2015	товари	12,8	63,5	741,7	126,1	-728,9	819,4
	послуги	22,7	102,4	42,2	591,9	-19,5	
2016	товари	15,3	119,9	163,0	21,9	-147,7	224,6
	послуги	21,5	94,6	24,8	58,8	-3,3	

Складена авторами за даними [3]

Обсяги торгівлі товарами між Україною та Норвегією мають неоднозначну динаміку змін (рис. 1).

У 2013-2015 роках Україна стрімко нарощувала обсяг імпорту товарів з Норвегії [3], але у 2016 році відбувся різкий спад, показник обсягів імпорту зменшився вг'ятеро. Це пов'язано з тим, що у 2016 році Україна припинила закупівлі природного газу у норвезьких постачальників, а саме компанії

Statoil. Україна почала закупівлі газу від компанії Statoil в жовтні 2014 року після відкриття словацького реверсного маршруту. Протягом 2014-2015 років компанія була одним з найбільших експортерів палива в Україну. За даними ДФС, від контрагентів з Норвегії у 2014 р. газ поставлявся за середньою ціною 200,9 дол. за 1 тис. куб. м., що не було економічно вигідним для українських споживачів. У 2014 році норвезький холдинг поставив в Україну понад 890 млн кубометрів, у 2015 р. – понад 2 млрд. кубометрів [4]. У 2015 році НАК Нафтогаз України припинив закупівлі газу у Statoil через високі ціни [1]. Поставки були відновлені наприкінці липня 2016 року.

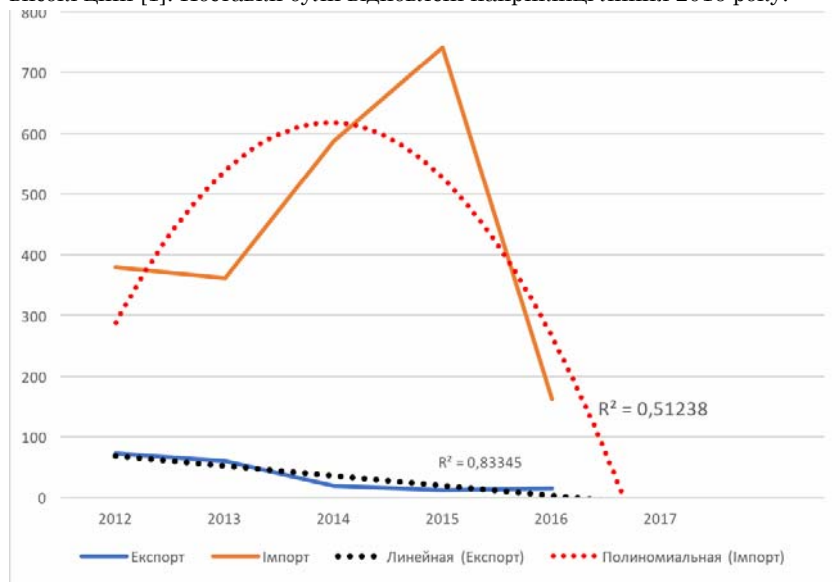

Рис. 1. Обсяги двосторонньої торгівлі товарами між Україною та Норвегією, млн. дол. США (за даними [3])

Натомість, експорт товарів з України до Норвегії знижувався постійно (рис. 1) протягом 2012-2016 років. Зниження обсягів пояснюється походженням товарного експорту із східних регіонів України, які опинилися у зоні проведення АТО, порушенням усталених економічних зв'язків. Нарощування обсягів експорту товарів до Норвегії у 2017 році зумовлене диверсифікацією його регіональної географічної та товарної структури. В структурі українського експорту в 2012 році переважали плавучі морські та річкові засоби (36% експорту товарів), продукція хімічної промисловості (25%), чорні метали й вироби з них (15%). В 2016 році лідируючі позиції залишилися за плавучими морськими та річковими засобами (25%), друге місце посіла деревина й вироби з неї (20%), третє – ядерні реактори та котли (9%) [3].

Поступово зростають обсяги експорту продукції аграрного сектору, зокрема норвезькі партнери цікавляться постачанням насіння сояшника, льону, томатами, ягодами й активно інвестують у підприємства аграрного сектору України (компанії: Global Harvest – Agri; Agrina AS/Agriseym) [5].

В імпорті товарів з Норвегії до України переважну більшість займає товарна група риба та морепродукти (майже 80% імпорту товарів). Україна імпортує також нікель і вироби з нього; чорні метали; пластмаси й полімерні матеріали; електричні машини й устаткування, електротехнічне обладнання та прилади. В 2016 році порівняно з 2012 р. спостерігається різке зниження в структурі імпорту товарів з Норвегії питомої ваги засобів наземного транспорту (крім залізничного) з 4,5% до 0,2%.

Вартісні обсяги двосторонньої торгівлі послугами між Україною та Норвегією нижчі ніж товарами, це відбувається переважно за рахунок значних обсягів імпорту товарів з Норвегії (табл. 1, рис. 2). Слід зазначити, що структура зовнішньоторговельних відносин України з Норвегією дещо відрізняється від загальних структурних тенденцій зовнішньої торгівлі України, а саме: якщо структура експорту України характеризується співвідношенням 80/20 (товари/послуги), то структура експорту України до Норвегії – 40/60 відповідно, що є прогресивним напрямом розширення обсягів українського експорту послуг.

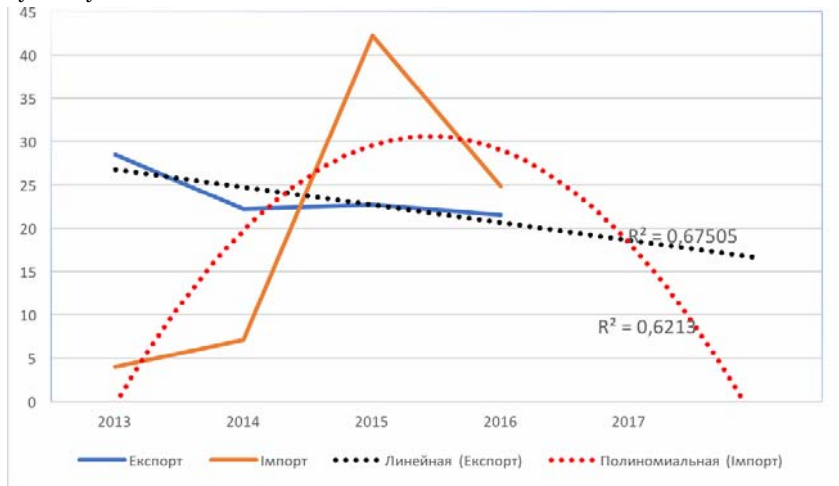

Рис. 2. Обсяг двосторонньої торгівлі послугами між Україною та Норвегією, млн. дол. США (за даними [3])

В період 2013-2014 рр. спостерігається позитивне сальдо в торгівлі послугами між Україною та Норвегією, в 2015-2016 роках воно стає від'ємним (близько 20 млн. дол.). В структурі експорту послуг з України до Норвегії

першість належить ІТ-послугам (понад 60% всього експорту послуг). Що стосується інших видів послуг, то в 2013 році друге місце в експорті посідали транспортні послуги з питомою вагою 25%, в 2016 році вони посіли третє місце – 13%, друге місце зайняли послуги с переробки матеріальних ресурсів (13%). Зменшення обсягів експорту транспортних послуг з України до Норвегії пояснюється, насамперед, припиненням у 2016 році закупівель природного газу у норвезьких постачальників.

Структура імпорту послуг до України з Норвегії менш диверсифікована: понад 50% займають державні та урядові послуги, майже 40% – ділові послуги, та послуги ІТ (5%). Тобто, вага лише двох видів послуг у взаємній торгівлі складає майже 90% її вартісних обсягів, що, на наш погляд, потребує подальшої диверсифікації.

Отже, останні роки україно-норвезьки торгівельні відносини зазнали спаду через складну економіко-політичну ситуацію в Україні. Але, така ситуація відкрила й нові можливості, зокрема, сприяла налагодженню поставок газу з Норвегії до України. На сьогодні ключовими статтями імпорту з Норвегії є риба та морепродукти, чорні метали, пластмаси й полімерні матеріали, електричні машини й устаткування. З України до Норвегії експортуються плавучі морські та річкові засоби, деревина й вироби з деревини, ядерні реактори та котли та продукція аграрного сектору, ІТ-послуги. Саме розвиток аграрного сектору не лише за рахунок експорту, але й за рахунок інвестицій з Норвегії, становить один з ключових напрямків довгострокового співробітництва.

Потенціал економічного співробітництва між Україною й Норвегією значно вищий, ніж реалізований наразі, подальший розвиток двосторонніх економічних відносин потребує корінних змін в економічному просторі українських реалій. Перспективною є співпраця в галузях енергетики та енергозберігаючих технологій, суднобудування, а також залучення в Україну передових норвезьких технологій в освоєнні потенційно багатих українських родовищ нафти і газу (зокрема, на шельфі Чорного моря).

Література: 1. Торгово-економіческое сотрудничество Украины и Норвегии // Официальный сайт Посольства Украины в Королевстве Норвегия [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://norway.mfa.gov.ua/ua> 2. Статистика світової торгівлі // Обсерваторія економічної складності [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://atlas.media.mit.edu> 3. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами і послугами // Державна служба статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua> 4. Bilateral trade between Ukraine and Norway [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/> 5. Офіційний сайт МЗС Норвегії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.norway.no/en/ukraine/norway-ukraine/trade-and-economic-cooperation/norwegian-companies-in-ukraine2/>

Григорова-Беренда Л. І., Ліу Тхай Тхань В'єт
ІНВЕСТИЦІЙНА ПРИВАБЛИВІСТЬ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ:
ГАЛУЗЕВІ ЗМІНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

В сучасному світовому економічному просторі ефективне функціонування економіки країн, що розвиваються, без залучення іноземних інвестицій стає майже неможливим. Забезпечення надійності майбутніх вкладень відбувається через гарантування отримання очікуваних фінансових результатів, формування достовірного уявлення у інвестора про об'єкт вкладення, його стан та перспективи розвитку.

Проблематикою інвестиційної привабливості регіонів займалися як зарубіжні, так і вітчизняні вчені, серед них: І. Бланк, А. Голіков, В. Захожай, В. Ізюмська, М. Кіт, І. Матюшенко, Т. Момот, О. Оніщенко, С. Петровська, Т. Уманець та інші.

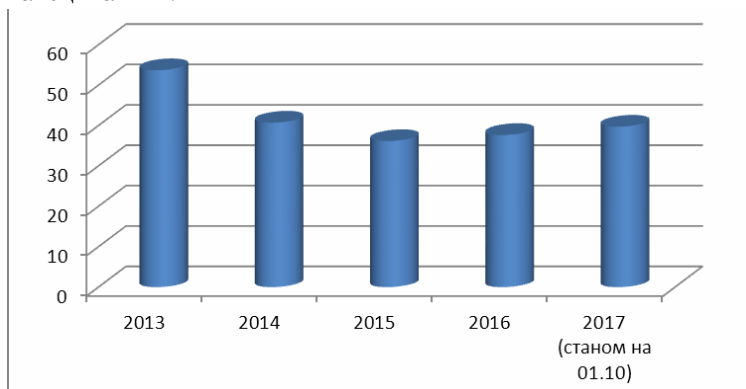

Рис. 1. Прямі іноземні інвестиції в економіці України, млн. дол.
(побудовано за даними [2, 3])

Події 2013-2014 років та криза, що сталася в економічному та політичному секторах (анексія Криму, АТО на сході України, руйнування економічних зв'язків з російськими компаніями, інфляція й обвал національної валюти) суттєво вплинули не лише на внутрішній економічний стан України, але й на зовнішньоекономічну складову, зокрема на залучення іноземних інвестицій в регіони України. Після зазначених подій акціонерний капітал нерезидентів в українській економіці почав різко знижуватися. За три роки його обсяги зменшилися на 30% до 37,7 млн.дол. [3]. Найбільш різким було падіння за підсумками 2014 року – на 13 млрд.дол, або на 24% [1]. Однак, незважаючи на військові дії й тривалу економічну нестабіль-

ність, вже в 2015 р. обсяги іноземних інвестицій почали збільшуватися: протягом 2015 року обсяг виріс у порівнянні з 2014 роком на 80% [2] (рис. 1).

Основними країнами, що зробили найбільший інвестиційний внесок до економіки України станом на 01 жовтня 2017 року, є: Кіпр, Нідерланди та Російська Федерація (Рис. 2). Лідруюча позиція Кіпру пояснюється, насамперед, низьким податком на прибуток для офшорних компаній у цій країні, який становить 12,5% [7].

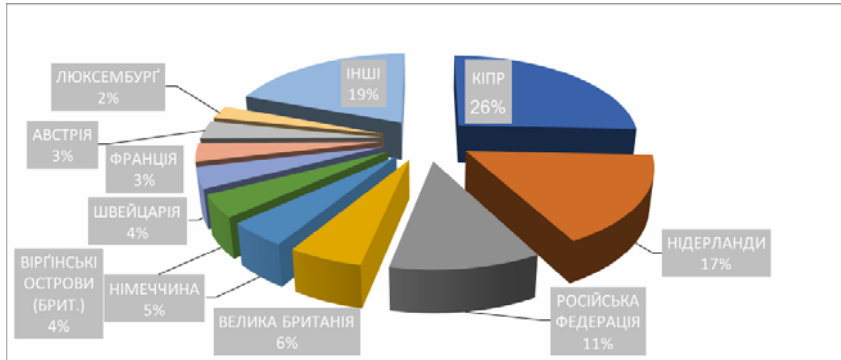

Рис. 2. Розподіл прямих іноземних інвестицій за країнами надходження, 2017 р., % (побудовано за даними [3])

За два роки акціонерний капітал нерезидентів в промисловій сфері скоротився на чверть, галузь будівництва втратила п'яту частину. Галузі з більш швидким оборотом капіталу (торгівля) або менш чутливі до кризи 2014-2016 рр. (операції з нерухомістю) зазнали менших втрат – 8-10%. Приріст майже на 10% було зафіксовано у фінансовій сфері. В результаті, за 2014-2016 рр. відбулися зміни структури іноземного капіталу нерезидентів як в розрізі галузей економіки, так і за країнами-інвесторами.

Протягом 2017 року структура акціонерного капіталу нерезидентів зазнала певних змін (табл. 1).

Частка промисловості знову почала зростати, її приріст склав 2,1%. Однією з домінантних залишається фінансова сфера, хоча її питома вага дещо знизилась: з 23,3 до 22,4%. Вага інших галузей змінилася незначно. Глобальні трансформації в економіко-політичному стані України призвели до різкого посилення значущості банківського сектора. Втім, посилення це є номінальним, реально – на стані економіки країни збільшення припливу іноземних інвестицій у фінансовий сектор не відбулося. Основна причина: кошти надходять не у вигляді валюти, а шляхом конвертації боргів банків від материнських компаній у власний капітал.

У банківському секторі України проявляється класична поведінка інвестора, який вже вклав значні кошти в проект і не готовий з нього вийти. На

тлі «недоброзичливого» політико-правового поля іноземні банкіри вважають за краще докапіталізувати свої фінансові установи, а не закривати їх. Однією з особливостей змін в структурі акціонерного капіталу нерезидентів стало істотне посилення ролі м. Києва, як місця концентрації іноземного капіталу. Столиця, в якій зосереджено близько 90% офісів всіх фінансових установ, прийняла роль своєрідного бенефіціара: близько 90% всіх іноземних інвестицій останніх років мають «київську прописку». Разом з тим, в 2014-2016 рр. відзначаємо зниження інтересу іноземних інвесторів до інших регіонів України. Якщо в 2013 р. на них припадала майже половина припливу акціонерного капіталу в країну (2,3 млрд. дол. або 42%), то в 2016 р. – менше 1 млрд. (0,7 млрд. дол. або 17%).

Таблиця 1

Структура акціонерного капіталу нерезидентів
в розрізі галузей економіки України (січень-жовтень 2017 р.,%)

Галузь економіки	01.01. 2017	01.10. 2017	Зміна %
Сільське, лісове та рибне господарство	2,0	2,1	0,1
Промисловість	27,9	30,0	2,1
Будівництво	3,2	3,2	-0,1
Оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів	14,0	13,5	-0,5
Транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	3,3	3,2	-0,1
Тимчасове розміщування й організація харчування	0,9	0,9	0,0
Інформація та телекомунікації	5,8	5,8	0,0
Фінансова та страхова діяльність	23,3	22,4	-0,9
Операції з нерухомим майном	9,7	9,2	-0,5
Професійна, наукова та технічна діяльність	5,7	5,5	-0,2
Діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	3,7	3,7	0,0
Освіта	0,1	0,1	0,0
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	0,2	0,2	0,0
Мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	0,3	0,3	0,0

Таблиця побудована за даними [3].

Динаміка зростання прямих іноземних інвестицій в більшості регіонів України протягом 2013-2016 рр. характеризується значними коливаннями (табл. 2, рис. 3). Зростання обсягів іноземних інвестицій у 2014 році спостерігалось лише в Івано-Франківській, Полтавській Чернівецькій та Вінницькій областях. В 2013–2014 рр. значно скоротилися обсяги іноземних інвестицій в Донецькій та Луганській областях. Якщо ситуація не зміниться і військові дії не будуть припинені найближчим часом, в цих регіонах можна очікувати ще більшого зниження інвестиційної активності, занепаду промислового сектору.

Таблиця 2

Надходження іноземних інвестицій та темпи зростання (зменшення)
обсягів прямих інвестицій за регіонами України

Регіон	2014		2015		2016		Січень- жовтень 2017	
	млн.дол.	%	млн.дол.	%	млн.дол.	%	млн.дол.	%
Всього	45 916,0	79	36154,5	79	37 655,5	104,0	39 719,8	127
Вінницька	250,9	90	187,8	75	179,8	96,0	195,7	131
Волинська	271,8	80	247,1	91	234,8	95,0	271,2	139
Дніпропетровська	7 758,7	85	4009,9	52	3 481,3	87,0	3 913,9	135
Донецька	2 550,4	73	1748	69	1 633,0	93,0	1 330,8	98
Житомирська	286,0	74	222,7	78	222,5	100,0	233,6	126
Закарпатська	376,6	84	311,8	83	317,7	102,0	333,2	126
Запорізька	885,2	79	682,7	77	650,0	95,0	927,1	171
Івано-Франківська	925,9	114	836,6	90	818,2	98,0	922,4	135
Київська	1 653,8	85	1593,4	96	1 502,5	94,0	1 591,6	127
Кіровоградська	84,7	56	52,5	62	59,1	113,0	66,4	135
Луганська	671,1	76	443,9	66	379,1	85,0	449,6	142
Львівська	1 374,9	81	1101	80	1 093,2	99,0	1 236,3	136
Миколаївська	232,6	83	212,8	91	227,8	107,0	211,5	111
Одеська	1 432,5	86	1330,1	93	1 331,3	100,0	1 383,2	125
Полтавська	1 029,1	97	1000,1	97	1 003,8	100,0	1 050,9	126
Рівненська	269,3	86	199,6	74	182,3	91,0	194,5	128
Сумська	264,7	62	199,1	75	190,1	95,0	192,7	122
Тернопільська	56,4	83	49,2	87	48,5	99,0	45,3	112
Харківська	1 726,0	78	1554,6	90	1 632,9	105,0	674,3	50
Херсонська	210,4	75	211	100	202,6	96,0	213,6	127
Хмельницька	189,2	84	165,5	87	160,2	97,0	174,6	131
Черкаська	510,4	57	348	68	334,9	96,0	348,3	125
Чернівецька	68,7	98	59,1	86	57,5	97,0	63,7	133
Чернігівська	103,8	81	92,1	89	240,9	262,0	430,3	214
м.Київ	22 733,0	81	21563,5	95	21 471,8	100,0	23 265,1	130

Таблиця побудована за даними [3].

Проведемо групування областей України за обсягами залучених іноземних інвестицій та за темпами їх зростання. (табл. 3).

За темпами приросту доцільно поділити регіони України на три групи: I – з динамікою приросту іноземних інвестицій більше 2% на рік, II – з динамікою приросту або зменшення не більше 2% на рік, III – з динамікою зменшення більше 2% на рік (табл. 4).

Чернівецька область має високий темп приросту завдяки тому, що при низькому загальному рівні інвестицій, навіть невелике підвищення дає значний приріст у відсотковому відображенні. Полтавська, Київська та Одеська область демонструють як високі показники за обсягами залучених іноземних інвестицій, так і відносно стійкий темп приросту.

Таблиця 3

Групування регіонів України за обсягами залучених прямих іноземних інвестицій, млн.дол. станом на 01.10.2017 р.

Рівень	Обсяг інвестицій	Регіони/області України
Високий	понад 5000	м. Київ
Відносно високий	1000-5000	Дніпропетровська, Донецька, Київська, Одеська, Львівська, Полтавська
Середній	200 – 999	Волинська, Житомирська, Закарпатська, Івано-Франківська, Запорізька, Луганська, Миколаївська, Харківська, Херсонська, Черкаська, Чернігівська
Низький	менше 200	Рівненська, Вінницька, Кіровоградська, Сумська, Хмельницька, Чернівецька, Тернопільська

Таблиця 4

Групування регіонів України темпами приросту прямих іноземних інвестицій (середній показник за період 2014-2017 рр.)

Група	Темп приросту	Регіони/області України
I (зростаючий)	> 2%	Запорізька, Івано-Франківська, Полтавська, Чернівецька, Чернігівська
II (відносно стійкий)	від -2% до 2%	Вінницька, Волинська, Закарпатська, Київська, м. Київ, Львівська, Миколаївська, Одеська, Херсонська, Хмельницька, Полтавська, Львівська, Тернопільська
III (від'ємний приріст)	< - 2%	Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Кіровоградська, Рівненська, Луганська, Сумська, Тернопільська, Харківська, Черкаська

Таблиці побудовано за даними [3].

Отже, іноземні інвестори за об'єктивних економічно-негативних причин не готові вкладати капітал до периферійних регіонів України (за винятком Чернігівської області, де зростання іноземних інвестицій пов'язано з тривалим нарощуванням акціонерного капіталу Прилуцької тютюнової фабрики, яке було розпочато ще в минулому році).

Від'ємна динаміка обсягу інвестицій у Дніпропетровській області пояснюється переходом у власність держави «ПриватБанку» і, відповідно, зміною умов роботи низки компаній, які були зареєстровані як іноземні. Спостерігається також зниження інтересу інвесторів до Миколаївської, Черкаської, Івано-Франківської та Сумської областей. Відставання Західної України є досить несподіваним, адже рівень безпеки і логістика для іноземних інвесторів там зараз на порядок вище, ніж на півдні або сході країни.

Певне пожвавлення інвестиційної активності маємо в Полтавській, Запорізькій та Львівській, частково – Кіровоградській та Херсонській областях. І, якщо у Полтавській та Запорізькій областях це пов'язано з видобув-

ною та переробною промисловістю, то у Херсонській та Львівській – з реалізацією проектів у сфері виробництва електричного обладнання, телекомунікаційних систем, сонячних та повітряних електростанцій, автозапчастин (компанії Nexans (Франція) [9] і Fujikura (Японія) [8].

Слід відзначити зміну галузевих пріоритетів іноземних інвесторів: втрата промислових територій в ході АТО, диверсифікація ринків збуту продукції і попиту всередині країни, призвели до їх переорієнтації з промисловості на аграрний сектор. Основні причини, що стимулюють приплив іноземних інвестицій до сільського господарства – стабільне зростання попиту на продукцію АПК, певна стабілізація політичного стану в країні, позитивний вплив реформ, можливість диверсифікувати ринки збуту продукції, створення зони вільної торгівлі з Канадою та Європейським Союзом.

Отже, події 2013-2014 років суттєво вплинули на інвестиційну привабливість України в цілому, а також змінили розподіл іноземних інвестицій між регіонами України. Після спаду інвестиційної активності у 2013-2015 роках, наразі відбувається поступове повернення іноземних інвесторів в Україну. Галузями, що показують найбільше зростання інвестиційного інтересу є фінансовий сектор та сектор АПК. Найбільш привабливими стають ті регіони країни, які можуть забезпечити найбільш ефективний розвиток у перспективних напрямках, зокрема сільському господарстві та високо-технологічних галузях промисловості.

Література: 1. Дані рейтингової агенції «Євро-рейтинг» [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://euro-rating.com.ua/regiony/analitika>. 2. Прямые иностранные инвестиции (Украина) [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://index.minfin.com.ua/index/fdi>. 3. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. Голиков А.П. Економіка України: фактори виробництва, галузева структура, розміщення, тенденції розвитку: навчальний посібник для вузів / А.П. Голиков, Н.А. Казакова, О.А. Шуба. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна. – 237 с. – Режим доступу: <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/>. 5. Регіональна статистика [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publ2_u.htm. 6. Іноземні інвестиції в підприємницькій діяльності України: монографія / І.Ю. Матюшенко, В.М. Дмитрієв, О.В. Азаренкова – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – 190 с. Режим доступу: <https://invest.kh.ua/images/library/225/monografiyaiinozemniinvestitsijvipriemdiyalnukraini2013.pdf>. 7. Офіційний сайт Європейського Союзу [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://europa.eu/youreurope/business/vat-customs/company-tax/cyprus/index_en.htm; 8. Мін-во економічного розвитку і торгівлі України [Електрон ресурс] – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=a3bd22cd-1371-4beb-abb6-ae46574f847c&title=NataliiaMikolska-RozvitokEkonomichnikhTaInvestitsiinihVidnosinZYaponiiuOdnimIzPrioritetivUkraini>; 9. Офіційне інтернет-представництво Президента України [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/news/ce-uprovadzhennya-yevropejskikh-principiv-vedennya-biznesu-pr-42994>.

РОЛЬ ЕКО-ІННОВАЦІЙ У НАЦІОНАЛЬНІЙ ЕКОНОМІЦІ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н.В.*

В умовах глобалізації, підвищення науково-технічного потенціалу, та навантаження на екологію пріоритетним напрямом розвитку національної економіки є впровадження еко-інновацій, що формують сталий розвиток держави. Еко-інновації є важливими на глобальному рівні, так як здатні мінімізувати негативний вплив на екологію та підвищити ефективність використання природних ресурсів. Вважається, що еко-інновації впливають не тільки на природне середовище країни, але також і на економіку, суспільство та політику.

Проте, потенціал еко-інновацій є недооціненим, він обмежувався виробництвом екологічних товарів та послуг. Але на практиці розвинених країн можна побачити, що саме еко-інновації охоплюють усі сектори та здатні забезпечити безпечну для навколишнього середовища економіку.

Метою роботи є визначення на сучасному етапі значимості еко-інновацій та їх вплив на розвиток національних економік.

Розвиток національної економіки залежить від зовнішніх та внутрішніх факторів. Одним з показників конкурентоспроможності національної економіки є зростання науково-технічного потенціалу. Так як, національна економіка є динамічним та складним процесом, оцінювати її розвиток потрібно, виходячи із структурних даних та відносних динамічних показників [1, с. 5]. Циклічність та коливання в розвитку національних економік пояснюються такими факторами, як демографічний показник, грошовий обіг, вкладення інвестицій, коливання урожайності у сільському господарстві та інше. Немало важливим фактором є також інновації та зростання продуктивності праці і саме ці фактори здатні позитивно впливати на економіку країни, прискорюючи економічне зростання. Існують і стримуючі фактори розвитку економіки, так наприклад, деякі країни знаходяться у колі бідності, тобто низькі доходи населення впливають на інвестиційну діяльність, а це в свою чергу відображається на низькому рівні доходів на душу населення. Так само відбувається із низькою інноваційною активністю, зокрема з еко-інноваціями, вона як і низькі доходи гальмує розвиток економіки. Щоб розірвати коло бідності в такій ситуації потрібно за рахунок зменшення частки споживання в національному доході збільшити інвестиції, але це призведе до ще гіршого рівня життя населення. Впровадження еко-інновацій в країнах, які розвиваються є досить важким процесом, тому що вони не можуть виділити достатньо коштів на фінансування, тим самим

залишаючись, на низькому рівні економічного розвитку та зі значними екологічними проблемами.

Під еко-інноваціями слід розуміти інновації, які під час виробництва товарів та послуг мінімально використовують природні ресурси та зменшують негативні наслідки на навколишнє середовище. Еко-інновації охоплюють різноманітні інновації у різних сферах діяльності, але мають певні відмінності від інших типів інновацій:

1. Зменшення негативного впливу на довкілля, незалежно від того чи передбачався такий вплив чи ні;

2. Масштаб еко-інновацій може поширюватися на соціально-культурні норми та інституціональні структури. [3, 4].

За класифікацією Вуппертальського Інституту клімату, довкілля та енергетики еко-інновації поділяються на інновації процесу, тобто екологічно чисте виробництво та постачання продукту; інновація продукту – продукти, які мінімізують вплив на екологію; системні інновації – охоплюють усі види системних змін. Тобто, саме системні інновації здатні поліпшити всю економічну систему і одночасно зменшити негативний вплив на довкілля. Для впровадження системних еко-інновацій можна використовувати поступовий метод, коли існуючі системи адаптуються або радикальний. [5, с. 15].

Безпосередньо, вплив від еко-інновацій відображається

На економіці:

- ..економія.матеріальних.та.енергетичних.витрат;
- ..розробка.нових.продуктів,.послуг,.технологій,.нові.ринки;
- ..нові.бізнес.моделі.

На природному середовищі:

- .стале.управління.природними.ресурсами;
- .боротьба.з.наслідками.зміни.клімату;
- .поліпшення.біорізноманіття.та.зменшення.забруднень.довкілля.

На суспільстві:

- .поліпшена.якість.життя;
- .нові.робочі.місця,.продуктивність.населення.

На політиці:

- .матеріальна.та.технологічна.безпека.

Щоб оцінити ефективність екологічних технологій застосовують показник еколого-економічного ефекту від впровадження еко-інновацій. При розрахунках враховуються результати за місцем застосування еко-інновації та результати у суміжних галузях з позицією їхнього впливу на кінцеві показники розвитку економіки країни [2, с. 129]. Важливим кроком до створення екологічної економіки є зниження попиту на продукцію виробництв, які шкодять екології, тобто в результаті відбувається перебудова галузевої структури. А також скорочення витрат енергії, води та інших ресурсів на

одиницю виробленої продукції, прикладом може бути повторна переробка, яка дозволяє знизити шкідливий вплив на навколишнє середовище і одночасно не скорочує ресурси країни.

Європейський союз розробив проект безвідходної програми для країн ЄС, який говорить про те, що заходи з підвищення ресурсоефективності у результаті досліджень можуть знизити потребу у сировинних ресурсах на 17-24% до 2030 року, а також, це дає змогу підвищити ВВП країн ЄС, завдяки створенню нових ринків [6, с. 2]. Отже, даний приклад ЄС дає зрозуміти, що застосування еко-інновацій є пріоритетним аби почати здійснювати перехід до зеленої економіки.

Висновки. Еко-інновації безумовно впливають на національну економіку. Країна, економіка, якої є екологічно орієнтованою ставить перед собою за мету знизити не тільки шкідливий вплив на навколишнє середовище, але й підвищити свій соціально-економічний розвиток, у якому ресурсний потенціал не буде переважаючим. На сучасному етапі країни занепокоєні питанням ефективності використання природних ресурсів та переходом до зеленої економіки. Процес екологізації економіки тільки розпочався, але кроки високорозвинених країн вже помітні. Очевидно, що не всі країни готові до впровадження еко-інновацій, так як важливу роль у процесі переходу до зеленої економіки відіграють такі фактори, як високі темпи економічного розвитку, науково-технічний потенціал, та фінансування. Вирішенням багатьох екологічних проблем може стати інтеграція у світове господарство та залучення іноземного капіталу. Таким чином, еко-інновації стають пріоритетним напрямком у розвитку економіки та підвищують конкурентноспроможність країни.

Література: 1. Бажал Ю.М. Інноваційна теорія економічного розвитку: М. Туган-Барановський, Й. Шумпетер і проблеми перехідної економіки України / Ю.М. Бажал // Наукові записки НАУКМА. – 2000. – Т. 18. Економічні науки. – С. 5. 2. Садченко О.В. Роль инновационных процессов в экологизации бизнеса / О.В. Садченко // Научные труды ДонНТУ. Серия: экономическая. – 2009. – С. 129. 3. Better Policies to Support Eco-innovation. OECD Studies on Environmental Innovation. OECD (2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>. 4. Eco-innovation in Industry: Enabling Green Growth. 34 OECD, 2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org/>. 5. Raimund Bleischwitz, Stefan Giljum, Michael Kuhndt, Friedrich Schmidt-Bleek et al. Eco-innovation – putting the EU on the path to a resource and energy efficient economy. Wuppertal Spezial 38. – С. 15. 6. Towards a circular economy: A zero waste programme for Europe. European Commission, COM (2014) 398 final. Brussels, 2.7.2014. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/environment>. – С. 2.

Дрокіна М. М.

МИТНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р.С.*

Світова економічна наука відводить державі провідну роль у розробці і реалізації національної зовнішньоторговельної політики, висуває нові вимоги до учасників ланцюга постачань. Очевидним стало й те, що глобалізація та інформаційні технології серед усіх є основними чинниками впливу на міжнародну економічну діяльність та митну службу. У 2008 р. Україна вступила до Світової організації торгівлі, що вже дало певні позитивні та негативні наслідки як для зовнішньої торгівлі, так і для економіки в цілому. Проблематика реформування митно-тарифних методів регулювання зовнішньоекономічної діяльності є найбільш актуальним завданням на шляху України до інтеграції у світове господарство. Актуальність даної статті зумовлена потребою вдосконалення системи митного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні та налагодження розвитку торговельних відносин з іншими країнами, підтримувати власного товаровиробника та захищати внутрішній товарний ринок [5].

Правовою основою впровадження митно-тарифного регулювання в Україні є: Митний кодекс України, Закон України «Про Єдиний митний тариф», Закон України «Про Митний тариф України» у частині, що не суперечить додатку І до Протоколу, ратифікованого Законом України «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до СОТ», Декрет Кабінету Міністрів України «Про Єдиний митний тариф України» та інші нормативно-правові акти [1].

Розвиток системи митно-тарифного регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні висвітлені в роботах наступних вітчизняних та зарубіжних вчених: О.П. Гребельник, Т.М. Мельник, П.В. Пашко, Є.В. Хрупов, О.Ф. Івашина, К.І. Новікова, А.А. Дубініна, Ю.М. Дьомкін, І.Г. Бережняк, П.В. Дзюбенко, В.І. Глухова, С.Ф. Гуцу, В.П. Науменко, О.І. Новік, Д. Кейнса, Д. Рікардо, А. Сміта, К. Маркса, Д. Менделєєва, В. Петті. Але деякі питання митно-тарифного регулювання потребують більш докладного вивчення. До них відносяться: економічна сутність і завдання митно-тарифного регулювання; оптимізація митних ставок; лібералізація митно-тарифного регулювання та її наслідки; трансформація митного тарифу задля інтеграції у світове господарство.

Митно-тарифне регулювання зовнішньої торгівлі є одним з найважливіших економічних методів управління. Ефективно діючий механізм митно-

тарифного регулювання є невід'ємною умовою проведення країною активної й цілісної економічної політики, а також реалізації митними органами завдань із забезпечення економічної безпеки України, захисту її економічних інтересів [3, с. 40].

Основним елементом системи митно-тарифного регулювання є митний тариф, який у вузькому розумінні являє собою систематизований перелік ставок і товарів, що оподатковуються імпортом, експортом та транзитним митом. Складовими цієї системи також є способи нарахування ставок мита і коефіцієнти надбавок, знижок та переліки товарів, заборонених до ввезення, вивезення й транзиту відповідно до Українського класифікатора товарів зовнішньоекономічної діяльності. Митний тариф можна розглядати і як конкретну ставку мита, що застосовується під час увезення певного товару на митну територію країни чи його вивезення. У такому випадку поняття митного тарифу збігається із поняттям мита при переміщенні товарів через митний кордон країни і може визначатись як вид митного платежу, що стягується з товарів та предметів, які переміщуються через митний кордон держави [5].

В системі митно-тарифного регулювання все ще існує низка проблем та недоліків, які потребують подальшого регулювання. Про недосконалість сучасної митної політики України свідчать наступні факти:

- невідповідність митного контролю сучасним стандартам пропускної спроможності;
- складність процесу проходження митного контролю;
- значна диференціація у розмірах ставок ввізного мита на однорідні товари;
- великий обсяг тінізації зовнішньоекономічної діяльності вітчизняних підприємств;
- здійснення правопорушень у сфері інтелектуальної власності [2].

Одна з найважливіших проблем, яку необхідно розв'язати у митно-тарифному регулюванні в найближчій перспективі – це впровадження міжнародних норм і правил, що дасть змогу перейти до застосування єдиних стандартів у галузі митної справи і вирішити питання, пов'язані з приєднанням до міжнародних конвенцій із гармонізації й спрощення митних процедур, та питання процедури спільного транзиту, а також допоможе здійснити поетапне наближення митного законодавства і митних процедур, які застосовуються в Україні, до країн Євросоюзу [6, с.107].

Митно-тарифне регулювання є одним із найпоширеніших й найдієвіших економічних інструментів регулювання зовнішньоекономічних відносин і захисту національної економіки від зовнішньої небажаної конкуренції неконтрольованого впливу. Митний тариф в умовах лібералізації торгівлі та членства України в СОТ не повинен втрачати своїх основних функцій,

а навпаки, мусить балансувати національні інтереси з інтересами інших країн – учасниць Організації [4].

В 2016 році ПДВ склав 80–90% щорічних надходжень митних платежів до ДБУ, тобто на всі інші податки і збори припадало лише 10–20%. Звідси можна зробити висновки, що всі митні платежі, окрім ПДВ, несуть не фіскальне навантаження, а, скоріше, регулятивний, контролюючий та захисний потенціал. [8].

У цілому показники надходжень до державного бюджету у 2016 році порівняно з 2015 роком зросли на 86,7%, або на 145,8 млрд грн. Приріст надходжень забезпечено з: податку на додану вартість з ввезених на територію України товарів на 29,3%, або на 31,5 млрд грн., акцизного податку з ввезених на митну територію України підакцизних товарів на 56,0%, або на 8,2 млрд грн., ввізного мита на 221,9% або на 27,5 млрд грн., вивізного мита на 90,5%, або на 199,4 млн грн. Митницями ДФС забезпечено виконання заходів щодо контролю правильності визначення митної вартості товарів. Сума додаткових надходжень коштів від корегування митної вартості у 2015 році склала 5,8 млрд грн., що на 1,8 млрд грн., або на 43,1%, більше показника 2014 року (4,1 млрд гривень) [9].

Таблиця 1

Динаміка надходження митних платежів до державного бюджету України в 2009-2016 роках (млрд грн.)

Роки	Акцизний податок з ввезених на митну територію України	Ввізне мито	Вивізне мито	ПДВ	Єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України	Плата за виконання митних формальностей митними органами поза місце розташування митних органів	Всього
2009	3,024	9,327	0,383	73,149	0,127	0,082	82,822
2010	3,470	8,555	0,295	73,342	0,148	0,070	85,666
2011	9,600	10,462	1,311	93,157	0,181	0,054	114,543
2012	8,479	12,984	0,201	101,575	0,171	0,043	123,291
2013	7,129	13,343	0,078	96,541	0,180	0,039	117,260
2014	14,587	12,388	0,220	107,287	0,208	0,038	135,388
2015	22,756	39,881	0,419	138,764	0,272	0,051	202,3
2016	32,938	20,001	0,369	181,453	0,349	0,065	235,3

Джерело: [9].

У 2016 році надходження від мита зменшились у зв'язку із зниженням обсягу імпорту в Україну та повільними темпами виходу на зовнішні ринки.

Багатоплановість впливу митного тарифу на розвиток зовнішньоторговельних відносин та економіки країни у цілому вимагає виваженого підходу до встановлення рівнів ставок митного тарифу і врахування при цьому всіх можливих економічних, політичних та соціальних наслідків. Зокрема, для подолання недоліків митно-тарифного регулювання необхідно здійснювати

постійний моніторинг з метою врегулювання проблемних аспектів впливу митних та податкових важелів на розвиток зовнішньоекономічної діяльності. Крім того, потрібно удосконалити механізм митного регулювання через гнучке застосування митного тарифу і методів визначення митної вартості для різних режимів ЗЕД, а також забезпечити прозорість митних процедур та інформування учасників зовнішньоекономічної діяльності про правила митного регулювання зовнішньої торгівлі [7].

З метою підвищення ефективності процедур митного контролю необхідно більше уваги приділяти використанню сучасних електронних систем і технологій, які дозволять скоротити час проходження товарів через митницю, мінімізувати людський фактор та зменшити кількість бюрократичних процедур.

Література: 1. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/> 2. Плахотна К.С. «Митно-тарифне регулювання в умовах лібералізації торгівлі» 3. Науменко В.П. «Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності в Україні»: підр. / В.П. Науменко 4. Мельник Т.М. «Міжнародна торгівля послугами в умовах глобалізації» 5. Гребельник О.П. «Митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності»: підр. / О.П. Гребельник. 6. Гуцу С.Ф. «Проблеми митного регулювання в Україні в умовах євроінтеграції»: під. / С.Ф. Гуцу. 7. Савош Л.В. «Аналіз митно-тарифного регулювання міжнародної торгівлі України» 8. Світова організація торгівлі. Режим доступу: <https://economics.studio/finansistam/svitova-organizatsiya-torgivli-49740.html> 9. Звіт про виконання Плану роботи Державної фіскальної служби України на 2016 рік. Режим доступу: <http://sfs.gov.ua/data/files/199244.pdf>.

УДК 336.221.4(519.5)

Дягілева О. Є.

СУЧАСНИЙ СТАН ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.ф.н., доц. Бобловський О.Ю.

Південна Корея є унітарною державою. Бюджетна система Республіки Корея є дворівневою і містить в собі бюджет центрального уряду і місцевих бюджетів, що підрозділяються на 6 бюджетів великих міст, 9 бюджетів провінцій, а також бюджети міст і територій, що знаходяться під юрисдикцією місцевих органів влади. Державні фінанси Республіки Корея характеризуються наявністю 1 Генерального рахунку і 20 Спеціальних рахунків, а також 57 державних фондів.

Податкова система Республіки Корея тісно пов'язана з бюджетною системою. Податки «загального призначення» зараховуються на генеральний рахунок, при цьому, спеціальні рахунки, відкриті окремим міністерствам,

дозволяють вести облік коштів, що надходять від спеціальних податків. В даному випадку, застосовується практика закріплення доходів бюджету за відповідними статтями витрат, що є рудиментарним явищем в системі організації державних фінансів [1].

Південна Корея в 50-х роках ХХ століття не просто перебувала в кризі, вона була однією з найбідніших країн світу. Після закінчення корейської війни, що розділила державу на Північну і Південну, ВВП в 1953 році на душу населення становив лише 67 дол. Незважаючи на величезну фінансову допомогу США, в наступні 8 років – підвищення рівня життя не спостерігалось.

16 травня 1961 року зі згоди США у Сеулі відбувся державний переворот, і до влади прийшов генерал Пак Чжон Хі (1961-1979 рр.). Саме ця людина стала «батьком корейського економічного дива». Основою нової економічної політики, запропонованої Пак Чжон Хі стало:

- 1) різке зниження податків;
- 2) економічна політика стимулювання експорту;
- 3) опора і співпраця з великим бізнесом;
- 4) багатогодинна праця корейців, яка досягала 14 годин на добу, і навіть зараз багато корейців продовжують працювати по 12 годин;
- 5) низькі військові і соціальні витрати.

Підсумком жорсткого керівництва стало феноменальне зростання економіки, при якому за десятиліття вона збільшувалася в 3 рази і рівень зростання ВВП стабільно досягав позначки в 10% і більше на рік. В результаті до 2012 року середня зарплата в Південній Кореї досягла рівня 40000 дол. в рік, а ВВП країни понад 1 трлн дол. [3].

Іноземні корпорації з постійним представництвом в Кореї сплачують стандартний податок на прибуток від корейських доходів. Іноземні корпорації без постійного представництва, що отримують від корейських джерел дохід від кваліфікаційної діяльності, оподатковуються за ставками в межах від 2% до 20%. До таких кваліфікаційних заходів відносяться: особисті послуги, відсотки за облігаціями та фінансові інструменти, лізингові доходи від суден та важкого обладнання.

Іноземний податковий кредит доступний, але він обмежений меншою частиною податку, сплаченого за кордоном або корейською податковою відповідальністю, помноженою на співвідношення іноземного доходу до суми оподатковуваного доходу [1].

Іноземні компанії та фізичні особи іноземного походження, які володіють менш ніж 25% акцій компаній, що перебувають в обігу, протягом п'яти років до передачі акцій звільняються від оподаткування незалежно від того, чи застосовується податковий договір. В іншому випадку трактування приріст капіталу, отриманого нерезидентами, залежить від положень чинного податкового договору.

Система оподаткування Республіки Корея складається з податків центрального уряду і місцевих податків. Податкова система сучасної Південної Кореї включає:

- 1) ПДВ – 10%;
- 2) податок на прибуток – прогресивна шкала 10-22%. При прибутку до 200 тис. дол. – податок становить 10%;
- 3) прибутковий податок – прогресивна шкала 6-38%;
- 4) податок на нерухомість і землю – 0,5-2% в залежності від вартості (чим більше вартість – тим більше податок). Податкова пільга – близько 50 тис. дол.;
- 5) податок на придбання нерухомості, автомобілів (з об'ємом двигуна понад 1000 см³), яхт, ліси, літаків й інших топ-речей;
- 6) відрахування до національної пенсійної системи: 4,5% з доходу співробітника і 4,5% з роботодавця.

Необхідно відзначити, що повноваженнями в сфері податково-бюджетного адміністрування на рівні центрального уряду наділені три незалежних державних органи. До компетенції Міністерства фінансів і економіки (в особі департаменту податкових і митних платежів) віднесено формування податкової політики та податкове планування.

Національний податковий суд, в який входить 4 судді та 10 аудиторів, здійснює розгляд апеляцій з податкових спорів. Національна податкова служба наділена повноваженнями щодо збору податків центрального уряду, а також повноваженнями з контролю за діяльністю регіональних і територіальних податкових органів, які не входять до організаційної структури Національної податкової служби і здійснюють повноваження зі збору місцевих податків [2].

Як узагальнення досвіду реформування системи державних фінансів Південної Кореї необхідно зробити висновок про те, що, з огляду на економічні, політичні, демографічні, географічні та соціально-культурні особливості Республіки Корея, представляється недоцільним «механічне копіювання» її досвіду стосовно соціально-економічної ситуації в Україні. Проте ряд принципів і підходів технологічного та концептуального характеру, що реалізуються в Республіці Корея, безумовно, заслуговують на увагу і більш ретельний аналіз з метою адаптації та застосування в Україні.

Література: 1. Офіційний сайт міжнародної торгової асоціації Кореї [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kita.org>; 2. Торговий портал San Tander [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://en.portal.santandertrade.com/establish-overseas/south-korea/tax-system>; 3. Myung Jae Sung. Are Distributional Impacts of Political Regime Shifts on Personal Income Taxation Significant in Korea? // *Korean Journal of Policy Studie.* – 2015, №1. – p. 17-18.

Елі Салем Н.-В.

ЗМІСТ ТА ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМИ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ РЕСПУБЛІКИ КОРЕЯ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: проф., д.е.н. Довгаль О.А.*

Ключовою тенденцією сучасної економіки стає послідовне зростання ролі інновацій та перехід до інноваційної моделі розвитку в умовах дедалі глибших процесів глобалізації. За наявними оцінками, від 50 до 90% зростання ВВП зумовлюється інноваціями. Інноваційний розвиток є орієнтиром для багатьох країн, так як він відкриває шлях до швидшої модернізації, нарощування науково-технічного та інноваційного потенціалу, до зміцнення високотехнологічних секторів економіки та підвищенню конкурентоспроможності країни в цілому.

Можна стверджувати що Республіка Корея сьогодні є однією з найбільш інноваційно-розвинутих країн. Рівень всіх технологій, що розвиваються в Республіці Корея, можна простежити за допомогою виданих національних патентів та за випуском високотехнологічної продукції в країні (табл. 1).

Крім того, в глобальному індексі інновацій компанії Bloomberg за 2017 рік Південна Корея визнана країною з найбільш інноваційною економікою в світі, випередивши Німеччину, Швецію, Японію і Швейцарію.

Важливим кроком у розвитку інноваційної економіки можна вважати прийняття програми «Vision 2025», озвученої урядом ще в 1999 році [11]. Суть даної програми полягає в інноваційному та науково-технічному розвитку Республіки Корея до 2025 року. Програма внесла важливий внесок в правову основу розвитку корейської інноваційної економіки. Так, в січні 2001 року був прийнятий Рамковий закон про науку і технології, який скасував дію Закону про підтримку науки та технологій і Спеціального закону про наукові і технологічні інновації 1997 року. На підставі цього закону були сформовані Базові плани з розвитку науки і технологій (2003–2007 років, 2008–2012 років і 2013–2017 років) [3].

Сама програма досить обширна і зачіпає різні сфери наукової, дослідницької та суспільного життя, також вона розділена на три етапи, кожен з яких сфокусований на певній меті [11]:

1. На першому етапі до 2005 року планувалося, мобілізувавши всі можливі ресурси, вивести Республіку Корею на конкурентоспроможний рівень з країнами-світовими лідерами в галузі науки і технологій;
2. До 2015 року стати лідером в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні в галузі досліджень і розробок;
3. До 2025 року було заплановано забезпечити конкурентоспроможність в області досліджень і розробок на рівні країн, що входять у Велику сімку.

Таблиця 1

Показники ефективності національної інноваційної системи

	Кількість заявок резидентів на патенти, зареєстровані національною патентною службою (на 1 млрд дол. США ВВП), 2014	Випуск високо-технологічної та технологічної продукції (в% від загального промислового випуску), 2012	ВВП в розрахунку на відпрацьовану годину, дол. США, 2015	ВВП на одного працівника, дол. США, 2015
США	16,43	43,27	68,3	119 448,0
Китай	44,29	43,13	-	24 529,3
Канада	2,63	29,38	50,9	86 876,4
Фінляндія	16,31	34,91	54,8	89 952,2
Німеччина	19,70	54,68	65,5	89 580,6
Японія	55,79	51,81	41,9	72 045,9
Республіка Корея	91,97	57,19	31,9	67 425,8
Швеція	12,99	47,27	59,1	95 150,0
Швейцарія	17,61	66,06	64,2	102 006,6
Велика Британія	7,75	41,38	52,1	86 298,7

Таблиця складена автором за матеріалами: [5]

При цьому особлива увага приділялася якості технологій, рівню життя, рівню забруднень навколишнього середовища і розвитку інновацій в медицині, а також вирішення завдань, пов'язаних з революцією в галузі інформаційних і біотехнологій. Можна стверджувати що перші два етапи плану уряд Республіки Корея зміг реалізувати.

Сучасний етап інноваційної політики Республіки Корея почався з приходом до влади нового Президента Пак Кин Хе у 2013 р. Інноваційний розвиток Республіки Корея є основним пунктом програми «Creative economy», прийнятої в 2013 р. [9].

Загальні орієнтири внутрішньої політики були позначені в інавгураційній промові в лютому 2013 року, в якій були анонсовані заходи з підтримки малих і середніх підприємств, створення нових робочих місць і підвищення добробуту населення. Одним з перших кроків по ініціації креативної економіки стало створення Міністерства науки, ІКТ та планування майбутнього (Ministry of Science, ICT and Future Planning, далі – MSIP) [4].

У липні 2013 року MSIP опублікувало План з реалізації креативної економіки, націлений на встановлення та адаптацію нової парадигми. План описує три мети, шість стратегій і 24 завдання. Три основні цілі полягають в наступному:

1. Створення нових робочих місць і ринків за допомогою розвитку інновацій.
2. Становлення Республіки Корея як світового лідера в області інновацій.

3. Створення суспільства, в якому творче мислення є пріоритетом – у протиставлення традиційного консервативного корейському мислення [8].

У реалізації Плану задіяні MSIP, Міністерство торгівлі, промисловості та енергетики, Комісія з фінансових послуг. Засоби для реалізації креативної економіки будуть надаватися Корейським банком розвитку, Промисловим банком Кореї, Корейським кредитним фондом і Корейської фінансово-технологічної корпорацією.

Сучасна економічна політика держави розглядає інноваційну економіку і креативні підприємства як новий двигун зростання корейської економіки.

На Міжнародному тижні іноземних інвестицій, що проходила в середині жовтня 2015 року в Сеулі, представники адміністрації президента представили так звану дорожню карту щодо переходу до креативної економіки під назвою «Виробництво інновацій 3.0», завдання якої полягає в модернізації промисловості шляхом виробництва інновацій [2].

Інновації 3.0 багато в чому будуються навколо Інтернету речей (Internet of Things). Корея планує розвивати цю технологію і адаптувати її, створюючи пристрої й устаткування для автоматизованих пристроїв та інших товарів масового виробництва інновацій [2].

Програма «Інновації 3.0» також буде спрямована на розвиток 5-го покоління мобільних технологій, пробна версія з повним спектром послуг була запущена в 2018 році на Олімпійських іграх в місті Пхенчхан [2].

Програма «Інновації 3.0» також виділяє 13 основних проєктів, які потенційно повинні стати двигунами зростання корейської економіки, і спрямовані на створення виробничої екосистеми заснованої на Інтернеті речей (Internet of Things) та інших цифрових інноваціях [2].

Більшість проєктів виробничої екосистеми будуть спрямовані на модернізацію виробничого сектора, який служив основним двигуном корейської економіки більш ніж півстоліття. Такі галузі промисловості як суднобудування, автомобілебудування, машинобудування, текстильна промисловість і електронна промисловість стикаються зі зростаючою світовою конкуренцією і тому їм найбільше необхідно оновлення, щоб залишатися конкурентоспроможними.

Особлива увага згідно з програмою «Інновації 3.0» буде приділятися інфраструктурі та освіті. Уряд вже створив 17 спеціалізованих центрів креативної економіки та інновацій (Centers of Creative Economy Innovations) по всій країні. За кожен центр відповідає певна велика національна компанія, яка допомагає малим і середнім компаніям реалізовувати їх інноваційні ідеї та виводити їх на ринок.

У плані уряду зі створення «Креативної економіки» особлива увага приділяється чеболям. Їм відводиться провідна роль у створенні необхідної інфраструктури і фінансування. Кожен з чеболей вибирає певні галузі про-

мисловості і відповідає за розвиток технопарків і регіональних інноваційних кластерів в цих галузях. Корейські чеболі, які міцно закріпилися в першій сотні інноваційних компаній в світових рейтингах, мають не тільки досвід управління інноваційними центрами, а й досвід успішного просування інноваційних технологій на світові ринки [7].

Так, згідно з рейтингом International Innovation Index BCG (IntII BCG) який розраховує Бостонська консалтингова група, в 2015 році компанія Samsung Group увійшла в п'ятірку найбільш інноваційних компаній світу.

Для реалізації цілей уряду було обрано 10 основних конгломератів, серед яких Samsung Group, Hyundai Group, SK Holdings, Posco, HanWha, LG Group, KEPCO, Lotte Group, S-Oil. Всі ці компанії входять в топ 200 світових компаній за рівнем прибутку за 2016 рік, і володіють необхідними фінансовими, управлінськими та інфраструктурними ресурсами, для виконання завдань поставлених урядом [10].

Компанія-лідер в сфері національних інноваційних технологій Samsung Group є основним двигуном розвитку інноваційних технологій в області телекомунікацій, побутової електроніки, біоінженерії, будівництві. Samsung Group є найбільшою компанією Кореї, її частка в загальному ВВП Республіки Корея становить до 36%, з них 24% припадає на Samsung Electronics [1].

Компанії належить ряд дослідницьких центрів, лабораторій та фондів. До 2012 року Samsung Electronics керувала 10 інноваційними центрами по всьому світу, три з яких знаходяться в США, два – в Європі, а решта п'ять розташовуються в розвинених східних країнах – Японії, Китаї та Ізраїлі [6].

У самій Республіці Корея в рамках державної програми по створенню центрів інноваційної економіки, Samsung Group вже відкрив 2 інноваційних центри в містах Тегу і Гумі [1].

Всього в рамках державної програми з розвитку інновацій планувалося створити 17 спеціалізованих центрів, кожен з яких знаходиться у веденні одного з чеболів. У 2013 році новий уряд законодавчо оформило розвиток інноваційних зон, оприлюднивши Акт про розвиток спеціальних технічних зон, в якому уточнило сферу діяльності Іннополіса. Відповідно до Акту, Іннополіс позиціонується як спеціальний інститут, покликаний на професійному рівні займатися і накопичувати досвід комерціалізації технологій [4].

Розглянувши основні положення інноваційної економічної політики Республіки Корея, важливо відзначити позитивний досвід корейського уряду в галузі створення необхідних умов для розвитку інновацій в країні. За останні 20 років в країні було створено необхідну для розвитку інноваційної економіки правова база, інфраструктура, система фінансування та підтримки і освітня система. Система підтримки великих і малих підприємств країни вибудована таким чином, що великий і малий бізнес не є конкуруючими, а скоріше доповнюють один одного як бізнес-партнери. Це, безсумні-

вно, створює сприятливі умови для розвитку малого бізнесу в країні, який також вигідний для великих конгломератів.

Література: 1. Hyoung Tae Kim. *Does the Korean Economy Depend Too Much on Samsung?* // *Academic Paper Series*. 2015. – 28.10; 2. Jeong Eun Ha. *Officer for Innovation, Technology & Science*, [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rvo.nl/sites/default/files/2015/10/Smart%20Industry%20in%20Korea.pdf>; 3. *Korean Institute of Science and Technology (KIST)* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kist.re.kr/en>; 4. *Ministry of Science, ICT and Future Planning* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://english.msip.go.kr/english/main/main.do>; 5. *OESD* [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.oecd.org>; 6. *Samsung Opens New Startup Accelerator In Silicon Valley As It Seeks Innovation Edge*. [Електрон. ресурс] / *Forbes*. – Режим доступу: <http://www.forbes.com/sites/parmyolson/2013/07/11/samsung-opens-new-startup-accelerator-in-silicon-valley-as-it-seeks-innovation-edge/#46b4c66c309e>; 7. *The 50 Most Innovative Companies* [Електрон. ресурс] / *The Boston Consulting Group* – Режим доступу: <https://www.bcgperspectives.com/content/articles/growth-lean-manufacturing-innovation-in-2015/>; 8. *The Park Geun-hye Administration's Creative Economy Blueprint, Creative Economy Action Plan and Measures to Establish a Creative Economic Ecosystem from 05/06/2013*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://english.mosf.go.kr/pre/view.do?bcd=N0001&seq=3289>; 9. *The Promise of Renovating Korea* [Електронний ресурс] / *Creative Economy*. – Режим доступу: <http://policy.creativekorea.or.kr/eng/>; 10. *The World's Biggest Public Companies*. [Електрон. ресурс] / *Forbes*. – Режим доступу: <https://www.forbes.com/global/2000/list/5/#tab:overall>; 11. *Vision 2025: Korea's Long-term Plan for Science and Technology Development* [Електрон. ресурс] / *United Nations Information Centres*. – Режим доступу: <http://unpan1.un.org/intradoc/groups/public/documents/APCITY/UNPAN008040.pdf>.

УДК 339.98(73:510)(265-192.2)

Засід К. Г.

КОНФЛІКТ ІНТЕРЕСІВ США-КНР В МЕЖАХ АЗІЙСЬКО-ТИХООКЕАНСЬКОГО РЕГІОНУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к. е. н., доц. Непрядкіна Н. В.

Різноманітність Азійсько-Тихоокеанського регіону, відмінності економічних і політичних систем держав, що входять до нього, визначають специфіку формування інтеграційних структур у регіоні. З середини ХХ ст. відносини між провідними державами в АТР розбудовуються на основі двосторонніх «вузлів суперечностей» (КНР – Тайвань, КНДР – Республіка Корея) [1].

Оскільки в Азійсько-Тихоокеанський регіон входить дві супердержави – США та Китай, це означає, що між ними у будь-якому випадку будуть існувати суперечки, тому що кожна з країн має різні політичні погляди, різну політику, має на меті нести свої цінності та набуті якомога більшої влади в регіоні.

США мають намір зберегти статус супердержав, проєцируючи його на регіон, Китай прагне його отримати. Іншими словами, загальні за суттю цілі не можуть бути досягнуті компромісним шляхом. Історично взаємовідносини будуються на конфлікті інтересів, а не на стратегічно взаємовигідних областях співробітництва. Однак в умовах глобалізації світової економіки та все більшої залежності американської та китайської економіки одна від одної – кооперація двох країн ставала все більш тісною. Китаю потрібен американський ринок збуту, тоді як США потребує китайських інвестицій і відкриття внутрішнього ринку Китаю для високотехнологічної продукції.

АТР стає найважливішою зоною зіткнення економічних та політичних інтересів двох країн. Однак ескалація потенційних конфліктів в АТР представляється маловірогідною. Причина полягає в тому, що ніхто не зацікавлений в дестабілізації регіону.

По-перше, кожна з країн намагається проводити політику згідно своїх інтересів. Через те, що Китай займає вигідне положення на ринку США, можна зробити висновок про наступні ключові інтереси Америки в Піднебесній: 1. Доступ до ринків АТР; 2. Стратегічне стримування Китаю і дотримання балансу сил; 3. Гарантія безпеки в океані і вільний доступ американського флоту на території АТР. У той же час, Китай переслідує свої цілі: 1. Підвищити і зміцнити економічний вплив Китаю в регіоні; 2. Зміцнити позиції Китаю в якості одного з полюсів багатополлярної системи міжнародних відносин.

По-друге, відносини Китаю і США на сучасному етапі розвитку є багаторівневими і неоднорідними, що трансформуються разом з міжнародним середовищем і включають різні інструменти впливу. Основним полем для конфліктів стають економічні взаємини двох країн, перша з яких – це дефіцит США.

Останні 30 років дефіцит в торгівлі США з Китаєм неухильно зростає. Зараз в світі серед великих і середніх держав немає такої незбалансованої двосторонньої торгівлі, яка склалася у США і КНР. У 2016 році Китай експортував до США товарів на суму в 385 млрд. дол. США [2], а Америка експортувала товарів на суму 115 млрд. дол. [3]. Китай є найбільшим власником американського боргу – 1,3 трлн доларів у 2016 році [4]. У середньостроковій перспективі це означає подальше посилення тиску Китаю на політику США в АТР за допомогою посилення економічного впливу на США.

Друга проблема – це заниження курсу юаня стосовно долару, який знизився на 230 базисних пунктів – з 6,6778 до 6,7008 юаня за долар у 2016 році, так згідно Народного банку Китаю (НБК) центральний паритетний курс досяг мінімуму за шість років – так дешево китайський Центробанк не оцінював юань з вересня 2010 року [5].

Ключовими зіткненнями економічних інтересів залишаються питання захисту прав інтелектуальної власності. Незважаючи на підписання в 1992 році спільного меморандуму про «захист прав інтелектуальної власності» та вступ Китаю до Світової організації торгівлі, що автоматично накладало на країну ряд зобов'язань по боротьбі з незаконним використанням технологій і дослідно-конструкторських розробок інших країн – КНР залишається абсолютним світовим лідером з промислового шпигунства. Проблема ця надзвичайно гостра ще й тому, що США – лідирують з інвестицій в НДДКР і одної з найбільш успішних моделей комерціалізації науково-дослідних розробок. Китай же протягом останніх тридцяти років виробляв товари на батьківщині, використовуючи технології з-за кордону [4].

Щодо інших країн Азійсько-Тихоокеанського регіону, які входять в інтеграційне об'єднання АСЕАН, то Китай вважає за краще відносини один на один з цими країнами і, ймовірно, веде приховану гру в рамках організації, головною метою якої є намір згуртувати країни регіону навколо Пекіна і запобігти їх співпраці зі Сполученими Штатами. Таким чином, Китай успішно використовує свою модель зовнішньополітичних і зовнішньоекономічних відносин з країнами, що розвиваються (орієнтир економічної моделі з високою часткою участі держави в економіці, високу норму накопичення, розвиток вторинного сектора економіки, експортно-орієнтованість та ін.).

Щодо ймовірного розвитку конфлікту інтересів США-КНР на території Азійсько-Тихоокеанського регіону, то можна виділити наступні чотири ключових сценарії:

В контексті першого сценарію, Китай і США, як і раніше, залишаються конкурентами-партнерами, чиї відносини характеризуються суперництвом з питань безпеки і кооперацією в економічній сфері, що з точки зору Вашингтона виглядає як найкращий розвиток подій.

В рамках другого сценарію, який забезпечить багатополарність і стане найкращим сценарієм для країн регіону, передбачається посилення економічної взаємозалежності і процесів регіональної інтеграції багатосторонніми інститутами. Подібні відносини сформуєть фундамент для стабільної взаємодії. Побудова американо-китайських відносин, заснованих на принципі колективної безпеки в регіоні встановить чіткі «правила гри», що дозволить знайти вихід з актуальних протиріч. У міру зростаючого значення економічних чинників питання взаємної безпеки буде набувати все більшого значення.

Згідно з третім сценарієм, Китай прагне захопити лідерство в АТР, що є провісником глобального протистояння в світі. Зростання Китаю неможливо зупинити або сповільнити тими засобами, які до теперішнього моменту використовувалися Сполученими Штатами. Отже, вже в середньостроковій перспективі доведеться визнати китайське лідерство в азіатському регіоні.

В контексті АТР, Пекін також бачить біполярну структуру відносин (США і Китай).

В рамках четвертого сценарію країни АТР, в умовах перетворення КНР в абсолютного лідера регіону, розсудливо оберуть бік китайської гегемонії, щоб не опинитися між жорен протистояння супердержав. Пекін бачить найкращий розвиток подій у відмові США від своїх домагань на провідну роль в регіоні.

Отже, підсумовуючи, варто зазначити, що конфлікт інтересів США і КНР в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні в найближчому майбутньому зовсім небажаний жодною зі сторін. За останні 25 років США інвестували в Китай понад 230 млрд. дол. США (згідно з доповіддю Rhodium Group і американською НКО «Національний комітет по американсько-китайським відносинам» (NCUSCR)) [6], створивши півтора мільйона робочих місць. Китайські інвестиції в США; один з найдинамічніших експортних ринків США; буквально кожна велика американська корпорація має в КНР своє представництво; велика частина американської техніки виробляється в Китаї, до того ж з Піднебесної США експортують безліч доступних товарів – цілком очевидно, що торгова війна вдарить як по американському виробникові, так і по покупцеві. Погіршення відносин торкнеться не тільки торгівлі, а це зовсім не вигідно жодній зі сторін. Якщо США будуть відстоювати максимальіську позицію, – наступаючи одночасно і на економічному, і на військово-морському фронтах, – розбіжності будуть наростати, поки не приведуть до прямого конфлікту. Китай буде робити все можливе, щоб не допустити формування широкої регіональної коаліції проти нього, його тактика буде полягати в спробах «відірвати» від США якомога більше країн або заручитися їх нейтралітетом. При цьому обидві країни не зможуть не використовувати наростаючий конфлікт у внутрішній політиці, що призведе до ще більшого націоналізму [6].

Література: 1. Особливості розвитку інтеграційних процесів в Азійсько-Тихоокеанському регіоні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/posibniki/252/14.pdf> 2. Напрямок експорту Китаю за країнами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://atlas.media.mit.edu/ru/profile/country/chn/> 3. Напрямок експорту США за країнами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://atlas.media.mit.edu/ru/profile/country/usa/> 4. США оприлюднили розмір боргу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.interfax.ru/business/508614> 5. Курс юаня стосовно долару впав до шестирічного мінімуму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.rbc.ru/finances/10/10/2016/57fb516f9a79479a96ebc49e> 6. США-Китай: конфлікт у трьох вимірах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dt.ua/international/ssha-kitay-konflikt-u-troh-vimirah.html>

Здоровко С. С.

МІЖНАРОДНО-ПРАВОВЕ ТА ЕКОНОМІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ВОДНИХ РЕСУРСІВ ТРАНСКОРДОННИХ РІЧКОВИХ СИСТЕМ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.г.н., проф. Голюков А.П.*

Генеральна Асамблея ООН оголосила 2005 –2015 роки Міжнародним десятиріччям дій «Вода для життя». Питання погіршення якості та кількості прісної води дуже гостро повстало в сучасному світі. Кожна країна має на меті використання води, що знаходиться на її території, одночасно будь яких заходів щодо охорони та збереження води для користувачів, які мешкають за межами кордону не існує.

Світові поновлювані ресурси прісної води становлять 43507 млрд. куб. м в рік. Згідно даних демографічного прогнозу можна зробити розрахунок душевого забезпечення прісною водою в середньому в світі (рис. 1).

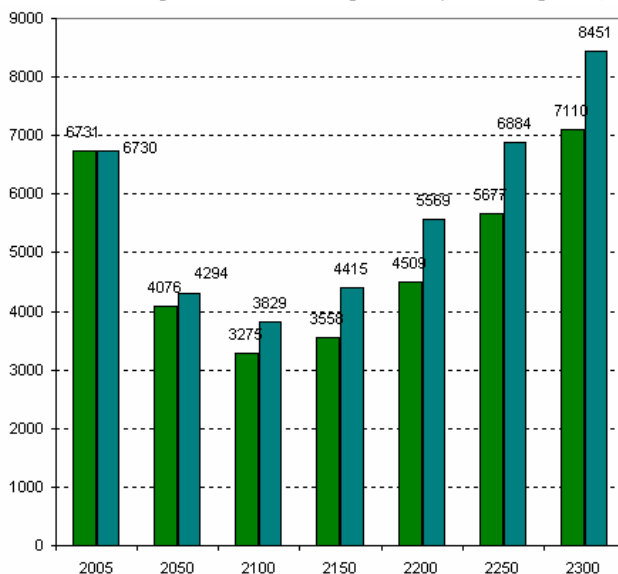

Рис. 1. Середньосвітове споживання прісної води за середнім і реальному сценаріями демографічного прогнозу, куб. м на людину в рік (перший стовпчик середній сценарій; другий – реальний сценарій) [1]

На даний час до 250 крупних річок з їх притоками, в басейнах яких розташовано 145 країн, відносять до міжнародних рік.

Згідно ст.1 Конвенції ООН по охороні та використанню трансграничних водотоків та міжнародних озер (1992 р.) до транскордонних (міжнародних) відносять усі поверхневі та підземні води, які перетинають кордони між двома та більше державами, розташовані в таких кордонах; в випадках коли транскордонні води впадають безпосередньо в море, їх межа обмежується прямою, перетинаючи їх гирла між точками, розташований на лінії малої води гирла [2].

Вони покривають 45% суші, на яких мешкають більше 40% світового населення. 19 річкових басейнів відносяться к 5 і більше країнам. Так, зокрема, басейні 5 рік: Конго, Нігер, Ніла, Рейна і Замбезі належать 9-11 країнам. Басейн ріки Дунай включає 17 країн, 13 річних басейнів – рік Амазонка, Ганг-Брахмапутра-Мегхна, озера Чад, Тарім, Аральського моря, Йордан, Кура-Аракс, Меконг, Тигр-Євфрат знаходяться в межах території 4-8 держав.

Транскордонні ріки поділяються на:

- судноплавні ріки – це внутрішні водні шляхи міжнародного характеру, що протікають на території декількох держав та використовуються для судноплавства.

- в тому разі, коли ріка перетинає дві або більше держави, але не має безпосереднього з'єднання з морем, не судноплавна або судноплавна без виходу в відкрите море, такі ріки називають несудноплавними (мононаціональними);

- міжнародна ріка може служити кордоном між двома і більше країнами, тоді її називають прикордонною. Прикордонна ріка одночасно може бути судноплавною та несудноплавною.

Географічне розташування транскордонної річки визначає її особливе міжнародно-правове регулювання питань, пов'язаних з використанням її ресурсів для судноплавства, промислового і господарського виробництва, отримання електроенергії, тощо.

В багатьох країнах ріки є основним національним надбанням, володіння та контроль за якими являє собою важливий національний інтерес. Водночас користування річковими системами, що перетинають міждержавні кордони, стають причиною як конфліктів, так і вдалого співробітництва.

Склалися чотири основні кризові зони, де поєднання різноманітних водних проблем породжує серйозні міждержавні конфлікти з прогнозованою тенденцією до їх безперервного посилення у міру загострення проблеми глобальної нестачі води.

1. Єгипет, залежить від Нілу. Ще в 80-і роки Бутрос Галі, в той час міністр закордонних справ Єгипту, сказав, що наступна війна в цьому регіоні буде через води. Витоки Нілу лежать на південь від Єгипту, в Судані, Ефіопії та Уганді, тому єгиптяни залежать від цих країн. Зараз режим річки

визначається договором, який Єгипет і Судан уклали в листопаді 1959 року. Згідно з угодою Єгипет щорічно отримує 55, 5 млрд. куб. м води, в той час як Судан – 18, 5 млрд. куб. м[3].

Інші країни басейну Нілу, перш за все Ефіопія, кажуть, що їх не влаштовують одержувані квоти і привілейоване становище Судану і Єгипту, ці держави вимагають перегляду договору. Поки Єгипет чинить опір спробам зробити це. Виконавчий директор Асуанської висотної греблі Моххамед аль-Амір Осман сказав одного разу: «Порушення договору 1959 року рівносильно порушення нашого кордону». Єгиптяни також звинувачують Ізраїль у спробі «отримати доступ до ресурсів Нілу через зведення каскаду гребель в Уганді і Ефіопії при інвестиційній підтримці США і Всесвітнього банку» [3].

2. В умовах постійного дефіциту прісної води знаходяться Ізраїль з Палестинською автономією, Ліван і Йорданія. Найбільша річка регіону – Йордан – не дуже повноводна, та і з часом кількість води в ній скорочується. Ізраїль, контролюючи річку, встановлює досить жорсткі квоти на споживання води, що викликає невдоволення у арабському світі. Порівняно непогана ситуація із забезпеченням водою в Лівані – 1400 куб. м на душу населення в рік (середньосвітовий рівень – 1700 куб. м). У Сирії цей показник дорівнює 500 куб. м, в Ізраїлі – 450 куб. м, в Йорданії – 180 куб. м, в Палестинській автономії він ще нижчий. Боротьба за воду – одна з причин твердої відмови Ізраїлю повернути Сирії окуповані в 1967 році Голанське висоти, оскільки контроль над цією територією означає контроль над верхів'ями Йордану. Основним джерелом води для Ізраїлю служить те, що лежить на Йордані Тиверіадське озеро, від якого береться вода Загальноізраїльського водогону, що живить найнаселеніші райони. Рівень води в озері забезпечується наполовину стоками з Голанських висот і південноліванськими річками. Для того, щоб почалися озброєні зіткнення, досить невеликого приводу. Восени 2002 року Ліван побудував водозабірну станцію на прикордонній річці Ваззані, що трохи не стало причиною військового конфлікту з Ізраїлем. Уряд Ізраїлю заявив, що огорожа вод з річок Ваззані або Хасбані (Нагаль Сенир) буде достатнім приводом для війни. На щастя, суперечку вдалося врегулювати. З іншого боку Ліван також висуває претензії до Ізраїлю з приводу розкрадань води в ході окупації так званої смуги безпеки в період з 1978 по 2000 рік. Як повідомляють експерти ООН, з 1978 року «Ізраїль щорічно відкачував воду річки Литані на свою територію помпами, встановленими біля моста Хардалі, в об'ємі 150 млн. куб. м». Також вода нібито забиралася з Ваззані і Хасбані. Повідомлялося, що у кінці 70-х – початку 80-х води малих припливів Хасбані відводилися в Ізраїль, в район міста Метула. Проте більшість не підтверджена[3].

3. Комплекс протиріч між центральноазіатськими країнами з приводу використання вод річок Сирдар'ї і, у меншій мірі, Амудар'ї Узбекистан, що

пролягає нижче, зацікавлений у використанні вод в зрошувальному режимі, тоді як Киргизія і, особливо, Таджикистан – в максимізації використання енергетичного потенціалу річок. Ситуація загострюється у зв'язку з екологічною катастрофою – висиханням Аральського моря – і проявом в регіоні інших загроз безпеки[4].

4. Контроль над водними ресурсами розглядається Туреччиною в якості ключового елементу майбутньої потужності держави. Турецькі генерали відкрито заявляють, що, «контролюючи воду (шляхом будівництва гребель), що йде в арабські країни, Туреччина може контролювати арабську політику».

У 1990 м. Сирія і Ірак уперше домовилися про взаємні квоти води, що поступає з Туреччини, розташованої у верхній частині басейнів названих річок. Свої стратегічні плани Туреччина здійснює у рамках грандіозного Проекту Південно-Східного Анатолія (ЮБА), який оцінюється в 32 млрд. доларів США. Проектом передбачено будівництво 22 гребель, що 19 великих ГЭС, становлять 13 супутніх проектів (7 – на річці Євфрат, 6 – на річці Тигр) і збільшення площі зрошуваних земель на 1.7 млн. га (1.1 млн. га – водами басейну Євфрату, і 0,6 млн. – басейну Тигра). Виробництво електроенергії повинне досягти 27 млрд. кВт-час/рік, що складає більше половини усієї вироблюваної в Туреччині електроенергії. Дешева електроенергія, вироблювана в Курдистані у рамках Проекту ЮБА, стимулювала в 1990-х рр. економічний бум і різке зростання промислового виробництва в Туреччині. На одну з найбільших у світі греблю Ататюрка, будівництво якого обійшлося Туреччині в 4 млрд. USD і що є «серцем проекту», доводиться 8-9 млрд. кВт-год/рік. В результаті реалізації Проекту ЮБА Туреччина припускає повністю розв'язати національну продовольчу проблему, збільшивши аграрне виробництво в 2-3 рази.

За оцінками експертів, реалізація Проекту ЮБА зменшить річковий стік в Сирію на 50%, що вже підтверджується. Так, з початку здійснення Проекту щорічний стік Євфрату на турецько-сирійській межі вже зменшився з 30 км³ до менш ніж 16 км³ в рік [5].

Правовий режим використання транскордонних рік регулюється міжнародними угодами між країнами, які підписали чи приєдналися до угоди. Основними з них є – Конвенція про оцінку впливу на навколишнє середовище у транскордонному контексті та Конвенція про охорону та використання транскордонних водотоків та міжнародних озер.

Ведуться спроби введення кодифікованих актів щодо регулювання транскордонних вод, але ці правила мають рекомендаційний характер. Зокрема, Конвенція по транскордонним водам була прийнята в 1992 році і вступила в силу в 1996 році. Конвенція по транскордонним водам виступає в якості механізму зміцнення міжнародного співробітництва та національних заходів по екологічно обґрунтованого управління транскордонними

поверхневими і підземними водами і їх охорони. Крім того, Конвенція надає міжурядову платформу для повсякденного розвитку і просування транскордонного співробітництва. Конвенція відкрита для приєднання для всіх держав-членів Організації Об'єднаних Націй[2].

Великим досягненням в міжнародних відносинах є наявність понад 3000 угод щодо використання транскордонних водотоків. Але при реалізації в практичній діяльності вони мають безліч недоліків, не вистачає реально працюючих положень про моніторинг, механізмів примусу і конкретному порядку розподілу водних ресурсів, що враховують мінливість водних потоків і зміни потреб.

Угоди мають рекомендаційний характер, розповсюджуються лише на країни, що їх ратифікують, не передбачають заходи впливу щодо обов'язкового виконання угод.

На мій погляд для вирішення проблем та конфліктних ситуацій пов'язаних з використання транскордонних водних систем вирішальну роль може зіграти створення єдиної міждержавної установи та прийняття єдиного кодифікованого законодавчого акту, обов'язкового для виконання всіма суб'єктами міжнародного права.

Наявність структурованого органу з необхідними фінансовими ресурсами ефективно б налагоджувало взаємодії між державами.

Література: 1. *Воды и пашины тоже будет не хватать* [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.demoscope.ru/weekly/2009/0371/tema04.php>; 2. *Конвенції по охороні та використанню трансграничних водотоків та міжнародних озер.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_273; 3. *Водные войны XXI – Fantasy к Reality* (доклад ООН о развитии человека, 2006. Водные войны. H₂O станет главным стратегическим ресурсом этого столетия. Максим Руссо) [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ecocrisis.wordpress.com/1-2/suprapopulatia/water/>; 4. *Проблема пресной воды. Глобальный контекст политики России.* – Москва: МГИМО-Университет, 2011. – 87 с.; 5. *Проблемы использования гидроресурсов на Ближнем Востоке.* [Електронний ресурс]. Режим доступу: https://otherreferats.allbest.ru/geology/00151879_0.html

УДК 339.178.3(477)

Ієвлева А. С.

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЗВИТОК ФАКТОРИНГУ В УКРАЇНІ

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Шуба М.В.*

Зважаючи на зростання зовнішньоекономічних операцій України з країнами ЄС, виникає питання гнучкого фінансування суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності. Імпортуючи товар до України, не всі підприємства спро-

можні здійснити своєчасну оплату, зазначену в договорі купівлі-продажу, а традиційні форми фінансування не в повній мірі відповідають запитам підприємців. Вирішити цю проблему українські експортери можуть використовуючи такий вид нетрадиційних банківських операцій, як факторинг.

Факторинг (від англ. factoring, factor – посередник) – переуступка банку неоплачених боргових зобов'язань, що виникають між суб'єктами господарювання у процесі реалізації товарів і послуг, на засадах комерційного кредиту [1, с.61]. Зазвичай дебітор повинен виплати всю суму фактору протягом обумовленого часу, який не перевищує 180 днів.

Зі схеми, представленої на рис. 1, можна побачити, що вона складається з 5-ти етапів:

1. Відбувається поставка товару покупцю (або надання послуги);
2. Передача фактору документів, що підтверджують поставку;
3. Фактор виплачує клієнту (постачальнику) 50-90% від суми контракту;
4. Протягом обумовленого часу дебітор виплачує 100% інвойсної вартості товару фактору;
5. Фактор перераховує решту коштів клієнту за вирахуванням комісії.

Факторингові операції існують двох типів – з правом регресу і без. Якщо договір про факторингове обслуговування укладається з правом регресу, банк має право зворотної вимоги до клієнта (продавця) про відшкодування сплаченої суми. Якщо без права регресу, то банк такого права не має [4, с. 135].

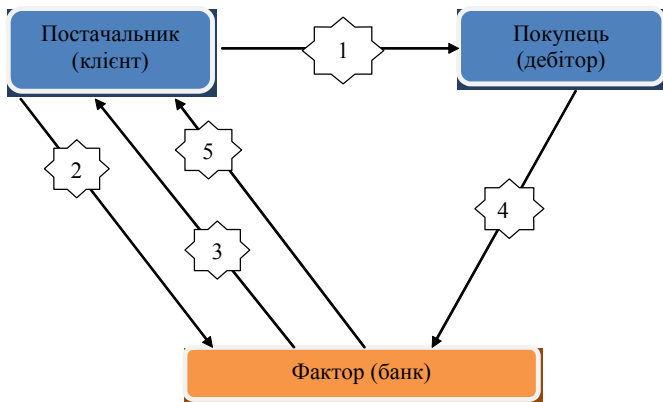

Рис 1. Схема операції факторингу [2, с.165].

В силу значних ризиків, тільки деякі фактори в Україні дозволяють собі працювати за програмою безрегресного факторингу. При цьому можуть ставитися умови: або страхування ризику невиконання зобов'язань з боку клієнта і його дебітора, або оформлення забезпечення у вигляді застав,

поручительств. Це суперечить сутності факторингу, який за визначенням є беззаставним фінансуванням [7].

Найбільшу користь від використання факторингу отримує покупець, бо умови співпраці з постачальником дозволяють йому отримати товарний кредит, цим самим збільшити кількість закупівель та підвищити свою конкурентоспроможність. Також перевагою для покупця (дебітора) є можливість оптимального використання оборотних коштів.

Постачальник при цьому збільшує обсяги продажу, відповідно зростає кількість його покупців, тим самим теж забезпечує собі конкурентоспроможність на ринку. Своєчасне отримання коштів за товар сприяє прискоренню оборотності та позбавленню касових розривів.

Для фактора перевагами є: збільшення доходів, диференціація бізнесу, зростання кількості клієнтів та зміцнення ринкових позицій.

Факторинг також має деякі недоліки. По-перше, плата за факторинг дещо вища, ніж плата за короткостроковий банківський кредит [3, с. 194].

Проаналізувавши реальні ставки банків України на 21.02.2018 було виявлено, що якщо взяти кредит на розвиток бізнесу строком на 6 місяців на суму 1,5 млн грн, то середня ефективна ставка за обраним кредитом становитиме 21,23% [5], що значно менше, ніж плата за факторингові послуги. Мінімальна річна ставка за надання факторингових послуг в Україні складає близько 27% [6].

По-друге, документообіг між банком і клієнтом за здійснення факторингу на етапі фінансування набагато складніший, ніж за кредитом [3, с. 194].

В Україні факторинг поки що не розглядають як самостійну сферу діяльності. Банки надають перевагу факторингу як послуді, лише розширюючи асортимент кредитних продуктів. Спеціалізованих факторингових компаній на вітчизняному ринку небагато, а мінімальна річна ставка факторингових компаній вища (в середньому 30%) [6], ніж ставка банків, що надають факторингові послуги.

В Україні банки-фактори прагнуть зменшити ризики втрати грошей до мінімуму. Саме тому існує декілька умов видачі факторингу:

- тільки для регулярних поставок;
- тільки для компаній, що працюють більше 2 років та дебіторів, що співпрацюють з компанією більше 3-6 місяців (ОТП Банк, Укрексімбанк, Райффайзен Банк Аваль). Але є й такі банки, де немає обмежень для видачі факторингу, наприклад, Перший Український Міжнародний Банк (ПУМБ), Альфа-Банк;
- тільки для прибуткових за останні місяці компаній;
- тільки при умові переказу в банк усіх оборотних засобів за контрактами, за якими здійснюється факторингове обслуговування;
- тільки для накладних, більш ніж 1,5 млн (Укрексімбанк);

- мінімальна кількість дебіторів: 1 – ОТП Банк, ПУМБ, Альфа-Банк, Південний, 3 – Укрексімбанк, 5 – Райффайзен Банк Аваль.
- максимальний період траншу (відстрочки платежу) – 3-4 місяці;
- максимальний обсяг фінансування, відсоток від суми накладної – 80-90% [7].

Вартість факторингу формується на основі нижченаведених пунктів:

- мінімальна річна ставка;
- комісія за встановлення факторингового ліміту: % від суми ліміту;
- комісія за обслуговування (бухгалтерія, інкасування боргу і інші послуги): % від суми рахунка-фактури, як правило, у межах 0,3-5% від суми переуступлених рахунків;
- комісія за управління дебіторським боргом: % від суми боргу [6].

Станом на 2018 рік в Україні налічується 29 факторингових компаній [8]. З кожним роком банків-факторів/факторингових компаній стає все більше, але у 2014 році, наприклад, фактором перестав бути ПриватБанк.

Для розвитку факторингу в Україні необхідно усунути фактори, які його стримують:

- недосконалість нормативно-правового регулювання фінансової діяльності;
- недостатня компетентність банків в області фінансового аналізу, оцінки кредитоспроможності клієнта та низький рівень банківських технологій;
- неповернення кредиту, що змушує банки пред'являти досить жорсткі вимоги до клієнтів;
- несплатежі підприємств, що знижує привабливість для банків проведення факторингу.

Для вирішення цих проблем необхідно вдосконалити нормативно-правову базу, а також застосувати світовий досвід у сфері використання нетрадиційних форм кредитування.

Література: 1. Безклубий І. Про предмет грошового зобов'язання / І. Безклубий // *Право України*. – 2003. – №10. – 63 с.; 2. Еш С.М. Ринок фінансових послуг [текст]: підручник. / С.М. Еш – К.: «Центр учбової літератури», 2015. – 400 с.; 3. Колесніченко В.Ф. Гроші та кредит: навчальний посібник. – Харків: Вид. ХНЕУ, 2008. – 370 с.; 4. Руденко Л.В. Міжнародні кредитно-розрахункові та валютні операції: підручник / Л.В. Руденко. – Вид. 2-ге, перероб. і доп. – К.: ЦУЛ, 2007. – 632 с.; 5. Кредиты на развитие бизнеса в банках Украины [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobiz.ua/business/developcredit/any/6/980/182/1500000>; 6. Обзор условий банковского и небанковского факторинга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://factoring-finance.com.ua/>; 7. Факторинг уже не дешевле кредита: обзор рынка банковского факторинга [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobiz.ua/finansy/factoring/stati>; 8. Факторинговые компании Украины [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.prostobiz.ua/spravochniki/kompanii/any/8>.

Каверіна К. О., Моїсеєнко В. М.
ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОБЛЕМ
НАЦІОНАЛЬНИХ ЕКОНОМІК ЯПОНІЇ ТА РОСІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, ст. викладач Чичина О.А.

Актуальність. Розвиток національної економіки будь-якої країни є важливим фактором на шляху її інтеграції у світове господарство. Крім того загострення глобальних проблем людства, неминучий вплив глобалізації та розвиток технологій, потребує нових підходів економічної політики країни. Саме тому порівняльний аналіз проблемних питань економічного розвитку країн, що є діаметрально різними за показником забезпечення природними ресурсами, але мають спільні риси позиціювання на міжнародному ринку дає змогу оцінити перспективні вектори розвитку країни.

Аналіз досліджень з обраної тематики. Тема проблем економічного зростання економік країн світу є популярною серед багатьох дослідників, зокрема, варто виокремити праці Голікова А.П. [1], Козака Ю. Г. [2], Рудакова В.В. та Пискунова В.В. [4], Філіпенко А.С.

Мета статті полягає в порівняльному дослідженні сучасних проблем розвитку національних економік Японії та Росії.

Виклад основного матеріалу. Японія та Росія – держави, які, незважаючи на відмінність між рівнями економічного розвитку та різними методами здійснення контролю над державними апаратами, мають значний вплив на розвиток сучасного світового господарства. Обидві держави спеціалізуються на виготовленні товарів та послуг, які є невід'ємною частиною існування міжнародних торгівельних зв'язків.

Японія – високорозвинена країна, що входить до блоку «Великої Сімки» та дедалі більше інтегрується у світове господарство як іноватор у багатьох галузях виробництва, зокрема, робототехніці, побутовій електронній апаратурі, автомобілебудуванні та інших передових технологій. Росія – країна, що розвивається, з перехідною економікою. Якщо говорити про значення продукції, виробленої нею, то вона відіграє не менш важливу роль у прогресі світових потужностей. Спеціалізація Росії зумовлена багатою сировинно-матеріальною базою, умовами утворення якої є особливості формування рельєфу, вигідне геологічне підґрунтя та великі площі держави. Тому на ринок товарів держава імпортує такі види продукції, як нафта та нафтопродукти, газ, вугілля, хімічна продукція та багато інших невід'ємних ресурсів світового ринку.

Усі країни пройшли через етап глибоких трансформацій. Формуючи стабільність, держави зазнають проблем національних економік та кожна

з них застосовує різні методи боротьби з нею. Найбільш активне перетворення національних економічних моделей спостерігалось в ході здійснення країнами стратегій наздоганяючого розвитку або ринкових перетворень централізовано планованих економік. У випадку з Росією і країнами Східної Європи ринкові перетворення відбувалися на основі імпорту інститутів західних країн. Японія навпаки вважала за краще не бути схожою на захід, і в результаті «економічного дива» з'явилася економіка унікальна за своїми характеристикам.

Росія входить до ряду держав, які знаходяться на етапі становлення. Економічна нестабільність безпосередньо пов'язана з політичною нестійкістю. Крім власне геополітичних і структурних факторів, економічний розвиток Росії опинився під впливом зовнішніх інновацій, які гостро дають про себе знати з 2014 р. До таких належать санкції (в першу чергу фінансові і технологічні), а також динаміка цін на нафту та інші товари російського експорту [3, с. 7].

Країна, що займає найбільші площі материкової частини Євразії, має значні запаси природних ресурсів (Таблиця 1). Незважаючи на високий природно-ресурсний потенціал, країна не може в повному обсязі реалізовувати експортні товари на міжнародний ринок через обмеження запровадженні Заходом.

Таблиця 1

Позиціонування Російської Федерації у світі
за показником забезпечення природними ресурсами

Місце у світі	Природні ресурси
1 місце	Природний газ
2 місце	Буре вугілля, картопля, молоко
3 місце	Нафта, сірчана кислота
4 місце	Електроенергія, чавун, сталь, залізна руда
5 місце	Готовий прокат чорних металів, пиломатеріали, мінеральні добрива
6 місце	Кам'яне вугілля, целюлоза, м'ясо, масло тваринне
8 місце	Панчішно-шкарпеткові вироби, вилов риби
11 місце	Легкові автомобілі, цемент
12 місце	Вовняні тканини, взуття
14 місце	Папір і картон, цукровий пісок, олія

Джерело: [2, с. 322]

Природні ресурси Росії розподілені вкрай нерівномірно, що спричинене великою площею держави. Тому концентрація виробництва зосереджена в межах західних та південно-західних регіонів, у той час, як решта земель не несуть промислового навантаження. Це спричинює одну з найголовніших проблем розвитку національної економіки – Європейська частина країни є більш розвиненою, ніж Азійська.

Для Росії актуальними проблемами залишаються: уточнення стратегії національної безпеки Росії, створення комплексної програми розвитку виробничих сил країни на довгострокову перспективу, у тому числі мінерально-сировинного комплексу. Особливе значення в цих умовах мають стосунки в Енергетичній хартії, зокрема, урахування геополітичних, воєнно-стратегічних, демографічних і соціально-економічних факторів, особливо проблем на Далекому Сході [4, с. 88].

На відміну від Російської Федерації Японія не забезпечує свої мінерально-ресурсні потреби в повній мірі, оскільки сировинна база країни майже повністю відсутня. Така проблема зумовлює попит на імпортування багатьох матеріалів для побудови конкурентоспроможної промисловості. Необхідність ввізних ресурсів пояснює географічне розташування Японії. 3/4 території острівної країни займають молоді гори зі стрімкими схилами, спостерігається низька забезпеченість рівнинними землями й сільськогосподарськими в тому числі. Тому країна є 5-им найбільшим імпортером світу, імпортувавши 583 дол. США в 2016 р. [6].

Поряд з сировинними проблемами економіки Японії гостро постає питання природних катаклізм, які своїми руйнівними силами завдають гострий удар по державному бюджету та змушують ще довго реабілітуватися й виходити на належний рівень. Особливе занепокоєння викликає загальний стрімке зростання динаміки катаклізмів, яке спостерігається в останні десятиліття. Японія розташована на зіткненні двох літосферних плит, на території держави знаходиться безліч сплячих та декілька активних вулканів. Саме тому тут щорічно відбувається близько 1500 сейсмічних подій, зокрема, тайфуни, цунамі, вулканізм [5]. Наймасштабнішою проблемою стала аварія на атомній електростанції «Фукусіма-1» в 2011 р., яка була спричинена землетрусом. На жаль, проблеми національної економіки Японії такого типу лишаються актуальними, оскільки природні катаклізми можуть повторюватися будь-якої миті та призводити до глобальних наслідків.

Спільними проблемами національних економік країн, що порівнюються, є зменшення кількості населення та старіння нації. Наслідком цих демографічних процесів є зменшення долі економічно активного населення, що призводить до дефіциту робочої сили, стагнації виробництва та, як наслідок, до економічного занепаду.

Висновки: В межах наукового дослідження: проаналізовано зовнішньо-економічні торгівельні зв'язки Японії та Росії та доведено, що вони є важливими державами на світовому ринку; з'ясовано основні стратегічні вектори наздоганяючого розвитку держав; проілюстровано позиції Росії у світі за ресурсозабезпеченістю сировинними матеріалами; обґрунтовано проблеми національної економіки Росії, головними з яких є санкції та нерівномірне ресурсно-сировинне навантаження; з'ясовано, чому Японія змушена розви-

вати свою економіку на імпорتنій сировині та висвітлено важливу проблему – природні катаклізми, найглобальнішою з яких стала аварія на АЕС «Фукусіма-1»; виокремлено спільні проблеми економік обох країн щодо депопуляції, яка призводить до зменшення трудових ресурсів. За результатами дослідження було з'ясовано, що працюючи повністю на імпорتنій сировині Японія змогла підняти свою економіку до рівня високорозвинених країн, в той час, як Росія, маючи об'ємні запаси природних ресурсів не використовує свій потенціал на повну силу.

Література: 1. Голіков А. П. Економіка зарубіжних країн. Навч. посібник / А. П. Голіков, О. Г. Дейнека, Л. О. Позднякова, П. О. Черномаз. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 404 с.; 2. Козак Ю. Г. Економіка зарубіжних країн: навчальний посібник / Ю. Г. Козак, В. В. Ковалевський, В. М. Осипова. – К.: «Центр учбової літератури», 2007. – 544 с.; 3. Медведев Д. А. Социально-экономическое развитие России: обретение новой динамики / Д. А. Медведев // Экономическая политика. – №10, 2016. – С. 5-30; 4. Рудаков В. В. Алмазная книга России. Книга 2: Алмазными тропами: учебник / В. В. Рудаков, В. В. Пискунов. – М.: «Горная книга», 2015. – 660 с.; 5. Central intelligence agency [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ja.html>; 6. The observatory of economic complexity [Electronic resource]. – Access mode: <https://atlas.media.mit.edu/ru/profile/country/jpn/>.

УДК 331.556.021(510)

Казакова Н. А., Парафінюк Д. І. МІГРАЦІЙНА ПОЛІТИКА КИТАЮ ТА ЇЇ НАСЛІДКИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У результаті ринково-орієнтованих реформ, в ході яких було знижено міграційні бар'єри, Китай став одним з найбільших джерел мігрантів у світовому масштабі. При цьому країна на сьогодні має один з найнижчих показників еміграції – 0,12%. Це пояснюється загальною кількістю населення країни, що у 2017 р. дорівнювала 1 409 млн. чол. та складала майже 20% населення світу [3].

Лібералізація міграційної політики Китаю, проведена у 1980-х рр. призвела до реконфігурування відносин між урядом та китайськими громадянами за кордоном та масштабного зростання еміграції, як можна побачити на рис. 1. До цього моменту для населення не передбачалася можливість переміщення як за кордон, так і в межах країни [2, с. 1].

У 1986 р. було впроваджено три політичні ініціативи. По-перше, довічне наймання було замінено контрактним працевлаштуванням. З одного боку, було створено відкритий ринок праці, де індивіди самостійно працевлаштовувалися чи залишали роботу, а з іншого, державні підприємства могли

звільняти працівників у разі приватизації чи закриття. Така ситуація безпосередньо вплинула на посилення міграційних процесів, як в національному, так і в міждержавному розрізі.

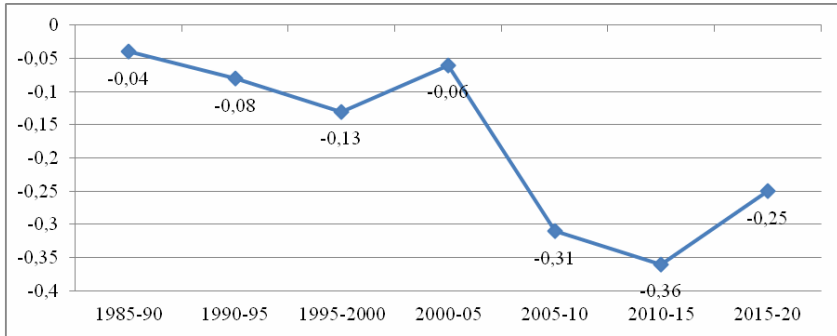

Рис. 1. Коефіцієнт чистої міграції Китаю у період 1985-2020 рр.

Побудовано на основі даних джерела [2]

По-друге, були запроваджені національні посвідчення особистості. До того єдиним документом, що посвідчував особу китайських громадян була довідка про реєстрацію місцепроживання або рекомендаційний лист, виданий за місцем роботи чи міською владою. Головною метою впровадження посвідчення було забезпечення громадського контролю, зокрема, боротьба зі злочинністю, але це автоматично надало можливість усім повнолітнім китайським громадянам отримувати паспорти чи інші документи, відкривати банківські рахунки, переказувати гроші, незалежно підписувати юридичні контракти.

По-третє, з 1986 р. будь-який громадянин Китаю міг подати заяву на отримання «приватного», а не «загальногромадянського державного» паспорту. У той час як «приватний» паспорт міг бути отриманий більшістю осіб та знаходився у їх володінні, загальногромадянський державний паспорт призначався для держслужбовців. Державні установи подавали заявку на отримання такого паспорту та зазвичай володіли ним від імені свого працівника [2, с. 10].

Важливим елементом міграційної інфраструктури на рівні роботи з громадянами стали агентства, які надають посередницькі міграційні послуги. Їх створення почалося у 2002 році як складова частка процесу лібералізації державного регулювання. У такий спосіб держава втрачала монополію на регулювання експорту праці та надавала окремим індивідам можливість отримувати ліцензії для роботи та самостійно виходити на міжнародний ринок найманої праці.

Агентства відіграють значну роль в міграційному процесі країни в силу ряду об'єктивних причин: високого ступеня регулювання даного процесу

з боку держави, мовних бар'єрів для багатьох громадян, відсутність базової інформації про закордонні вузи, працевлаштування й еміграцію на китайській мові [1, с. 70].

Агентства є основним постачальником інформації та послуг, мають ліцензію на здійснення чітко визначеного виду діяльності. На сьогодні існують чотири типи таких агентств, що функціонують за наступними напрямками: навчання за кордоном, трудова міграція, загальна міграція та міжнародний туризм.

У такий спосіб держава ефективно регулює ринок і міграційні потоки, зберігає баланс між іноземцями, що в'їжджають, та громадянами, що виїжджають, а також охороняє їх права [2, с. 8].

Еміграція з Китаю розподіляється на два основні потоки: висококваліфікованих, заможних осіб та низькокваліфікованих осіб. Рівень міграції населення, що відноситься до першої групи, на сьогодні у п'ять разів вище ніж рівень міграції загалом по країні, як видно на рис. 2.

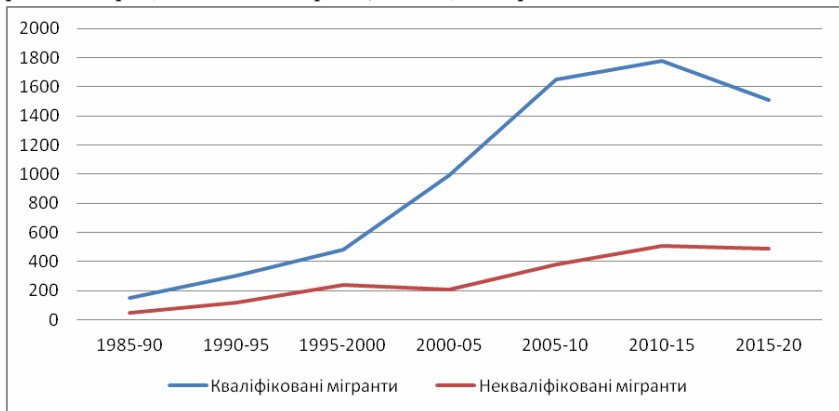

Рис. 2. Динаміка міграції кваліфікованої та некваліфікованої робочої сили у період 1985 – 2020 рр.

Побудовано на основі даних джерела [2], [4]

Одним з найпомітніших трендів є збільшення кількості інвесторів-іммігрантів – заможних індивідів, що отримують дозвіл на проживання за кордоном, погоджуючись інвестувати певну суму грошей в економіку приймаючої країни. У такий спосіб велика кількість громадян Китаю мігрує у розвинені країни, такі як США, Австралія та Канада, де частка китайських інвесторів складає 85%, 87% та 58% відповідно. В залежності від візового режиму окремих країн, інвестори-іммігранти можуть купувати нерухомість, державні, низько- чи безпроцентні облігації; сплачувати кошти у фонди національного розвитку чи інвестувати у приватний сектор. Натомість, ін-

вестори отримують право на проживання у приймаючій країні, яке може полягати у безпосередньому отриманні громадянства, дозволу на постійне чи тимчасове проживання. Серед головних мотивацій для від'їзду виділяють високий рівень середньої та вищої освіти, рівень життя, занепокоєність середнього класу довгостроковими перспективами політичного, економічного, соціального характеру.

Міграція низько кваліфікованого населення відбувається значно нижчими темпами. Незважаючи на те, що на Китай припадає 25% трудових ресурсів світу, він поставляє на міжнародний ринок праці тільки 1% некваліфікованої робочої сили. Існує два шляхи такої міграції: колективна трудова міграція на проєктній основі та індивідуальне працевлаштування за кордоном (міжнародна трудова кооперація). У випадку міграції на проєктній основі, працівники наймаються китайськими компаніями для роботи за кордоном. А міжнародна трудова кооперація передбачає, що працівник наймається іноземною компанією та отримує заробітну платню з країни роботодавця [2, с. 12].

У 2012 р. було прийнято «Положення про управління зовнішньою кооперацією праці», яке детально визначало принципи юридичних відносин між рекрутинговими компаніями, працівниками, що бажають працювати за кордоном та місцевою владою. Воно вимагало письмових контрактів від іноземних роботодавців, у яких окреслювалися умови праці мігрантів, відповідальність сторін і т.д. [2, с. 12].

На відміну від міграції кваліфікованих кадрів, політика стосовно некваліфікованої робочої сили попри лібералізацію зазнала ускладнення процедур оформлення. Це обумовлене, з одного боку, вимогами приймаючих країн, з іншого боку, необхідністю забезпечити дотримання прав мігрантів.

Було також посилено контроль за обов'язковим поверненням по закінченню робіт чи строку контракту. Роботодавцям та рекрутинговим агентствам Японії, Південної Кореї, Сінгапуру забороняється залучати нових робітників, якщо найняті ними працівники перевищували визначений візою термін перебування в країні чи не повернулися. З цієї причини від китайських працівників вимагається сплачувати гарантійний внесок – близько 3500 дол. для виїзду до Японії та 5000 дол. для виїзду до Південної Кореї, щоб забезпечити їх повернення [2, с. 13].

Загалом, реформи створили ситуацію за якої міграція некваліфікованою робочої сили стала більш впорядкованою: були зменшені обсяги нелегальної міграції, систематизована процедура працевлаштування, діяльність посередницьких компаній контролюється державними органами, але разом з тим, процес став більш складним та дорогим для населення, що мігрує.

Таким чином, на сьогодні міграція з Китаю залишається високою. Завдяки економічному росту та підвищенню рівня доходів, збільшується потен-

ційна здатність громадян переїхати на постійне чи тимчасове проживання за кордон. Швидке зростання рівня еміграції є безпосереднім результатом лібералізації виїзного контролю: китайською владою було створено дієвий механізм взаємодії між державою та приватним сектором для полегшення управління міграційними процесами. З іншого боку, держава контролює повернення низько кваліфікованої робочої сили та співпрацює з високотехнологічними приватними підприємствами для того, щоб стимулювати реім-міграцію висококваліфікованих кадрів.

Література: 1. Анохіна Е.С. «Нова» китайська міграція та політика КНР по її регулюванню. – Томськ: Томський держ. університет, 2012. – 248 с.; 2. Biao Xiang. *Emigration trends and policies in China: movement of the wealthy and highly skilled*. Washington, DC: Migration Policy Institute, 2016. – 28 p.; 3. United Nations Department of Economic and Social Affairs (UN DESSA) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/index.shtml>. 4. World Migration Report 2018. International Organization for Migration, Geneva [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://publications.iom.int/system/files/pdf/wmr_2018_en.pdf.

УДК 339.977

Казакова Н. А., Тимченко А. В.
ФИНАНСОВЫЕ РИСКИ ЕВРОПЫ НА РЫНКАХ УКРАИНЫ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Характерной чертой мировой экономики за последние годы стало беспрецедентное по своим масштабам развитие кредитных отношений. Ускоренная транснационализация производства, банковской деятельности и торговли на основе слияния компаний и приобретения ими финансовых активов зарубежных предприятий требует адекватного им развития международных кредитных и фондовых рынков [4].

Бурное и часто неконтролируемое развитие международного кредитования сопровождается установлением более прочной и глубокой взаимозависимости между странами, а значит, усиливает финансовые риски для Европы.

Кредитные ресурсы, мигрируя из страны в страну в поисках более высокой прибыли, так называемые «горячие» деньги, представляют собой весьма неустойчивые и рискованные заимствования. Это полностью подтверждает нынешний мировой финансовый кризис, поразивший экономику ведущих стран мира.

Согласно официальной статистике, доходы украинских банков за 1 полугодие 2012 года увеличились на 1,2 млрд. грн. по сравнению с аналогичным периодом 2015 года при одновременном снижении роста объемов кре-

дитования ими реального сектора экономики и повышении стоимости внешних заимствований. Таким образом, банки, переложив финансовые трудности и риски на субъектов экономической деятельности, по сути наращивали свои доходы за их счет [1].

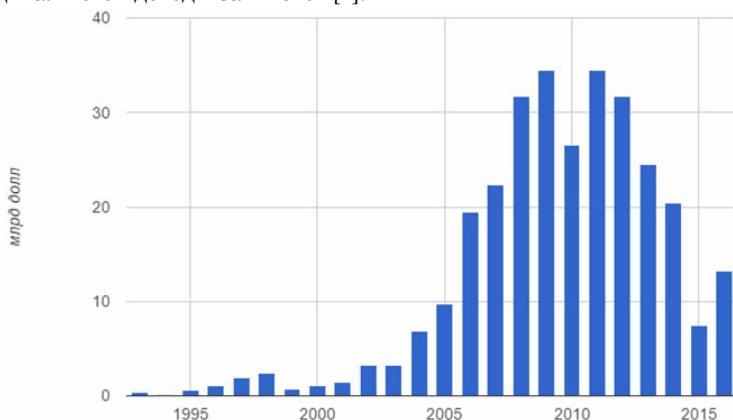

Рис. 1. Состояние золотовалютных резервов Украины.

Составлено авторами в программе STATISTICA на основании материалов: [6].

Основными финансовыми рисками Европы в Украине:

- неблагоприятная конъюнктура на ключевых для Украины мировых рынках;
- неравномерное развитие различных стран;
- перераспределение финансовых потоков и активов;
- колебания мировых валют и сырьевых цен;
- нестабильность курса национальной валюты;
- обострение проблем в торгово-экономических и политических отношениях с Россией;
- нерациональная структура отечественного экспорта, в котором доминируют сырье и продукция с низким уровнем переработки;
- низкая конкурентоспособность украинских товаров и услуг;
- наращивание финансовых обязательств из-за несвоевременных расчетов украинских предприятий с иностранными партнерами [2].

Финансовый кризис показал, что сильная привязка Украины к колебаниям ситуации на мировых рынках повышает неустойчивые позиции экономики. Одновременно резко проявились негативные последствия структурной и региональной диспропорциональности в экономике, отсутствия эффективной монетарной, фискальной и бюджетной политики государства. Отсутствие позитивных сигналов инвесторам, низкая инвестиционная при-

влекательность Украины из-за нестабильной политической и экономической ситуации подтверждаются ухудшением рейтинга нашей страны по ряду критериев, которые дают общую характеристику условий ведения бизнеса [3].

Рис. 2. Розничный товарооборот Украины в 2005–2016 гг.

Источник: сайт компании “Кнопета” на основании материала: [5].

С целью предотвращения рисков и преодоления угроз внешнеторговой деятельности Украины предлагается:

- диверсифицировать географическую структуру внешней торговли, минимизировав зависимость от отдельных рынков и государств;
- оптимизировать и обеспечить сбалансированность структуры импорта и экспорта;
- разработать долгосрочные программы международного сотрудничества Украины с ведущими экономиками мира и ведущими импортерами отечественной продукции с учетом динамики их развития и рисками нового финансового кризиса в группе стран с развивающимися рынками;
- определить наиболее привлекательных для Украины ключевых региональных игроков, способных обеспечить учет украинских торговых интересов как в формате двусторонних отношений, так и в региональном разрезе (прежде всего в Северной Африке, на Ближнем и Среднем Востоке, в странах Латинской Америки);
- сосредоточить усилия государственного, корпоративного и научного секторов на создании отечественных высокотехнологичных товарных групп и продвижении их в региональном (европейский рынок, страны СНГ) и международном рынках. Это, прежде всего, электроника, энергетика, биотехнологии, инжиниринговые услуги;

– определить возможности самостоятельного (или в сотрудничестве с западными компаниями или КНР) завершения приостановленных украинско-российских проектов в высокотехнологичных сферах;

– использовать фактор ВТО с целью влияния на позицию иностранных государств по вопросам диверсификации внешнеторговых отношений и развития сотрудничества с Украиной [5].

Надо отметить, что эффективное осуществление внешнеэкономической деятельности способствует повышению конкурентоспособности продукции отечественных производителей, и является определяющим фактором экономического роста, а также реальным рычагом структурной трансформации и стабилизации национальной экономики Украины.

Литература: 1. Снежко Е. Политика и мировая экономика. Условия ведения бизнеса // *Инвест-газета*. – №36, 15–21 сент. 2008 г., с. 20–23; 2. Глинкина С.П., Куликова Н.В., Синицина И.С. Страны Центрально-Восточной Европы: евроинтеграция и экономический рост: Научный доклад. – М.: Ин-т экономики РАН. – 2014. – 84 с.; 3. Корнеев В. Кураж и риски финансовых спекуляций // *Инвест-газета*. – №37, 22–28 сент. 2008 г., с. 56–59; 4. Украина и Центрально-Восточная Европа: взаимоотношения в 2014–2015 гг.: Монография / Отв. ред. проф. И.И. Орлик. – М.: Ин-т экономики РАН. – 2016. – 378 с.; 5. Официал. сайт Группы Всемирного банка [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>; 6. Официал. сайт компании “Кноета” [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://knoeta.ru>.

УДК 339.137.2:339.9(73)

Касьян С. А., Донченко Ю. О.

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ США

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Конкурентоспроможність є головним показником стану національної економіки і подальших перспектив її розвитку. В умовах економічної нестабільності та невизначеності сучасного глобалізованого конкурентного середовища проблеми міжнародної конкуренції США стають найголовнішими.

Серед вітчизняних і зарубіжних вчених не має універсального загально-визнаного визначення поняття «міжнародна конкурентоспроможність країни». Спеціалісти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) вважають, що конкурентоспроможність може бути охарактеризована як рівень, у якому в умовах відкритої ринкової економіки країна виробляє товари та послуги, які пройшли тестування міжнародною конкуренцією, одночасно підтримуючи та збільшуючи реальний національний дохід. Дослідники швейцарського інституту World Economic Forum визначають конкурентоспроможність країни як набір факторів, політик та інститутів, які

визначають рівень продуктивності країни. Існують інші різноманітні думки науковців щодо визначення цього поняття.

Формування конкурентоспроможної економіки у сучасному світі визначається наступними загальними факторами: макроекономічна стабільність, ефективність державного управління, розвиток людського капіталу, розвиток інфраструктури, підвищення технологічного рівня виробництв та розвиток інновацій, участь країни в інтеграційних та глобалізаційних процесах розвитку.

Ранжуванням країн за рівнем конкурентоспроможності займаються провідні міжнародні організації Світовий економічний форум (World Economic Forum), Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР), Інститут розвитку менеджменту (The International Institute for Management Development (IMD) тощо.

Таблиця 1

США у міжнародних рейтингах

Індекс	Значення показника	Місце США	Кількість країн у рейтингу	Країна-лідер у рейтингу
Індекс розвитку людського потенціалу	0,920 (з 1,0)	11	188	Норвегія
Індекс сприйняття корупції	74 (з 100)	18	176	Данія
Індекс глобалізації	79,95	32	209	Швейцарія
Індекс легкості ведення бізнесу	-	6	190	Нова Зеландія
Індекс економічної свободи	75,7 (з 100)	18	180	Гонконг

Складено авторами за даними: [2-5].

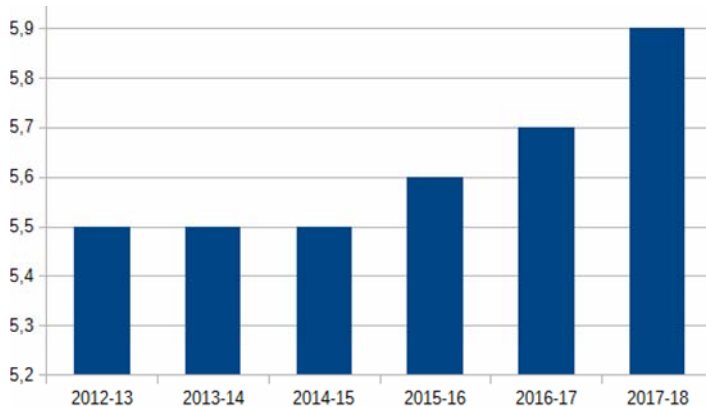

Рис. 1. Динаміка ІГК США за період 2012–2018 рр. [1]

За даними аналітичного звіту Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ) Індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК) США (2017–2018) стано-

вить 5,85 за 7-бальною шкалою [1]. США посіли почесне друге місце з 137 країн, поступивши лише Швейцарії, у якої 5,86 балів.

Динаміка ІГК США демонструє постійну стабільність й поліпшення показників конкурентоспроможності з 2010 року, країна входить в трійку світових лідерів. За період 2012–2018 рр. ІГК США збільшився з 5,5 до 5,85.

Причини, що зумовили економічні досягнення країни, економісти умовно поділяють на дві групи. Перша – пов'язана з певними особливостями історичного розвитку США. Друга група об'єднує причини або чинники, що є результатом сучасної політики макроекономічного регулювання.

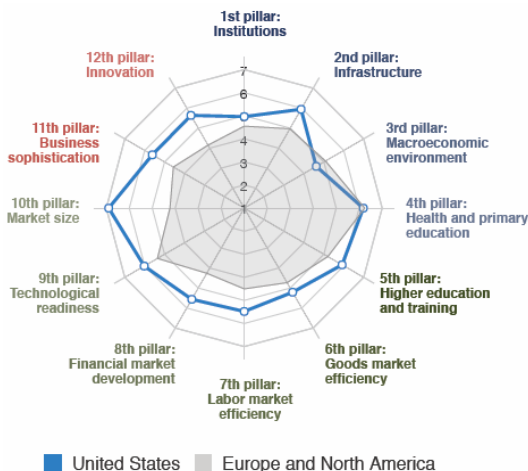

Рис. 2. Конкурентоспроможність США, 2017-2018 р. [1]

Серед 12 основних факторів слід виділити індикатори, що безпосередньо визначають конкурентоспроможність США, за якими країна займає передові позиції (2–3 місця): рівень розвитку бізнесу та фінансового ринку, розмір внутрішнього ринку, нововведення (інновації), ефективність робочої сили, вищу освіту та професійне навчання. В десятку світових лідерів США вийшли за рахунок таких факторів, як технологічна готовність (оснащеність новими технологіями), ефективність ринку товарів і послуг, інфраструктура. Забезпечення конкурентоспроможності економіки США стало можливе за допомогою сильних інноваційно-технологічних конкурентних переваг, підвищення ефективності та добре функціонуючих факторів виробництва й товарних ринків і активної інноваційної екосистеми.

Хоча рейтинг загалом високий, США посідає 25 місце за базовими вимогами, за складовою «макроекономічна стабільність» – 83 місце (найнижчий показник), завдяки постійному дефіциту державного бюджету, гігантської державної заборгованості, невисокої норми національних заощаджень. У

порівнянні з іншими країнами з найвищим рейтингом США слабо займаються охороною здоров'я та початковою освітою, знаходячи на 29 місці, незважаючи на покращення в порівнянні з минулим роком на 0,15 бала.

Таблиця 2

Індикатори конкурентоспроможності США в 2017-2018 р. [1]

ІГК	Бал	Місце
	5,85	2
Підіндекс А: Основні вимоги	5,5	25
1: Якість інститутів	5,3	20
2: Інфраструктура	6,0	9
3: Макроекономічна стабільність	4,5	83
4: Охорона здоров'я і початкова освіта	6,3	29
Підіндекс В: Каталізатори ефективності	6,0	1
5: Вища освіта і професійна підготовка	6,1	3
6: Ефективність ринку товарів і послуг	5,5	7
7: Ефективність ринку праці	5,6	3
8: Рівень розвитку фінансового ринку	5,7	2
9: Технологічна готовність	6,2	6
10: Розмір внутрішнього ринку	6,9	2
Підіндекс С: Чинники інновації і розвитку	5,8	2
11: Рівень розвитку бізнесу	5,8	2
12: Нововведення (інновації)	5,8	2

Проблемними залишаються позиції США з численними політичними невизначеностями, що набирають обертів, багато з яких знаходяться в тих областях, де вони відносно слабкі. Крім того, США виявляються в нижній частині рейтингу з питань загроз бізнесу від тероризму (86 місце), державної заборгованості (125), податків тощо.

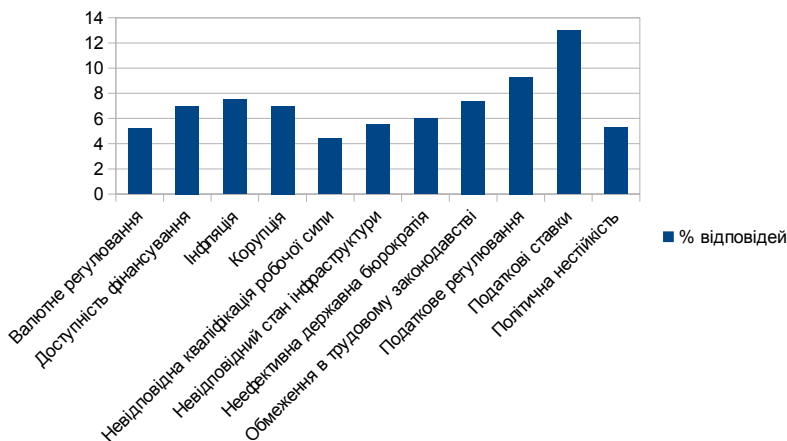

Рис. 3. Найбільш проблемні чинники ведення бізнесу в США в 2017-2018 р. [1]

Успішне вирішення інституційних проблем, пов'язаних як з державними, так і з приватними установами, покращення макроекономічного середовища та інвестування в людський капітал, особливо в галузі охорони здоров'я та початкової освіти, буде мати вирішальне значення для країни, щоб зберегти свою позицію на перших ступенях рейтингу конкурентоспроможності.

Література: 1. *World Economic Forum: Global Competitiveness Report 2017-2018* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.weforum.org/en/initiatives/gcp/index.htm> 2. *Human Development Reports* [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://hdr.undp.org/en/reports>. 3. *KOF Index of Globalization 2017* [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/> 4. *World Bank Ease of Doing Business Report 2016*. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.doingbusiness.org/rankings> 5. *Index of Economic Freedom* [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.heritage.org/index/>.

УДК 339.56(477:6)

Коротовських К. А.
ЕКОНОМІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ
З КРАЇНАМИ ПІВНІЧНОЇ АФРИКИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Черномаз П.О.

Країни Африки для України є вигідними партнерами. Напрямок співробітництва України з країнами Африки зумовлений як політичними, так і економічними інтересами.

За останні роки країни африканського континенту збільшили свій політичний вплив в міжнародних відносинах з Україною. На сьогоднішній день простежується тенденція розвитку регіональної політичної і економічної інтеграції в Африці.

Для України африканський континент є вигідним партнером у сільськогосподарській, військовій та промисловій сферах, а також важливим поставальником промислової та сільськогосподарської сировини [2].

Партнерство України з країнами Африки спрямоване на активізацію політичного діалогу, розширення співробітництва в торгово-економічній сфері, на участь та співпрацю в міжнародних організаціях, на пошук нових ділових партнерів і розроблення проектів в галузі освіти [2].

В багатьох містах Африки діють українські посольства та їх мережа поступово розширюється на континенті.

Африканці заохочують українських бізнесменів створювати спільні проекти та підприємства, пояснюючи це тим, що вони можуть бути звільнені від сплати податків і пілг [4].

Насамперед дуже вигідним та перспективним для України може стати співробітництво з країнами-постачальниками нафти і газу. До цих країн відносять країни Північної Африки, які експортують вуглеводні до країн Європи. Цей субрегіон є дуже привабливим та перспективним, оскільки він наближений до Європи, а також через порівняно дешеві шляхи транспортування нафти через Середземне море.

На сьогодні лідерами з видобутку та переробки нафти у Північній Африці є Єгипет, Алжир і Лівія. Але в цих країн існують конкуренти – Марокко і Туніс. У Тунісі спостерігається тенденція до зростання капіталовкладень у розробку нових родовищ нафти і газу.

Згідно з даними 2017 року товарообіг між Україною та країнами Африки досяг 5 млрд. дол. США, у тому числі український експорт склав 4 млрд. дол. США [1]. Більшість торговельних контактів у України встановлено з країнами Північної Африки.

У перспективі Україна може співпрацювати з Алжиром. Це було визначено після проведення українсько-алжирського форуму. Алжир імпортує у великих розмірах зернові культури з інших країн. Також перспективною може бути співпраця в енергетичному секторі з налагодженням постачання газових турбін, насосів, апаратів фільтрувального очищення рідини [3]. Згідно з даними Держстату України загальний обсяг торгівлі товарами і послугами між Україною та Алжиром у 2017 році склав 559,3 млн. дол. США, з них експорт товарів становив 535 млн. дол. США, імпорт дорівнював 5,5 млн. дол. США [1].

Ще одним перспективним торговельним партнером для України є королівство Марокко. Однак для цього потрібно проводити ділові форуми для активізації подальшої співпраці. Перспективною галуззю для співпраці з Марокко може бути морське рибальство, оскільки Україна потребує якісної рибної продукції. Україна, у свою чергу, може постачати до Марокко машини, обладнання для металургійної промисловості [3]. Також королівство Марокко привабливе для українських туристів. Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами між Україною та Марокко за 2017 рік склав 292,3 млн. дол. США. Експорт товарів становив 221,3 млн. дол., імпорт – 39 млн. дол. США [1].

У 2017 р. обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та Лівією становив 208,5 млн. дол. США [1].

Загальний обсяг торгівлі товарами та послугами між Україною та Тунісом у 2017 році дорівнював 305 млн. дол. США. Експорт становив 291 млн. дол. США, а імпорт – 14 млн. дол. США [1]. Україна експортує до Тунісу продукти рослинного походження (зернові культури), чорні метали, продукти неорганічної хімії, а імпортує з Тунісу – пластмаси та полімерні матеріали, електричні машини, текстильні вироби, взуття, продукти харчування.

Загальний обсяг торгівлі товарами і послугами між Україною та Єгиптом у 2017 р. склав 2,016 млрд. дол. США. Експорт становив 1,874 млрд. дол. США, а імпорту дорівнював 141,9 млн дол.США [1]. Україна імпортує з Єгипту їстівні плоди, здебільшого цитрусові, а також туристичні послуги.

У подальшому є великі перспективи розвитку співробітництва у сфері інфраструктури, розвитку будівництва та транспорту. Україна із своїми технологічними можливостями могла б споруджувати в країнах Північної Африки об'єкти з переробки сільськогосподарської продукції, сховища для аграрної сировини, будувати базову інфраструктуру, гідро- і теплоелектро-станції.

Література: 1. Державна служба статистики України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>; 2. Міністерство закордонних справ України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://mfa.gov.ua/en/about-ukraine/bilateral-cooperation/nest-africa>; 3. Україна та Африка: перспективи взаємин.[Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://galinfo.com.ua/blogs/ukraina_i_afrika_perspektivy_vzaiemyn_236092.html; 4. Foreign Economic Cooperation of Ukraine: State, Prospects of Development, Threats and Risks. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua/en/article/vneshekonom/>.

УДК 339.9

Кочерга М. А.

ЭКОНОМИКА КНДР В УСЛОВИЯХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ САНКЦИЙ НА СОВРЕМЕННОМ ЭТАПЕ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., ст. преп. Чичина О.А*

Корейская Народно-Демократическая Республика десятилетиями (с начала 1950-х гг. – фактически момента своего образования) живёт под бременем множества международных санкций, налагаемых рядом влиятельных субъектов геополитической реальности. Очевидно, что подобные запреты и ограничения касаются практически всех сфер жизни в КНДР, в т.ч. и национальной экономики.

Именно этот аспект – существование страны с учётом многочисленных международных санкций – вызывает немалый интерес у экспертов и исследователей многих важных отраслей науки, в т.ч. – экономисты. Актуальным предметом научного исследования является то, каким образом санкции (экономического характера, как правило) оказывают влияние на экономическое состояние Северной Кореи, как страна способна выживать в условиях жёстких экономических санкций и обеспечивать своё развитие при наличии неудовлетворительных потребностям сельского хозяйства природных условий, в отсутствие таких полезных ископаемых, как нефть и газ, и т.д.

Санкции против Корейской Народно-Демократической Республики были введены кругом таких стран и международных организаций: США, Совет Безопасности ООН, Южная Корея, Япония, Европейский Союз [5]. Основной причиной введения современных санкций стала ракетно-ядерная программа, проводимая Северной Кореей уже более 10 лет.

Крайне важную роль играют экономические санкции в отношении КНДР, среди которых следует отметить следующие:

1. Южная Корея:

- запрет на заход судов Северной Кореи в южнокорейские территориальные воды;

- приостановление торговли между КНДР и Республикой Кореей за исключением промышленной зоны Кэсон (в 2016 году президент Республики Корея Пак Кын Хе приказал закрыть промышленную зону Кэсон в качестве ответа на ядерные испытания КНДР в январе-феврале) [5].

2. Япония:

- запрет денежных переводов в КНДР стоимостью более \$880 (около 100 тыс. иен), кроме переводов, осуществляющихся в гуманитарных целях;

- запрет на заход северокорейских судов в японские порты, а также судов третьих стран, которые посещали Северную Корею [5].

3. Европейский Союз:

- запрет на торговлю золотом, драгоценными металлами и алмазами с КНДР;

- запрет на экспорт в КНДР предметов роскоши;

- запрет на финансовую поддержку торговли с КНДР;

- запрет на закупку у КНДР угля и железной руды;

- проверка грузов, импортируемых в КНДР и экспортируемых из неё [5];

- запрет на экспорт нефти и инвестиции в КНДР [4].

4. Совет Безопасности ООН:

- финансовые санкции, направленные на воспрепятствование поступлению денежных переводов в КНДР из международной финансовой системы и исключение Пхеньяна из этой системы [5];

- полный запрет на экспорт из КНДР в другие государства, являющиеся членами ООН, угля, железа, свинца и морепродуктов [6];

- запрет на импорт в КНДР из государств-членов ООН нефтепродуктов, экспорт из КНДР в государства-члены ООН текстиля;

- запрет на создание совместных предприятий с участием капитала КНДР и государств-членов ООН;

- запрет на работу граждан КНДР за рубежом [9].

5. США:

- обязательные санкции против тех субъектов хозяйственной деятельности, которые участвуют в торговле минеральными ресурсами и металлами с КНДР [5];

– отключение от финансовой системы США любых компаний, предприятий, организаций и физических лиц, занимающихся торговлей товарами, услугами и технологиями с КНДР [3].

В 2016 году плановая экономика социалистической КНДР, находящаяся под многолетними санкциями, продемонстрировала рекордный за последние 17 лет рост ВВП в 3,9%, что позволило северокорейской экономике обогнать (по данному показателю) таких геополитических соперников, как Республика Корея (2,8%) и Соединённые Штаты Америки (1,5%). Более того, показатель роста ВВП Северной Кореи в 2016 году превысил аналогичный показатель в общемировом масштабе в том же году (3,5%). В данном случае главными факторами экономического роста стали развитие горнодобывающей промышленности и энергетики, преодоление последствий сильной засухи 2015-го года, а также прогресс, наметившийся в деятельности частного сектора экономики, разрешённого при нынешнем северокорейском руководителе Ким Чен Ыном [1, 7, 8, 10, 11].

Тем не менее данные показатели экономического роста не способны преодолеть существующие проблемы в сфере хозяйственной деятельности страны, являющиеся, в сущности, следствием образовавшейся экономической блокады. По словам Г. Толорая, дипломата-востоковеда, многие компании, занимавшиеся поставкой нефтепродуктов в КНДР, уже свернули или начинают сворачивать свой бизнес на территории КНДР по причине опасений санкций на международном уровне уже в отношении себя, вследствие чего северокорейскую страну настиг острый дефицит бензина. Это, в свою очередь, повлекло за собой подорожание транспорта в Северной Корее более чем в 2 раза.

Наложённый санкциями запрет на экспорт угля и редких металлов из КНДР спровоцировал прекращение деятельности шахт и рудников и, как следствие, привёл к сокращению рабочих мест в Северной Корее.

Остановилась вся текстильная промышленность: ранее Китай, принимая во внимание дешевизну рабочей силы в КНДР, размещал там международные заказы, обеспечивая поставки на Запад, однако из-за действия санкций подобные отношения были прекращены, в результате чего предприятия данной промышленности в КНДР остановили производство, что привело к росту безработицы в стране в целом.

Запрет на экспорт морепродуктов, которые занимали весьма значительную долю в товарной структуре экспорта КНДР за 2009 г. (4,2%), также стал причиной безработного положения северокорейских граждан, задействованных в соответствующей отрасли [2].

Всё вышесказанное говорит о том, что масштабные потери КНДР от санкций способны привести страну к гуманитарной катастрофе, что в Северной Корее вполне может начаться голод.

Очевидно, что ужесточение санкций против КНДР незамедлительно влечёт за собой негативные последствия для всех сфер хозяйствования страны. Тем не менее, основываясь на макроэкономических показателях, можем говорить о возможности серьёзного экономического роста КНДР на фоне международных санкций при наличии мощного ядерного потенциала и крупной промышленной базой (высокоразвитой металлургии и металлообработки, энергетики, химической промышленности и т.п.).

Литература: 1. Как экономике КНДР в условиях санкций удалось обогнать США и Южную Корею [Электронный ресурс]. – 2017. – Режим доступа: <https://cont.ws/@id347647498/673360>; 2. Эксперт о санкциях к КНДР: изобретательные корейцы пересядут на волов [Электрон. ресурс]. – 2017. – Режим доступа: <http://www.mk.ru/politics/2017/10/16/ekspert-o-sankciyakh-rf-k-kndr-izobretatelnye-koreytsy-peresyadut-na-volov.html>; 3. Borak D. North Korea sanctions: Here's what Trump did [Электронный ресурс] / Donna Borak. – 2017. – Режим доступа: <http://money.cnn.com/2017/09/21/news/economy/us-north-korea-sanctions-explainer/index.html>; 4. Borger J. Trump issues new sanctions on North Korea and claims China is following [Электронный ресурс] / Julian Borger. – 2017. – Режим доступа: <https://www.theguardian.com/world/2017/sep/21/trump-north-korea-executive-order-china>; 5. Fifield A. Punishing North Korea: A rundown on current sanctions [Электрон. ресурс] / Anna Fifield. – 2016. – Режим доступа: https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2016/02/22/punishing-north-korea-a-run-down-on-current-sanctions/?utm_term=.18dd100f511a; 6. Gladstone R. U.N. Security Council Imposes Punishing New Sanctions on North Korea [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://www.nytimes.com/2017/08/05/world/asia/north-korea-sanctions-united-nations.html>; 7. Gross Domestic Product Estimates for North Korea in 2016 [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://eng.bok.or.kr/contents/total/eng/boardView.action?menuNaviId=634&boardBean.brdId=20822&boardBean.menuId=634>; 8. Korea, South [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ks.html>; 9. Security Council Imposes Fresh Sanctions on Democratic People's Republic of Korea, Including Bans on Natural Gas Sales, Work Authorization for its Nationals [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.un.org/press/en/2017/sc12983.doc.htm>; 10. United States [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/us.html>; 11. World [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/xx.html>.

Куркіна А. В.

**ІНВЕСТИЦІЙНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ
З ЯПОНІЄЮ ТА ПІВДЕННОЮ КОРЕЄЮ
В УМОВАХ НОВОЇ ПРОМИСЛОВОЇ РЕВОЛЮЦІЇ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І.Ю.*

Світова фінансова криза негативно позначилася на економіці Японії, сприяла поглибленню внутрішньої рецесії. Ускладнює ситуацію збереження залежності країни від імпорту продукції енергетичної і харчової галузей. Разом з тим позитивним сигналом для України є те, що в умовах фінансової кризи Японія не згортає свою інвестиційну діяльність, так само як і надання допомоги країнам, які розвиваються[2].

Ще декілька років тому, під час візиту Президента до Японії, українська сторона задекларувала основним завданням двосторонніх відносин залучення японських інвестицій до українських наукомістких галузей: у космічну галузь, енергетику, авіа- та суднобудування. Однак, сподівання початкового періоду “нової співпраці” не виправдалися в повній мірі. Фінансова діяльність Японії в Україні майже не перейшла за рамки надання грантів і кредитів державі.

Україна є одним із реципієнтів японської Офіційної допомоги з розвитку (ОДР). Гранти і позики в рамках ОДР починаючи з 2005 р. були спрямовані в Україні на інфраструктурні проекти та на реалізацію проектів у сфері культури, освіти та охорони здоров'я. Японія надає гуманітарну допомогу потерпілим від аварії на Чорнобильській АЕС і співпрацює з українською стороною в розробці об'єкту «Укриття»[4].

Сприяти збільшенню японських інвестицій в Україну може розробка Концепції “Щодо іноземного інвестування для гарантованого забезпечення Японії продовольством”. Японія, як відомо, є одним з найбільших світових імпортерів сільськогосподарської продукції. Приблизно 60% продуктів харчування, які споживаються у країні, імпортуються. Відповідно Токіо докладає зусилля для гарантованого і стабільного імпорту, зокрема, таких продуктів як соєві боби, кукурудза та інші зернові. Концепцією передбачено надання новітніх технологій та фінансової підтримки країнам – потенційним експортерам[4].

Не сприяє інтенсивному розвитку торговельних відносин і той факт, що Україна застосовує у відносинах з Японією міжнародні договори колишнього СРСР, в тому числі Торговий договір 1957 р., яким встановлюється режим найбільшого сприяння для імпорту-експорту товарів. Вочевидь, давно існує необхідність оновлення договірної бази з урахуванням реалій сьогодення.

2017 рік відзначився активізацією торговельно-економічного співробітництва з Японією, наближенням обсягів товарообігу до рівня, який домінував у двосторонній торгівлі до агресії Росії проти України 2014 р., коли відбулося суттєве падіння товарообігу.

За даними Держкомстату України, за 9 місяців 2017 р. загальний товарообіг склав 703 млн. дол. США, що на 27% більше показника за аналогічний період минулого року. Сальдо торгівлі залишається негативним і за 9 місяців 2016 р. становило –366,4 млн. дол. США.

Протягом 9 місяців 2017 р. український експорт товарів до Японії демонстрував зростання на 24% відповідно до аналогічного періоду минулого року і становив 168,3 млн. дол. США. Імпорт товарів з Японії засвідчив зростання на 27% відповідно до аналогічного періоду минулого року і становив 534,7 млн. дол. США [3].

Таблиця 1

Торговельно-економічне співробітництво між країнами [4]

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Товарообіг	630,6	906,6	1166,6	1 519,1	1 443,0	839,2	630,3	514,9	703,0
Експорт	111,2	104,8	152,5	320,5	458,4	220,5	243,0	127,3	168,3
Імпорт	519,5	801,8	1014,1	1198,6	985,0	618,7	387,3	387,6	534,7
Сальдо	-408,3	-697,0	-861,6	-878,1	-536,4	-398,2	-144,3	-260,3	-366,4

Джерело: [3]

Серед пріоритетів українсько-японського співробітництва: комплексна модернізація господарства України – налагодження постійних експортних поставок з України продуктів харчування, залучення японських корпорацій до проектів з будівництва в Україні зернових елеваторів, японських інвестицій для модернізації машинобудівного комплексу, транспортної інфраструктури, підвищення енергоефективності через залучення новітніх японських технологій та коштів в рамках реалізації “Схем зелених інвестицій”. Не виключена участь Японії і у модернізації газотранспортної системи України, в тому числі, в рамках підписаної спільної декларації з Європейським Союзом. Мінпромполітики України висунув на розгляд японській стороні 30 інвестиційних проектів в промислових галузях, з деякими японськими компаніями були підписані рамкові угоди про співпрацю[2].

Що стосується Республіки Корея (РК), то вона за останні п'ять років перетворилася на потужного торговельного партнера України із щорічним зростанням товарообігу у 1,5 разу. Попри досить непросту ситуацію в Кореї в умовах кризи, найбільші південнокорейські компанії-експортери продовжують розширювати свою діяльність на зовнішніх ринках завдяки послабленню японських конкурентів, а також сприятливій валютній кон'юктурі. При цьому зниження експортної залежності Кореї від розвинутих країн стимулює її активність на ринках країн, які розвиваються, в тому числі й

Україні. Республіка Корея (РК) за останні п'ять років перетворилася на потужного торговельного партнера України із щорічним зростанням товарообігу у 1,5 разу. Попри досить непросту ситуацію в Кореї в умовах кризи, найбільші південнокорейські компанії-експортери продовжують розширювати свою діяльність на зовнішніх ринках завдяки послабленню японських конкурентів, а також сприятливій валютній кон'юктурі. При цьому зниження експортної залежності Кореї від розвинутих країн стимулює її активність на ринках країн, які розвиваються, в тому числі й Україні[2].

Республіка Корея планує інвестувати в розвиток цифрової інфраструктури 4G і 5G в Україні, повідомили Посол Республіки Корея в Україні Лі Янг Гу і представники корейської інвестиційної корпорації K-Growth на зустрічі з Міністром економічного розвитку і торгівлі України Степаном Кубів.

Залучення корейських капіталовкладень є основним економічним інтересом України. На цьому напрямі в останні роки відбулися певні позитивні зрушення, які вилилися у пакет південнокорейських інвестицій в низку українських виробничих та інфраструктурних проєктів. Частка Республіки Кореї серед східноазійських капіталовкладень в економіку України є чи не найбільшою (2,1% від загального обсягу інвестицій (для порівняння частка Китаю становить лише 0,1%). Починаючи з 2000 р. надходження корейських інвестицій становили 160-170 млн дол. США щорічно. Спрощує залучення південнокорейських інвестицій Угода про сприяння і взаємний захист інвестицій, яка діє з 1997 р. Останнім часом у двосторонніх відносинах увага приділялася технічному співробітництву[5].

Відзначимо, що Республіка Корея в 2016 році посіла п'яте місце серед торгових партнерів України з країн Азіатсько-Тихоокеанського регіону з товарообігом 669 млн.дол США Україна експортує в Корею продукцію машинобудування, сталь, текстиль, рибу. Імпорт з Кореї в Україну переважно складається з промислового обладнання, нафти, залізної руди, хімікатів і деяких видів продовольства.

Станом на 1 січня 2017 року економіку України залучено 207,7 млн дол. США інвестицій з Південної Кореї, при цьому тільки за 2016 рік відбувся приріст корейських інвестицій в обсязі 46,4 млн. дол. США [3].

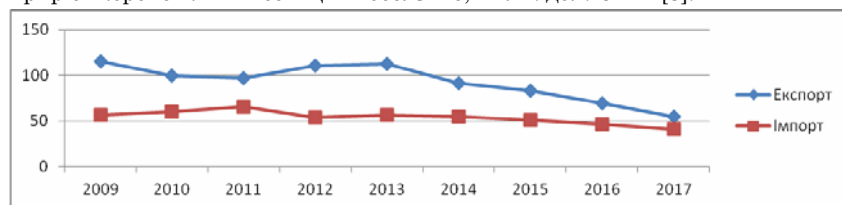

Рис.1. Зміни експорту та імпорту між країнами протягом 2009-2017 рр.
(складено автором за матеріалами [5])

Слідуючи з графіку можна зазначити, що обмін в фінансовій сфері та у товарному обміні за час кризи зменшується, але перспективи нашої країни дуже непогані.

Однак, його подальший розвиток вимагає більш широкого залучення корейських компаній, які користуються пільговим торгівельним режимом на українському ринку. Останнім часом у двосторонніх відносинах увага приділялася технічному співробітництву.

Співробітництво з країнами Східної Азії є вагомим чинником мінімізації негативних наслідків світової економічної кризи для України. Воно вже характеризується значними показниками двосторонньої торгівлі, також визначені перспективні сфери взаємодії.

Азійські партнери на даному етапі сприймають Україну як постачальника сировини і ринку збуту своїх технологічних товарів. На цьому фоні, інтерес Китаю і Кореї, який зберігається у сферах літакобудування, суднобудування, військово-технічного комплексу виглядає незначним. Україні, попри наявні ресурси та зацікавлення сторін, тільки подекуди вдалося перетворити цей інтерес на сталу статтю співробітництва[1].

Висока економічна активність компаній Японії, Республіки Корея в Україні не супроводжується підприємницькою активністю вітчизняних підприємств у відповідь. Проблема полягає не просто у кількісному нарощуванні експорту, а у збільшенні в ньому питомої ваги саме високотехнологічної продукції та продукції з високим ступенем переробки.

Література: 1. Матюшенко І.Ю. *Міжнародний інвестиційний менеджмент* // Навчальний посібник для студентів. – 2014. – с. 398; 2. *Перспективи розвитку економічної співпраці України з країнами Східної Азії (КНР, Японія, Республіка Корея): Навч. посібник* / За ред. Кузика С.П. – Львів: Світ, 2016. – 112 с.; 3. *Мінфін [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <https://minfin.com.ua/ua/>; 4. *Посольство України в Японії [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://japan.mfa.gov.ua/ua/>; 5. *Посольство України в Республіці Корея [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: <http://korea.mfa.gov.ua/ua/>.

УДК 658.64

Кутовий Р. Н.
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
АВТОМОБІЛЬНОГО ТРАНСПОРТУ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.

В умовах поглиблення світових інтеграційних процесів стратегічним завданням, що стоїть зараз перед Україною є зміцнення економічного потенціалу. Особливу роль у цьому повинен відігравати транспорт.

Транспорт є галуззю, яка знаходиться на стику виробничої сфери і сфери послуг. Хоча він і не створює ніяких матеріальних цінностей, але забезпечує перевезення вантажів і людей, розвиваючи зв'язки між підприємствами, галузями, регіонами. Його ще називають «кровоносною системою економіки», бо він є необхідною умовою функціонування господарства.

До транспортної системи України входять такі види транспорту як: авіаційний, морський, залізничний, автомобільний та інші. Але значна роль належить саме автомобільному транспорту.

Автомобілі беруть участь у вантажообігу всіх галузей народного господарства, забезпечуючи доставку всіх видів сировини, матеріалів, товарів і обладнання на території України та за її межами. Розвиток галузей споживчої кооперації в умовах ринкових відносин безпосередньо пов'язаний з оптимізацією транспортного обслуговування. Від якості роботи автомобільного транспорту залежить перш за все [1]:

- організація безперебійної торгівлі і задоволення потреб населення;
- рівень рентабельності торгівлі, громадського харчування, та заготівель;
- забезпечення необхідного обсягу товарообороту.

Економічна криза останніх років негативно вплинула на розвиток усіх галузей споживчої кооперації: зменшився товарообіг підприємств торгівлі та громадського харчування, випуск продукції на промислових підприємствах. Це негативно позначилося на розвитку автомобільного транспорту.

На сьогодні в галузі існує велика кількість проблем, які потребують негайного та першочергового вирішення. Насамперед, існування великого рівня зношеності основних засобів інфраструктурних об'єктів, становить загрозу для виникнення аварійних ситуацій, а в кінцевому результаті до нестабільного функціонування економіки та національної безпеки країни. Поганий стан інфраструктурного сектору зумовлює низьку якість інфраструктурних послуг. Низька якість транспортної інфраструктури призводить до додаткових непродуктивних витрат, які фактично гальмують ріст реального ВВП [2].

Протягом останніх років спостерігається велике скорочення кількості транспортних засобів у споживчій кооперації. Найбільш скорочено вантажні автомобілі, це призвело до зменшення вантажних перевезень. Простежується також тенденція до скорочення кількості пікапів, автобусів, спеціальних автомобілів.

В умовах роботи споживчої кооперації найбільш доцільним є використання автомобілів малої та середньої вантажопідйомності, оскільки саме вони забезпечують оптимальні розміри перевезень для невеликих торговельних, заготівельних, промислових підприємств споживчої кооперації. Але брак таких автомобілів змушує виконувати дрібно гуртові перевезення на автомобілях завищеної вантажопідйомності. Лише третя частина припадає

на автомобілі малої та середньої вантажопідйомності з тих автомобілів, які зараз надходять.

Є також необхідність у розробленні нормативних документів, що дозволили би спростити процедури планування та організації змішаних перевезень. Геостратегічне положення між країнами Європи, Азії та Близького Сходу дозволяє їй бути вигідним транзитним мостом для перевезення пасажирів та вантажів. Якщо брати до уваги лише географічне положення України, то обсяги транзитних перевезень мали б постійно зростати, але цього не відбувається [3].

Актуальною проблемою автотранспорту України є незадовільний стан його виробничої бази. Розвиток потенціалу автотранспортного сервісу буде сприяти захисту довгострокових інтересів України на міжнародному ринку. Основними напрямками розвитку потенціалу автотранспортних послуг України на міжнародному ринку мають бути такі:

- пріоритетні напрями в освоєнні транспортних коридорів, обсягів транзитних, місцевих та експортно-імпортних перевезень, прискорення просування автотранспортних засобів на прикордонних переходах;
- створення законодавчої та нормативної бази, яка регламентує умови роботи служб міжнародних автомобільних перевезень, пунктів автомобільного сервісу, їхню взаємодію з підприємствами галузей інфраструктури України в процесі транспортного забезпечення зовнішньоекономічних зв'язків;
- перехід на міжнародні стандарти і правила, що застосовуються при будівництві об'єктів автомобільного сервісу, транспортних комунікацій, при виробництві автотранспортних засобів;
- забезпечення безпечної роботи на автотранспорті на території України і за її межами.

Тому у перспективі пріоритетним напрямом технічної політики щодо автомобільного транспорту має бути оновлення його рухомого складу на основі розвитку вітчизняного транспортного машинобудування. У перспективі планується здійснити поступовий перехід на нові принципи організації та управління транспортним процесом на основі новітніх інформаційних технологій та сучасного маркетингу, запровадження автоматизованих центрів управління доставкою вантажів.

Сьогодні до проблеми автомобільного транспорту додалась проблема доріг. Але фінансування галузі дорожнього будівництва значно відстає від потреб економічного розвитку України. В розвинених країнах Європи таких як Великобританія, Німеччина, Франція на потреби дорожньої галузі виділяються значні суми, що позитивно впливає на економічний розвиток цих країн. На жаль, але дорожнє господарство України отримує лише третину того, що реально необхідно [4].

Отже, стан шляхового покриття доріг України залишає бажати кращого. Досить часто воно не відповідає міжнародним вимогам, але й внутрішнім стандартам держави. Такий стан шляхового покриття спричиняє потрійний ефект: по-перше, це збільшує час проходження автомобільного транспорту по території країни, по-друге, призводить до більшого зносу автомобільного транспорту і по-третє, збільшує використання пального на перевезення вантажів. Все це збільшує собівартість транзитних перевезень по території України та робить наші автошляхи нерентабельними порівняно з європейськими. Крім того, скорочують швидкість пересування шляхами України такі фактори як відкритість шляхів для місцевого населення, проходження автомагістралей через населені пункти, недостатня пропускна спроможність вузлових споруд. Оскільки якість шляхів в Україні не є фактором конкурентоздатності галузі, то таким фактором може стати ціна перевезень по території України, тобто сприяюча структура митних тарифів. Отже, ми бачимо, що автомобільний транспорт відіграє дуже важливу роль в господарстві, в зовнішньоекономічних зв'язках України, в зв'язках між містом і селом, між окремими районами країни. Сьогодні без транспорту неможливо уявити виробництво, розподіл обмін та споживання матеріальних благ та послуг населення. Автомобільний транспорт є необхідною умовою спеціалізації і комплексного розвитку регіонів, формування територіально-виробничого комплексу локального та районуотворюючого значення. Він сприяє суспільному територіальному поділу праці. Без автомобільного транспорту неможлива інтеграція України у загальносвітову економічну систему, але потребує значного технічного оновлення.

Література: 1. Мягих І.М. Роль і місце автомобільного транспорту в системі споживчої кооперації та напрями покращення транспортних послуг в Україні / Мягих І.М. // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – №7. – с. 71-75; 2. Гудима Р.Р. Проблемні аспекти розвитку транспортної інфраструктури України / Гудима Р.Р. // Проблеми і перспективи розвитку національної економіки в умовах євроінтеграції та світової фінансово-економічної кризи. Чернівці / МФУ, БДФА та ін. гол. ред. В.В. Прядко – Чернівці, 2009. – с. 238-239; 3. Харсун Л.Г. Інтеграція України в Європейську транспортну систему / Л.Г. Харсун // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. – 2004. – №72. – С. 50-52; 4. Сабриченко А. Шляхи та заходи залучення іноземних інвестицій у дорожнє господарство України / Сабриченко А. // Держава та регіони. – 2009. – №6. – с. 184-188.

Літвінова Д. В.

ПЕРЕДУМОВИ СТАНОВЛЕННЯ АПК КРАЇН ЄС В УМОВАХ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОГО ПРОГРЕСУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н.В.*

У другій половині XX ст. в сільському господарстві багатьох розвинених країн світу відбувалась технічна й соціальна революція, пов'язана з формуванням і розвитком агропромислового комплексу (АПК). Розвитку аграрного сектора економіки сприяла науково-технічна революція, а позитивні зміни в ньому пов'язані перш за все з формуванням АПК. Він став найважливішим результатом індустріальної перебудови продуктивних сил сільського господарства і організації його міжгалузевих зв'язків.

Агропромисловий комплекс визначається як вертикально інтегрована і координована сукупність галузей і підприємств, які так чи інакше беруть участь у виробництві й розподілі кінцевої продукції з аграрної сировини. Він складається ніби з трьох основних секторів (рис. 1).

Рис. 1. Структура АПК (побудовано автором за даними [1])

У розвинених країнах частка населення, зайнятого безпосередньо в сільському господарстві, становить 2-3% і має тенденцію до подальшого скорочення. У 2000 р, наприклад, у Франції в аграрному секторі працювало 3% населення, в Німеччині і Великобританії – по 1%. Невелика частка продукції сільського господарства у ВВП країни. Але за цими показниками ховається не структурна криза, а значне зростання продуктивності праці [2].

Водночас зайнятість населення в інших секторах АПК не тільки не зменшується, але навіть зростає, а частка АПК в економіці країни досягає зна-

чної величини. Наприклад, в АПК Франції зайнято більше 400 тис. чол., а вартість його продукції на початку ХХІ ст. становить 17% ВВП країни [2].

Агропромислова інтеграція є новою формою об'єднання підприємств. Головна її особливість полягає в міжгалузовому характері. До певної міри агропромислова інтеграція сприяє зміні специфічного характеру сільськогосподарського виробництва, зокрема його залежності від природно-кліматичних чинників. Інтеграція відображає реально сталу в суспільстві взаємозалежність сільськогосподарського і промислового виробництва з низкою галузей сфери послуг. Тим самим створюється економічний механізм, що дозволяє стабільно забезпечувати промисловість, ряд галузей сфери послуг і населення сільськогосподарською сировиною та продовольством.

Інтеграція в економіці стимулює формування єдиної системи сільськогосподарських, промислових і сервісних підприємств і галузей, пов'язаних тісними довготривалими виробничими і комерційними зв'язками. Основною їх формою є договірні відносини.

У «старих» країнах Євросоюзу ступінь розвитку агропромислового комплексу значно вище, ніж в його «нових» країнах. Так, в Угорщині на частку сільського і лісового господарства та рибальства припадає 4% ВВП країни; в Латвії сільське господарство забезпечує 5% ВВП; в сільському господарстві Литви 11% населення виробляють 8% ВВП; в Польщі в сільському і лісовому господарстві та рибальстві зайнято 22% населення, які дають 3% ВВП країни [2].

Розвиток агропромислового комплексу пов'язаний зі станом технічного оснащення сільського господарства. Ще одним важливим напрямком розвитку аграрного сектора економіки європейських країн стала хімізація сільського господарства, перш за все збільшення споживання добрив. Однак в останні роки в ряді європейських країн використання добрив скорочується. Це пов'язано зі зростаючим попитом на екологічно чисту продукцію, вироблену при мінімальному застосуванні «хімії» [3].

Поряд зі зростанням технічної оснащеності сільського господарства поліпшується агротехніка, в тваринництві розширюється використання вітамінізованих кормів. Удосконалення раціонів харчування зменшує строки відгодівлі тварин. Використання штучного осіменіння покращує породистість стада.

У сучасних умовах існування аграрних підприємств стає можливим тільки завдяки зростанню концентрації виробництва і посиленню ролі великого капіталу. Важливе значення при цьому набуває аграрна кооперація та допомога держави.

Капіталістичні виробничі відносини домінують в сільському господарстві європейських країн протягом тривалого часу. Однак їх розвиток в аграрному секторі не був рівномірним. В останній період спостерігається прискорення

рення цього процесу. Важливим чинником вдосконалення виробничих відносин є концентрація виробництва, коли загальна кількість господарств скорочується при одночасному зростанні кількості великих підприємств і підвищенні їх економічного значення.

Серед великих сільськогосподарських підприємств виділяються так звані агроменеджери. У Франції, наприклад, зараз налічується 150 тис. агроменеджерів, які досягають гарних фінансових результатів. До них належать орендарі зернових господарств Паризького регіону, виробники марочних вин і власники великих свиноферм. На них працює велика частина всіх сільськогосподарських робітників в країні. Будучи основними експортерами зерна, олії, вин та іншої продукції, великі аграрні підприємства забезпечують країні значну частину валютних надходжень. У пошуках способів підвищення ефективності вони постійно диверсифікують виробництво, укладають тривалі контракти з промисловцями, переробниками сільськогосподарської продукції, є активними прихильниками глобалізації економіки.

Інша причина прискорення розвитку аграрного сектора в країнах Західної Європи – активна допомога держави, яке сприяє поширенню передових методів господарювання. За участю держави створюються центри «сільськогосподарського прогресу», показові прокатні пункти, забезпечується поширення передової агротехніки обробки культур, раціональних методів годування тварин тощо. В області збуту уряд визначає політику підтримки цін на певному рівні.

Сільське господарство втім має певні труднощі в Об'єднаній Європі. З одного боку, очевидні його величезні успіхи: найвища технічна оснащеність і ефективність, рекордні врожаї, великі масштаби експорту багатьох продуктів тощо. З іншого боку, галузь, дуже складна не тільки за структурою, але і за можливостями виробництва, де зайнято більше 10 млн. чол., відчутні чималі труднощі. Якщо в цілому в країнах Євросоюзу середній розмір господарства складає більше 15 га, то в Греції або Португалії – 4 га, а в Бельгії – 1 га. Якщо на британську ферму припадає в середньому 57 корів, то на грецьку – тільки 3. Є проблеми перевиробництва продукції, а тому в перспективі неминуче розорення багатьох дрібних фермерів. Крім того, в країнах ЄС існують регіони з дуже відсталим сільським господарством (окремі райони Центрального масиву у Франції, північний схід Іспанії, частково – південь Італії, багато районів Греції) [3].

Підтримка сільського господарства дорого коштує Євросоюзу: протягом останніх років понад 70% всіх витрат альянсу припадає на його частку. Навколо проблем виробництва і збуту сільгосппродукції загострюються протиріччя і всередині ЄС, і особливо між країнами ЄС, США і Японією.

Перелік посилань: 1. 100. Микола Пугачов: Про зовнішню торгівлю продукцією АПК <http://www.iae.org.ua/presscentre/massmedia/1386--lr.html>; 2. Офіцій-

ний сайт статистичної служби Європейського Союзу (EUROSTAT) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home>; 3. Офіційний сайт Європейської Комісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/taxation_customs.

УДК 338.45+339.564]:681.5(4-672ЄС+477)

Локтіонова М. С.

СУЧАСНИЙ СТАН ВИРОБНИЦТВА Й ЕКСПОРТУ ВИСОКОТЕХНОЛОГІЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ У ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ ТА УКРАЇНІ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І.Ю.*

Актуальність обраної теми дослідження пояснюється тим, що розвиток підпривних виробничих технологій все більшою мірою визначає майбутнє світу в цілому та Європейського Союзу і України зокрема. Зважаючи на досить неоднозначний стан розвитку галузі високотехнологічної продукції в Україні, постає проблема оцінки особливостей розвитку зовнішньої торгівлі високотехнологічною продукцією в Україні в умовах нових викликів для держави у процесі розбудови відносин із ЄС.

Всесвітній банк щорічно створює рейтинг країн за двома показниками: 1) рейтинг країн за витратами на наукові дослідження і розробки до ВВП; 2) рейтинг країн за обсягом високотехнологічного експорту в структурі промислового експорту країни [5, 6]. Ці показники підкреслюють скільки країн заробляють на своїй інноваційній продукції і яку віддачу мають інвестиції в наукові дослідження та інноваційні розробки.

Згідно з рейтингом Світового банку, найбільше на науку і наукові розробки серед країн ЄС витрачає Швеція (в середньому 3,4% від ВВП), далі йдуть Фінляндія, Австрія, Данія і Німеччина з показником майже 3%. Найнижчий показник фінансування мають такі країни, як Латвія, Румунія, Кіпр (приблизно 0,5% від ВВП). Середній показник для всього Європейського союзу становить близько 2% від ВВП.

Найвищі показники високотехнологічного експорту від всього промислового експорту аналізованих країн мають Республіка Мальта (30%), Ірландія (27%), Франція (27%), Великобританія (21%), Німеччина (17%). Середній показник по країнам ЄС складає приблизно 17%. У той же час Україна витрачає на науку в середньому 0,7% від ВВП (що значно менше, ніж в розвинених країнах), а експорт високотехнологічної продукції становить 6-7% промислового експорту.

У 2016 році високотехнологічний експорт у загальному обсязі приніс ЄС 16,3 млрд дол США, що дорівнювало 16,3% всього експорту ЄС за рік. Од-

нак, ЄС зафіксував дефіцит високотехнологічного товарообігу, оскільки імпорт склав приблизно на 22 млрд євро більше, ніж експорт [2]. На рисунку 1 зображено географічний розріз експорту ПВТ у 2016 році із ЄС.

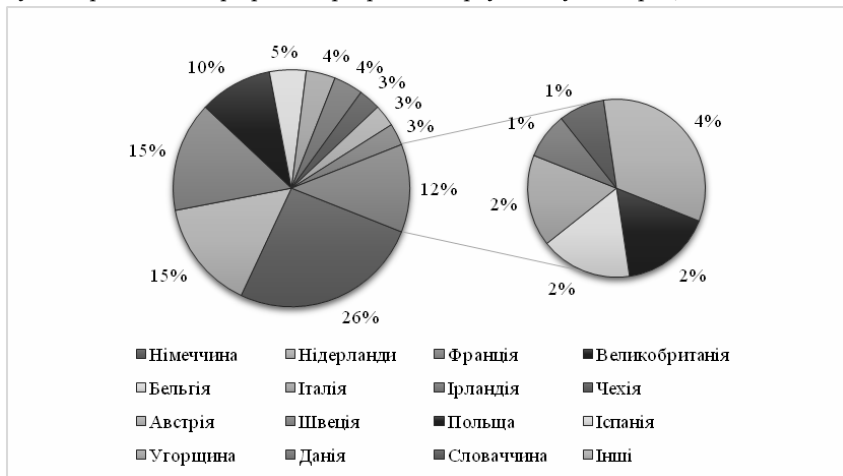

Рис. 1. Питома вага країн у високотехнологічному експорті ЄС, 2016 рік.
Джерело: [3]

Із такої структури, бачимо, що більше чверті усього високотехнологічного експорту припадає на Німеччину. ФРН із Нідерландами і Францією втрьох формують більше 50% усього високотехнологічного експорту Європейського Союзу. Така ситуація свідчить, що внесок окремих країн у експорт високих технологій є абсолютно нерівномірним.

Розглянемо структуру експорту високотехнологічної продукції ЄС-28 та України за 2015 рік. Дані рис. 2 відображають невідповідність структури українського експорту високотехнологічної продукції структурі ЄС. Так, у структурі експорту країн ЄС провідне місце займає продукція фармацевтичної галузі – 35%, а в Україні ця продукція посідає третє місце – 11%. У 2015 році Україна найбільше експортувала продукції авіакосмічної галузі – 56%, а у структурі ЄС ця продукція – на другому місці серед високотехнологічних галузей – 25%. Найнижчу позицію в структурі як українського, так і європейського експорту займає конторське обладнання – всього 3% та 6% відповідно.

Проведемо аналіз стану зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами України в 2015 р. за допомогою дослідження експорту та імпорту високотехнологічної продукції. Як було вже зазначено, у структурі українського товарного експорту частка високотехнологічних товарів складає близько 6-7%. У 2015 році це становило \$1,522 млрд. На рис. 3 зображено динаміку зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами України за 2011-2015 роки.

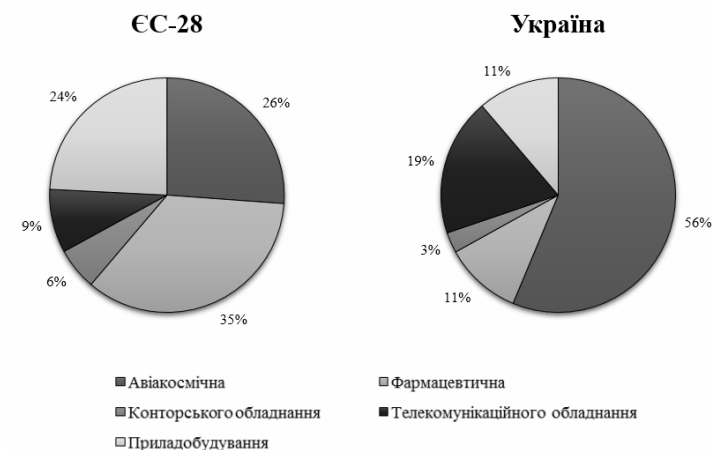

Рис. 2. Порівняння структури експорту високотехнологічної продукції ЄС-28 та України у 2015 році

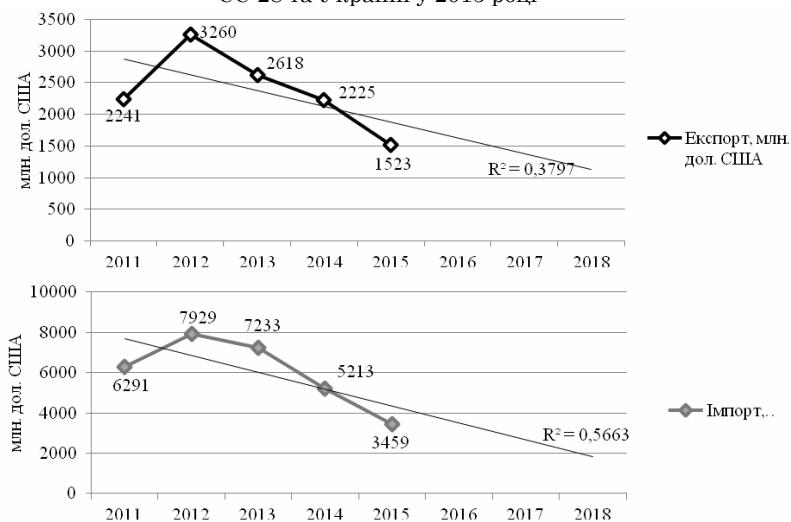

Рис. 3. Динаміка зовнішньої торгівлі високотехнологічними товарами України за 2011-2015 роки, млн. дол. США

Джерело: сформовано автором на основі [7]

За побудованим нами трендами до 2018 року, які характеризують динаміку зовнішньої торгівлі високотехнологічною продукцією України, ми спостерігаємо тенденцію до зниження експорту та імпорту високотехнологічних товарів. З 2012 року і до сьогодні спостерігається спад даних показників, що

зумовлено соціальною, політичною та економічною ситуацією в країні, а також простим чи закриттям низки стратегічних виробничих потужностей.

Розглянемо детально обсяг експорту-імпорту високотехнологічної продукції України у 2015 році. Таблиця 1 складена за даними UNcomtrade та для визначення обсягів високотехнологічної продукції ми взяли за основу Міжнародну стандартну торговельну класифікацію (МСТК) [7].

Відповідно до даних Табл. 1, варто зазначити, що експорт груп товарів, які належать до високотехнологічних, є значно нижчим від його імпорту та їх сальдо у 2015 р. становить -1935,978 млн. дол. США. Якщо детальніше проаналізувати структуру експорту та імпорту високотехнологічних товарів України в 2015 р., то можна зауважити, що тільки продукція авіакосмічної галузі характеризується позитивним сальдо в розмірі 768 млн. дол. США.

Таблиця 1

Обсяг експорту-імпорту високотехнологічної продукції України в 2015 р.
млн. дол. США (за товарними групами МСТК)

Галузь	Експорт	Імпорт	Сальдо
Авіакосмічна	857,249	89,261	767,988
Фармацевтична	162,093	1435,157	-1273,064
Канторського обладнання	43,301	415,594	-372,293
Телекомунікаційного обладнання	288,797	909,754	-620,957
Приладобудування	171,226	608,877	-437,651
Всього	1522,666	3458,643	-1935,978

Таблиця складена автором за матеріалами: [7]

Таким чином, ми бачимо, що Україна сьогодні є в першу чергу імпортером на світовому ринку високотехнологічної продукції, адже зовнішня торгівля високотехнологічними товарами характеризується: низькими частками високотехнологічних товарів у загальному експорті та значним від'ємним сальдо.

Основною причиною низької присутності України на світовому ринку високотехнологічної продукції і тенденції до її подальшого скорочення є застаріла структура виробництва, що є, у свою чергу, наслідком низького рівня витрат на НДДКР в Україні та зниження інноваційної активності українських підприємств [4]. Виробництво продукції, яка б була конкурентоспроможною на вітчизняному та світовому ринках, залежить, звичайно, від створення новітніх технологій, їх упровадження, проведення НДДКР, інноваційної діяльності підприємств та інвестиції в дану галузь, а також державної підтримки, що в сукупності забезпечують нарощування високотехнологічного експорту [1].

Література: 1. Матюшенко І.Ю. Розробка і впровадження конвергентних технологій в Україні в умовах нової промислової революції: організація державної підтримки: монографія / І.Ю. Матюшенко. – Харків: ФОП Александрова

К.М., 2016. – 556 с.; 2. Eurostat // High-technology aggregations based on SITC Rev. 4 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>; 3. Production and international trade in high-tech products [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Production_and_international_trade_in_high-tech_products; 4. The Global Competitiveness Report 2016–2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/GCR_2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport20162017_FINAL.Pdf; 5. The Worldbank // High-technology exports (% of manufactured exports) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/TX.VAL.TECH.MF.ZS/countries>; 6. The Worldbank // Research and development expenditure (% of GDP) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org/indicator/GB.XPD.RSDV.GD.ZS>; 7. United Nations Commodity Trade Statistics Database. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://comtrade.un.org/db/mr/rfCommoditiesList.aspx?px=S4&cc=>

УДК 330.341.1:338.1(494)

Лукін М.А.

ВПЛИВ ІННОВАЦІЙ НА ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТО-СПРОМОЖНОСТІ ЕКОНОМІКИ ШВЕЙЦАРІЇ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Непрядкіна Н.В.*

Конкурентоспроможність країни є фундаментальною умовою для успішного впровадження інновацій та високої підприємницької активності. У свою чергу, чим більше в країні впроваджується інновацій, тим вище конкурентоспроможність цієї країни на глобальному рівні. Оскільки світ стає все більш глобалізованим, країнам необхідна стабільна система, яка дозволяла б їм постійно розвивати інновації [6].

Конкурентоспроможністю країни є також здатність в умовах вільної конкуренції створювати товари і послуги, які відповідають вимогам світового ринку, а їх реалізація підвищує добробут держави [2].

Інноваційний чинник у розвитку національних економік набуває все більшого значення в умовах глобальної конкуренції і загостренні технологічного суперництва між країнами. На сьогодні інноваційна діяльність є «основною умовою модернізації національного господарства» і розглядається економістами як «перехід до нової, постіндустріальної стадії соціального прогресу»[1].

Під поняттям інновацій розуміють впровадження нового або значно покращеного продукту, технології, організаційного методу.

Інновації та конкурентоспроможність тісно взаємопов'язані. Інновації є результатом структурного оновлення економіки, підвищенні продуктивності праці, зростанні питомої ваги високотехнологічних, наукоємних галузей

у структурі виробництва та експорті. Нові технології призводять до підвищення якості продукції заощаджуючи час виробництва, а отже така продукція більш ймовірно буде обрана покупцями, які надають перевагу високоякісним товарам або послугам. Інновації також є наслідком покращення суспільних або екологічних стандартів життя, а також впровадження нових суспільно-політичних умов функціонування державного управління [1].

Таким чином, постійне інноваційне оновлення, засноване на новітній тенденції науково-технічного розвитку, розробці та освоєнні принципово нових технологій, являє собою основу успішного економічного, соціального та політичного розвитку.

Швейцарія займає провідне місце в світі за розвитком інновацій та інноваційної інфраструктури. В умовах дефіциту в країні природних ресурсів інновації розглядаються як один з найважливіших двигунів економіки і один з вирішальних чинників забезпечення переваг міжнародної конкурентоспроможності Швейцарії.

Особливістю економічного розвитку Швейцарії є обмежений внутрішній ринок країни внаслідок як невеликих розмірів території (41,2 тис. кв. км²) так і за чисельністю населення (за даними 2017 року – 8,441 млн осіб або 0,1% в загальному населенні світу) що, в свою чергу, виключає багатогалузеву спеціалізацію національного господарства [3].

У зв'язку з цим Швейцарія в системі світогосподарських зв'язків, спеціалізується на випуску досить невеликого асортименту високоякісних товарів та послуг, для яких характерні наукоємність виробництва і використання передових технологій.

Інноваційний чинник у розвитку швейцарської економіки є пріоритетним, що закріплено в Конституції Швейцарії. Так, на найвищому політичному рівні проголошується і потім активно реалізується завдання прискорення інноваційного розвитку, що є наслідком підвищення продуктивності праці і в кінцевому підсумку є основою економічного зростання країни [3].

Визначальне місце інноваційної складової в економіці Швейцарії, що реалізується на практиці в постійному збільшенні частки капіталомістких і наукомісткої продукції вищої якості, обумовлює високий рівень конкурентоспроможності країни в світовому господарстві, що відображає індекс глобальної конкурентоспроможності та глобальному інноваційному індексі.

Так, за індексом конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index), який розраховується на основі оцінки рівня технічного розвитку, якості інституційної системи і макроекономічного клімату і характеризує здатність країни досягти стабільного економічного зростання в середньостроковій перспективі, Швейцарія є беззаперечним лідером 9 років поспіль [5]. Випередивши такі країни як США, Японія, Нідерланди, Німеччина, Великобританія [див. табл.1].

За Глобальним інноваційним індексом (The Global Innovation Index) який розраховується на основі оцінки наявних ресурсів і умов для проведення інновацій та досягнутих практичних результатів здійснення інновацій. Підсумковий Індекс являє собою співвідношення витрат й ефекту, що дозволяє об'єктивно оцінити ефективність зусиль з розвитку інновацій в країні. Швейцарія також займає перше місце 7 років поспіль [7].

Таблиця 1

Рейтинги країн за індексом конкурентоспроможності та індексом інновацій за 2017 рік

Країна	Індекс конкурентоспроможності		Індекс інновацій	
	Індекс	Місце	Індекс	Місце
Швейцарія	5,86	1	67,7	1
США	5,85	2	61,4	4
Сінгапур	5,71	3	58,7	7
Нідерланди	5,66	4	63,4	3
Німеччина	5,65	5	58,4	9
Гонконг	5,53	6	53,9	16
Швеція	5,52	7	63,8	2
Великобританія	5,51	8	60,9	5
Японія	5,49	9	54,7	14
Фінляндія	5,49	10	58,5	8

Побудовано автором за матеріалами: [5, 7]

Першість Швейцарії у розвитку інновацій підтверджується створенням сприятливих умов для сфери НДДКР в країні. Визнані на світовому рівні університети в Цюріху, Лозані, а також 4 науково-дослідницькі інститути проводять фундаментальні дослідження найвищого рівня. Сприятливе законодавство в інтелектуальній сфері дозволяє втілити та використати ці дослідження на практиці.

Швейцарія належить до країн з найбільш високим рівнем витрат на наукові дослідження по відношенню до ВВП і займає 8 місце серед членів Організації економічного співробітництва і розвитку. Витрати на науково-дослідницьку діяльність складають 3.4% від ВВП.

Загальна сума коштів, що витрачається на наукові дослідження, становить 22 мільярди франків. Основна частина досліджень фінансується і здійснюється приватними підприємствами [4].

Сприятливе бізнес-середовище і потужний інноваційний потенціал дозволяє Швейцарії як і раніше успішно перетворювати свої ресурси в більш чисельні і різноманітні інноваційні товари[6].

Отже розвиток і впровадження інновацій є основою збільшення ефективності економіки, підвищенню життя, сприяє виходу на нові ринки. Складовою є підтримка з боку держави, політика якої повинна бути орієнтована на забезпечення належних умов для розвитку інноваційної діяльності, спря-

мовує економіку до інтенсивнішого зростання, надає тенденції до зміцнення конкурентоспроможності країни.

У глобальній економіці, фундаментом якої все частіше стають знання, інновації виступають локомотивом економічного зростання, однак при цьому потрібні додаткові інвестиції, які допоможуть стимулювати реалізацію творчих здібностей людини та збільшити обсяги виробництва. Інновації можуть стати тим важелем, який допоможе трансформувати економічний підйом в довготривале зростання [6].

Інноваційний чинник у розвитку економіки Швейцарії зумовлює конкурентоспроможність країни і її продукції як на внутрішньому, так і на міжнародних ринках.

Таким чином, розвиток інновацій, підтримка дослідницької діяльності мають стратегічне значення для соціального та економічного розвитку Швейцарії, яка виступає активним учасником процесу формування міжнародних інноваційних мереж в інтересах не тільки бізнесу, а й науково-технічного розвитку всього світу.

Література: 1. Богма О.С., Болдуєва О.В., Роль інновацій у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки // Вісник Запорізького національного університету №3 (7), 2010, С. 166-170; 2. Гайдук Л.А. Інновації як фактор забезпечення конкурентоспроможності підприємств в Україні / Л.А. Гайдук // Наукові праці НДФІ. – 2014; 3. Federal Department of Foreign Affairs [Електронний ресурс]. – офіц. веб-сайт – Режим доступу: <https://www.fdfa.admin.ch/eda/en/home.html>; 4. Швейцарський національний фонд досліджень [Електронний ресурс]. – SNF. – офіц. веб-сайт – Режим доступу: <http://www.snf.ch/en/Pages/default.aspx>; 5. Звіт з глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – WEF. – офіц. веб-сайт – Режим доступу: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>; 6. Switzerland Global Enterprise [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.s-ge.com/ru/non-sbh>; 7. The Global Innovation Index [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/home>.

УДК 330:338.2

Магалова В. А.
НОВІТНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ
МІЖНАРОДНОЇ ТОРГІВЛІ ТОВАРАМИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Ковтун Т.Д.

Сьогодні конкурентні позиції будь-якої держави на світовому ринку залежать серед іншого від ступеня її залученості до міжнародної торгівлі товарами. На початку XXI століття розвиток світової торгівлі відбувався в умовах поступового збільшення обсягів товарообороту, розширення товарної

номенклатури та посилення конкурентних позицій країн, що розвиваються. На сучасному етапі міжнародній торгівлі товарами властиві принципово нові тенденції, які визначають соціально-економічні перспективи розвитку країн світу. Розглянемо детальніше ключові з них.

1. Уповільнення динаміки розвитку міжнародної торгівлі товарами. За період 2011–2014 рр. темпи приросту світового експорту товарів склали лише 3,6%, в той час як до фінансової кризи цей показник становив понад 15% на рік. 2015 та 2016 роки характеризуються скороченням вартісних обсягів товарного експорту на 2514,1 млрд дол. (13,2%) та 501,8 млрд дол. (3,0%) відповідно [5].

Також важливо зазначити, що в останні роки спостерігається скорочення розриву між темпами приросту фізичного обсягу експорту товарів та темпами приросту світового ВВП, що є новим явищем у світовій економіці. Послаблення ролі зовнішньої торгівлі товарами як рушійної сили світового економічного зростання є ознакою процесу деглобалізації. Однак за прогнозом ООН, у 2018–2019 рр. відбудеться прискорення динаміки вартісного та фізичного обсягів світового експорту товарів [6].

Як бачимо з таблиці 1, очікується, що темпи приросту вартості експорту товарів перевищуватимуть темпи приросту його фізичного обсягу. На практиці така ситуація імовірна за умов підвищення світових цін – з цього випливає наступна новітня тенденція у міжнародній торгівлі товарами.

Таблиця 1

Темпи приросту вартісного та фізичного обсягів світового експорту товарів у 2014–2019 рр. (у% до попереднього періоду)

Показники	2014	2015	2016	2017*	2018*	2019*
Вартість експорту	1,6	-11,0	-0,1	4,3	4,2	6,4
Фізичний обсяг експорту	3,6	2,5	2,1	3,7	3,5	3,7

Складено автором за даними [6].

2. Зменшення світових цін на сировинні товари. З другої половини 2011 року і до початку 2016 року світові ціни на більшість товарних груп різко знижувалися – ціни на продовольчі товари скоротилися у 1,4 рази; на сільськогосподарську сировину – у 1,5; на мінерали й метали – у 1,8 та на сиру нафту – більш ніж у два рази [1, с. 6].

Проте за оцінками експертів Світового банку, надалі відбудеться підвищення світових цін на більшість сировинних товарів, яке триватиме принаймні наступні три роки. Так, у 2018 році ціни на нафту становитимуть 56 дол. США за барель у порівнянні з 53 дол. США у 2017 році. Це обумовлено зростанням світового попиту та стабілізацією обсягів видобутку сланцевої нафти у США. У короткостроковій перспективі також очікується стабілізація цін на метали – у 2018 році відбудеться зниження цін на залізну руду на 10%, проте в умовах низької пропозиції підвищаться ціни на базові ме-

тали (свинець, нікель і цинк). Проте існує ризик зниження цін на метали у зв'язку зі зменшенням попиту в Китаї, який залишається світовим лідером з імпорту сировинних товарів [4].

3. Зростання впливу нетарифних бар'єрів на динаміку міжнародної торгівлі товарами. Регулювання торгово-економічних відносин у системі ГАТТ/СОТ прискорило процес лібералізації, унаслідок чого заходи митно-тарифної політики відійшли на другий план. Натомість застосування нетарифних обмежень стає усе більш розповсюдженим явищем.

На сьогоднішній день кількісні обмеження охоплюють близько 30% продовольчих товарів, 13% палива і 10% текстильних виробів, що імпортуються розвиненими країнами Європи. Так, Німеччина встановлює квоти на імпорт вугілля, Франція – на нафту і нафтопродукти, Австрія – на вино і м'ясні консерви, Фінляндія – на рослинні олії тощо. Глобальне квотування широко застосовують США, Канада, Мексика, Індія, Південна Корея. Таким чином, основними засобами державного регулювання експорту товарів практично в усіх країнах з ринковою економікою є адміністративні інструменти, прямі заборони й обмеження, а також ліцензування [3, с. 200].

4. Поглиблення регіоналізації світової торгівлі товарами. Тенденція до економічного об'єднання на регіональній основі обумовлена тим, що створення єдиного економічного простору виступає чинником успішного розвитку держав та підвищення конкурентоспроможності в глобальному масштабі. У сучасних умовах найбільша питома вага внутрішньої торгівлі товарами у структурі сукупної торгівлі властива ЄС (61,7%) та НАФТА (40,3%), що свідчить про високий рівень інтеграції членів цих угруповань [5]. Процес регіоналізації також стимулює поглиблення зовнішньоторговельних зв'язків між країнами, що розвиваються. Яскравим прикладом є кооперація Південь-Південь, завдяки якій країни, що розвиваються, беруть активну участь у глобальних ланцюгах доданої вартості та посилюють свої позиції на світових ринках.

У межах тенденції регіоналізації слід відмітити процес уповільнення розширення багатосторонніх торговельних угод і одночасно зростання числа преференційних угод з невеликою кількістю учасників, про створення зон вільної торгівлі. Особливістю таких угод є лібералізаційний характер, при якому партнери надають один одному взаємні пільги [2, с. 37]. Цілком можливо, що така тенденція залишиться незмінною, адже протиріччя між провідними країнами світу, які посилюються в останні роки, ускладнюють процес розширення багатосторонніх угод з торгівлі товарами.

Отже, у посткризові роки міжнародна торгівля товарами характеризується формуванням низки новітніх тенденцій, аналіз яких дозволяє дійти наступних висновків. По-перше, динаміка та інтенсивність міжнародної торгівлі товарами вказують на поступове уповільнення глобалізації при

збереженні високого ступеня регіональної інтеграції. По-друге, структура світового попиту та пропозиції значною мірою залежить від державної торговельної політики у країнах з найбільшою економікою у світі, зокрема, Китаю та США. Поглиблення світогосподарських зв'язків робить дедалі складнішим виявлення довгострокових перспектив розвитку міжнародної торгівлі товарами.

Література: 1. Дюмулен И.И. *Международная торговля в послекризисные годы (2010–2015 гг.) – новые тенденции и некоторые проблемы* / И.И. Дюмулен // *Российский внешнеэкономический вестник*. – 2016. – №7. – С. 3-12; 2. Кокушкина И.В. *Тенденции развития международной торговли в условиях глобализации* / И.В. Кокушкина, З.С. Подоба // *Экономика и предпринимательство*. – 2014. – №3. – С. 33–38.; 3. Скворцова Е.В. *Роль и место нетарифных мер в регулировании внешней торговли* / Е.В. Скворцова // *Наука, образование и инновации. Сборник статей международной научно-практической конференции*. Уфа, 2016. – С. 199-201; 4. *Commodity Markets Outlook October 2017*. URL: <http://pubdocs.worldbank.org/en/743431507927822505/CMO-October-2017-Full-Report.pdf>; 5. UNCTADstat Data Center. URL: http://unctadstat.unctad.org/wds/Report-Folders/reportFolders.aspx?sCS_ChosenLang=en; 6. *World Economic Situation and Prospects 2018*. URL: https://www.un.org/development/desa/dpad/wp-content/uploads/sites/45/publication/WESP2018_Full_Web-1.pdf.

УДК 658.7:656.2

Маковоз О. В.

ОСНОВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСПОРТНОЇ ТА ПРОМИСЛОВОЇ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кожна галузь взаємодіє з іншою, і вплив однієї галузі на іншу визначається стратегією розвитку як однієї галузі так і економіки в цілому. Залежно від ступеня впливу кожної галузі на іншу відбувається розвиток всієї економіки. На сучасному етапі розвитку України велике значення має стратегічне планування, за допомогою якого розробляються плани і завдання. При цьому, важлива увага приділяється розробці і використанню інструментів взаємозв'язків між галузями економіки.

Ефективність інструментів оцінки взаємодії між галузями оцінюється за допомогою методів порівняння показників роботи тієї чи іншої галузі з аналогічними показниками роботи іншої галузі, за допомогою розрахунків відповідних коефіцієнтів, макропоказників, враховуючи різні фактори впливу, та показники взаємодії однієї галузі з іншою.

Збереження позицій України на ринку міжнародних вантажних і пасажирських перевезень, підвищення ефективності використання її транзитних можливостей обумовлюють необхідність зростання конкурентоспромо-

жності національних промислових підприємств, одним із напрямків досягнення якої є їх спільна дія [1].

Ринкова економіка являє собою результат тривалого історичного розвитку, який потребує формування відповідної структури, комплексу, умов співпраці різних галузей, пошук більш простого шляху виходу на світовий ринок, потребує глибокого вивчення макропоказників галузей та їх взаємодії. Багато проблем таких як, спад виробництва, інфляція, нестійкість гривні, криза платоспроможності підприємств, технічна відсталість, все це негативно впливає на взаємодію промислової та транспортної галузей та потребує проведення відповідної роботи у цьому напрямку [1, 2].

Основною базою для аналізу співпраці основних галузей є міжгалузевий баланс. Можливості практичного застосування моделі міжгалузевого балансу в традиційній її постановці досить широкі. Підтвердженням цього може служити регулярна розробка звітних міжгалузевих балансів (далі по тексту МГБ). В Україні накопичений значний досвід у теоретичних дослідженнях і практичному застосуванні моделі для вирішення проблем розвитку національної економіки. Спираючись на цей досвід, слід зазначити, що, хоча в теоретичному і практичному аспектах ідеологія МГБ є дуже продуктивною, вона потребує подальшого удосконалення. Це дуже актуально, оскільки Україна перебуває в стадії переходу до цивілізованих структур ринкової економіки, коли з особливою гостротою постають питання узгодження соціальних інтересів суспільства і структурної перебудови економіки з метою забезпечення цих інтересів. Існуючі економетричні моделі дозволяють оцінити економічні наслідки таких, наприклад, подій, як заморожування цін і заробітної плати, стимулювання експорту, збільшення або скорочення військових витрат, але в той же час не дають підстав для суджень про можливість їх здійснення. У такого роду моделях, включаючи і традиційну схему МГБ, не знаходиться адекватного висвітлення той факт, що вибір напрямів економічної політики відбувається в результаті реакції уряду на зміну циклічних чинників зростання, чим цілком ігноруються зворотні зв'язки, що виникають як відображення впливу економічної системи на процеси прийняття соціально-політичних рішень. Ця надто загальна властивість виявляється в ряді конкретних показників прикладних моделей: у способі розбивки змінних на ендогенні й екзогенні, у специфікації рівнянь тощо [4, 5].

Таким чином, на основі запропонованого визначення моделі оптимальної взаємодії може бути розроблений комплекс моделей функціонування економіки з метою визначення раціональних стратегій управління соціально-економічним розвитком регіону і країни в цілому.

Література: 1. Алимов О. Промисловий потенціал України: напрями ефективного розвитку [Текст] / О. Алимов, В. Ємченко. К.: Економічний Часопис – XXI. – 2003. – № 6. – С. 41-46; 2. Амитан В. Н. Регион в ресурсной структуре

государства [Текст] / В.Н. Амитан. К.: Регіональні перспективи. – 2009. – № 5–6. – С. 15–17; 3. Дикань В.Л. Консолідація можливостей промисловості та транспорту в умовах міжнародних транспортних коридорів як шлях призупинення кризових явищ в економіці України [Текст] / В.Л. Дикань, Н.В. Якименко // Вісник економіки транспорту та промисловості. – № 30. – 2010. – С. 11–16; 4. Дикань, В.Л. Стратегічне управління [Текст]: навч. посіб. / В.Л. Дикань, В.О. Зубенко, І.В.Токмакова, О.В.Маковоз, О.В.Шраменко. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 272 с.; 5. Дикань, В.Л. Економічна безпека підприємства [Текст]: навч. посіб. / В.Л.Дикань, І.В. Воловельська, О.В. Маковоз. – Х.: Укр-ДАЗТ, 2011. – 266 с.; 6. Келли К. Новые правила для новой экономики. Двенадцать принципов преуспевания в бурно меняющемся мире [Електронний ресурс] / К. Келли // Знание–сила, 2008. – №4. – Режим доступа: <http://vivovoco.rsl.ru/vv/journal/zs/kelly.htm>.

УДК 339.9

Мартінова Я. С.

ЕКОНОМІКА ЩАСТЯ ЯК НОВА МІЖДИСЦИПЛІНАРНА ТЕЧІЯ В УМОВАХ СТАЛОГО РОЗВИТКУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.*

На порозі ХХІ століття людство зіткнулося з глобальною проблемою порушення умов соціального благополуччя, екологічного та економічного стану в цілому. Світова спільнота ставить на порядок денний ефективні рішення проблеми, що склалася, основою яких став сталий розвиток. Проте в рамках міждисциплінарних досліджень на межі психології та економіки виникає альтернативний підхід, який визначає сучасні тенденції економічного розвитку провідних країн Європи та світу.

«Економіка щастя» як нова економічна парадигма почала набирати обертів в 2012 році після Конференції ООН з щастя, в рамках якої Генеральною Асамблеєю ООН було висунуто резолюцію «Щастя: на шляху до цілісного підходу до розвитку» та озвучено доповідь щодо рейтингу країн світу за рівнем щастя населення [1].

Сьогодні економіка щастя на макрорівні в ряді постіндустріальних держав визнана актуальним і перспективним науковим напрямком. Предметом дослідження є взаємодія існуючих економічних факторів зростання економіки та рівня щастя населення, а мета – не збільшення багатства та добробуту країни, а створення найбільшого щастя для громадян. У той же час, в концепції існує проблема визначення показників, що безпосередньо характеризують рівень щастя нації.

У зв'язку з цим, метою даного наукового дослідження є виокремлення та аналіз показників, що можуть стати рушійною силою на шляху до зростання рівня щастя населення.

Для аналізу ми виокремили декілька індексів: індекс якості життя, міжнародний індекс щастя, індекс кращого життя та валове національне щастя. У табл. 1.1 представлена кратка характеристика зазначених індексів, визначено їхні основні показники.

Таблиця 1

Основні підходи та системи показників для оцінювання економіки щастя

<i>Індекс</i>	<i>Запропоновано</i>	<i>Рік</i>	<i>Показники</i>
Валове національне щастя (Gross National Happiness)	Джігме Сінг'є Вангчук	1972	Рівень соціально-економічного розвитку; розвиток традиційних культурних цінностей; рівень охорони природи; засади управління країною.
Міжнародний індекс щастя (Happy Planet Index)	New Economics Foundation (NEF)	2006	ВВП на душу населення; індекс розвитку людського потенціалу; вплив людини на природу; тривалість життя; добробут людей.
Індекс якості життя (Well-Being Index)	Даніель Канеман	2011	Доходи населення; рівень бідності; рівень безробіття; динаміка демографічних процесів; державні витрати на освіту; «зеленість» економіки; культура, соціальні зв'язки, сімейні цінності; політична і соціальна стабільність.
Індекс кращого життя (Your Better Life)	Організація економічного співробітництва та розвитку (OECD)	2011	Житлові умови населення, дохід населення, рівень освіти, екологічне становище, цивільні права, рівень охорони здоров'я, соціальна безпека.

Таблиця складена автором за матеріалами [2, 3, 4].

Аналізуючи подану таблицю можна зробити висновок, що світ сьогодні рухається до визнання пріоритету соціально-економічних цінностей важливіших, ніж цінності виключно матеріального благополуччя, а саме: сталий розвиток, збереження навколишнього середовища та розвиток особистості.

Відносно економіки щастя і дослідницької діяльності все більше економістів підкреслюють важливість соціальної орієнтованості інноваційної політики, де наука виконує соціальну функцію, а не зосереджується виключно на розробці інноваційного продукту, що дозволяє зайняти домінуюче становище на міжнародному ринку. Таким чином, особливе місце відводиться соціальним та екологічним інноваціям, в які включається все те, що співвідноситься з корисністю інноваційного продукту в житті сучасного суспільства.

Серед інноваційних показників, що включає в себе економіка щастя, найбільш поширеною є «зелена економіка» як сукупність усіх прогресивних ініціатив стосовно збереження ресурсів та навколишнього середовища в цілому для майбутніх поколінь, яка отримала юридичне закріплення на міжнародному рівні.

Ініціатива «зеленої економіки» заснована на трьох ключових принципах:

- пріоритетність розвитку природних послуг на національному та міжнародному рівнях;
- забезпечення зайнятості населення за рахунок створення «зелених» робочих місць і розробки відповідної політики;
- використання ринкових механізмів для досягнення стійкого розвитку задля ефективного використання та збереження ресурсів навколишнього середовища для сучасних та майбутніх поколінь [5].

Сьогодні все більше економістів знаходять у показнику валового національного щастя розвитку країни немалий ценз, тому що ВВП не враховує багато цінностей, що виробляються в країні, або, навпаки, що втрачаються нею. Це, наприклад, робота волонтерів, яка не оплачується, вартість здоров'я, яке люди накопичують під час відпочинку, економічні втрати, що пов'язані з деградацією навколишнього середовища [6].

Таким чином, тема «економіки щастя» стає все більш актуальною, а наукове дослідження цієї теми набуває характеру глобального міждисциплінарного наукового напрямку.

Література: 1. *UN resolution 65/309.Happiness: towards a holistic approach to development.* – 2012. – 16 p.; 2. Воробьев Е.М. Экономика счастья как новая экономическая парадигма / Е.М. Воробьев // [Электрон. ресурс]. – 2013. – Режим доступу: <http://periodicals.karazin.ua/irtb/article/viewFile/4732/4308>; 3. Лаврова Н.А. Экономика счастья / Н.А. Лаврова // [Электронный ресурс]. – 2012. – Режим доступу: <https://cyberleninka.ru/article/n/ekonomika-schastya>; 4. *World Happiness Report. UN Sustainable Development Solutions Network.* – 2017. – 170 p.; 5. *Inclusive green growth the pathway to sustainable development. The World Bank.* – 2015. – 192 p.; 6. Гневашева В. А. Благосостояние общества или «экономика счастья». / В.А. Гневашева // [Электронный ресурс]. – 2013. – Режим доступу: http://www.zpu-journal.ru/e-zpu/2013/5/Gnevasheva_Economics-of-Happiness/.

УДК 339.56(477:438)

Міщенко К. В., Дмитрієв В. М. ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНІ ВІДНОСИНИ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ, ПРОБЛЕМИ ЇХ СПІВРОБІТНИЦТВА

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Поняття «торговельно-економічні відносини (співробітництво)» являє собою систему економічних зв'язків між країнами з приводу виробництва, розподілу, обміну та споживання товарів і/або послуг, що вийшли за межі національних господарств у зв'язку з нескінченністю людських потреб, бажань та обмеженістю природних ресурсів [3].

Питання співпраці України та Республіки Польща на сучасному етапі розвитку людства є досить актуальним та змістовним. Воно зумовлене на-

самперед їх географічним розташуванням та спільним історичним минулим. Також важливо сказати про Польщу, як про союзника у питанні вступу України до Європейського Союзу. Ось що говорить політолог та журналіст-міжнародник Віктор Каспрук: «Політична ситуація навколо України наглядно доводить, що найвідданішим стратегічним партнером для України стала Польща. Іноді навіть видається, що поляки куди більше зацікавлені в європейській інтеграції України, аніж українські еліти, аналогічна конкуренція яких за владу між собою часто відкриває шлях до експансії північному сусіду» [1].

Значний вплив на розвиток торговельно-економічного співробітництва між Україною і Польщею справляє приєднання останньої до ЄС в травні 2004 року.

Уряд Польщі вважає, що на сьогодні ми недостатньо використовуємо весь той потенціал, котрий вона нам дає або ж ігноруємо бажання даної країни нам допомогти. На сьогодні Україна використовує переважно лише економічні можливості, але і їх частково: у сфері обміну на рівні громадян та окремих фірм.

Повертаючись до аспекту торгового, Польща є найбільшим торговельним партнером України серед країн Центрально-Східної Європи, а таблиця, приведена нижче, дасть змогу оцінити динаміку співпраці країн за останні п'ять років.

Таблиця 1

Зовнішньоторговельний оборот (товари та послуги)
України з Республікою Польща

Рік	Обсяги, млн. дол. США		
	Імпорт в Україну	Експорт в Польщу	Взаємні обсяги торгівлі товарами і послугами
2011	3321,4	2927,7	6249,1
2012	3743,5	717,6	6461,1
2013	4234,3	2761,1	6995,4
2014	3212,3	2844,7	6057,0
2015 (3 міс.)	509,7	527,1	1036,8
2016	2700,0	2200,0	4900,0

Джерело: [4, 6]

Бачимо, що у порівнянні з 2013 роком, взаємні обсяги торгівлі товарами та послугами між цими державами суттєво скоротились. Можливо однією з причин стала нестабільна політична ситуація в Україні.

Головними товарами, які Україна продає Польщі, є: чорні метали, залізна руда, деревина та вироби з дерева та електричні машини. На цю продукцію припадає 50% всього експорту України в Польщу. На першому місці експорт чорних металів, на його частку припадає 18% всього експорту з

України в Польщу. Але, оскільки попит на чорні метали падає, то й експортна виручка теж.

Що стосується імпорту з Польщі в Україну, то на першому місці знаходиться імпорт енергоносіїв. Крім цього Україна багато купує в Польщі пластмаси та полімерних матеріалів, а ще машини та обладнання промисловості, папір і картон [8].

Якщо говорити про сферу інвестування, за статистичними показниками 2015 р., внесок Польщі становив 793,4 млн. дол. США (1,8% від загального обсягу інвестицій) [2].

Висновки конференції «Україна-Польща: поєднуючи цінності», яка відбулась 17 травня 2016 року, є такими:

а) у 2015 році на 45% збільшилися інвестиції в сектор фінансових і страхових послуг;

б) польські компанії інвестують у виробництво соків, упакування, кераміки та інші напрямки [7].

Звичайно така тісна співпраця викликає і ряд проблем у взаємовідносинах цих країн, пов'язаних з бажанням реалізації кожної з них своїх національних економічних інтересів:

1. Хоча наразі договірно-правова база між Україною та Польщею налічує 129 чинних міжнародних договорів та регулює переважну більшість напрямків українсько-польської співпраці, а також забезпечує належний розвиток двостороннього співробітництва на рівні стратегічного партнерства, присутня проблема недосконалості цієї сфери.

2. Проблемами для України в економічному співробітництві з Польщею є заглиблення дисбалансу у торгівлі й асиметрія (особливо регіональна) в реалізації інвестиційних проектів. На вже згаданій конференції «Україна-Польща: поєднуючи цінності», говорилося про те, що ці дві країни втрачають свої зв'язки, як у торговельній сфері (Україна для Польщі на 19 місці), так і щодо інвестицій (Польща знаходиться на 11 місці за кількістю інвестицій в Україну).

3. Проблеми на макрорівні стосуються діяльності як українських, так і польських підприємств і організацій на внутрішніх ринках країн.

Але всі ці проблеми можливо подолати шляхом закріплення ряду домовленостей щодо довгострокових пріоритетів їх стратегічного партнерства, а також розробки спільних проектів, створення зони вільної торгівлі [5].

Як висновок можна сказати, що вступ Польщі до ЄС вніс свої корективи до стану торгового співробітництва цих двох країн, зокрема те, що конкурентоспроможність національних товарів та послуг України на польському ринку знизилась. Наявні проблеми можуть бути пом'якшені або повністю ліквідовані спільними зусиллями сторін, за допомогою дипломатії та розвитку стратегічного партнерства.

Література: 1. Україну ніхто так не розуміє, як Польща [Електрон. ресурс] / [В. Каспрук] – Режим доступу: <https://viktorkaspruk.wordpress.com/2013/06/13/україну-ніхто-так-не-розуміє-як-польща-2/>; 2. Держстат України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/zd/ivu/ivu_u/ivu0315.html; 3. Міжнародне торгово-економічне співробітництво [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://stud.com.ua/54491/ekonomika/suchasni_mizhnarodni_torgovo_ekonomichni_vidnosini_svitova_torgivelnna_politika#790; 4. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/torg_econ_vidn/pol/7401.html; 5. Тенденции и проблемы торгово-экономического сотрудничества Украины и Польши [Електронний ресурс] / [Т. М. Цыганкова, А. И. Гончарук] – Режим доступу: <http://ur.edu.pl/pliki/Zeszyt15/20.pdf>; 6. Топ-10 крупнейших торговых партнеров Украины в 2016 году [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://fialan.ua/news/fialan-news/top-10-krupnejshix-torgovyx-partnerov-ukrainy-v-2016-godu/>; 7. Украина и Польша усиливают сотрудничество в сфере инвестиций [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://inventure.com.ua/news/ukraine/ukraina-i-polsha-usilivayut-sotrudnichestvo-v-sfere-investicij>; 8. Экономические известия [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://news.eizvestia.com/news_economy/full/528-torgovlya-ukrainy-i-polshi-komu-eto-bolshe-vygodno-i-pochemu.

УДК 330:338.2

Микитюк Р. П.

ЧИННИКИ ЕКОНОМІЧНОГО ЗРОСТАННЯ КИТАЮ

*Тернопільський національний економічний університет
Науковий керівник: к.т.н., доц. Періг В.М.*

Стрімке зростання економічних позицій Китаю привернуло увагу багатьох економістів щодо ролі Китаю в сучасній глобальній економіці. Сучасний розвиток китайської економіки став предметом багатьох досліджень та розширенню дискусій серед багатьох економістів.

Більшість економістів стрімке економічне зростання пов'язують із двома основними факторами. Першим чинником виступають капітальні вкладення (здійснюються за допомогою масштабних збережень домогосподарств та іноземного інвестування). Другим чинником являється стрімке зростання продуктивності. Ці два фактори йдуть пліч-о-пліч. Економічні реформи ведуть до збільшення ефективності економіки, що прискорює збільшення обсягів виробництва та зростання ресурсів для додаткових інвестицій в економіку [1, с. 11].

Варто зазначити, що Китай підтримує високий рівень заощаджень. Однак, коли реформи були ініційовані в 1979 р., заощадження домогосподарств в процентному відношенні до ВВП Китаю підтримувалось на рівні 32% та поступово зростало. Втім, більшість китайських заощаджень були

сформовані завдяки прибуткам державних підприємств, що були використані центральним правлінням для інвестування. Економічні реформи, що включали децентралізацію, призвели до істотного зростання заощаджень домашніх господарств. В результаті, обсяг заощаджень в процентному відношенні до ВВП є найбільшим серед основних економік світу. Вищесказане підкріпимо для наочності підкріпимо графічно (рис. 1)

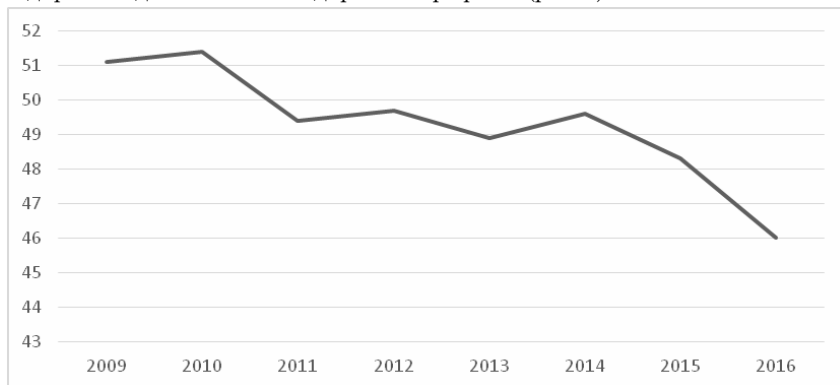

Рис. 1. Частка збережень у ВВП Китаю, 2009-2016 рр., %

Джерело: розроблено автором за даними [2].

Деякі економісти пов'язують стрімке економічне із підвищення продуктивності. Вдосконалення продуктивності викликані релокацією ресурсів для більш продуктивних потреб, особливо в сектори, що були підконтрольні державі, такі як агропромисловість, торгівля та послуги. Також децентралізація економіки призвела до утворення недержавного сектору (приватних фірм із різним типом власності), які були більш ринкоорієнтовними та більш ефективними.

Наступним чинником розвитку економіки Китаю є залучення прямих іноземних інвестицій, що стало можливим завдяки проведенню політики відкритості китайським правлінням. Необхідно зазначити, що ПІІ внесли значний вклад в розвиток китайської економіки. По-перше, прямі іноземні інвестиції стали одним із основних джерел капіталу для розвитку промислових підприємств, що орієнтовані на експорт. По-друге, створення спільних підприємств пришвидшило освоєння сучасних технологій в Китаї. По-третє, дані підприємств забезпечували нові робочі місця. Щодо чинників, які сприяли зростанню ПІІ в Китай варто віднести активну інвестиційну політику Китаю, високий рівень стабільності, сприятливий інвестиційний клімат, створення та функціонування економічних районів, де існують певні пільги, що сприяють активізації притоку ПІІ в країну. На рис. 2 представимо динаміку обсягу ПІІ в Китай за останні десять років.

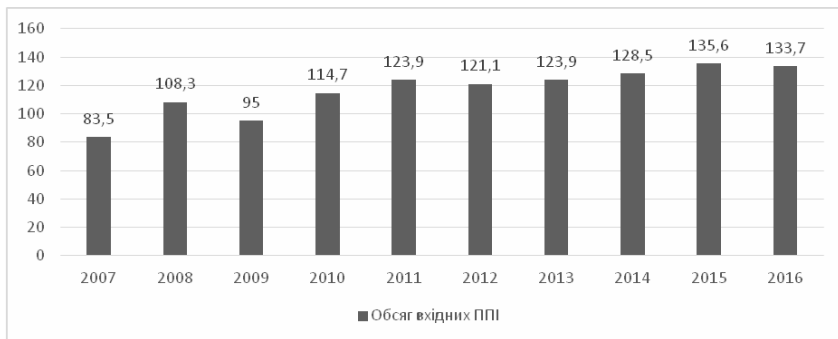

Рис. 2. Прямі іноземні інвестиції в Китаї, 2007-2016 рр., млрд. дол. США
Джерело: розроблено автором за даними [3].

Ще одним чинником зростання економіки Китаю є здійснення нової економічної політики, що спрямована на стимулювання внутрішньої пропозиції за рахунок послаблення податкового, адміністративного та іншого тиску на приватний бізнес. Ці заходи вже відзначились на збільшенні частки приватного споживання, так як частка споживання у відношенні до ВВП зростає з кожним роком (рис. 3).

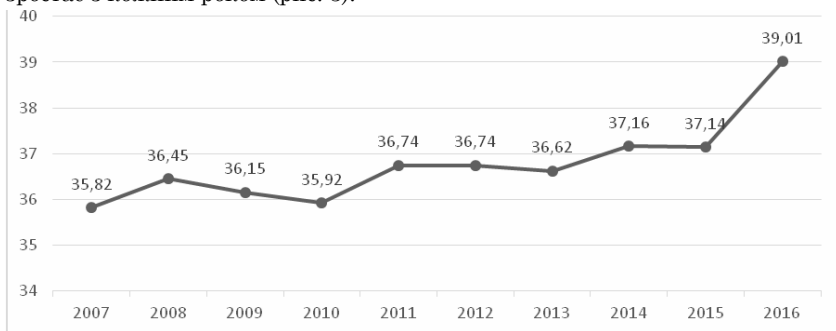

Рис. 3. Приватне споживання Китаю у відношенні до ВВП, 2007-2016 рр., %
Джерело: розроблено автором за даними [4].

Отже, можна зробити висновки про те, що економічне зростання Китаю відбулось завдяки зростанню продуктивності, проведенню реформ відкритості, що сприяло залученню прямих іноземних інвестицій і модернізувало економіку Китаю. Також варто сказати, що Китай у здійсненні своєї зовнішньої економічної політики переходить від моделі, що базується на орієнтованості на зовнішній попит до моделі, що заснована на приватному споживанні, що сприятиме зростанню економічних позицій Китаю.

Література: 1. *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges, and Implications for the United States*. URL: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>;

2. Gross savings (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NY.GNS.ICTR.ZS>; 3. Foreign direct investment: Inward and outward flows and stock, annual, 1970- 2016. URL: <http://unctadstat.unctad.org/wds/TableViewer/tableView.aspx?ReportId=96740>; 4. Household final consumption expenditure, etc. (% of GDP). URL: <https://data.worldbank.org/indicator/NE.CON.PETC.ZS?end=2016&locations=CN&start=2007&view=chart>

УДК 314.7.045 (6) / (EC)

Ніколаєнко А. С.
ОСОБЛИВОСТІ ВИМУШЕНОЇ МІГРАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.г.н., доц. Ханова О.В.

Під міграцією населення (лат. – переселення) розуміють переміщення людей по територіям, яке пов'язане зі зміною постійного місця проживання назавжди або на доволі тривалий строк як у межах однієї країни, так і за її межами. Міграція, яка відбувається з причин, не залежних від суб'єкта, називається вимушеною [1, с. 20-35]. Це загальний термін, який використовується для характеристики міграційних потоків, які є результатом елементу примусу, у тому числі небезпеки для життя та існування, а також природних і техногенних факторів [2, с. 12].

На ранніх етапах свого розвитку, у період первісної громади, наші предки переселялися на нові землі, щоб вижити, намагаючись вирішити такі проблеми, як виснаження рослинного і тваринного світу, збільшення чисельності населення на певній території. У стародавні часи однією з основних причин кочування людей були етнічні конфлікти. У середні віки вимушена міграція народів у Європі в основному відбувалася з районів спалаху епідемій і голоду в більш стабільні регіони.

У сучасний період кількість чинників, що призводять до вимушеної міграції, зростає. До головних причин вимушеної міграції відносять різного виду збройні і етнічні конфлікти, масове обмеження прав і свобод людини, порушення будь-якого єдиного державного простору (наприклад, розпад і зникнення з політичної карти світу таких держав, як СРСР, Югославія), негативні зміни навколишнього середовища внаслідок антропогенних впливів та ін.

Отже, перелік факторів, під впливом яких формуються напрямки та масштаби міграційних процесів, доволі великий: економічні, соціальні, демографічні, політичні, етнічні, освітні, військові, екологічні та ін. Ці фактори часто взаємопов'язані і можуть діяти одночасно.

З усіх видів міграції проблема вимушеного переміщення осіб є найгострішою серед тих, з якими протягом своєї історії стикалося людство.

Остання чверть XX і початок XXI століть відрізняється суттєвим збільшенням масштабів та розширенням географії вимушеної міграції, особливо з країн з нестабільним соціально-економічним та політичним становищем.

У вказаний період відбулося різке загострення політичних криз, зростання кількості збройних конфліктів у арабських країнах та країнах Північної і Західної Африки: події у Афганістані, Тунісі, Алжирі, масові протести та військові дії у Лівії, Іраку, Марокко, Єгипті, громадянські війни в Сомалі, Руанді, Південному Судані та Сирії. Усі ці події примусили людей шукати порятунку у сусідніх країнах та Європі.

У дослідженні міграційних процесів велике значення має оцінка обсягів міграцій, вивчення кількісних та структурних характеристик міграційних процесів, визначення соціально-демографічних характеристик мігрантів, а також прогнозування напрямків та інтенсивності їх розвитку. Основне джерело інформації про міграцію населення – статистичний облік міграційних подій.

За правовими ознаками мігрантів класифікують на легальних, напівлегальних та нелегальних. Вимушена міграція найчастіше має нелегальний та напівлегальний характер: мігранти перетинають кордон без офіційного дозволу, або, прибувши на законних підставах, через деякий час залишаються у країні перебування вже на нелегальному положенні.

За способом реалізації вимушена міграція найчастіше відбувається без підтримки з боку державних органів або суспільних організацій, лише силами та засобами самих мігрантів.

Історія останніх років доводить, що вимушена міграція призводить до серйозних наслідків як для окремих осіб, так і багатьох держав і світу в цілому.

У 2015 р. у багато разів збільшився потік мігрантів та біженців з Близького Сходу і з Африки до ЄС. Дану міграційну кризу Єврокомісія вже визнала найбільшою з часів Другої світової війни, оскільки країни Європейського союзу не були готові до такого масштабу переселення. За даними Євростату, найбільша кількість біженців в 2015 р. прибула в країни ЄС: 24,3% з Сирії, 16,4% з Афганістану, 11,7% з Іраку, 5,7% з Сербії / Косово, 4,4% з Пакистану, 3,1% з Албанії, 2,6% з Ірану, 2,0% з Нігерії. Частка біженців по країнах прибуття: Німеччина – 31%, Угорщина – 13%, Італія – 8%, Франція – 6% [3].

Кількість сирійців, які шукали міжнародний захист, у 2015 р. подвоїлася порівняно з 2014 р і досягла 362800 осіб. Кількість афганців збільшилось майже в 4 рази – до 178200 осіб, а кількість іракців – в 7 разів, до 121500 осіб. Громадяни цих трьох країн були основними заявниками про надання права першого притулку в державах-членах Європейського союзу в 2015 р., що становило більше половини загального числа заявників [4].

Більше третини загальної кількості вказаних осіб, звернулися за допомогою до Німеччини: там було зареєстровано 441800 заявників (35% загальної кількості по державах-членах ЄС), на другому місці Угорщина (174400, або 14%), потім Швеція (156100, або 12%), Австрія (85500, або 7%), Італія (83200, або 7%) і Франція (70600, або 6%). Порівняно з 2014 р. кількість осіб, які шукали притулок, у 2015 р. найбільше зросла в Фінляндії (+822%), яка випередила Угорщину (+323%), Австрію (+ 233%), Бельгію (+178%), Іспанію (+ 167%) і Німеччину (+155%).

По відношенню до чисельності населення кожної держави-члена, найбільша кількість заявників зафіксована в Угорщині (17699 осіб на 1 млн жителів) і Швеції (16016), слідом йдуть Австрія (9970), Фінляндія (5876) і Німеччина (5441). Найнижчі показники зафіксовані у Хорватії (34 заявника на 1 млн жителів), Словаччині (50), Румунії (62), Португалії (80) і Литві (93). Середні показники за 2015 р. – 2470 осіб, які клопочуть про надання притулку, на 1 млн жителів в державах-членах Європейського союзу [5].

Сирія (29%) у 2015 р. стала основною країною громадянства серед мігрантів на території Європейського союзу. У цілому сирійці стали лідерами за запитами на надання притулку на території 12 країн Європейського союзу. Афганістан (14% загального числа мігрантів) був другою основною країною громадянства.

З 2016 р. число осіб з Сирії, які шукають притулку в ЄС, склало 335 тис. осіб. Громадяни Афганістану становили 15% загальної кількості мігрантів, громадяни Іраку – 11%, 4% припадало на громадян Пакистану та Нігерії. Кількість мігрантів у Німеччині збільшилася з 442 тис. у 2015 р. до 722 тис.

Число мігрантів у Греції та Італії у 2016 р. збільшилося на 30 тис. осіб порівняно з 2015 р. Зростання числа мігрантів відзначалося в Хорватії і Словенії, і навпаки, в таких країнах, як Австрія, Нідерланди, Словаччина, Бельгія, Данія, Фінляндія, Угорщина і Швеція, відзначили зниження числа мігрантів. Сирійські біженці становили найбільшу кількість заявників в 13 з 28 держав-членів ЄС. Близько 127 тис. афганських заявників були зареєстровані в Німеччині, 12 тис. – в Австрії і 11 тис. – в Угорщині. Ще 96 тис. іракців, 26 тис. іранців і 19 тис. ерitreйців також подали клопотання про надання притулку в Німеччині. Італія була другою державою-членом ЄС, яка в 2016 р. отримала більше 10 тис. заяв на отримання притулку.

У 2017 р. кількість біженців, що прибули до Німеччини, продовжила знижуватися, однак залишилась стабільно високою – за даними першого півріччя Німеччина розглянула понад 350 тисяч заявок на надання притулку. На частку інших 27 країн Євросоюзу довелося менше 200 тисяч заявок.

Проте влада ФРН висловлює побоювання, що у контексті поправок до Дублінської угоди, які просуваються Європарламентом, державі доведеться прийняти значно більше мігрантів. На даний момент питання про надання

притулку розглядається імміграційними службами тієї країни, де мігрант вперше подав заяву про притулок або вперше ступив на землю євроблоку. Згідно запропонованих змін, займатися наданням притулку буде та країна, де вже живуть родичі прохача [7].

Слід зазначити, що вагома частка мігрантів до країн ЄС прямує з України, яка є одночасно країною донором, реципієнтом і країною транзиту. На сьогодні в Україні офіційно зареєстровано понад три тисячі біженців і ще 6,5 тисяч чекають набуття статусу. Основною часткою з них є громадяни Сирії та Афганістану, суттєвий відсоток також у громадян Росії. Україна для більшості біженців по суті є транзитною зоною на шляху до Європи, проте частина з них внаслідок браку коштів для проїзду залишаються в нашої державі.

Експерти прогнозують, що у разі введення ЄС більш жорстких умов прийому біженців, це спровокує подальше зростання кількості іноземних мігрантів до України, яке відбулося внаслідок надання Україні безвізового режиму.

Література: 1. Глоссарий терминов в области миграции // Международное миграционное право. 2005. №2. 2. Демографический энциклопедический словарь. – М., 1985. 3. Migration and migrant population statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>. 4. Офіційний сайт Єврокомісії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/>. 5. Офіційний сайт Євростат [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat>. 6. International migrant stock: By destination and origin [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/data/estimates2/estimatesorigin.shtml>. 7. Власти ФРГ встревожены инициативой парламента ЕС по беженцам [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://p.dw.com/p/2qnWq>.

УДК 339.924(477)

Павлова О. О.
СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ
НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Дмитрієв В.М.

Відразу після здобуття незалежності перед Україною постало завдання чіткого визначення зовнішньополітичної стратегії в європейському напрямку. Аналіз зовнішньоекономічної політики України свідчить про те, що в даний момент Україна бере участь у формуванні Єдиного економічного простору з Європейським Союзом. Отже, триває процес інтеграції України до ЄС. Дана спрямованість України була прийнята не відразу після здобут-

тя її незалежності, але вона була аргументована найбільшою ефективністю в піднятті економічного зростання і поліпшення добробуту країни.

Європейський вибір України зумовлений усвідомленням інтеграції як фактора сприяння перспективному розвитку державної незалежності, безпеки, політичної стабільності, економічного зростання, соціальної злагоди, інтелектуального прогресу, відновленню європейської сутності країни, а так само як фактор протидії тим зовнішнім силам, які зацікавлені в збереженні її слабкості. Європейський союз – найбільш потужне і розвинене угруповання сучасності, політичний і економічний потенціал якого постійно зростає, рівень життя, прав і свобод громадян неухильно підвищується [3].

ЄС надає значну допомогу у веденні національної та зовнішньої економіки країнам, які приймають його умови. Однак, пріоритет Європейського союзу в інтеграційних планах України не знімає необхідності підтримки стратегічного балансу між іншими центрами економічного розвитку. Перш за все, мова йде про США, Японію та Китай. До цього ж мотивує і відсутність офіційних гарантій від сторони ЄС щодо перспектив членства в цій організації, дисбаланс між рівнем економічного розвитку країн ЄС і Україною. Ця перевага дає можливість Україні вести відкриту і вільну економіку, не зв'язуючи себе узами одного співтовариства і успішно маневрувати в веденні економічної гри.

На жаль, на даному етапі Україну розглядають аж ніяк не рівну сторону для вступу в ЄС. Економічний стан України значно нижче, ніж у більшості європейських країн, більш того, три економічні кризи за 26 років незалежності значно знизили продуктивну міць країни. Такий стан зовсім не вигідний для України при вступі в ЄС, він не дозволяє вступати Україні в ЄС на рівних умовах. Результати численних досліджень вказують на нездатність України приєднатися і стати активним учасником найбільш зрілих форм інтеграційних процесів. Тому диверсифікація напрямків міжнародного співробітництва, як на Заході, так і на Сході є необхідністю для ефективного розвитку економіки. Виходячи з вище написаного, Україні слід зосередитися на розвитку національної економіки: реформувати промислові галузі, підняти рівень ВВП, створити вигідні умови для бізнесу і залучення іноземних інвестицій, завдяки цьому зросте економіка країни для подальшого вступу в ЄС на вигідних для України умовах [4].

На даному етапі Україна тільки входить в систему світового економічного простору і від того як цей процес буде відбуватися, залежить подальший економічний і соціальний розвиток держави як органічної підсистеми світової економіки. Сьогоднішнє становище України в світогосподарських зв'язках характеризується невідповідністю її економіки до високоефективних форм зовнішньоекономічного співробітництва. Українські товари і послуги є неконкурентоспроможними на світовому ринку за рахунок товарів низької

якості. Поки для України властивий постачальницько-збутовий і посередницький характер зовнішніх зв'язків. Причиною цього є той факт, що імпорту перевищує експорт. Таким чином негативне сальдо торгівлі товарами за 2017 рік склало \$ 1,88 млрд.

На сучасному етапі напрямки розвитку зовнішньоекономічних зв'язків України створюють реальну загрозу національному виробництву, яке вже зараз серйозно страждає від конкуренції багатьох товарів, що надходять по імпорту.

Негативними факторами, які гальмують інтенсифікацію міжнародної торгівлі є:

1. Низька конкурентоспроможність українських товарів через значну енергоємність продукції;
2. Висока собівартість;
3. Недосконалість схем фінансування експорту;
4. Нерозвиненість базових інститутів ринкової економіки;
5. Недосконалість механізмів державного регулювання;
6. Нерозвиненість інфраструктури підтримки експорту.

До такої вільної, не захищеної державою конкуренції українська промисловість ще не готова. Необхідний дуже зважений підхід при визначенні пріоритетів у зовнішньоекономічній політиці України та виборі тих чи інших засобів такої політики, здатних захистити від руйнування ряд галузей української промисловості, і перш за все, наукоємних виробництв. Тому Україну чекає довгий шлях формування відкритої економіки з мінімальними втратами для національної економіки [1].

Основними принципами формування відкритої економіки України є, по-перше, опора на розвиток власних галузей, які мають порівняльні і конкурентні переваги у світовій економіці, в регіональному і глобальному масштабі. Високим науково-технологічним рівнем характеризуються порошкова металургія, виробництво нетвердих матеріалів, хімічна промисловість. Потенційні можливості так само існують і в агропромисловому комплексі. Для цього необхідно провести реформування і реконструкцію промислових комплексів для запуску виробництва товарів.

По-друге, високий рівень внутрішньої інтеграції вітчизняної економіки, створення потужного національного ринку як фундаментальної економічної основи для завоювання і закріплення відповідних ніш на конкурентних і високо інтенсивних світових ринках товарів, послуг, капіталів, фінансових ресурсів.

По-третє, забезпечення подальшої фінансової стабілізації, яка необхідна для розвитку національного і міжнародного підприємництва. Так само це є умовою формування сприятливого інвестиційного клімату.

По-четверте, забезпечення конвертованості національної валюти і її стабільність. Зміцнення національної валюти так само є найважливішим етапом у виході національної економіки на міжнародний рівень. Наприклад, у експортно-орієнтованих країн, за рахунок продажу товарів за іноземну валюту, зміцнюється національна валюта, так як в країні збільшується доларова маса і відповідно курс долара слабшає. До цього і повинна прагнути Україна, спочатку орієнтуючись на експорт і тим самим поповнюючи запас іноземної валюти в країні [5].

По-п'яте, поступова гармонізація національного зовнішньоекономічного законодавства з вимогами ГАТТ-СОТ і стабільне дотримання і реалізація цих стандартів.

Стратегія міжнародної економічної діяльності України повинна бути заснована на активній позиції держави в світовому масштабі. Активна зовнішня політика має на увазі:

1. Формування Україною своєї власної позиції по всіх основних питаннях світової політики;
2. Визначення та ведення власної політики щодо країн-сусідів;
3. Здатність України займати свою позицію під час будь-якого світового військово-політичної кризи і вміння домагатися реалізації своєї позиції;
4. Визнання іншими країнами позиції України і облік її в будь-якій ситуації;
5. Облік інтересів України іншими країнами, що входять в сферу її інтересів, блоками держав при укладенні міжнародних договорів або при прийнятті будь-якого стратегічно важливого рішення міжнародного рівня.

При розробці стратегії міжнародної економічної діяльності України повинні бути правильно поставлені цілі і завдання. Однією з них має залишатися збереження економічної, перш за все фінансової, стабільності і забезпечення вигоди в зовнішній торгівлі.

Важливим завданням зовнішньої політики України є збалансованість і диверсифікація своїх зовнішньополітичних зв'язків, які дозволили б їй уникнути односторонньої залежності від сильніших сусідів або положення держави. Україна повинна інтенсивно розвивати максимально тісні і широкі політичні та економічні відносини як зі своїми найближчими сусідами, так і з іншими пострадянськими республіками Центральної Азії та Закавказзя. Україна повинна продовжувати прагнути розвивати і поглиблювати всебічну співпрацю з Європейським Союзом і поступово інтегруватися в загальноєвропейський економічний простір.

Таким чином, можна зробити висновок, що перш за все, для того, щоб була сформована стратегія міжнародної економічної діяльності України та вона була ефективно реалізована, необхідна свідома, геополітично мисляча політична еліта, тобто необхідна політична стабільність. По-друге, необхід-

не вдосконалення законодавчої бази і адаптувати її до міжнародних стандартів, а так само гарантувати дотримання законів на території України. По-третє, повинні бути поставлені правильні цілі і завдання зовнішньоекономічної діяльності. Повинні бути враховані, перш за все, інтереси України у зовнішній торгівлі і максимальна адаптація до змін на світовому ринку товарів і послуг. Крім того, повинні бути створені сприятливі умови для ведення підприємницької діяльності, як резидентам, так і нерезидентам країни. По-четверте, владі України слід закінчити військовий конфлікт на Сході і сконцентрувати сили на проведення реформ для виходу економіки на новий європейський рівень [2].

Отже, ми бачимо, що тільки з формуванням теоретичних основ, аналізом поточної ситуації та проблем України, пов'язаних з її економічним розвитком, розробкою заходів щодо вирішення цих проблем і впровадженням стратегічного планування зовнішньоекономічної діяльності може бути сформована і реалізована стратегія ведення зовнішньої економічної політики України.

Ключове завдання стратегії зовнішньоекономічної діяльності – забезпечення відповідно до світових стандартів та критеріїв оптимальності параметрів відкритості української економіки, виконання яких сприятиме економічній безпеці держави, забезпечуватиме тісну перетин внутрішньої і зовнішньої економічної політики.

Інтеграція України в світові економічні структури вимагає деякого часу і буде здійснюватися в міру виникнення сприятливих тому внутрішніх і зовнішніх умов.

Головне завдання української держави на сьогоднішній день – визначити нові напрямки в формуванні стратегії зовнішньоекономічної діяльності країни. Реструктуризація народного господарства України повинна бути здійснена з урахуванням внутрішніх можливостей і зовнішніх факторів для того, щоб, використовуючи існуючі і розкривши потенційні конкурентні переваги, сприяти реалізації національних економічних інтересів, зростання добробуту народу.

Література: 1. Агапова И.И. Институциональная экономика / И.И. Агапова. – М.: Экономистъ, 2006. – 254 с.; 2. Галушка З.І. Розвиток теорії добробуту: суперечності чи неможливість прийняття ефективних рішень? / З.І. Галушка // Економічна теорія. – 2009. – № 1. – С. 22-29; 3. Гринів Л. С. Національна економіка / Л.С. Гринів, М.В. Кічурчак. – Л.: Магнолія, – 2006. – 464 с.; 4. Грачевская Н.А. Обеспечение конкурентоспособности национальной экономики в глобальном постиндустриальном измерении / Н.А. Грачевская // Экономика Украины. – 2008. № 9. – С. 54-63; 5. Заблоцький Б.Ф. Економіка України / Б.Ф. Заблоцький, М.Ф. Покошко. – Л.: Новий світ-2000, 2009. – 360 с.

РОЛЬ КУЛЬТУРНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ У МІЖНАРОДНОМУ БІЗНЕСІ*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна*

Сучасні реалії міжнародного бізнесу ставлять перед професіоналами нові виклики. Серед основних є необхідність бути обізнаними в питаннях національних особливостей спілкування.

Вивченню теорії міжнародної комунікації присвячені роботи таких видатних діячів науки, як Г. Хофстеде, Ф. Тroupenaars, які ввели типологію культур, Р. Холл, Р. Моран, Г. Уедерспан запропонував варіанти поведінки для вирішення міжкультурних проблем. Численні дослідження, які започаткував ще Макс Вебер, підтвердили важливість проблеми національної культури.

Видатний датський дослідник, експерт в області культури, Гірт Хофстеде зробив дуже цікаве дослідження під час роботи в мультинаціональній копрокації IBM. Об'єктом дослідження були співробітники компанії з 50 країн світу. Результати його роботи дали можливість багатьом теоретикам та практикам побачити нові можливості розвитку національного бізнесу в різних країнах.

Хофстеде визначає культуру як колективну ментальну запрограмованість, частину передбаченого світосприйняття, спільну з іншими представниками нації, регіону або групи і відрізняючою представників одних націй від представників інших націй, регіонів та груп [1].

Культурні відмінності грають велику роль. Нездатність оцінити відмінності в національних культурах та врахувати їх може призвести до бентежачих промахів, погіршити відносини в колективі та взагалі знизити продуктивність бізнесу. Вплив традицій та культури зберігається навіть у ситуаціях, коли постає питання життя та смерті. Розглянемо вплив національних традицій на прикладі авіакомпанії The Korean Air, яка мала високу частоту аварій в період між 1970 і 2000 роками. Як показав аналіз розмов, записаних у чорних ящиках розбитих літаків, другі пілоти та бортові інженери у корейській компанії ставилися занадто покірно до наказів своїх капітанів. Навіть у разі виникнення можливої катастрофи другі пілоти та бортові інженери авіакомпанії The Korean Air рідко пропонують дії, які суперечать рішенням капітанів. Відмова підкоритися старшим у Кореї, з огляду на їх культуру, вважається неадекватною поведінкою [2].

Приклад авіакомпанії The Korean Air особливо цікавий з двох причин. По-перше, якщо національна культура може мати такі значні наслідки для людей з одним і тим же культурним походженням, то ми повинні бути дуже обережними у тому, як ми співпраціємо з представниками різних націй та культур в міжнародному бізнесі по всьму світу. По-друге, цікаво зазначити,

що традиційне ставлення до команд старших за званням, яке демонстрували пілоти та бортові інженери авіакомпанії The Korean Air, зберігається в такому високо регульованому середовищі, як комерційна авіація. Національна культура формує поведінку, і цей вплив виходить за такі адміністративні рамки, які створюють урядовці, політики, закони та державні інститути. Цей приклад показує нам в якій формі реалізується вплив культурних відмінностей на діяльність міжнародних фірм.

Ми згодні з визначенням культури як сукупності спільних цінностей, припущень та переконань, які передаються через відносини в групі, і які впливають на ставлення та поведінку членів цієї групи. Дане визначення включає в себе три основні компоненти: по-перше, культура може розглядатися як групове явище, що відрізняє людей однієї групи від іншої. З цієї точки зору, культури існують на багатьох рівнях, включаючи організаційні функції або бізнес-одиниці, професійні групи, організації, галузі, географічні регіони та країни [3]. Ми хотіли б зробити акцент саме на відмінностях в національній культурі між країнами, так як цей рівень культури особливо актуальний для міжнародного бізнесу. По-друге, з вищезгаданого визначення випливає, що культура не здобувається одразу від народження, а скоріше набувається через процес соціалізації. Вивчення спільних цінностей, припущень та переконань відбувається через взаємодію з сім'єю, вчителями, посадовими особами, досвідом та суспільством в цілому. У цьому відношенні Герт Хофстеде говорить про культуру як про процес «колективного програмування розуму» [4]. По-третє, саме це колективне програмування визначає те, що вважається прийнятною або привабливою поведінкою в суспільстві. Іншими словами, культурні цінності надають переваги та пріоритети для однієї поведінки над іншою.

Важливо відзначити, що національні культурні відмінності з часом залишаються досить стабільними. Хоча на поверхневому рівні може існувати певна конвергенція в інші культурні звички, артефакти та символи, наприклад, поширення американської споживчої культури по всьому світу, та на більш глибокому рівні все ж зберігаються незмінними культурні відмінності. Наприклад, дані, отримані в ході світового дослідження цінностей, що охопило 65 країн та відображають ставлення 75% населення світу, показали чудову стійкість культурних цінностей навіть під впливом неминучих культурних змін, викликаних модернізацією та економічним розвитком.[5] Розглянемо наступний приклад. Ви їдете на машині з другом, який збиває пішохода. «Ви знаєте, що він їхав зі швидкістю щонайменше 35 миль на годину в районі міста, де максимальна дозволена швидкість становить 20 миль на годину. Але свідки події відсутні. Адвокат вашого друга каже, що якщо ви засвідчите під присягою, що він їхав зі швидкістю лише 20 миль на годину, це може врятувати його від серйозних наслідків». Більше 90% опи-

таних у Канаді, Сполучених Штатах, Швейцарії, Австралії, Швеції, Норвегії та Західній Німеччині відповіла, що вони не будуть давати неправдиві свідчення під присягою, щоб допомогти своєму близькому другу, тоді як менше половини менеджерів у Південній Кореї (26%), Венесуелі (34%), Росії (42%), Індонезії (47%) та Китаю (48%) сказали, що вони відмовляються неправдиво свідчити в цій гіпотетичній ситуації [6].

В деяких національних культурах прийнято робити акцент на загальноприйнятих цінностях (як чесність), тоді як для інших більше значення мають взаєвідносини між людьми та лояльне ставлення один до одного. Таким чином, потенціал непорозуміння є величезним, навіть між такими багатими та глибоко взаємопов'язаними країнами, як Сполучені Штати та Південна Корея. Наявність різноманітних культурних цінностей у різних партнерів особливо актуальна для великих транснаціональних компаній, які піддаються впливу багатьох національних культур у їх щоденних операціях. Це говорить про те, що діяльність міжнародного бізнесу робить необхідним транскордонне управління, яке є досить складним, оскільки змушує транснаціональні компанії адаптувати свої методи і підходи до кожного культурного контексту, де вони мають представництво.

Таким чином, ми можемо зробити висновок, що відмінності в культурах мають перманентний характер і являють собою виклик для мультинаціональних корпорацій. Ті корпорації, яким вдається ефективно адаптуватися, здатні досягти узгодженості в різноманітні культур, перетворюючи ці відмінності безпосередньо в джерело своїх переваг. В умовах зростаючих у всьому діловому світі змін нам усім краще робити фокус на тому, що нас об'єднує, допомагає знайти консенсус та ефективно взаємодіяти, чим над тим, що розділяє нас та робить чужими один одному.

Література: 1. Офіційний сайт Герта Хофстеде [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.geert-hofstede.com/hofstede_dimensions.php; 2. The cultural analysis of Korean Air's plane crashes is described in Malcolm Gladwell, *Outliers: The Story of Success*, 2008, New York: Little, Brown and Company. For a more detailed discussion of the role of national cultural differences in commercial aviation see Robert L. Helmreich, "Anatomy of a System Accident: The Crash of Avianca Flight 052," *International Journal of Aviation Psychology*, Volume 4, No. 3, 2000, pp. 265-284; 3. Kwok Leung, Rabi S. Bhagat, Nancy R. Buchan, Miriam Erez and Christina B. Gibson, "Culture and International Business: Recent Advances and Their Implications for Future Research", *Journal of International Business Studies*, Volume 36, No. 4, 2005, pp. 357-378; 4 Geert Hofstede, *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*, 1980, p. 25, Beverly Hills, CA: Sage; 5. Ronald Inglehart and Wayne E. Baker, "Modernization, Cultural Change, and the Persistence of Traditional Values," *American Sociological Review*, Volume 65, No. 1, 2000, pp. 19-51. Shalom Schwartz found similar levels of stability over time in his own research; see Shalom H. Schwartz, *Cultural Value Orientations: Nature & Implications of National Differences*, 2008, Moscow: Publ. House of SU HSE; 6. This is based on research conducted by Trompenaars and Hampden-Turner, as described in

УДК 339.923:330.341.1

Петровська Д. О.

ПРОБЛЕМИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ ІННОВАЦІЙНОГО РОЗВИТКУ КРАЇН В МЕЖАХ ЄС: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.*

Інновації в глобалізованому світі відіграють ключову роль, і, щоб побу-
дувати інноваційну економіку, Україна повинна розвивати інноваційну
політику під впливом високої конкуренції, що посилюється в умовах реалі-
зації інтеграційних процесів. Яскравим прикладом зазначеного є накопи-
чений досвід ЄС, де подолання розпорощення науково-технологічного поте-
нціалу європейських країн і перехід співробітництва в цій галузі на якісно
новий рівень стало важливим завданням інтеграційних процесів. Стає оче-
видним, що економіка України в умовах євроінтеграції не зможе конкуру-
вати в цьому новому навколишньому середовищі, якщо не стане інновацій-
ною й якомога ефективніше відповідатиме на нові виклики [3].

Виділяють наступні світові тенденції розвитку інноваційної діяльності в
країнах світу, які стосуються й країн-членів ЄС:

- 1) поступове збільшення обсягів витрат держави і приватного сектора на
науково-дослідні розробки [4];
- 2) виробничо-технологічний сектор світової економіки та промисловість,
особливо у сфері високих технологій, стають глобальними за своїм змістом;
- 3) тематика наукових досліджень, що отримала найбільшу пріоритет-
ність, останнім часом пов'язана з вирішенням проблем штучного інтелекту,
нанотехнологій та мікромашин, використання сонячної енергії, глибинної
переробки відходів;
- 4) прогрес у технологіях переробки інформації, системах телекомуніка-
цій і фінансових технологій веде за собою формування єдиного світового
ринку товарів, капіталу і праці.

Проблеми освоєння інноваційних технологій у промисловості є ключо-
вими для більшості розвинутих країн [2, с. 24-25].

Наразі старий індустриальний потенціал України значною мірою вичер-
пано, а потенціал інноваційного розвитку не сформовано. В економіці існує
нагальна потреба започаткувати процеси, які нарощуватимуть інновацій-
ний потенціал, створюватимуть механізми інноваційного розвитку, посту-
пово переводячи економіку на інноваційну основу.

Відомо, що інститути інноваційного розвитку мають велике значення для інноваційного розвитку країни. В Україні функціонують інноваційні центри, науково-навчальні центри, інноваційні бізнес-інкубатори, центри комерціалізації інтелектуальної власності, регіональні центри науки та інші. Найбільш ефективними стали технологічні парки, але після низки рішень 2005 р., спрямованих на позбавлення технопарків засобів для стимулювання інновацій, їхня діяльність поступово скорочувалася, що було стратегічною помилкою на шляху до інноваційної економіки [1, с. 19].

Упродовж 2016 р. наукові та науково-технічні роботи в Україні виконувало 978 організацій, 44,3% з яких відносилися до державного сектору економіки, 40,3% – до підприємницького, 15,4% – вищої освіти [5, с. 9]. За 2016 рік 824 підприємства займалися інноваційною діяльністю [5, с. 139].

Державні витрати на НДДКР в Україні за 2014 р. склали 0,7% ВПП (41 місце в світі), а в 2004 р. вони склали 1,1% [7]. Тенденція до зниження витрат на НДДКР в Україні суперечить світовій тенденції і тенденції в країнах ЄС, що свідчить про недостатність фінансування наукових розробок, підвищення рівня яких повинно бути одним із перших кроків на шляху до покращення інноваційної стратегії в Україні.

Дані Глобального індексу інновацій показують тенденцію до погіршення показників України в даному рейтингу, що проілюстровано на рисунку 1. Лінія тренду показує спад, але коефіцієнт детермінації ($r^2=0,3441$) свідчить про те, що дана модель не є досить адекватною і такий прогноз не обов'язково втілиться в життя.

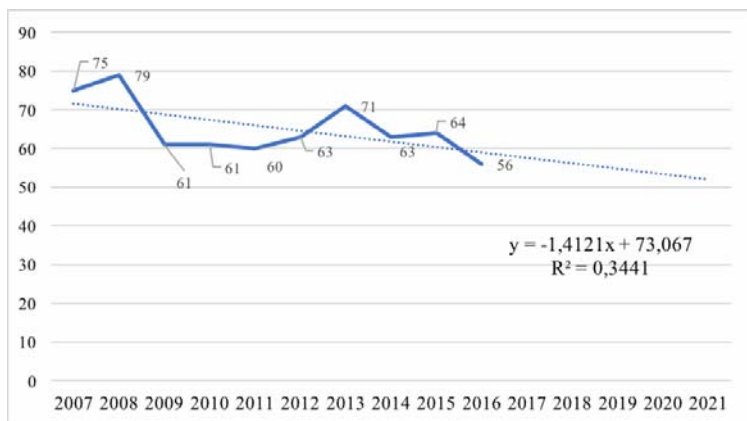

Рис. 1. Динаміка місця України в Глобальному індексі інновації за 2007-2016 рр. та тренд на 2017-2021 рр.

Складено автором за матеріалами: [6].

Незважаючи на стримуючі фактори інноваційного розвитку, деякі інноваційні галузі в Україні досить динамічно розвиваються. До таких відносяться, насамперед, сектор ІКТ. За даними Держстату, в 2014 р. частка сфери ІКТ у ВВП становила 1,42%. У сектор ІКТ у 2014 р. вкладено 13,2 млрд грн капітальних інвестицій.

Сектор ІКТ є висококонкурентним на зовнішньому ринку, він формує істотну частину валютних надходжень, активно користуючись інструментами аутсорсингу. На початок 2013 р. у 25 найбільших аутсорсингових компаніях країни працювало 21 тис. осіб, 60% – лідери ринку: EPAM Systems (2,8 тис.), Luxoft (2,6 тис.), SoftServe (2,4 тис.), GlobalLogic (2,3 тис.) і Ciklum (1,9 тис.), що свідчить про тенденції консолідації ринку аутсорсингу [1; с. 37].

ІКТ у сучасних умовах у всьому світі визнані фундаментальним чинником економічного зростання та створення робочих місць. А оскільки Україна обрала шлях інтеграції до ЄС, для неї актуальні напрями та інструменти активізації, які застосовуються в ЄС. Зокрема, розвиток ІКТ займає провідне місце в Стратегії «Європа-2020» та однієї з її семи основних ініціатив – «Цифровий порядок денний для Європи» [1; с. 38].

Біотехнології є важливим напрямком інноваційної діяльності в деяких країнах ЄС, а в Україні показники науково-технологічного потенціалу України у цій сфері мають доволі високі значення: на країну припадало приблизно 3% загальної кількості публікацій країн Східної Європи, що свідчить про наявність певного потенціалу в цій сфері [9].

Одним з найбільш перспективних напрямів розвитку країни вважається використання альтернативних джерел енергії. В рамках ЄС проголошено скорочення частки використання неекологічних джерел енергії. Енергетичною стратегією України на період до 2030 р. за базовим сценарієм також передбачається оптимізувати структуру виробництва електроенергії в основному за рахунок збільшення частки АЕС з доведенням її до 47,2% у 2030 р. із дотриманням принципу енергетичної безпеки шляхом зниження до нуля залежності від зовнішнього постачання урану [1; с. 82].

На прикладі Швеції можна прослідити вклад державних закладів вищої освіти у розвиток інновацій, та місцеві інститути досягли успіху в даному напрямку лише завдяки змішаному фінансуванню як за рахунок держави, так і від фондів, організацій і приватних фірм. В Україні ж основним джерелом фінансування ВНЗ є держава, яка в складні для економіки періоди не має достатньо коштів для стимулювання наукових розробок в інститутах та університетах. Тому, збільшення фондів для фінансування наукової діяльності в Україні може стати ефективним фактором розвитку інноваційної діяльності [8]. Але, наразі інвестиційна активність комерційних банків в Україні в цілому низька, особливо стосовно інноваційних проектів [1; с. 20].

На сьогоднішній день венчурне фінансування розглядається як найбільш ефективна форма розвитку малого бізнесу і національного сектору високих технологій; у багатьох провідних країнах світу венчурне фінансування є основним джерелом фінансування. Такий тип фінансування може бути ефективним й в Україні.

Окрім цього, податкові пільги у сфері інноваційної діяльності за аналогією з Великою Британією, а також різноманітні державні гранти, позики, гарантії, податкові стимули (наприкладі Австрії) можуть бути іншими джерелами фінансування інноваційної діяльності в Україні [4].

Слід зазначити, що застосування в Україні досвіду економічно розвинутих країн має враховувати специфіку країни та бути адекватним наявному стану економіки.

Література: 1. *Інноваційна Україна 2020: [нац. доповідь]* / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.; 2. Кривов'язюк І.В. *Інноваційна економіка: [навч. посібник]* / І.В. Кривов'язюк. – К.: Кондор-Видавництво, 2016. – 384 с.; 3. Федулова Л. *Особливості розвитку інноваційної політики Європейського Союзу: виклики для України* / Л. Федулова, Г. Андрушук // *Проблеми науки*. – 2014. – №. 7–8. – С. 40–43; 4. Чикало-Кондрацька І. Б. *зарубіжний досвід використання фінансових механізмів стимулювання інноваційного розвитку* / І.Б. Чикало-Кондрацька // *Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України*. – 2014. № 1. С. 420–432; 5. *Наукова та інноваційна діяльність України: [стат. збірник]* / за ред. О.О. Кармазіної. – К.: Державна служба статистики України, 2017. – 257 с.; 6. *Статистична інформація [Електронний ресурс]* / Глобальний інноваційний індекс. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/analysis-indicator>; 7. *Статистична інформація [Електронний ресурс]* / Світовий банк. – Режим доступу: <http://data.worldbank.org>; 8. *Українським колегам варто переймати досвід шведських колег [Електронний ресурс]*. – Режим доступу: http://bhfoundation.com.ua/news.html?news_id=1029; 9. *Biochemistry, genetics and molecular Biology Country ranks [Електронний ресурс]* / *Scimago Journal & Country Rank*. – Режим доступу: <http://www.scimagojr.com/countryrank.php?area=1300>.

УДК 220.222(477)

Пономаренко А. М.
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПРОБЛЕМИ
ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Глазкова А.С.

На нинішньому етапі розвитку світового господарства однією з найактуальніших проблем для країн з ринковою економікою та країн, що розвиваються, є залучення та ефективне використання іноземних інвестицій проведення інвестиційної політики. Успішне вирішення цього завдання зале-

жить від вдалої державної політики у сфері регулювання іноземного інвестування [1].

Характеризуючи сучасний стан інвестицій в Україні, можна зазначити, що на даний момент наша держава не здобула серйозних досягнень у забезпеченні національної конкурентоспроможності та інвестиційної привабливості.

Сьогодні ще не розроблена чинна система, яка б комплексно поєднала в собі інтереси держави, підприємства-отримувача та інвестора.

Для оцінювання сучасного інвестиційного клімату в Україні звернемо увагу на міжнародні рейтинги ведення бізнесу та конкурентоспроможності, які порівнюють розвиток певної економіки країни з економіками інших країн. Про несприятливі умови ведення бізнесу, наявність надмірного регуляторного та податкового тиску на корпоративний сектор свідчить рейтинг «Doingbusiness 2016», де Україна посіла 17 місце серед 185 країн, займавши такі місця за складовими індексу: за реєстрацією власності – 17; за захистом інвесторів – 67; за легкістю отримання дозволу на будівництво – 182; за податковим тягарем – 165 місце.

Свідченням низької ефективності держави у забезпеченні інституційних основ розвитку конкурентоспроможної економіки є рейтинг Глобального індексу конкурентоспроможності (ГІК) 2015/2016, згідно з яким Україна, за оцінкою ефективності державних та суспільних установ, зайняла 121-ше місце серед 12 країн, за ефективністю правової системи у вирішенні питань арбітражу між господарюючими суб'єктами, а також питань захисту від неправочинних дій з боку державних органів влади – відповідно 128 і 125 місця. Стосовно рівня корумпованості, то згідно з Індексом сприйняття корупції 206 (Corruption Perception Index) Україна поділила 152 місце з Таджикистаном (рейтинг охоплює 182 країни).

За оцінками спеціалістів, Україна має потенційні можливості для ефективного освоєння зовнішніх інвестицій у сумі 2-2,5 млрд. дол. США за рік. Така сума достатня для реконструкції пріоритетних галузей економіки впродовж 5 років. А при орієнтації лише на власні резерви цей процес неминуче триватиме 20 і більше років [2].

Оскільки інвестиційна політика та інвестиційний клімат будь-якої країни визначається насамперед стабільністю її економічної та політичної ситуації, цілком зрозумілим є той факт, що Україну визнано однією з найризикованіших країн щодо вкладання інвестицій. Це обумовлено такими негативними чинниками:

– неефективною економічною (і зокрема інвестиційною) політикою держави, про що свідчить тривалий процес «проїдання» основного капіталу та небажання багатьох суб'єктів господарювання працювати в легальному бізнесі;

– низькою привабливістю інвестиційного клімату внаслідок правової нестабільності, низькою ефективністю господарювання (особливо у сфері матеріального виробництва), корупцією та неадекватним податковим тиском на товаровиробника [6] (у дослідженнях Світового банку стверджується, що витрати, пов'язані з ненадійністю інфраструктури, проблемами з виконанням договірних зобов'язань, злочинністю, корупцією та державним регулюванням, можуть становити понад 25% обсягів продажу, більш ніж утричі перевищуючи суму податків, сплачених фірмою в звичайному порядку) [7];

– неефективною амортизаційною політикою, що має податкове підґрунтя, а не орієнтир на довгострокову перспективу розвитку економіки;

– недостатнім розвитком комунікацій та інфраструктури інвестиційного ринку;

– низькою платоспроможністю більшості населення та кризою неплатежів;

– неврегульованістю земельних правовідносин та відсутністю цивілізованого ринку землі в Україні;

– нерозвиненістю банківської та страхової діяльності, інвестиційних фондів;

– відсутністю програми налагодження ефективного співробітництва із стратегічними іноземними партнерами, небажанням допускати іноземних інвесторів до участі у рентабельних проектах і приватизації [6].

Тому необхідним є залучення іноземних інвестицій, які мають певні переваги перед вітчизняними інвестиціями та державним фінансуванням [2].

На нашу думку, залучення інвестицій в матеріальне виробництво набагато вигідніше від простого отримання кредитів для закупівель потрібних товарів, адже вони лише примножують загальний державний борг.

Привабливе для іноземних інвесторів правове оточення повинно відповідати трьом умовам.

По-перше, приватні інвестори, як іноземні, так і внутрішні, мають бути впевнені, що їх інвестиції надійно захищені добре розвинутою системою законів. По-друге, інвестори мають бути переконані, що закони впроваджуються в життя: найдосконаліше законодавство не має ніякої цінності, якщо не втілюється у практиці. По-третє, інвестори потребують стабільності та передбачуваності системи юриспруденції.

Негативний вплив на інвестиційну політику здійснює кредитна система, що передбачає високі відсоткові ставки за кредитами. Через високі банківські відсоткові ставки за кредитами підприємствам, які намагаються реалізувати інвестиційні проекти, важко конкурувати з одержувачами позики, яким потрібні кошти для короткострокових операцій. Це можливо завдяки: пом'якшенню відсоткової політики; переорієнтації кредитних ресурсів банків на довготермінове кредитування; пільговому оподаткуванню прибутку

комерційних банків від операцій довготермінового кредитування; створенню спеціальних інвестиційних банків із забезпеченням пільгових умов кредитування інвестиційних програм [9].

Необхідною умовою покращення інвестиційної та економічної ситуації в Україні є подальша децентралізація державного управління, яка здатна підвищити демократичний потенціал суспільства, сприяти підвищенню управлінської компетенції регіональних та місцевих органів влади. Перелік заходів, здатних реально сприяти інвестиційним процесам на місцевому та регіональному рівнях і таких, що залежать від управлінських структур, передбачає першочергово інформаційну підтримку. Від представників місцевої влади залежить ступінь поширення інформації про відповідний регіон, зокрема його конкурентні переваги, особливості тощо [7].

Основними загальнодержавними заходами покращення інвестиційної активності можна визначити наступні:

- на законодавчому та виконавчому рівнях влади виникає потреба в усуненні негативних чинників правового характеру, які унеможливають процес ефективного регламентування підприємницької діяльності в частині залучення та освоєння інвестицій;
- забезпечення гнучкості податкової політики для підвищення зацікавленості інвесторів у зростанні доходів;
- удосконалення порядку сплати митних платежів і зборів при надходженні іноземних інвестицій в Україну;
- створення системи правового захисту іноземних інвесторів від боржників та недобросовісних партнерів [7].

Одним із інструментів підтримки інвестиційних процесів, є інвестиційний податковий кредит [8].

На жаль, у Податковому Кодексі не передбачено застосування такого інструменту регулювання інвестиційної діяльності. При цьому надання інвестиційного податкового кредиту не вимагає залучення зовнішніх джерел фінансування, оскільки використовуються внутрішні ресурси самих підприємств у вигляді податку, що не перераховано до державного бюджету.

Підсумовуючи сказане, зазначимо, що підтримка з боку держави рівня інвестиційних процесів є домінуючим та головним кроком до стабілізації темпів економічного зростання в Україні. Активна участь влади в інвестиційних процесах дозволяє приймати більшість важливих рішень бюрократам, що навпаки повинно всіляко обмежуватися, враховуючи корупційні можливості і спокуси. Тобто цінується не перспективність та позитивність від діяльності певного суб'єкта для української економіки, а його приналежність до тієї чи іншої політичної команди.

На сучасному етапі українську економіку можна охарактеризувати такими словами: ми живемо у борг, і що більше позик бере уряд, то глибшою

стає боргова яма. Згідно з даними Держкомстату, Україна більше імпортує товарів, ніж експортує. При цьому власне виробництво «заморожене» і стоїть на місці. Однак, для закупівлі іноземних товарів потрібні гроші. Якщо власних коштів бракує – можна позичити. Така ситуація точно не на руку жодному інвестору. Зокрема, як наслідок, в Україні існує велика частка тіньового сектора, низький рівень віддачі на вкладення.

Отже, у сучасних умовах втрати довіри інвесторів до національної економіки, наявності високих ризиків уряд намагається створити сприятливі умови для надходження інвестицій через створення інституційних засад державної підтримки інвестиційної та інноваційної діяльності. Також варто наголосити на складному процесі отримання державної підтримки, який попри процедури реєстрації, експертизи не дає гарантій щодо отримання фінансової допомоги у повному обсязі через брак коштів державного та місцевих бюджетів. Ускладнює процес розуміння інвестором переваг та недоліків від ведення інвестиційної діяльності в Україні розпорошеність та суперечливість законодавчих норм.

Література: 1. Загірняк, Д.М. Проблеми іноземного інвестування в економіку України [Електронний ресурс] / Д.М. Загірняк, Е. К. Рубанова. – Україна увійшла до п'ятірки найгірших економік світу [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.epravda.com.ua/news/2015/07/6/290977/>; 2. Пітель, Н.Я. Проблеми формування інвестиційного клімату України/ Н.Я. Пітель// Бізнес-навігатор. – 2016. – №2; 3. Вовченко, О.Л. Інвестиції: економічна сутність та форми/ О.Л. Вовченко // Актуальні проблеми економіки. – 201. – №6. – С. 19; 4. Череп, А.В. Інвестиційна діяльність України: стан та шляхи активізації / А.В. Череп, Г.І. Рурк // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2015. – № 2. – С. 48-52; 5. Мотриченко, В.М. Інвестиційна привабливість України: стан та шляхи активізації/ В.М. Мотриченко// Фінансовий простір. – 2015. – №4(4). 6. Матюшенко І.Ю. Інвестування (в контексті міжнародної інтеграції України): навч. посібн. / І.Ю. Матюшенко. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 296 с.; 7. Матюшенко І.Ю. Міжнародний інвестиційний менеджмент: навч. посібн. Харків: Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 201. 520 с.; 8. Матюшенко І.Ю. Іноземні інвестиції: навч. посіб. (зриф МОНУ – лист № 1/18.2-1844 від 29.07.04 р.) / І.Ю. Матюшенко, В. П. Божко. – К: ВД «Професіонал», 2005. – 226 с.; 9. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред.. А.П. Голікова, О.А. Довгаль. – Х.:ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с. ISBN 978-966-285-124-2.

In the modern world the level of scientific and technological development is one of the main resources of country's economic growth. Innovations are becoming the major means of an increase in business profits by meeting market demand and reducing production costs compared to competitors. In the market conditions innovations embrace the whole economy, encompassing productive forces and industrial relations. They are a necessary requirement for improvement of product quality, growth of production opportunities, creation of new products and services, as well as a means by which companies adapt to changes in external environment. Furthermore, innovations are an effective tool of competition since they lead to the inflow of investment and access to new markets, define the place of the country in the global arena [2, p. 26-27].

For a long time the Scandinavian (Nordic) countries which include Sweden, Norway, Denmark, Finland and Iceland have been holding the highest positions in the rankings for the most innovative economies. The Global Innovation Index, published by Cornell University, INSEAD and the World Intellectual Property Organization, provides detailed metrics about the innovation performance of 127 countries and economies around the world. Its 81 indicators explore a broad vision of innovation, comprising political environment, education, infrastructure and business sophistication. In 2017 Sweden was ranked second (after Switzerland) with the score 63,8 out of 100, Denmark – 6th (58,7), Finland – 8th (58,5), Iceland – 13th (55,8) and Norway – 19th (53,1) [7, p. 14].

According to the European Innovation Scoreboard 2017 which presents a comparative analysis of innovation performance in EU countries, other European states, and regional neighbours, Sweden remains an EU innovation leader, followed by Denmark, Finland, the Netherlands, the United Kingdom, Germany and Iceland. Norway is in the 12th place and also considered as a strong innovator [3].

In these countries a high priority of innovation policy is historically conditioned by the fact that due to relatively narrow domestic market they have taken the path of international specialization early by exporting produced commodities abroad. It has stimulated the aspiration to acquire and maintain technological advantages, to provide good quality of export products.

In the north of Europe a substantial progress in science and technology together with the implementation of their results in the form of innovations are enhanced by the applicable model of socio-economic development, often referred

to as social-democratic or Scandinavian. Social orientation promotes the advancement of knowledge-based export, as it expands internal demand for innovative goods which, having been established in the domestic market, find their way to the world one. This idea is confirmed by the history of creation and proliferation of computer equipment and communications, pharmaceuticals and medical equipment, consumer electronics and mobile devices in Scandinavia. Export of such products is characterized by high external trade efficiency that helps to receive technological rent on the global market [2, p. 27-28].

In the Nordic countries the government is aimed at providing coordinated activity of firms that conduct innovation activities, and financial institutions that form a sufficient amount of financial support for innovation projects. The state itself forms the priorities of innovation, coordinates the efforts of banks and non-bank financial organizations which are in charge of financing innovative initiatives [1, p. 55].

Innovation policies in the Scandinavian countries are all strongly influenced by the so-called systemic approach to innovation. In consonance with this view technological advance and competence building are distinguished by constant interplay and mutual learning between different types of knowledge and actors, including firms, institutes, universities, sources of financing, relevant public agencies etc. In this case, innovation is not understood as a linear process where inventions are born in the universities to be transferred to industry [5, p. 3].

Each Scandinavian state has its own strategy of innovative development. For instance, Finland became the first country to accept the concept of national innovation system as the main element of policy in science and technology. In practice, this meant a growth of number of enterprises whose activity was based on innovations and know-how, and support for research organizations.

The Swedish innovation system consists of national, sectoral and regional ones. Most of the innovation programs in the country are carried out in the research laboratories of universities, colleges and large private manufacturing companies.

The Icelandic innovation policy also pays a lot of attention to research and innovation and boosts the transfer of knowledge from research to industry and society. The goal of Icelandic policy is an increase of innovation research support and interdisciplinary cooperation between private and public sectors at the national and international levels.

Norway's innovation strategy focuses on entrepreneurship and business technologies. At its heart the priorities are: development of business and innovation environment in such industries as green energy, oil and gas, healthcare, agriculture economy, the maritime sphere and tourism.

The main objectives of Denmark's innovation development strategy are: providing high quality research through an open competition which is financed

by state funding; subsidies for basic, strategic and commercial research; strengthening of sustainable education of scientists [2, p. 28-29].

The Nordic countries are pursuing innovation policies in a different way, but trends in their national strategies have been recently pointing to similar approaches. An expert in creative economy Tom Fleming highlights such major trends as: association of basic social problems related to the program for green environment and welfare of the nation in general in innovation strategies; the emergence of more open and broad view on innovation; orientation not only on science and technology, but also on innovation services, user preferences and creative thinking [9, p. 45].

One of the most important indicators which are commonly used in analyses of innovation at the national level is a number of innovative enterprises. Within the region firms in Iceland and Norway are the most innovative; accordingly 57,3% and 55,5% of all companies were engaged in innovation activity in these countries in 2017. Finnish enterprises followed at 53,8%. In Sweden 52,7% of the firms carried out such activity, whereas only 48,2% of the Danish companies were deemed innovative [6]. Besides, in 2016 employment in high technology manufacturing and knowledge-intensive service sectors in the region ranged from 49,8% (Iceland and Finland) to 57,6% (Sweden) [3].

Another crucial indicator is R&D as a share of GDP for the reason it is directly and indirectly plays a significant role in many innovation processes. The Scandinavian states are among the top investors in R&D. Table 1 reveals the dynamics of gross domestic expenditure on R&D in these countries from 2007 to 2016.

Table 1

Gross domestic spending on R&D (in% of GDP) in 2007-2016
in the Scandinavian countries

Country	Year									
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Sweden	3,26	3,5	3,45	3,22	3,25	3,28	3,31	3,15	3,27	3,26
Finland	3,35	3,55	3,75	3,73	3,64	3,42	3,29	3,17	2,9	2,89
Denmark	2,52	2,77	3,06	2,92	2,94	2,98	2,97	2,91	2,96	3,02
Iceland	2,57	2,52	2,64	-	2,48	-	1,76	2	2,17	2,20
Norway	1,56	1,55	1,72	1,65	1,63	1,62	1,65	1,71	1,93	1,93
EU-28	1,77	1,84	1,93	1,93	1,97	2,01	2,02	2,03	2,03	2,01
World	1,96	2,01	2,05	2,04	2,02	2,09	2,06	2,15	2,23	2,22

Source: [8].

As we can see, total gross R&D spending has been remaining at a high level over the last decade for all Nordic states with Iceland as the only exception in 2010 and 2012. The most rapid growth has taken place in 2008, 2009 and 2015. Table 1 also shows that there are quite substantial differences in the R&D expenditures between these countries. Sweden and Finland spend large amounts

on R&D and are way beyond the target set by the EU of contributing 3% of GDP. Moreover, in international comparison the Scandinavian states except Norway, perform well on this indicator. They are well above the EU-28 and world average on R&D spending that in 2016 were 2,01% and 2,22% of GDP respectively.

Apart from that, with a shift toward knowledge-based economic activity and increasing specialization in science and research, the demand for human resources with advanced research degrees has measurably increased. In 2016 in Europe with respect to the share of new doctorate graduates (out of the population aged 25-34) Denmark (3,24 %) and Sweden (2,91 %) feature in the top 5. In Finland this figure equals 2,88 %, and in Norway – 2,01%. Iceland has the least number of doctorate graduates in Scandinavian region (0,9 %) [3].

Summing up, despite some differences in economic performance across the Nordic countries, no serious changes in the overall level of Nordic innovation capacity and performance had become evident by the end of 2017. One explanation for this is that the Scandinavian states are characterised by a robust knowledge-intensive industrial structure, which appears to be more resistant to crisis than those of some other European countries. Nevertheless, it is still too early to determine any significant long-term trends in this regard [4, p. 86- 93].

References: 1. Гернего Ю.О. Скандинавська модель підтримки інноваційної діяльності: досвід Фінляндії // Наукові праці НДФІ. – 2017. – №2 (79). – с. 53-64. 2. Карабаза І.А., Кожухова Т.В., Кірсич Д.В. Оцінка рівня інноваційного потенціалу економіки Скандинавських країн // Економічний простір. – 2014. – №85. – с. 25-35; 3. European Innovation Scoreboard 2017 [Електрон. ресурс] // European Commission – Режим доступу: http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en; 4. J. Grunfelder, L. Rispling, G. Norlén State of the Nordic Region 2016. – Stockholm: Nordic Centre for Spatial Development, 2016. – 155 p.; 5. Innovation policy in the Nordic countries 2004 [Електронний ресурс] // Granskningar Research Council Faroe Islands – Режим доступу: http://www.granskningar.fo/media/2327/fylgiskjal-4_nor%C3%B0urlendsku-ns-skipanir-mar-june-2004.pdf 6. Innovation statistics and indicators [Електрон. ресурс] // The Organization for Economic Cooperation and Development – Режим доступу: <http://www.oecd.org/innovation/inno/inno-stats.htm>; 7. S. Dutta, B. Lanvin, S. Wunsch-Vincent. The Global Innovation Index 2017. Innovation Feeding the World. – Geneva: the World Intellectual Property Organization, 2017. – 463 p.; 8. Science technology and innovation overview [Електронний ресурс] // European Commission – Режим доступу: <http://ec.europa.eu/eurostat/web/science-technology-innovation/overview>; 9. Tom Fleming A creative economy green paper for the Nordic Region / Fleming Tom. – UK – 2012. – 66 p.

Прилуцька Д. А.
ПРОБЛЕМА ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ УКРАЇНЦІВ ДО ПОЛЬЩІ
ТА МОЖЛИВІ ШЛЯХИ ЇЇ ВИРІШЕННЯ

*Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Науковий керівник: к. політ. н., доц. Панасенко Г.С.*

Україна має багаті ресурси та працьовитий народ, а отже і величезний потенціал. Однак за період незалежності Україні досі не вдалося реалізувати свої можливості через певні обставини: нестабільна політична ситуація, постійні економічні кризи негативно позначаються на рівні життя населення і змушують українців шукати кращого життя та заробітку за кордоном.

Питанням трудової міграції присвятили роботи такі дослідники, як: О.А. Малиновська, Т.М. Романюк, Я.В. Петрова, Ю.О. Курунова, О.М. Купнірчук-Ставнича, О.С. Власюк, І.Г. Марков та ін. І хоча ця тема висвітлена доволі широко українськими дослідниками, однак актуальним залишається питання впливу подій останніх років в Україні на стан вітчизняного ринку праці та на рівень трудової міграції населення.

Наразі дуже гостро стоїть проблема «витоку» працездатного населення за межі нашої країни. Це відбувається в силу економічних і соціальних причин. Найпопулярнішим напрямом для наших заробітчан продовжує залишатися Польща.

Мета нашої роботи – дослідити проблему трудової міграції з України до Польщі на сучасному етапі, а також запропонувати можливі способи вирішення даної проблеми.

Першопричиною явища трудової міграції українців є застарілість вітчизняного виробництва. Так, Д. П. Мельничук зазначає, що «перше, на що варто звернути увагу, – обмеженість та застарілість технологій, які застосовуються на більшості вітчизняних підприємств...Важливо й те, що моральна застарілість виробничого обладнання мінімізує попит на сучасні професійні знання» [1, с. 389]. Таким чином, українці, особливо кваліфіковані фахівці, змушені виїжджати за кордон, щоб реалізувати свої можливості на більш сучасному виробництві і отримувати за свою роботу гідну оплату, адже на вітчизняних підприємствах такої можливості, на жаль, немає.

Друга причина тісно пов'язана з першою – невідповідність заробітної плати роботі, яку зобов'язаний виконувати працівник. Для порівняння: середня зарплата в Україні на 2017 рік склала 7500 грн, тоді як у сусідній Польщі – 4271 злотий (приблизно 34000 грн). Мінімальна заробітна плата в Україні становить 3723 грн, у Польщі – 2000 злотих, тобто майже 16000 грн [2, 3]. Ця суттєва різниця також є причиною виїзду наших заробітчан до Польщі. Варто зазначити, що хоча вартість продуктів у Польщі частіше

вища, ніж в Україні, проте деякі позиції відрізняються всього на 2-3 гривні, а окремі товари в нашій країні коштують навіть помітно дешевше [4], тож різниця зарплатні виявляється істотною. З огляду на це українець в Польщі заробить значно більше, ніж на Батьківщині.

Ще одним фактором є відчутне збідніння українців за останні роки. За даними Державної служби статистики, за період 2014-2015 років чисельність населення із загальними доходами, нижчими фактичного прожиткового мінімуму, зросла з 6,3 до 20,2 млн осіб [5]. Це також спонукає українців шукати роботу за кордоном, в першу чергу, в сусідній Польщі.

Але попри фінансові вигоди існують також певні ризики: відсутність трудового договору, оформлення туристичної візи замість робочої, вимога компаній з працевлаштування передоплати за послуги – все це є ознаками нелегального працевлаштування, що карається польським законом, тому необхідно бути надзвичайно обережним і уважним при обранні посередників та оформленні документів. Інший ризик неофіційної роботи – соціальна незахищеність таких заробітчан, адже у випадку будь-яких надзвичайних ситуацій вони не матимуть захисту з боку роботодавця.

Останнім часом міграція українців до Польщі набула таких масштабів, що влада сусідньої країни була змушена вдосконалити правила сезонного працевлаштування іноземців. Вони передбачають створення спеціального реєстру іноземців з повною інформацією про дозволи на працю, зокрема й сезонну, заяви щодо намірів працевлаштувати іноземців, а також дані місцевих органів влади про кадрові проблеми на локальному ринку праці. За реєстрацію заяви про працевлаштування іноземця польський працедавець тепер змушений буде заплатити до казни 30 злотих (близько 240 грн). Усі ці заходи спрямовані на те, щоб краще контролювати потік трудової міграції до Польщі зі Сходу [6].

Варто також зазначити, що не всі поляки гостинно ставляться до українців. Деякі з них вважають наших співвітчизників неосвіченими, людьми «другого сорту», зокрема через те, що українці зазвичай виконують роботу, яка не потребує певної кваліфікації. Це може стати серйозною проблемою, бо кількість українців, які працюють у Польщі, у 2017 році склала 1,8 млн [6]. Стрімко спалахують одиничні конфлікти між поляками та українськими заробітчанами (за ініціативи перших), а також спостерігається жахаюча недоборочесність роботодавців [7, 8]. Це викликає обурення і страх за наших співвітчизників. Польська влада повинна не допустити погіршення відносин між сусідніми державами та гарантувати громадянам України безпечне перебування в країні з належними умовами працевлаштування, оскільки вони також впливають на розвиток польської економіки, займаючи, як правило, ті робочі місця, які поляки займати відмовляються.

Сьогодні українці масово вирушають за межі Батьківщини в пошуках гідної зарплатні, що безумовно впливає на національну економіку. Необхідно створити привабливі умови для працевлаштування всередині нашої країни. Зокрема цьому сприятимуть модернізація виробництва, підвищення мінімальної заробітної плати, створення безпечних та комфортних умов праці. Тоді нашим громадянам не доведеться вирушати за кордон, щоб забезпечити собі гідні умови існування та реалізувати свої вміння та навички.

Отже, Польща є найпопулярнішим напрямом для трудової міграції українців. Ця країна надає можливість заробити пристойні гроші, але водночас існують певні ризики для тих, хто хоче працевлаштуватись за кордоном. Наші громадяни повинні бути обачними при виборі компанії з працевлаштування та роботодавця. Зі свого боку наша держава має створити сприятливі умови для задоволення національних потреб у робочій силі та запобігти «витоку» працівників за межі нашої держави.

Література: 1. Мельничук Д.П. Людський капітал: пріоритети модернізації суспільства у контексті поліпшення якості життя населення: монографія / Д.П. Мельничук. – Житомир: Полісся, 2015. – 564 с.; 2. Розенко сказав, коли середня зарплата в Україні виросте до 10 тисяч гривень [Електрон. ресурс] // 24 Канал. – 2018. – Режим доступу: https://24tv.ua/ru/rozenko_skazal_kogda_srednjaja_zarplata_v_ukraine_vyrastet_do_10_tys_grn_n911046; 3. Средняя зарплата в Польше в 2017-м составила 4271 злотый (больше 1 тыс. евро) [Електрон. ресурс] // Радио Польша. – 2018. – Режим доступу: <http://www.radiopolsha.pl/6/138/Artykul/348584>; 4. Журналісти порівняли ціни на базові продукти та послуги в різних країнах Європи [Електронний ресурс] // Ukr.Media. – 2017. – Режим доступу: <https://ukr.media/politics/319593>; 5. Диференціація життєвого рівня населення [Електронний ресурс] // Державна служба статистики України. – 2017. – Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2007/gdv_dg_rik/dvdg_u/duferen2010_u.htm; 6. Українська міграція до Польщі: якою вона стане? [Електрон. ресурс] // Укрінформ. – 2018. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2381161-ukrainska-migracia-do-polsi-akou-vona-stane.html>; 7. Украинцев избивают и высылают из Польши за национальность [Електронний ресурс] // Мировое обозрение. – 2018. – Режим доступу: <https://tehnovar.ru/75410-ukraincev-izbivayut-i-vysylayut-iz-polshi-za-nacionalnost.html>; 8. «Не дал разрезать машинку»: украинке оторвало руку в прачечной Польши [Електрон. ресурс] // Народна правда. – 2018. – Режим доступу: <https://ru.narodna-pravda.ua/2018/01/10/ne-dal-razrezat-mashynku-ukraynke-otorvalo-ruku-v-prachechnoj-polshy-vyde/>.

Ревякин Г. В.
ЗАКОНОМЕРНОСТИ ЦИКЛИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ
МИРОВОЙ ЭКОНОМИКИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Процесс экономического развития носит нелинейный характер. Этот факт находит свое подтверждение в чередовании периодов роста экономической активности с периодами экономической стагнации. Зависимость темпов роста экономики от фазы экономического цикла является предметом многочисленных экономических исследований.

Теоретико-методические основы цикличности экономического развития нашли свое отражение в трудах таких ученых, как С. де Сисмонди, К. Жугляр, Д. Китчин, С. Кузнец, Н. Кондратьев, И. Шумпетер, Дж. Хикс, Р. Харрод, М. Фридмен, И. Фишер, Р. Лукас, Л. Мизес, Ф. Хайек, Х. Мински, Ф. Кюдланд, Э. Прескотт, Р. Ходрик и др.

Несмотря на многолетнюю историю существования рыночных отношений, вопросы цикличности развития экономики остаются одними из острейших фундаментальных проблем современности [1, 2]. В тоже время, в ходе процесса глобализации актуализируется вопрос анализа мировой экономической конъюнктуры, которая стала носить доминирующий характер по отношению к национальным экономикам.

Ввиду вышесказанного целью данной работы является анализ ключевых закономерностей протекания экономических циклов в масштабах мировой экономики.

В рамках системного подхода, экономика выступает в качестве сложной системы, которой свойственен эмерджентно-иерархический характер взаимодействия её элементов, обуславливающий системную нестационарность, которая выражается в изменении и эволюции параметров системы во времени [5]. С этой точки зрения для описания экономических процессов в рамках мировой экономики наилучшим образом подходит метод «серого ящика», при котором часть связей присущих системе являются известными, т.е. подчиняющиеся определенным законам, а другая остаётся неизвестной. Таким образом, исследование экономических процессов в масштабе мировой экономики должно носить паттернальный характер.

Исходя из вышесказанного тренд экономического роста целесообразно принимать за независимую переменную динамики экономического роста, в свою очередь, экономические циклы представляются в качестве периодического процесса, который является предметом исследования.

Исходя из вышесказанного, при анализе динамики экономического роста мировой экономики необходимо произвести 2 преобразования:

1) Выделить функцию тренда экономического развития из общей динамики экономического роста;

2) Произвести спектральный анализ остатков детрендизации.

В качестве метода разложения динамического ряда на трендовую и циклическую составляющую был применен широко используемый фильтр Ходрика-Прескотта [4]:

$$\min \left\{ \frac{1}{2} \sum_{t=1}^T (y_t - g_t)^2 + \frac{\lambda}{2} \sum_{t=1}^T [(g_{t+1} - g_t) / (g_t - g_{t-1}))]^2 \right\}, \quad (1)$$

где y_t – фактический динамический ряд; g_t – трендовая составляющая динамического ряда; λ – параметр сглаживания.

Для спектрального анализа остатков детрендизации было использовано быстрое преобразование Фурье (FFT) [3]:

$$Y_k = \sum_{n=0}^{N-1} x_n e^{-i2\pi kn/N}, \quad (2)$$

где $k = 0, \dots, N-1$; $n \in Z$

С помощью приведенного метода анализа динамических рядов проанализируем динамику мирового ВВП и сопоставим её с ключевыми показателями макроэкономической активности, которыми являются темпы инфляции и уровень безработицы.

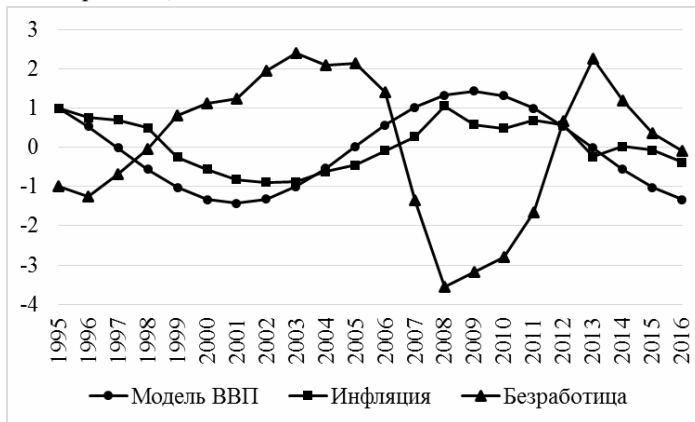

Рис. 1. Динамика ключевых мировых макроэкономических показателей в период 1995-2016 гг. Рисунок составлен автором по материалам: [6]

По причине долгосрочной тенденции снижения общемировых темпов инфляции была произведена детрендизация входящих данных с помощью фильтра Ходрика-Прескотта. Кроме того, с целью устранения спонтанных экономических колебаний было произведено сглаживание темпов инфляции и уровня безработицы с помощью скользящей средней с 5-ым интерва-

лом. В аналитических целях все вышеперечисленные показатели были нормированы по своим величинам по состоянию на 1995 г. Результаты анализа были приведены на рисунке 1.

Исходя из рисунка 1 можно свидетельствовать о наличии явно выраженных экономических циклов с 16-ти летним периодом в динамике мирового ВВП. Циклы с такой периодичностью могут соответствовать жизненным циклам товаров долгосрочного пользования и объектам производственной и социальной инфраструктуры, а также, так называемым циклам инвестиционной активности (циклы Кузнеца).

Кроме того, мы можем констатировать о наличии прямо пропорциональной корреляционной зависимости между темпами прироста ВВП и темпами инфляции и обратно пропорциональную зависимость с уровнем безработицы с коэффициентами парной корреляции равными 0,79 и -0,72 соответственно. Изложенный факт был описан еще У. Филлипсом [7], который впервые обнаружил наличие обратной зависимости между уровнем инфляции и уровнем безработицы.

В периоды экономического подъёма/спада темпы инфляции колеблется в интервале $\pm 1,5\%$, в то время как циклические колебания уровня мировой безработицы составляют порядка $\pm 0,5\%$.

Из рисунка 1 можно подчеркнуть некую асинхронность динамики мирового ВВП и динамики темпов инфляции. На наш взгляд, изменение темпов инфляции носит запаздывающий характер относительно динамики ВВП. Этот факт связывается с актуальностью существования временного лага, связанного с временными запаздыванием принятия экономических решений финансовыми институтами различных стран по разработке и внедрению кредитно-финансовой политики государства, которая бы соответствовала и учитывала текущую экономическую конъюнктуру.

Таким образом, динамика развития мировой экономики в период 1995-2016 гг. носила циклический характер. Такое поведение мировой экономики хорошо вписывается в концепцию экономических циклов, описанных Кондратьевым, Кузнецом, Жугляром и Китчином и др. В динамике мирового ВВП чётко прослеживаются циклы 16-тилетним периодом и стойкая корреляционная зависимость с темпами инфляции и уровнем безработицы.

Приведенный анализ динамики мировых экономических циклов предоставляет более глубокое понимание природы инфляции и создает новую платформу для её прогнозирования. В условиях инфляционного таргетирования, анализ темпов инфляции с позиции экономических циклов предоставляет новые возможности для теоретического обоснования заявленной целевой инфляционной отметки, а также её среднесрочного моделирования как в масштабе отдельного государства, так и в масштабе мировой экономики. Такие меры способны минимизировать временной лаг реакции финан-

сово-кредитных институтов на текущее состояние экономической конъюнктуры. Кроме того, с помощью, предложенной методики анализа динамических рядов, представляется возможным прогнозирование уровня безработицы, что может послужить инструментом для оптимизации текущего уровня безработицы и приведение его к уровню естественной безработицы, т.е. минимизации циклической составляющей уровня безработицы.

Литература: 1. Міжнародні економічні відносини: підручник / за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 464 с. 2. Світова економіка: підручник / за ред. А.П. Голикова, О.А. Довгаль. – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 268 с. 3. Frigo M. The Design and Implementation of FFTW3 / M. Frigo, S. Johnson. // *Proceedings of the IEEE*. – 2005. – №93 (2). – С. 216–231. 4. Hodrick R. J. Postwar U.S. business cycles: an empirical investigation / R. J. Hodrick, E. C. Prescott. // *Journal of Money, Credit, and Banking*. – 1997. – №29. – С. 1–16. 5. Revyakin G. A New Approach to the Nature of Economic Cycles and Their Analysis in the Global Context / G. Revyakin. // *Eureka: Social and Humanities*. – 2017. – №5. – С. 27–37. 6. Open Data [Електронний ресурс] // World Bank – Режим доступу: <http://www.worldbank.org/en/understanding-poverty>. 7. Phillips A. W. The Relationship between Unemployment and the Rate of Change of Money Wages in the United Kingdom 1861-1957 / A. W. Phillips. // *Economica*. – 1958. – №25 (100). – С. 283–299.

УДК 341.7(430)

Резніков В. В., Храпуненко М. М.

ОСОБЛИВОСТІ ДИПЛОМАТИЧНОЇ СЛУЖБИ НІМЕЧЧИНИ

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

Згідно з визначенням, дипломатична служба Федеративної Республіки Німеччина (ФРН) – це конституційна система, яка знаходиться на службі держави та нації, основні принципи якої – професіоналізм, безпристрасність, конкурсний відбір та кар’єрність [1, с. 359].

З історичної точки зору дипломатія Німеччини досить молода – 148 років, її становлення пов’язано з формуванням єдиної германської держави у XIX ст. Проте, дипломатія має великий та багатосторонній досвід роботи у складних зовнішньополітичних ситуаціях. За майже п’ятнадцять десятиріч свого існування вона два рази вирішувала проблему об’єднання країни, приймала участь у підготовці двох світових війн, а після тяжких поразок відновлювала зовнішньополітичні позиції та вплив Німеччини у світі. Цей досвід враховувався при визначенні цілей та задач сучасної німецької дипломатії. У кінці XIX ст. ФРН вже вміло стала одним з учасників процесу міжнародної дипломатичної діяльності та зайняла помітне місце серед західноєвропейських держав [1, с. 504-512].

Дипломатична служба ФРН складається з Центрального апарату – Міністерства закордонних справ і представництв за кордоном – посольств, генеральних консульств, консульств і представництв при міжнародних організаціях. ФРН має за кордоном 142 посольства, 56 генеральних консульств і консульств, 20 постійних представництв при міжнародних організаціях і 2 спеціальних представництва. Кількість закордонних представництв постійно змінюється в залежності від потреб, стану відносин і положення в окремих регіонах, а також фінансових коштів, що виділяються на утримання дипломатичної служби. У 2017 році проектом державного бюджету передбачено виділення на зовнішньоекономічну діяльність 260 млн. євро, що становить 0,05% від загальних витрат [7].

Німецька дипломатична служба, так само, як і державна служба загалом, складається з чотирьох категорій: вища (кар'єрні дипломати), підвищена (консульські співробітники, адміністративний персонал), середня (технічний персонал з відповідною фаховою підготовкою) та проста (технічний персонал без спеціальної підготовки). Представники перших трьох з них обов'язково проходять підготовку, а згодом підвищують свою кваліфікацію в академії дипломатичної служби.

Перехід співробітників в порядку підвищення за посадою з однієї категорії в іншу, наприклад з «високої» в «вищу» не передбачено. Справа в тому, що для зарахування в «вищу» категорію необхідно мати закінчену університетську освіту, пройти трирічне спеціалізоване навчання в Дипломатичній школі МЗС і здати кваліфікаційний іспит.

Співробітники «високої» категорії таким вимогам, як правило, не відповідають. Вони мають лише загальну або спеціальну вищу освіту, а службовці «середньої» категорії – закінчену середню освіту. Цим і пояснюється жорстка ієрархічна структура дипломатичної служби ФРН [1, с. 83].

За станом на сьогодні, Міністерство іноземних справ ФРН налічує близько 11,6 тис. співробітників, 6 тис. з яких є дипломатичними службовцями [8].

Традиційно міністерство закордонних справ очолює міністр (призначається канцлером з урахуванням партійної належності). Зміна міністрів і прихід до керівництва представників різних партій зазвичай не веде до кадрових змін. Заступниками міністра діють два статс-секретаря, що є професійними дипломатами, чиновниками вищої категорії. Як правило, один з статс-секретарів управляє всіма адміністративними службами міністерства, усім комплексом відносин з європейськими і північноамериканськими державами. Другий статс-секретар відає глобальними проблемами міжнародних відносин, включаючи діяльність ООН, питаннями відносин в сфері економіки, культури, міжнародно-правовими проблемами, стосунками з державами, розташованими за межами Європи і Північної Америки, а також протокольною службою [1, с. 374-379].

Організаційна структура міністерства закордонних справ Німеччини складається з 10 департаментів: центрального; двох політичних; європейського; запобігання кризовим явищам та гуманітарної допомоги; міжнародного порядку, ООН та контролю за озброєнням; економіки та сталого розвитку; правового; культури та комунікації; протокольного. Управління поділяються на референтури (аналог відділів у МЗС України), що виступають провідними оперативними підрозділами, де зосереджується вся поточна робота.

Усі міністерства очолюються директорами, функції яких аналогічні з функціями заступників міністра у МЗС України [8].

Професійні особливості: німецькі дипломати вирізняються пунктуальністю; але у складних ситуаціях, особливо молоді співробітники посольства, іноді нервують та виказують невпевненість. На переговорах поведуться суворо, наполегливо. Німецьких дипломатів вирізняє гарна юридична підготовка, глибоке знання юридичних питань. На переговорах вони систематичні, обговорюють питання послідовно одне за одним. Німці дуже спритні, вміють налагоджувати контакти і високо цінують їх. Вони вміють закріплювати контакти, виявляючи турботу про тих, із ким встановили зв'язок.

Дипломати Німеччини вільно володіють двома-трьома іноземними мовами. Це, як правило, фахівці з тієї чи іншої проблеми, країни чи регіону.

Починаючи з 1994 року, МЗС ФРН вживає активних заходів для значного поліпшення підготовки з практичних питань:

1. Від кандидатів у дипломати вимагається не тільки наявність вищої освіти, але й робота за кордоном, другий диплом, знання складних і рідкісних мов.

2. Посилюється контроль за самостійним вивченням дипломатами літератури.

3. Введено практику місячної підготовки з проблем міжнародної торгівлі і фінансів.

4. Дипломати проходять два тритижневі стажування в німецьких компаніях [4, с. 270-271; 5, с. 284].

Аналіз кадрових призначень за останні двадцять років дозволяє зробити деякі узагальнення щодо портрету типового представника вищого рівня дипломатичної служби. Насамперед, це людина з великим професійним досвідом, присвятила дипломатичній службі майже все свідоме життя.

Середній вік посла, вперше призначеного на цю посаду, складає 56,3 роки, фаховий стаж – понад 26 років. Для порівняння: середній вік керівників дипломатичного представництва України, призначених за останні 1,5 роки, трохи перевищує 49 років, призначених уперше – близько 45, фаховий стаж – відповідно 18 та 15 років [7].

Очевидно, що сьогодні дипломатія опановує нові функції, полем діяльності сучасної дипломатії, де її значення постійно зростає, є захист економі-

чних інтересів власної держави. Економізація зовнішньополітичної діяльності в цілому і роботи дипломатичних служб зокрема є логічним наслідком процесів глобалізації. Німеччина не є винятком, для її сучасної дипломатії ФРН характерна чітка орієнтованість на підтримку, просування і захист німецьких економічних інтересів за кордоном. Це оголошено одним з головних пріоритетів. За освітою більшість послів – майже половину – складають юристи, за ними йдуть економісти, політологи, історики, філологи. Уряд ФРН і ділові кола уважно стежать за тим, щоб посольства і консульства надавали найактивнішу підтримку реалізації німецьких економічних проєктів. Для цього широко використовуються і контакти на високому та найвищому рівні. Статс-секретар МЗС В. Ішінгер зазначав: «Німецька дипломатія має більш ефективно і дієво представляти економічні інтереси країни за кордоном, особливо інтереси середнього класу. Ми боремося там за кожну експортну німецьку марку, за ринки, які дедалі більше розвиваються під знаком глобальної конкуренції».

Внаслідок зростання економічних функцій дипломатії невинно збільшується і питома вага дипломатів, які займаються економічними питаннями. В МЗС ФРН 40% робочих питань стосуються економічної сфери. У практику входять спільні засідання дипломатів з провідними представниками бізнесу, їх запрошують до МЗС, щоб з'ясувати, яким чином дипломатична служба може поліпшити діяльність із захисту економічних інтересів своєї держави за кордоном, які прогнози існують у цьому зв'язку [6, с.130].

Доречним було б ознайомлення з дипломатичним досвідом МЗС ФРН і перенесення певних його традицій на українську основу. Однією з таких традицій є проходження слухачами Дипломатичної школи при МЗС ФРН практики в приватному бізнесі та промисловості – надзвичайно корисний звичай, що наближає майбутніх дипломатів до потреб вітчизняної економіки.

Таким чином, можна зробити висновок, що протягом свого розвитку Німеччині вдалося істотно закріпити свої позиції в Європі та світі в цілому. Незважаючи на розвиток та швидкість розповсюдження процесів інтеграції на зовнішньополітичну сферу, Німеччині вдалося зберегти самобутність зовнішньополітичної діяльності, а зокрема дипломатичної служби. Треба відзначити, що країна спирається на свою економічну могутність. Одним з головних завдань дипломатичної служби Німеччини є захист, розвиток та просування її економічних інтересів. Уряд ФРН пильно слідкує за тим, щоб посольства та консульства надавали активну підтримку реалізації німецьких економічних проєктів. Досвід країни показує, що такий вектор ведення дипломатії є ефективним та сприяє розвитку держави. Отже він може бути позичений та використаний для покращення української дипломатії.

Література: 1. Торкунов А.В. Дипломатическая служба [Текст]: учебное пособие / А.В.Торкунов. – М.: РОССПЭН, 2002. – 688 с.; 2. Зонova Т.В. Дипло-

матия иностранных государств [Текст]: учебное пособие / Т.В. Зонина – М.: РОССПЭН, 2004. – 350 с.; 4. Попов В.И. Современная дипломатия: теория и практика. [Текст]: курс лекций / В.И. Попов – М.: Международные отношения, 2010. – 576 с.; 5. Сагайдак О. П. Дипломатический протокол та етикет [Текст]: навчальний посібник / О. П. Сагайдак. – К.: Знання, 2006. – 380 с.; 6. Сакун О.Ф. Дипломатическое ремесло [Текст] / О.Ф. Сакун – М.: международные отношения, 2008. – 440 с.; 7. Степанов В. Як змінити українську дипломатію? Досвід дипслужби / В. Степанов Німеччини // Європейська правда – [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.eurointegration.com.ua/articles/2016/05/11/7048839/view_print; 8. Міністерство закордонних справ ФРН – [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <https://www.auswaertiges-amt.de/en/aamt/auswdienst/haushalt-node>

УДК 65.012.123:330.341.1

Capra I. I. / Sarga I. I.

THE BUSINESS MODELING AND OPEN INNOVATION

V. N. Karazin Kharkiv National University

Scientific supervisor: Ph.D. (Economics), Associate Professor M.V.Shuba

The subject of the study is business models in different companies and their ability to use innovations. The purpose of the study is to analyze how does the innovative process influences the business models. The relevance of the study is determined by high demand to implement innovative strategies in rapidly growing business world.

The business model construct, though widely used in management research as well as by practitioners, suffers from lack of clarity. The construct was introduced in the late 1950s but hardly used in publications until the 1990s, and it was only with the hype of the Internet and the emergence of e-businesses that it caught on about a decade ago or so. Since then the business model construct has been used to denote different things, “such as parts of a business model (e.g. auction model), types of business models (e.g. direct-to-customer model), concrete real world instances of business models (e.g. the Dell model) or concepts (elements and relationships of a model). This conceptual ambiguity is reflected in the variety of business model definitions to be found in extant literature. Start from the theoretical essence of business models, that is, the minimum set of core components that must be common to all business models and which set the business model construct apart from other constructs[2, p. 206].

Notwithstanding these differences, the majority of studies seem to converge on the basic understanding that business models denote the company's core logic for creating and capturing value by specifying the company's fundamental value proposition(s), the market segments it addresses, the structure of the value chain which is required for realizing the relevant value proposition, and

the mechanisms of value capture that the company deploys, including its competitive strategy. To summarize this by stating that the essence of a business model is in defining the manner by which the enterprise delivers value to customers, entices customers to pay for value, and converts those payments to profit[1, p. 208].

An influential and expanding stream of literature in innovation research argues that in the face of increasing global competition, rising R&D costs and shortening product life cycles, companies can no longer rely on the traditional model of closed innovation. Thus, increasingly they depend on accessing external sources of knowledge and collaborating with individuals, companies and other organizations that possess relevant knowledge that may be deployed in the context of the company's innovation process [3, p. 26]. Collaborating with external knowledge partners has, to a large extent, been enabled by recent trends in information and network technologies that have led to decreased costs of knowledge dissemination, communication and coordination costs which make it easier for companies to find and access distributed knowledge from all over the world. Recognizing the fact that the appropriate knowledge required to solve innovation problems is both widely distributed and sticky leads many companies to adopt an open innovation model. Since many studies have contributed to a further clarification of the concept.

These definitions illustrate three important points that are essential to understanding of open innovation. First, open innovation studies are congruent with regard to their understanding of open innovation as a set of practices that facilitate both purposive inflows and outflows of knowledge; thus open innovation generally encompasses both inbound and outbound dimensions of innovation processes. While outbound open innovation refers to innovation activities to leverage existing technological capabilities outside the boundaries of the company, inbound open innovation relates to the internal use of external knowledge. Second, studies seem to agree that pursuing open innovation requires a certain degree of permeability of organizational and innovation process boundaries to guarantee successful innovation. Third, extant definitions of open innovation are kept broad, arguably to reflect what [6, p. 5] calls the "appeal" of open innovation, namely that it provides the "umbrella that encompasses, connects and integrates a range of already existing activities"

In sum, the literature on business models indicates that a company can choose from a variety of business models – that have to match its (open) innovation practices on the corporate as well as business-unit level [2, p. 200]. Relatedly, originating from organization and innovation management literature, an emerging research stream strongly suggests that companies that adopt open innovation practices need to carefully design the internal organizational aspects of their business models to positively influence the sourcing of knowledge from

external parties and its subsequent exploitation for innovation [3, p. 981]. However, while open innovation research illustrates the heterogeneity of open innovation practices, extant studies linking business models to open innovation do not discriminate between different open innovation strategies and thus do not theorize how different open innovation strategies call for different supporting business models. This means that there is currently no contingency framework that helps us to precisely understand how open.

Inbound open innovation or external knowledge sourcing refers to the practice of establishing relationships with external organizations or individuals with the purpose of accessing their technical or scientific competencies for improving internal innovation performance [7, p. 226]. By definition, inbound open innovation can range from inward-licensing of IP to crowd-sourcing to establishing R&D alliances. Thus, in the context of inbound open innovation, companies can access external knowledge sources by various means of collaborative and contractual agreements involving individuals, companies and other organizations that possess relevant knowledge to complement the company's internal R&D efforts[1, p. 372]. Hence, a company can choose to engage in a variety of open innovation practices that can differ with regard to the extent and the intensity to which the company relies on external sources of knowledge.

In comparison to many existing small businesses the measures to broaden sources of incoming innovations are slow due to the requirement of high amount of collaboration inside the company. Obviously the less people involved in innovation sourcing the faster they reach production. However the practice shows – both approaches are suitable for different business models. Correlation of research-to-production chain speed and quality is high. Basically the higher the speed is the worse quality at the end of the day is being delivered.

Given this heterogeneity in open innovation practices, the open innovation literature commonly differentiates inbound innovation strategies with regard to the “breadth” and “depth” of knowledge search

“Search openness” [7, p. 142] or “breadth of knowledge search” captures the diversity of a company's external sources of knowledge, often defined as the number of different types of external parties involved in the innovation processes of the company. Crowd-sourcing is an example of an open innovation practice that relies on a diversity of external sources to provide knowledge input to its innovation activities. Here, the diversity of external sources, in terms of diverse backgrounds and skills, ensures a rich breadth of new ideas. “Depth” of knowledge search refers to the intensity with which companies draw knowledge from external sources and is often measured as the number of external partners that are deeply integrated into a company's innovation activities.

Figure 1 illustrates the resulting 2×2 matrix of inbound open innovation strategies.

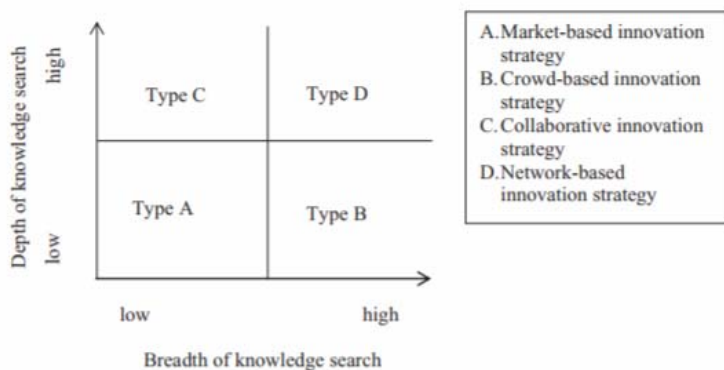

Figure 1. Typology of inbound open innovation strategies [4].

To conclude the importance of innovation mechanisms and organizational practices based on analysis of the practices and their determination forwarding with the description of an innovative process itself there are 3 important insights offered.

First, different open innovation strategies do in fact require different business models. While the importance of aligning business models to open innovation has been previously established [4, p. 17] this article is the first to systematically examine the effect of different open innovation strategies on the design of business models.

Second, the extent of business model reconfiguration varies with different open innovation strategies. Certain open innovation strategies require more fundamental restructuring of business models as compared to other open innovation strategies and result in different degrees of openness of the business model.

Third, strategies characterized by high diversity in knowledge sources require business models which are geared toward handling a vast amount of information. Governance mechanisms need to be in place that can help to organize and manage the vast amount of information. In contrast, strategies that involve the deep integration of external sources into the company's innovation activities require business models which are designed to allow for the close collaboration with external partners and facilitate the mutual exchange of knowledge between partners[1, p. 376].

References: 1. A. Arora *Complementarity and external linkages: The strategies of the large firms in biotechnology. Journal of Industrial Economics XXXVIII/ A. Arora.-A.Gambardella – 1990. – 361–379.* 2. Casadesus-Masanell *From strategy to business models and onto tactics. Long Range Planning 43(2–3)/ Casadesus-Masanell, R., & Ricart, J. E. – 2010. – 195–215.* 3. Foss, N. J. *Linking customer interaction and inno-*

vation: The mediating role of new organizational practices / Foss, N. J., Laursen – K., & Pedersen, T// *Organization Science* 22(4). – 2011. – 980–999. 4. Chesbrough, H. *Open Business Models: How to thrive in the New Innovation Landscape.*/ Chesbrough, H. // *Harvard Business School Press, Boston.* – 2006. 5. Laursen, K. *Open for innovation: The role of openness in explaining innovative performance among UK manufacturing firms* / Laursen, K. – Salter, A. J// *Strategic Management Journal* 27(2). – 2006. – 131–150. 6. Huizingh *Open innovation: State of the art and future perspective*/ Huizingh, E. K. R. E. // *Technovation* 31(1). – 2011. – 2–9. 7. Chiaroni, D. *Unravelling the process from closed to open innovation: Evidence from mature, asset-intensive industries*/ Chiaroni, D.- Chiesa, V. – Frattini, F// *(R&D Management* 40(3). – 2010. – 222–245.

УДК 339.9

Саргсян Е. Л.

ВПЛИВ НАФТА НА РОЗВИТОК ЕКОНОМІКИ МЕКСИКИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Шляхова Я.В.*

У сучасному світі майже жодна країна не може ефективно розвиватися, не вступаючи у взаємодію з іншими державами. Сьогодні глобальні інтеграційні процеси охоплюють усі сфери життя, і міжнародна економічна інтеграція є одним з найважливіших чинників розвитку національних економік.

Найбільш розвиненим інтеграційним угрупованням на американському континенті наразі є Північноамериканська зона вільної торгівлі (НАФТА). Метою дослідження є аналіз впливу НАФТА на мексиканську економіку.

Канада та США запровадили пакт про вільну торгівлю ще у 1989 році. У 1994 році НАФТА розширила зону вільної торгівлі, коли до складу інтеграційного об'єднання увійшла Мексика [4].

НАФТА є в даний час найбільшою у світі регіональною зоною вільної торгівлі. За даними Світового банку загальна кількість населення інтеграційного угруповання складає близько 486,95 млн чоловік, а сукупне ВВП дорівнює 21,25 трлн. дол. [5].

Створення НАФТА було перш за все обумовлено такими факторами, як географічна близькість країн, що інтегруються (усі три країни розташовані у Північній Америці), наявність тісних торговельних зв'язків і досвіду економічного співробітництва між цими країнами. Також треба зазначити, що важливу роль відіграло посилення позицій ЄС, Японії та нових індустріальних країн у світовій економіці, що, у свою чергу, дало поштовх на створення противаги у вигляді Північноамериканської зони вільної торгівлі.

Особливістю НАФТА є те, що ця угода об'єднує дві економічно розвинуті країни (США та Канаду) і країну, що розвивається (Мексика).

Мексика, як й інші країни-учасниці, мала власні мотиви підписання угоди: вона прагнула підняти свій економічний рівень розвитку, отримати доступ до досягнень НТП, залучити додаткові інвестиції.

НАФТА існує уже майже 24 роки, та не можна не виокремити таку значну її перевагу, як динамічне зростання обсягів взаємної торгівлі країн-учасниць НАФТА. За даними 2017 р. у рамках НАФТА здійснюється майже 70% торгівлі Канади та Мексики, та приблизно 30% торгівлі США. Проте, загальний обсяг торгівлі Канади та Мексики з країнами-учасницями НАФТА складає 67,9% та 65,2% відповідно. Та з цього обсягу лише близько 5,7% та 4% припадає на торгівлю Канади з Мексикою та Мексики з Канадою, у той час як близько 95% обсягу експорту і імпорту цих двох країн припадає на США. Країни НАФТА хоча й грають важливу роль у зовнішній торгівлі США, але у країни є й інші важливі торгові партнери. Наприклад на торгівлю з Китаєм припадає 597,12 млрд. дол., що складає більше 16% загального обсягу торгівлі США (Канада 14,8%, Мексика 14,2%) [7].

Тобто бачимо, що взаємодія господарських структур Мексики і Канади далеко поступається за глибиною і масштабами канадсько-американській та мексикансько-американській інтегрованості. Канада і Мексика швидше є конкурентами на американському ринку товарів і робочої сили, конкурентами по залученню капіталу і технологій американських корпорацій, ніж партнерами по інтеграційному процесу.

За час участі в НАФТА основні макроекономічні показники Мексики покращилися. Середні темпи зростання ВВП збільшилися: якщо в 1980-1994 рр. вони становили приблизно 2,2%, то в 1995-2007 рр. зросли до 3,33%. В результаті світової кризи 2008 р. темпи зростання були від'ємними і становили -4,7% у 2009 р., та з 2010 р., як можемо побачити з рис. 1, ситуація значно покращилася і зараз темпи зростання ВВП Мексики становлять у середньому 3,11% на рік [5].

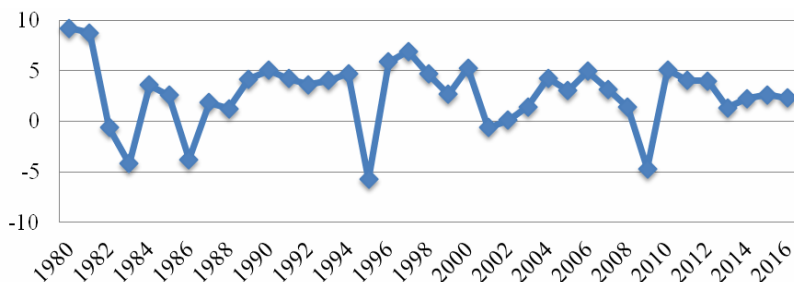

Рис. 1. Динаміка ВВП Мексики (1980-2016 рр.)

Розроблено автором за матеріалами: [5].

Однією з причин, яка підштовхнула Мексику на підписання угоди, як вже зазначалося раніше, було прагнення Мексики підняти свій економічний рівень розвитку та максимально наблизитися до рівня промислово розвинених країн.

Таблиця 1

ВВП на душу населення країн-членів НАФТА

	ВВП на душу населення (дол.) 1990 р.	ВВП на душу населення (дол.) 2000 р.	ВВП на душу населення (дол.) 2016 р.
США	23913,76	36432,51	59495,37
Канада	21945,15	24221,27	44773,26
Мексика	3211,34	6735,91	9249,27

Розроблено автором за матеріалами: [5]

Як можемо побачити з табл. 1, ВВП Мексики на душу населення з кожним роком зростає. Розрив в рівні економічного розвитку поступово скорочується. Можемо підрахувати, що якщо в 1990 р. співвідношення ВВП на душу населення Мексики-США і Мексики-Канади становило відповідно 13,4% і 14,63%, то в 2000 р., після 5 років дії угоди, ці показники були 18,49% і 27,8%, а на сьогоднішній день вони становлять 15,55% та 20,66% відповідно. Тобто, бачимо що відбулося незначне, але все ж таки зниження відставання мексиканської економіки від її північних сусідів.

Діяльність НАФТА кардинально змінила структуру експорту Мексики, нафта перестала бути головним експортним товаром, її місце зайняли промислові вироби складальних підприємств магіладорас промислових підприємств, що використовують імпортні компоненти для випуску продукції, призначеної на експорт [3].

За час існування угруповання частка товарів сировинної групи в сумарному мексиканському експорті значно скоротилася, як ми можемо бачити з табл. 2, питома вага промислових виробів збільшилася в останні роки до 81%, при цьому експорт електроніки, наукоємного обладнання та інших товарів високотехнологічного експорту досяг майже 2/3.

Таблиця 2

Товарна структура експорту Мексики

	Експорт (%) 1990 р.	Експорт (%) 2016 р.
Сільськогосподарська продукція	25,32	7,0
Промислові вироби	17,60	81,0
Паливо та продукція видобувної промисловості	48,72	8,9
Інші	8,36	3,1

Розроблено автором за матеріалами: [7], [6]

Підписання угоди відкрило мексиканську кредитну систему для зарубіжних інвесторів. За роки існування блоку зарубіжні інвестиції в Мексику

склали до 247,5 млрд дол. Головними центрами по отриманню іноземних інвестицій, однак, були і залишаються головним чином північні штати Мексики, в той час як значна частина населення півдня країни живе за рахунок грошових переказів родичів, які емігрували за кордон. Обсяг таких переказів в останні роки значно випереджає приплив прямих іноземних інвестицій.

Спочатку передбачалося, що НАФТА дозволить зменшити відмінності в рівні оплати праці між США і Мексикою (19,50 і 4,50 дол./год. відповідно). Хоча членство в об'єднанні сприяло зростанню добробуту мексиканців, особливо в північних штатах і в столиці, але воно не змогло вирішити проблему мігрантів. Зросла легальна і нелегальна міграція з Мексики, за останні 40 років 12 млн мексиканців перетнули американський кордон як легально, так і нелегально. Також від участі в НАФТА постраждали малі і середні компанії Канади і Мексики, які не витримали конкуренції з американськими великими компаніями-виробниками [1, с. 155-156].

Велика частина суспільства Мексики позитивно оцінює членство в НАФТА внаслідок лібералізації торгівлі з США і Канадою, створення нових робочих місць, скорочення бідності і поліпшення умов життя населення. Критика угоди пов'язана з негативним впливом на сільське господарство, дрібні фермерські господарства і недостатніми державними заходами щодо сприяння зростанню конкурентоспроможності [1, с. 158-159].

Також треба зазначити такі витрати від членства, як поглиблення розриву в рівнях доходів населення, розорення близько 30 тис. малих і середніх промислових підприємств, скорочення рівня заробітної плати на підприємствах, які не розміщені в зонах макіладорас.

У нашому мінливому світі досить важко передбачити, як буде розвиватися те чи інше інтеграційне об'єднання. Із приходом до влади Д. Трампа адміністрація США переглядає свій геоекономічний курс, який раніше був націлений на розширення вільної торгівлі та формування регіональних і міжрегіональних інтеграційних об'єднань. Голова мексиканської держави наголосив на зацікавленості своєї країни не в згортанні, а в розвитку північноамериканської інтеграції, зокрема, в поширенні правил вільної торгівлі на нові перспективні галузі економіки, такі, як телекомунікації, енергетика, онлайн-торгівля, раніше виключені з механізмів НАФТА [2, с. 8].

Отже, перевагами участі в НАФТА для Мексики є зміна структури експорту головними експортними товарами наразі є промислові вироби, лібералізація торгівлі з США і Канадою, створення нових робочих місць, скорочення бідності і поліпшення умов життя населення; недоліками є поглиблення розриву в рівнях доходів населення, розорення малих і середніх промислових підприємств, негативний вплив на сільське господарство.

Література: 1. Костюнина Г. М. Североамериканская интеграция: 20 лет спустя // Вестник МГИМО. 2015. №2 (41); 2. Яковлев П. "Фактор Трампа" и меняющийся облик глобализации. // Мировая экономика и международные отношения. 2017. №7. с. 5-14; 3. Robert A. Blecker. The Mexican and U.S. Economies After Twenty Years of NAFTA // International Journal of Political Economy. vol. 43. №2. Summer 2014. pp. 5–26; 4. North American Free Trade Agreement. – [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: http://www.nafta.now.org/about/default_en.asp; 5. The World Bank. World DataBank. – [Електрон. ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/>; 6. United Nations Conference on Trade and Development. – [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://unctadstat.unctad.org/>; 7. World Trade Organization. Statistics database. – [Електронний ресурс]: офіційний веб-сайт. – Режим доступу: <http://stat.wto.org/>.

УДК 338.45.021:005.521]:620.92(477)

Симоненко О. О.

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ АЛЬТЕРНАТИВНОЇ ЕНЕРГЕТИКИ В УКРАЇНІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Керівник: к.філос.н., доц. Боблювський А.Ю.

Сьогодні головну роль в енергетичному балансі України продовжують грати фінансово та екологічно неефективні джерела електроенергії. В той же час, енергетичний баланс поступово зміщується в сторону альтернативної, або «зеленої» енергетики.

За даними Міністерства енергетики та вугільної промисловості України на 2017 рік, майже 41% усієї електроенергії було вироблено на ТЕС і ТЕЦ, на атомних електростанціях – 53% від загальної кількості виробленої енергії. Ще 5% електроенергії виробляють гідроелектростанції і, таким чином, усього 1% складає доля абсолютно екологічних видів електроенергії [4].

За статистичними даними останній показник залишився на рівні 2012 року, але варто зазначити той факт, що більша частина елементів альтернативного електропостачання станом на 2012 рік знаходилась в анексованому Криму. Сьогодні ж Україна поступово відновлює та розширює сферу альтернативної електроенергетики. Актуальність же «зеленої» енергії для України полягає в цілому комплексі проблем, з якими стикається традиційна українська енергетика.

З наданої вище статистики очевидним стає той факт, що більшу частину електроенергії Україна отримує розщеплюючи атоми та спалюючи вугілля та газ. Однак, теплові електростанції балансують на межі економічної доцільності виробництва. Щоб ввести в експлуатацію новий енергоблок АЕС потрібно витратити 7 млн. євро. Його «погашення» та утилізація радіоактив-

них відходів після їх використання коштує ще близько 1,3 млн. євро. Витрачаються кошти і на підтримку безпеки при експлуатації такої станції [3].

Вугільна енергетика ще дорожча й значно шкідливіша. Вугільний пил глибоко проникає в тіло людини і шкодить його здоров'ю. В той же час, аварійність вугільних шахт залишається надзвичайно високою: тільки в 2014 році понад дві тисячі гірників отримали травми при роботі в забої, а 100 з них загинуло.

З економічної точки зору, теплові вугільні електростанції малорентабельні – в електроенергію перетворюється тільки 33% енергії, яку отримують від спалювання вугілля. Трохи вище цей показник у газогенераторних станцій.

Але найбільша проблема сьогодні полягає в тому, що теплові електростанції отримують вугілля від експортних поставок із-за кордону або, здебільшого, із зони АТО. Це надзвичайно нестабільна і ризикована схема поставок сировини. Економіка нашої країни не отримує нічого від фінансування зарубіжних постачальників та від спроб налагодити поставки через зону бойових дій.

В той же час, газові труби наповнюються вуглеводнями Росії, яка, хоча і отримала негативний результат в Стокгольмському арбітражі, продовжує тиснути й тиск на ЄС та Україну для збереження монопольного контролю над ринком газу [3].

Тим часом, альтернативна енергетика набирає все більшої популярності в світі. Регулярні нафтові кризи, глобальні екологічні проблеми, страх перед ядерною енергетикою, що посилюється після аварії на Фукусімі, а також ряд інших факторів лише сприяють цьому процесу. Не є секретом й те, що в країнах ЄС проблеми екології все більш популярні та постійно актуалізуються. Також на посилення інтересу до альтернативної енергетики впливає і ряд економічних факторів.

«Зелений» тариф, що мав би сприяти розвитку альтернативної енергетики в Україні, був введений ще в 2008 році, але саме після прийняття у 2015 році закону про створення конкурентних умов для виробництва «чистої» енергії ця тема стала більш привабливою з інвестиційної точки зору, тому що «зелений» тариф прив'язали до курсу євро, що нівелювало інфляційні ризики [6].

На даний момент кількість інвестиційних проектів з будівництва сонячних, вітрових і гідроелектростанцій стабільно зростає. Європейські банки готові інвестувати в сферу «зеленої» енергетики України куди охочіше, ніж в інші проекти, тому що існують державні гарантії, прозорі схеми роботи і прості зрозумілі тарифи. Зокрема, ЄБРР має розроблену спеціально для України програму USELF об'ємом до 140 млн. євро, спрямовану виключно на інвестиції в сферу розробки та використання поновлюваних джерел енергії [2].

Схема співпраці досить проста і прозора, але основною перешкодою є те, що ця програма пропонує виключно дофінансування проекту. Також серед проблем варто відзначити високу конкуренцію у виборі проектів і тривалу процедуру розгляду заявки, яка може займати до півроку й більше, але головна перешкода – це небажання потенційних інвесторів вкладати кошти усередині країни.

Альтернативна енергетика потребує значних фінансових вливань і це легко продемонструвати на прикладі будівництва сонячних електростанцій. За даними Державного агентства з питань енергоефективності та енергозбереження, вартість побудови потужностей для виробництва 1 МВт електроенергії складає 1 млн. євро, а період окупності – 7 років. ЄБРР готовий покривати до 70% вартості проекту за умови самостійного фінансування решти самими фундаторами проекту або іншими джерелами. До того ж, саме цю частину коштів необхідно вкласти в проект в першу чергу. Таким чином, українцям потрібно шукати джерела фінансування насамперед всередині країни, щоб отримати додаткове фінансування з Європи [1].

Слід зазначити, що за умови виконання цих вимог, існує достатня кількість позитивних прикладів співпраці між європейським й українським капіталами. Так, буквально в жовтні 2017 року у Львівській області була відкрита вітряна електростанція за участю ЄБРР та НЕФКО потужністю 20,7 МВт. Ціна проекту склала 36 млн євро [5].

Також, Україна рекордно збільшила використання сонячної енергії в побутовому секторі. За офіційними даними Кабміну, обсяг електричної енергії, яка використана населенням, збільшився на 25%. У другому кварталі 2017 року загальна встановлена потужність приватних домашніх електростанцій зросла на чверть.

Слід зазначити, що в сучасному світі виробництво та продаж «зеленої» енергії стають не лише необхідністю, а й ефективним напрямком інвестицій для бізнесу. Теж саме стосується і України. За останній рік обсяг альтернативної електроенергії, що виробляється в Україні, збільшився на 123 МВт, а традиційної – на 58 МВт. Тобто, темпи зростання альтернативної енергетики в два рази перевищили традиційну. Це серйозний показник для тих, хто хоче і може розпочати діяльність в цьому секторі економіки. [4]

Загалом, частка альтернативної енергетики в світі буде неминуче збільшуватись. Україна, в свою чергу, має як необхідність, так і можливість динамічного розвитку даної сфери. Наша країна може стати не тільки лідером в Європі з виробництва «зеленої» енергії, а й навіть експортувати її надлишки. Для цього потрібно продовжувати реформування усіх без виключення сфер життя і, таким чином, надалі покращувати інвестиційний клімат нашої держави.

Література: 1. Державне агентство з питань енергоефективності та енергозбереження // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://sae.gov.ua>; 2. Дорогое удовольствие: Есть ли перспективы у «зеленой» энергетики в Украине? // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://112.ua/mnenie/dorogoe-udovolstvie-est-li-perspektivu-u-zelenoy-energetiki-v-ukraine-421416.html>; 3. Как устроена альтернативная энергетика в Украине? // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://ckr.in.ua/ru/research/15275>; 4. Міністерство енергетики та вугільної промисловості України // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <http://tre.kti.gov.ua/>; 5. На Львівщині відкрили вітрову електростанцію вартістю у 1,2 млрд грн // [Електрон. ресурс] – Режим доступу: https://zik.ua/news/2017/10/26/na_lvivshchyni_vidkryli_vitrovu_elektrostantsiyu_vartistyu_u_15_mlr_d_grn_1193851; 6. Про внесення змін до деяких законів України щодо забезпечення конкурентних умов виробництва електроенергії з альтернативних джерел енергії // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/514-19>.

УДК 339.5.012.23: 339.544

Скалозуб Д. Д.
ПРИЧИНИ ТА НАПРЯМИ СУЧАСНОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ
В СЕКТОРІ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ УКРАЇНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ас. Марченко І.С.

Потоки трудових мігрантів з України сформувалися в умовах низької заробітної плати, підвищеного рівня безробіття та вимушеної неповної зайнятості, поширення бідності та високого рівня маєтного розшарування населення, значного розриву у рівнях оплати праці в Україні і зарубіжних країнах (особливо в перерахунку на іноземну валюту за офіційним курсом). Різниця рівнів економічного розвитку обумовлює різницю в доступі до належної охорони здоров'я, освіти, житлових умов, якості життя в цілому, спонукає багатьох людей шукати покращання своїх життєвих перспектив шляхом міграції.

На сучасному етапі розвитку Україна – одна з найбільших країн-донорів робочої сили в Європі, де зовнішня трудова міграція стала об'єктивною реальністю сьогодення.

Більшість показників соціально-економічного розвитку все ще далекі від європейських стандартів. Можливості працевлаштування на офіційному ринку праці України залишилися обмеженими, до того ж зайнятість в зареєстрованому секторі економіки держави не лише не гарантує добробуту, а часто не забезпечує й потреб відтворення робочої сили працюючого.

Наприкінці минулого століття Україна вже переживала важку економічну кризу, яка спричинила першу в незалежній державі хвилю еміграції та

нелегальної трудової міграції. Проте та криза мала внутрідержавний характер, бо була обумовлена пертурбаційними процесами в економіці, що пов'язані з переходом від командної системи господарювання до ринкової. Якщо на початку 1990-х виїзди на заробітки за кордон зумовлювалися зупиненням підприємств, багатомісячними затримками з виплатою заробітної платні, зростаючим безробіттям, то за останні роки їхньою метою у більшості випадків є підвищення добробуту, вирішення житлового питання, фінансування навчання тощо [1, с. 5].

Сучасні глобалізаційні процеси охопили майже весь світ, суттєво впливаючи на динаміку пересування людей у світі і ускладнюючі пошук місць прикладання праці. Отже, чимало українських громадян коректують власну міграційну поведінку, адаптуючись до нових умов. Головною проблемою вітчизняного ринку праці є низька заробітна плата і, як наслідок, відтік робочої сили за межі країни.

Відповідно до даних дослідження, проведеного в рамках проекту МОМ (Міжнародна організація з міграції) у 2015-2016 рр., за кордоном офіційно перебували для здійснення трудової діяльності близько 700 тис. громадян України. Основні країни призначення працівників-мігрантів – Польща, Російська Федерація, Чеська Республіка та Італія. На них припадає близько 80% загальних потоків короткострокових та довгострокових трудових мігрантів з України (рис. 1) [2].

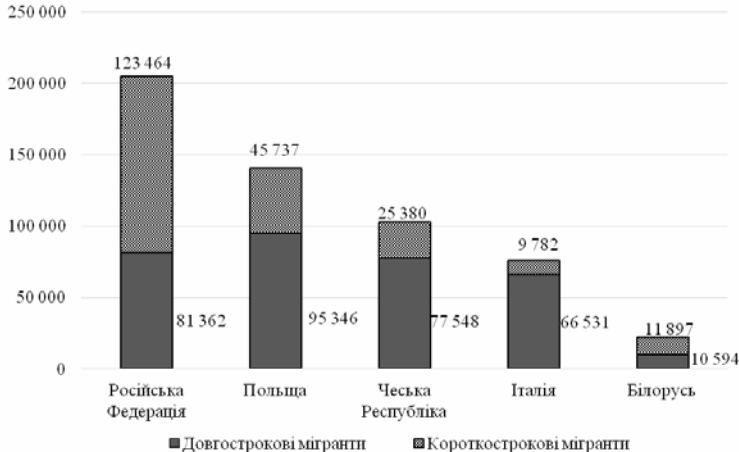

Рис. 1. Основні приймаючі країни трудових мігрантів з України, чол. [2]

Після запровадження демократичних свобод, зокрема й свободи пересування, транскордонна мобільність населення України стрімко зростала передовсім за рахунок перетинів західного кордону.

Процеси глобалізації значно активізували міграцію саме висококваліфікованої робочої сили, яку особливо підтримують транснаціональні корпорації, оскільки експансія міжнародного бізнесу потребує все більше мобільних спеціалістів високої кваліфікації.

На особливу увагу заслугове аналіз міжнародної міграції фахівців у сфері інформаційних технологій. Кількість висококваліфікованих кадрів з ІТ-сфери, які лишають Україну, останнім часом істотно зростає.

Порівнюючи розвиток сфери інформаційних технологій в Україні та інших країнах, слід зазначити, що згідно з аналізом Консалтингової компанії Kreston GCG світового ринку ІТ-аутсорсингу (рис. 2) Україна в 2016 році знизилась з 38 на 41 місце в рейтингу привабливості ринку ІТ-аутсорсингу (5,03), а перші місця зайняли Індія (7,04), Китай (6,15) і Малайзія (5,98). За обсягом ринку в грошах і динаміці зростання, де США займають перше місце (загальний індекс – 80,5), в березні 2016 року Україна посіла 51 місце із загальним індексом в 28,9 [3].

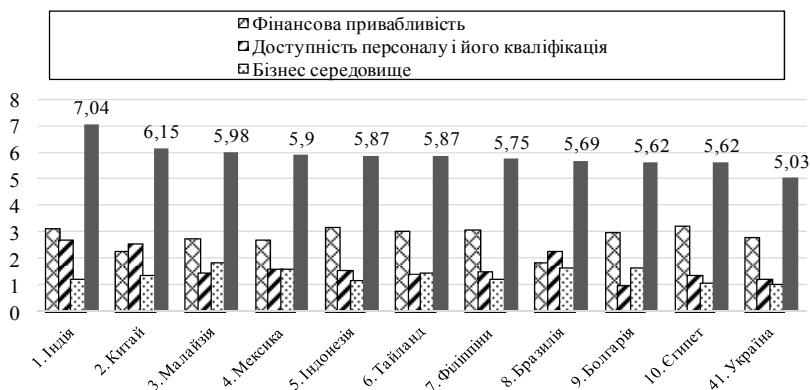

Рис. 2. Основні гравці глобального ринку ІТ-аутсорсингу [3]

Причини еміграції ІТ-фахівців збігаються з причинами загальної трудової міграції: економічна криза, повільне впровадження реформ, корупція, інфляція. Україна стає все більш некомфортною «зоною» для проживання і роботи.

Держави, в які прагнуть переїхати вітчизняні ІТ-фахівці (США, країни ЄС, Канада), не перешкоджають отриманню цінної робочої сили з боку України. Дефіцит ІТ-фахівців тільки на території ЄС в 2015 році становив близько 900 тис. фахівців. Більш того, «приймаюча» сторона фактично безкоштовно отримує недорогий інтелектуальний капітал, економить величезні кошти на його навчанні. Через створення передумов для відтоку висококваліфікованих ІТ-фахівців Україна втратила 1,5 млрд. дол. витрат, вкладених в їх освіту, недоотримала 87,5 млрд. дол. ВВП і 10,5 млрд. дол. податків [4].

Згідно за результатами релокейт-опитування DOU у 2017 році (рис. 3) більшість фахівців у сфері інформаційних технологій, які мігрували до інших країн, зараз проживають в Польщі (26%), Німеччині (19%), США (13%) і Нідерландах (6%) [5].

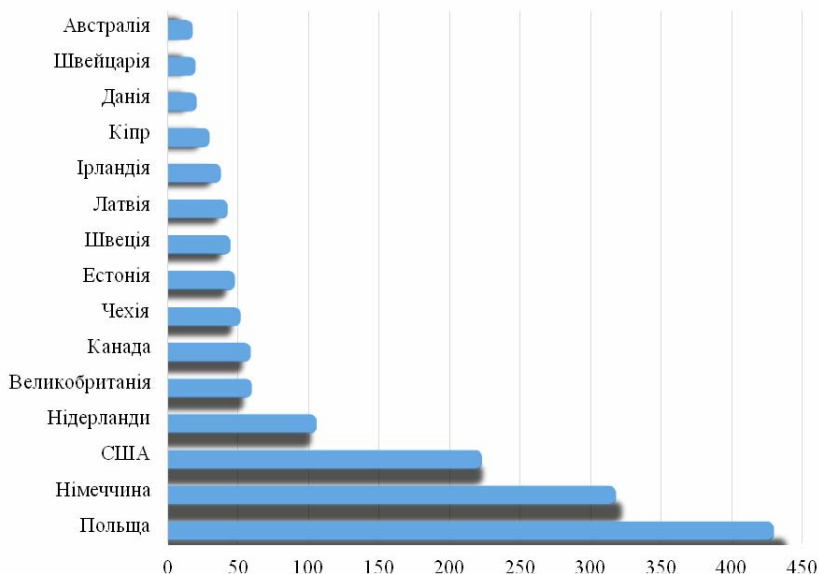

Рис. 3. Країни проживання IT-фахівців, які мігрували з України, чол. [5]

31% мігрантів в IT-сфері займає позицію Senior Software Engineer, 10% – TeamLead або TechLead. Software Engineer серед учасників опитування помітно менше, ніж сеньйорів – 22%, а Junior Software Engineer – всього 1%. Більшість тестувальників також мають високу кваліфікацію: Senior QA Engineer – 8%, QA Engineer – 5%, а Junior QA Engineer – менше 1%. Слід зазначити, що після переїзду кваліфікація зростає, але зміни незначні: за кордон їдуть люди, які вже досягли певного професійного рівня [5].

Таким чином, результати дослідження сучасного стану IT-сфери в Україні можна представити у вигляді наступного SWOT аналізу:

Таблиця 1

SWOT аналіз сучасного стану IT-сфери в Україні*

Сильні сторони	Слабкі сторони
1. В Україні готують багато фахівців IT 2. Дешева робоча сила в IT-сфері 3. Велика кількість IT-компаній на ринку 4. Присутні широкі зв'язки	1. Відсутність кар'єрного росту 2. Економічні та політичні ризики 3. Обмежені можливості працевлаштування 4. Низька оплата праці

Можливості	Загрози
1. Залучення нових інвестицій в ІТ-сферу 2. Підвищення рівня інформатизації суспільства 3. Підвищення рівня прибутковості населення	1. Втрата висококваліфікованої робочої сили 2. Відтік “мізків” 3. Закриття перспективного напрямку розвитку

**Розроблено автором*

Протягом періоду незалежності в Україні прийнято ряд законів, спрямованих на регулювання міграційних процесів, проте в цілому міграційна політика держави досі залишається не розробленою. Хоча Україна є одним з найбільших експортерів робочої сили в Європі, проблемам регулювання зовнішніх трудових міграцій не приділяється належна увага на державному рівні. Трудова міграція повинна враховуватися при стратегічному економічному плануванні, перш за все, при формуванні політики зайнятості та розробці інвестиційних програм як на центральному, так і на регіональному рівнях.

В умовах соціально-економічної кризи роль трудових міграцій як джерела зниження напруження на місцевих ринках праці, значно зростає. Дії держави у відповідній сфері мають бути спрямовані передовсім на створення умов для скорочення виїзду на заробітки за кордон, захист прав громадян, які працюють за кордоном, забезпечення більш сприятливих можливостей їхнього працевлаштування в зарубіжних країнах та заохочення повернення мігрантів на батьківщину шляхом максимального використання результатів трудової міграції в інтересах розвитку.

В умовах глобалізації, розвитку ІТ-сфери, підвищення рівня освіти й, відповідно, кваліфікації фахівців, невід'ємною частиною економік країн світу є рух трудових ресурсів. Міграція в сфері інформаційних технологій стала важливим джерелом людських ресурсів, необхідних для науково-технічного розвитку та зростання економіки приймаючих держав, засобом розрядки напруженості на ринках праці і додаткових фінансових надходжень в країнах-донорах.

Література: 1. Населення України. Трудова еміграція в Україні / за ред. акад. Лібанова Е.М. Київ: Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України, 2010. 233 с.; 2. Представництво Міжнародної організації з міграції (МОМ) в Україні. Міграція в Україні: факти і цифри [Електронний ресурс]. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf; 3. Business Information Network: Украина заняла 51 место по объему рынка IT-аутсорсинга [Електронний ресурс]. URL: <https://bin.ua/news/economics/economic/181904-ukraina-zanyala-51-mesto-po-obemu-rynka-it.html>; 4. Эмиграция IT-специалистов наносит миллиардный ущерб экономике страны [Електронний ресурс]. URL: <http://internetua.com/emigraciya-IT-specialistov-nanosit-milliardny-usxerb-ekonomike-strany-1>; 5. Страну покидают опытные специалисты: результаты релокейт-опроса [Електрон. ресурс]. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/relocation-2017/>.

Сліпченко Т. Є.

ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА УКРАЇНИ ТА ЯПОНІЇ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Шамара І.М.*

2017 рік відзначився активізацією торговельно-економічного співробітництва з Японією, наближенням обсягів товарообігу до рівня, який домінував у двосторонній торгівлі до агресії Росії проти України 2014 р., коли відбулося суттєве падіння товарообігу.

За даними Держкомстату України, за 9 місяців 2017 р. загальний товарообіг склав 703 млн. дол. США, що на 27% більше показника за аналогічний період минулого року. Сальдо торгівлі залишається негативним і за 9 місяців 2016 р. становило -366,4 млн. дол. США.

Протягом 9 місяців 2017 р. український експорт товарів до Японії демонстрував зростання на 24% відповідно до аналогічного періоду минулого року і становив 168,3 млн. дол. США. Імпорт товарів з Японії засвідчив зростання на 27% відповідно до аналогічного періоду минулого року і становив 534,7 млн. дол. США [3].

Основними експортними позиціями України до Японії у звітному періоді були руди та концентрати залізни (49%); тютюнові вироби (28%); зернові, переважно кормова кукурудза (11%); кольорові метали, переважно алюміній необроблений, титан та вироби з титану (8%); а також хімічні продукти (1%), – які складають загалом близько 97% українського експорту до Японії.

Японський імпорт до України сформований, переважним чином, на основі продукції високотехнологічних виробництв, лівова частка якої припадає на продукцію машинобудування. Перше місце – автомобілі легкові та інші транспортні засоби (55%). Друге місце енергетичне обладнання (11%). Третє – оптичні прилади та обладнання (6,4%). Четверте – шини та покриття (4%).

Прямі іноземні інвестиції з Японії в Україну, станом на жовтень 2017р., становили 140,4 млн. дол. США. Зростання у звітному періоді становило близько 10 млн. дол. США. Японські інвестиції головним чином зосереджені у сфері продажу та обслуговування транспортних засобів японського виробництва, виробництва комплектуючих для транспортних засобів, а також у виробництві тютюнової продукції («Джапен Табако»). Водночас, з урахуванням прямих інвестицій філій японських корпорацій, розташованих в Європі, японські інвестиції в економіку України сягають 300 млн. дол. США. Українських інвестицій в Японії не зареєстровано [4].

Основна японська інвестиція за останній час в Україну є завод компанії «Фудзікура» у Львові (індустріальний парк Львова «Рясне 2») з виробництва

електрокабельного обладнання для автомобілів, що реалізуються на європейському ринку. У своїх бізнес-планах японські компанії покладаються на переваги спільного ринку України з ЄС. Слід відзначити зацікавленість японських компаній в інвестуванні у виробництва, продукція яких призначена не лише для внутрішнього ринку, але й для експорту на ринок Європи та СНД або для використання у кінцевих європейських продуктах. Такий тренд має значні перспективи після приєднання України до спільного ринку ЄС в рамках Поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі Україна-ЄС. Сприятливий клімат для розміщення японських інвестицій в Україні забезпечила також Угода про сприяння та взаємний захист інвестицій між Україною та Японією, укладена у 2015 р [5].

Вагомим заходом у звітному періоді стало проведення 30 травня 2017 року в Києві 7-го Спільного засідання Координаційної Ради з економічного співробітництва з Японією Міністерства економічного розвитку і торгівлі України та Комітету економічного співробітництва з Україною Японської федерації бізнесу «Кейданрен». В рамках засідання сторони відзначили, що поглиблення співробітництва має включати розвиток інфраструктурних проєктів, пасажирських та вантажних перевезень, машинобудування, ІТ-сферу, співпрацю в енергетиці, екологію, агропромисловий комплекс.

На виконання домовленостей, досягнутих під час візиту, у листопаді 2017 року відбулося відкриття в Україні представництва «ДЖАЙКА» з метою розширення подальшої співпраці по лінії програми «Офіційна допомога розвитку» з реалізації нових проєктів, зокрема у сфері інфраструктури та збереження довкілля, із залученням японських кредитно-фінансових ресурсів [3].

Найближчим часом має бути проведено тендер щодо визначення виконавця робіт та розпочатися практична фаза реалізації українсько-японського проєкту реконструкції Бортницької станції аерації. Поряд з цим протягом року сторонами опрацьовувалися перспективи залучення допомоги «ДЖАЙКА» до проєктів модернізації транспортної інфраструктури півдня України, у т. ч. проєкту будівництва мостового переходу через річку Південний Буг в м. Миколаїв, і зокрема маршрутів, які з'єднують українські порти з основними сільськогосподарськими та промисловими регіонами України, такими як Одеса, Миколаїв, Херсон і Запоріжжя. У травні японській стороні було передано офіційний лист-заявку на реалізацію цих проєктів. У 2018 році планується проведення предметних переговорів з цього питання.

В останні роки Японія виходить на лідируючі позиції за рівнем розвитку і організації ділового туризму. Бізнес-туризм централізується загалом в Токіо. Тут безліч цікавих місць, пристосованих для прийому іноземних делегацій [1]. Щорічно Японію відвідує безліч компаній, які приїжджають на різноманітні семінари, виставки, конференції, проводять інтенсив-тури, тренінги, курси підвищення кваліфікації та корпоративні вечірки для своїх працівників.

Українські компанії не виняток, з розвитком ділового туризму все більше і більше активізується співпраця України та Японії, проводяться ділові зустрічі, тобто набувають свого розвитку міжнародні відносини та діловий туризм [2].

Практичним результатом співпраці з японською стороною стала участь компаній та організацій України у провідних виставках та ярмарках Японії. Так, українські компанії «Біоленд» та «Верес груп» взяли участь у виставці продуктів харчування та напоїв «ФУДЕКС 2017» за підтримки Японської організації зовнішньої торгівлі «ДЖЕТРО» у «павільйоні ДЖЕТРО» з пільговими умовами участі. Вперше з 2010 р. була забезпечена робота українського стенду на одному з найбільших у світі престижному туристичному ярмарку «Tourism EXPO Japan 2017» (м. Токіо, 21-24 вересня). Український стенд був представлений в рамках спільного стенду держав-членів ГУАМ за підтримки японської сторони. Окремо відбулася презентація туристичного потенціалу України для японських туроператорів в рамках семінару, присвяченому Чорноморському регіону [5].

Перспективними напрямками співпраці з японськими компаніями залишаються впровадження в Україні сучасних енергозберігаючих та «екологічно-дружніх» технологій у різних секторах економіки – енергетика, промисловість, муніципальний сектор. Залучення японських інвестицій у розвиток транспортної та енергетичної інфраструктури України, а також аграрного сектора, зокрема його матеріально-технічної бази, є іншим перспективним напрямом співпраці з Японією. Обговорення цих та інших перспектив співпраці має бути складовою наступних двосторонніх українсько-японських контактів.

Отже, враховуючи сучасну роль Японії у світі як впливового економічного та технологічного лідера, провідного світового інвестора і кредитора, її співпраці з Україною сприяє активізації і розширення існуючих напрямків, форм співпраці в торговельно-економічній, кредитно-фінансовій та інвестиційній сферах. Залучення японського капіталу в економіку України, просування провідних японських компаній на ринок України, впровадження новітніх японських технологій сприятиме прискоренню економічного розвитку нашої країни, модернізації української промисловості та агропромислового сектора, зростання добробуту українського народу.

Література: 1. Ломакін В.К. Світова економіка: підручник / В.К. Ломакін – М.: 2007. – 262 с.; 2. Туристична політика зарубіжних країн: підручник / кол. авт.; за ред. А.Ю. Парфінєнка – Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 220 с.; 3. Державна служба статистики України. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.gov.ua>; 4. Незалежний аналітичний центр «Борисфен Інтел». [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://bintel.com.ua>; 5. Посольство України в Японії. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://japan.mfa.gov.ua>.

Сопіна К. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ЗОВНІШНЬОЇ ТОРГІВЛІ УКРАЇНИ З ЄВРОПЕЙСЬКИМ СОЮЗОМ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н, доц. Шуба М.В.

На сьогодні співпраця України та Європейського Союзу посилюється в економічному, політичному, культурному, соціальному та інших аспектах. Важливим у цих відношеннях є Угода про асоціацію між Україною та ЄС, яка після довгого процесу ратифікації набула чинності 1 вересня 2017 р. Передбачена Угодою поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі між Україною та ЄС визначає правову базу для вільного переміщення товарів, послуг, капіталів, частково робочої сили між Україною та ЄС, а також регуляторного наближення, спрямованого на поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС [4].

Згідно з даними Державної служби статистики України, за результатами I півріччя 2017 р. Європейський Союз залишається одним із основних торговельних партнерів України з питомою вагою торгівлі товарам та послугами 39,9% від загального обсягу торгівлі України (у порівнянні з аналогічним періодом 2016 р. зменшилася на 0,6 відсоткові пункти) [1].

У торгівлі товарами між Україною та ЄС спостерігається відчутне по-
 жавлення торгівлі. Так, обсяги торгівлі товарами у грошовому виразі збі-
 льшилися на 24,9%. Питома вага торгівлі товарами між Україною та ЄС
 зменшилася на 0,7 відсоткових пунктів та склала 41,1% від загального об-
 сягу торгівлі товарами України. При цьому обсяги експорту товарів у гро-
 шовому виразі збільшилися на 26,1% (або на 1701,3 млн. дол. США) та
 склалися в обсязі 8 217,9 млн дол. США (питома вага експорту товарів до
 країн ЄС за згаданий період збільшилися на 0,6 відсотковий пункт та скла-
 ла 39,8% від загального обсягу експорту товарів України); обсяги імпорту
 товарів у грошовому виразі збільшилися на 24,0% (або на 1841,5 млн. дол.
 США) та склалися в обсязі 9525,8 млн. дол. США (питома вага імпорту то-
 варів з країн ЄС за згаданий період зменшилася на 2,0 відсотковий пункт
 та склала 42,3% від загального обсягу імпорту товарів в Україну).

У двосторонній торгівлі товарами між Україною та ЄС за 6 місяців 2017 р. сальдо склалося негативним (-1307,9 млн. дол. США) та у порівнянні з аналогічним періодом 2016 р. збільшилося на 140,2 млн. дол. США.

Основні торговельні партнери України за зазначений період: Німеччина (18,9%), Польща (15,7%), Італія (10,5%), Угорщина (6,2%), Нідерланди (5,9%), Франція (5,8%), Іспанія (5,4%). Основні країни-імпортери (український експорт до ЄС): Польща (15,3%), Італія (14,4%), Нідерланди (9,4%), Ні-

меччина (8,8%), Іспанія (8,5%), Угорщина (7,3%). Основні країни-експортери (імпорт ЄС): Німеччина (27,6%), Польща (16,1%), Франція (8,7%), Італія (1,1%), Угорщина (5,3%).

До основних товарних груп українського експорту до країн ЄС належить чорний метал (частка у торгівлі з ЄС – 18% у 2017 р.), зернові культури (13,4% у 2017 р.), електричні машини і устаткування (11,6% у 2017 р.), жири та олії тваринного або рослинного походження (9,5%), руди, шлаки та зола (9,3%), деревина і вироби з деревини (4,8%), залишки і відходи харчової промисловості (3,2%), енергетичні матеріали, нафта та продукти її перегонки (2,9%). Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі експорту України до держав-членів ЄС у I півріччі 2017 р. склала 72,8% або 5982,5 млн дол. США.

Якщо розглянути основні товарні групи українського імпорту з країн ЄС, то найбільша частка в торгівлі з ЄС у 2017 р. припадає на енергетичні матеріали, нафту та продукти її перегонки (14,6%), далі – це котли, машини, апарати і механічні пристрої (13,9%), 11% – наземні транспортні засоби, крім залізничних, 7,1% – електричні машини і устаткування, 6,1% – полімерні матеріали, пластмаси, 6,0% – фармацевтична продукція, 5,4% – інші продукти хімічної промисловості, 2,7% – папір та картон. Питома вага зазначених товарів у загальному обсязі держав-членів ЄС за звітний період склала 67,0% або 6 378,3 млн дол. США.

У торгівлі послугами спостерігається позбавлення торгівлі, обсяги торгівлі послугами у грошовому виразі збільшилися 4,3% (або на 107,8 млн дол. США) та склалися в обсязі на 2601,1 млн. дол. США. Питома вага торгівлі між Україною та ЄС за 6 місяців 2017 р. зменшилася на 1,5 відсоткових пунктів та склала 34,5% від загального обсягу торгівлі України. При цьому обсяги експорту послуг у грошовому виразі збільшилися на 6,4% (або 91,4 млн дол. США) та склалися в обсязі 1 529,8 млн дол. США (питома вага експорту послуг до країн ЄС зменшилася на 0,9 відсоткових пунктів та склала 30,6% від загального обсягу експорту послуг України); обсяги імпорту послуг у грошовому виразі збільшилися на 1,5% (або на 16,3 млн дол. США) та склалися в обсязі 1071,2 млн дол. США (питома вага імпорту послуг з країн ЄС за згаданий період скоротилася на 2,3 відсоткових пунктів та склала 42,4% від загального обсягу імпорту послуг в Україні).

У двосторонній торгівлі між Україною та ЄС склалося позитивне сальдо, яке збільшилося у порівнянні з аналогічним періодом минулого року на 75,1 млн дол. США та склалося у розмірі 458,6 млн дол. США.

Основні торговельні партнери Україна за зазначений період: Великобританія (17,5%), Німеччина (15,0%). Кіпр (8,0%), Польща (7,2%), Австрія (4,8%). Основні країни-імпортери (український експорт до ЄС): Німеччина (16,0%), Великобританія (15,9%), Польща (8,2%), Кіпр (7,9%), Нідерланди

(4,9%). Основні країни-експортери (імпорт з ЄС): Великобританія (19,8%), Німеччина (13,6%), Кіпр (8,0%), Польща (5,9%), Австрія (5,2%).

Звернімо уваги і на додаткові торговельні преференції, так, з 1 жовтня 2017 року на лібералізацію імпорту до країн ЄС можуть розраховувати українські виробники взуття, добрив, мідних та алюмінієвих виробів, електронної апаратури для відтворення зображень, пігментів та препаратів на основі діоксиду титану. Окрім того, Україна може розраховувати на нульову тарифну ставку, якщо експортувати до ЄС мед, виноградний сік, кукурудзу (в тому числі борошно та гранули), ячмінну крупу та борошно з неї, оброблені томати, пшеницю та борошно з неї. Щоправда, для безмитного експорту існують обмеження за вагою. Додаткові торговельні преференції для виробників вище перелічених товарів діятимуть протягом трьох років [2].

Отже, сфера співробітництва між ЄС та Україною дуже різноманітна: наука і технологія, вища освіта, промисловість, сільське господарство, енергетика, транспорт, телекомунікації тощо. Географічні й товарні структурні зрушення у зовнішній торгівлі України в цілому мають позитивний характер. Вони відображають переорієнтацію експорту та імпорту на більш розвинені ринки, що, з одного боку, розширює потенційні можливості для збільшення зовнішньоторговельного обороту, а з іншого – створює певні додаткові перешкоди (підвищений рівень конкуренції, високі вимоги до якості, нові процедурні бар'єри тощо). Аналіз показує, що незворотні зміни у структурі експорту та імпорту ще не відбулися та потенціал української економіки використовується не повністю. Найбільшим позитивом є поліпшення сальдо зовнішньоторговельного балансу. Цей показник поліпшився як для торгівлі з окремими групами країн, так і в економіці України в цілому.

Література: 1. Державна служба статистики України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>; 2. Економічна угода з ЄС: що це дало Україні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://konkurent.in.ua/news/ukrayina/18138/ekonomichna-ugoda-z-es-scho-ce-dalo-ukrayini-.html>; 3. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.me.gov.ua/>; 4. Урядовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/ua/diyalnist/evropejska-integraciya/ugoda-pro-asociaciyu>.

Таран А. Ю.
НАУКОВО-ТЕХНІЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО
УКРАЇНИ ТА НІМЕЧЧИНИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.

Результативним і перспективним і напрямом в українсько-німецьких відносинах є науково-технічне співробітництво. Це обумовлено наявністю в обох країнах потужних наукових можливостей та ресурсів. Водночас, у Німеччині значну матеріальну підтримку наукових досліджень надає держава та недержавні інституції.

На виконання Спільної заяви Державного комітету України у справах науки і техніки та ФМОНДТ ФРН про науково-технічне співробітництво від 10 червня 1993 р. [5] створено українсько-німецьку Робочу групу з науково-технічного співробітництва [4].

На її засіданнях, що відбуваються по чергову в Україні та Німеччині, обговорюються важливі питання двосторонньої наукової співпраці. Упродовж 1997–2014 рр. відбулося десять засідань Робочої групи.

Безпосередні контакти налагоджено між Національною академією наук України й Науково-дослідним об'єднанням Німеччини. Угоду про наукове співробітництво у визначених галузях фундаментальних досліджень (зокрема гуманітарних, соціальних та економічних) між представниками зазначених інституцій укладено 4 липня 1995 р. [7].

Активізації двосторонніх наукових зв'язків сприяло ФМОН ФРН. До 1998 р. діяла спеціалізована грантова програма ФМОН сприяння науково-дослідній кооперації підприємств ФРН з Україною. Від 2003 р. Міжнародне бюро ФМОН ФРН презентує інформацію щодо України та актуальних програм у галузі досліджень через інтернет-платформу www.kooperation-international.de.

У 2009 р. між МОН України та Федеральним міністерством освіти і наукових досліджень ФРН підписано Меморандум про взаєморозуміння щодо сприяння співробітництву в науковій галузі. Співпраця здійснюється на основі відкритого щорічного конкурсу спільних проектів між науково-дослідними установами країн, ВНЗ та інноваційними підприємствами. У документі визначено пріоритетні напрями співпраці: біо- та нанотехнології, охорона здоров'я й медична техніка, інформаційні технології та ін. [3, с. 2].

Для підтримки ФМОН ФРН в Україні з 2009 р. в Києві відкрито офіс консультанта з питань кооперації в науково-дослідній галузі. Він допомагав налагоджувати німецько-українську співпрацю через проведення інформаційних та інших заходів, консультування тощо.

З українського боку наукові проекти організовує та підтримує також НАН України, Державне агентство з питань науки, інновацій та інформатизації України та МОН України. З українськими науковими установами співпрацюють численні дослідницькі заклади в Німеччині [1].

Значне місце в науковій кооперації країн посідають ВНЗ України та ФРН. Одним з інструментів надання Німеччиною підтримки українським науковим закладам стала програма «Трансформ», яка передбачала підготовку й виконання спільних науково-дослідних проектів, включення їх до міжнародних наукових мереж, надання можливості науковцям обох країн брати безпосередню участь у діяльності європейських науково-дослідницьких центрів, здійснення трансферу технологій.

Українсько-німецька взаємодія охоплює різноманітні наукові сфери (математика, фізика, хімія, історія, геологія, екологія, державне управління, право і т. д.). Багаторічний досвід зумовив появу розмаїття форм співпраці: стажування фахівців, обмін досвідом у різних галузях наукових знань, проведення конференцій, симпозіумів, реалізація спільних проектів, створення науково-аналітичних розробок, публікація монографій тощо.

Наведемо приклади ефективної наукової взаємодії між Україною й Німеччиною. Традиційно сферою наукових зацікавлень українських та німецьких вчених є україністика й германістика. Значну роль в активізації українознавчих досліджень у ФРН відіграв Український вільний університет у Мюнхені. УВУ має право надавати вчений ступінь магістра та доктора наук. За сприяння Фондації УВУ надавав стипендії науковцям з України. Упродовж лише 1999–2002 рр. на стипендіальних програмах в УВУ навчалися 113 осіб [8, с. 2].

Фундаментальні та прикладні наукові дослідження, що проводяться на базі університету, спрямовані на розв'язання актуальних суспільних та соціально-економічних проблем. Пріоритетним напрямом досліджень в УВУ стали українсько-німецькі відносини. Український вектор наукових досліджень в УВУ достатньо потужний. Проте теми наукових робіт обмежені німецько-українською чи європейсько-українською проблематикою, або є такими, що можуть бути опрацьовані з використанням можливостей університету. Результатом досліджень науковців УВУ стала поява значної кількості публікацій, насамперед з українознавчої тематики. Бібліографія академічних видань УВУ різними мовами налічує понад 600 видань [9, с. 86].

У цьому напрямі працюють також інститути славістики при німецьких університетах та наукові установи зі спеціалізацією вивчення історії, політики, культури, мови й літератури народів Центрально-та Східноєвропейського регіонів. Плідною є діяльність Німецького товариства досліджень Східної Європи, Інституту Буковини (м. Аусбург), Університету Грайфсвальда та ін. У співпраці з українськими ці та багато інших інституцій виконували низку науково-дослідницьких проектів.

Центрами досліджень українсько-німецьких відносин в Україні є Київ, Донецьк, Дніпропетровськ, Запоріжжя, Одеса, Миколаїв [2, с. 55]. Вирізняється потужністю у вивченні взаємин двох країн Інститут українсько-німецьких історичних досліджень (1997) при Дніпропетровському національному університеті ім. О.Гончара. На базі цього ж університету створено Міжнародну асоціацію дослідників історії та культури німців в Україні, завдання якої полягає в координації таких досліджень.

Окреме місце серед німецьких університетів займає Університет Людвіга-Максиміліана в Мюнхені. Зазначена установа організовує щорічно Міжнародну Інтернет-конференцію «Діалог мов – діалог культур. Україна: глобальний погляд» (з 2010 р.). Форум відкрив перспективи співпраці передусім для наукової молоді. В українсько-німецькій науковій співпраці важливою є роль Асоціації українських германістів, що діє при ЛНУ імені І. Франка. У 2000р. налагоджено діалог, який традиційно проводиться за підтримки та участі ЛНУ ім. І.Франка, Фонду Г.Зайделя, німецької Федеральної служби у справах освіти за кордоном та Інституту ім. Гете. Почергово у Львові та Мюнхені проводяться регулярні конференції, присвячені актуальним теоретичним та практичним питанням германістики [6, с. 8].

Останніми роками українсько-німецька наукова співпраця охоплює нові сфери досліджень. Україна та ФРН налагодили зв'язки між провідними архівними установами обох країн. У 2002 р. підписано Протокол про співробітництво між Державним комітетом архівів України та Федеральним архівом ФРН, що передбачав обмін спеціалістами, інформацією та літературою, організацію спільних виставок, документальних видань (насамперед з історії українсько-німецьких зв'язків), навчальні курси, розробку спільних наукових проєктів.

Література: 1. Інформаційний бюлетень ДААД. – 2016. – Вид. 20.; 2. Калінічева Г. Україна – Європа: стан наукової розробки проблеми взаємовідносин / Г. Калінічева // Україна в Європі: пошуки спільного майбутнього / за ред. А.І. Кудряченка. –К.: Фелікс, 2009. – С. 23–118; 3. Меморандум про взаєморозуміння щодо сприяння співробітництву у сфері науки, технологій та інновацій між Міністерством освіти і науки України та Федеральним міністерством освіти і наукових досліджень Федеративної Республіки Німеччина від 23.11.2009 р. [Електрон. ресурс] // Офіційний веб-сайт Посольства ФРН в Україні. – Режим доступу: www.kiew.diplo.de/contentblob/3209088/Daten/1427/04_memorandum_ua.Pdf; 4. Протокол первого заседания украинско-немецкой рабочей группы по научно-техническому сотрудничеству от 27.10.1997. [Электронный ресурс] // Официальный веб-сайт Посольства ФРН в Украине. – Режим доступа: www.kiew.diplo.de/contentblob/3209008/Daten/1429728/03_protokoll_erste_wtz_sitzung_1997.pdf; 5. Спільна заява Державного комітету України з питань науки і технологій та Федеральним міністерством наукових досліджень і технологій ФРН про науково-технічні відносини від 10.06.1993 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України: офіц. вид.; за заг. ред. Б.І. Тарасюка. – К.: Видавничий дім «Ін Юре». – Т. 3, кн. 1. – С. 770–771; 6. Таран А.Ю. Інституційні

засоби забезпечення технологічного лідерства Німеччини в економічній системі ЄС / О.А. Довгаль, А.Ю. Таран // Проблеми економіки. – 2017. – №3. – С. 6–13; 7. Угода про наукове співробітництво між Національною академією наук України та Німецьким науково-дослідним об'єднанням від 04.07.1995 р. // Зібрання чинних міжнародних договорів України: офіц. вид.; за заг. ред. Б.І. Тарасюка. / К.: Видавничий дім “ІнЮре”. – Т. 5, кн.2. – С. 25–26; 8. Федоренко Є. Співпраця з українськими університетами [Електронний ресурс] / Є. Федоренко // Веб-сайтФундації УВУ. – 2005. – Режим доступу: www.fuvu.org/?page_id=1568; 9. *Universitas Libera Ucrainensis: 1921–2011* / упоряд. У. Пацке, М. Шафовал, Р. Яремко. – Мюнхен: Druckerei & Verlag Steinmeier, 2011. – 852 с.

УДК 338.332

Твердохлебова М. П.
ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
КИТАЮ, ПІВДЕННОЇ КОРЕЇ ТА ЯПОНІЇ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Матюшенко І.Ю.

Світовий досвід показує, що найбільших успіхів в соціально-економічному розвитку досягають країни, в яких економічна політика направлена на формування позитивного ставлення бізнесу і держави до різного роду інновацій, розвитку наукомістких виробництв і широкому проведенні наукових досліджень і розробок, а також де відбувається введення інновацій на рівні повсякденного життя. Одними з таких країн є Китай, Південна Корея та Японія. Китай та Південна Корея ще наприкінці минулого століття знаходилися у переліку країн з низькими темпами розвитку. А Японія, котра вела загарбницьку політику щодо Кореї та Китаю на протязі багатьох століть, у той час вже займалася переобладнанням енергоємних виробничих комплексів на такі, що відповідали інноваціям того часу, а також виводила підприємства за межі країни. Південна Корея намагалася отямитися після затижної боротьби на Корейському півострові. А Китай починав вводити нову політику реформ та «відкритості» під керуванням Ден Сяо Піна.

Ці країни одними з перших стали на шлях інноваційного розвитку. Вже сьогодні вони дивують своїми досягненнями в освітній та науково-технічній сфері, а також у розвитку інноваційної інфраструктури.

Інноваційна інфраструктура являє собою сукупність галузей, підприємств, організацій, установ, діяльність яких покликана: забезпечувати сприяння в створенні виробництв з новими технологіями і в здійсненні інноваційної діяльності від пошуку, розробки нововведення до його реалізації; участь у фінансуванні інноваційних проєктів; проведення комплексу заходів, спрямованих на передачу інновацій зі сфери їх розробки в сферу практичного застосування.

Японія, КНР та Південна Корея проводять стимулювання нововведень шляхом розвитку інноваційної інфраструктури, забезпечення сприйнятливості до досягнень світового науково-технічного прогресу, координації дій різних секторів в галузі науки і технологій. Але на відміну від своїх східних сусідок Китай робить головний акцент у розвитку інноваційної інфраструктури на випередженні за показниками головного свого конкурента – США.

Для більш повного розуміння розвитку сучасної інноваційної інфраструктури цих трьох країн далі буде розглянуто темпи змін показників Глобального індексу інновацій.

В Японії дрібні інноваційні фірми з венчурним фінансуванням стали розглядатися як джерело інноваційної моделі економічного розвитку. Їх число становить 99% загального числа підприємств даного типу, а їх частка у ВВП країни досягає 52% [2, с. 65]. Одна з цілей японської політики – створення дрібних, але гнучких активних інноваційних підприємств, що вузько спеціалізуються на стадіях інжинірингу та розробки нових технологій і продуктів.

Саме Японія була першою в здійсненні азійської інноваційної моделі, довівши, що раціональне використання імпортованих науково-технічних досягнень може забезпечити не тільки суттєве зростання національного економічного потенціалу, а й сприятиме виходу його комплексно або з окремих напрямків на якісно вищий рівень передових держав світу.

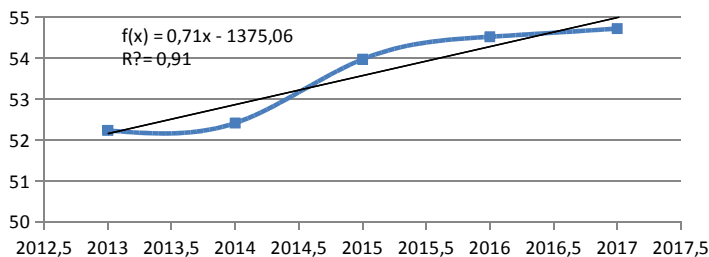

Рис. 1. Темпи показників Японії у рейтингу Глобального індексу інновацій за період 2013-2017 рр., тренд-аналіз на період до 2024 року

Побудовано автором за даними [4].

З середини 80-их років ХХ століття Японія почала розвивати власний науково-дослідницький потенціал. Саме японцями була створена модель наукових парків. Вони відрізнялися від технополісів американського зразка зосередженням НДДКР і розвитком наукоємного виробництва.

Як видно до графіку (рис. 1), коливання в фінансовому секторі 2014 року майже не вплинули на Японію. Країна поступово, але невпинно йде по шляху постіндустріального розвитку.

І хоча більша частина науково-технічної сфери трималася на зарубіжних патентах, зараз Японія намагається вдосконалити науково-дослідницьку діяльність. Але, не дивлячись на найбільші витрати держави на НДДКР у світі, Японія все ще поступається не тільки країнам Європи та США, а й Південній Кореї. І на 2017 рік займає 14-ту сходинку у рейтингу Глобального індексу інновацій.

Південна Корея займає 11-те місце у рейтингу інновацій 2017 року з показником 57,7 балів. Вона вже не один рік обганяє Японію, хоча і є все ще країною нової індустріальної хвилі, тобто країною, що розвивається, на відміну від високорозвиненої Японії. Темпи розвитку інновацій в країні стабільно зростають. Тренд-аналіз з високим індексом апроксимації показує велику ймовірність того, що країна й надалі буде стрімко розвиватися.

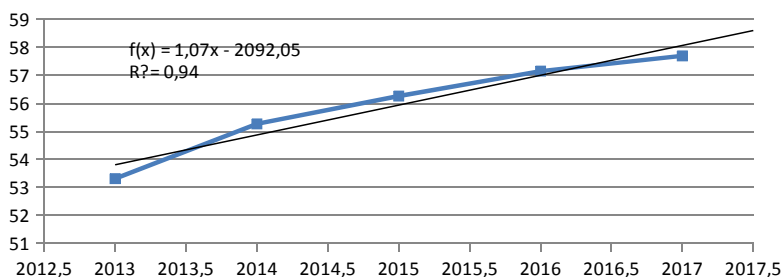

Рис. 2. Темпи показників Південної Кореї у рейтингу Глобального індексу інновацій за період 2013-2017 рр., тренд-аналіз на період до 2024 року

Побудовано автором за даними [4].

Південна Корея залучила збережені населенням кошти для відбудови економіки країни після повного занепаду. Згодом Корея розпочала комплексне інвестування всіх сфер промисловості. Корейські інвестиції також були направлені на розвиток людських ресурсів та НДДКР. Завдяки цьому вдалося створити нові робочі місця та можливості розвитку для інженерів та науковців. В сфері промисловості почався бурхливий розвиток, що відбувався не тільки в промисловій сфері. Значення держави в стимулюванні економічного розвитку також еволюціонувало. Згодом була створена Національна рада з науки та техніки під головуванням президента. Наукова рада є головним органом, який визначає направленість політики в науково-технічній сфері, а також пріоритети для державних інвестицій в НДДКР.

Головний урок китайських реформ полягав в тому, що ця держава успішно продемонструвала світові можливість подолання бідності й відсталості в історично стислі терміни, зберігши при цьому соціальну стабільність у численному суспільстві. Китай потребував інвестицій і нових технологій. Політика відкритості мала на меті поступово розв'язати ці завдання. Почи-

наючи з 1980 р., у приморських районах Китаю було створено 5 спеціальних економічних районів. У 1984 р. статусу «відкритих» набули ще 14 приморських міст. З часом утворилася «приморська смуга відкритості», до якої почав надходити спочатку капітал китайців-емігрантів, а потім, коли з'явилася впевненість у надійності та високій прибутковості капіталовкладень, і західний капітал. Було сформовано необхідну законодавчу базу, фінансову і промислову інфраструктуру, ефективно діючі адміністративні установи. За 1979-2004 рр. Китай отримав 743,6 млрд доларів США іноземного капіталу, з яких 560,4 млрд доларів США становили прямі іноземні інвестиції. Серед інвесторів були бізнесмени і компанії 170 країн [1].

Інноваційний розвиток Китаю в останні 5 років характеризується деякою повільністю, але все ж залишається стабільним. Все ще жорстка державна політика трохи сповільнює розвиток НДДКР, що виходять за межі замовлень держави. Стимулювання розвитку інноваційної інфраструктури відбувається саме завдяки технологічним паркам, паркам високих технологій, спеціальним економічним зонам. Такі утворення роблять економіку КНР унікальною.

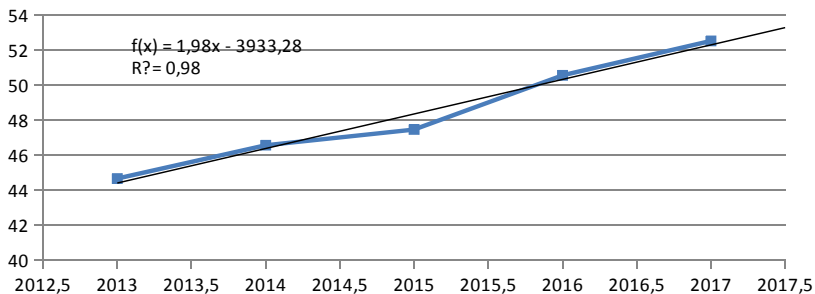

Рис. 3. Темпи показників Китаю у рейтингу Глобального індексу інновацій за період 2013-2017 рр., тренд-аналіз на період до 2024 року.

Побудовано автором за даними [3, 4].

Перспективність розвитку інноваційної інфраструктури Китаю, Японії та Південної Кореї забезпечується її відповідністю сучасним прогресивним тенденціям розвитку світової економіки. Їх сутність полягає у стимулюванні розвитку науково-технічної сфери промисловості та введення інновацій в усі сфери життя.

Література: 1. Колесникова Т.В. Инновационная составляющая китайской экономики / Т.В. Колесникова // Экономический журнал. - 2012. - № 4. - С. 31-39; 2. Малютин Д.Л. Традиции и рациональность: анализ и оценка формирования инновационной среды в Японии / Д.Л. Малютин // Креативная экономика. - 2013. - № 5. - С. 65-69; 3. INSEAD, WIPO, Cornell University: The Global Innovation Index 2017: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим дос-

туну: www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/; 4. *The Global Innovation Index*: офіційний веб-сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/>.

УДК 338.330.339

Терещенко П. Р.
ЕКОНОМІЧНА БЕЗПЕКА УКРАЇНИ
В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач Чичина О.А.

Економічну безпеку можна визначити як сукупність умов, завдяки яким зберігається здатність держави підтримувати конкурентоспроможність своєї економіки, протистояти зовнішнім загрозам економіки, захищати власні економічні інтереси, користуватися конкурентними перевагами у міжнародному поділі праці [2].

З 2014 року економічна безпека України зазнала найбільшого удару за час її незалежності. Мали місце безпрецедентні виклики, найбільш небезпечними з котрих були воєнні дії на Сході та анексія Криму. Україна втратила контроль над п'ятою частиною економічного потенціалу, цілісність економічного і митного простору. Мобілізація ресурсів на військові потреби не дала змоги повноцінно відновити економічний ріст.

Відбулося скорочення частки сектора малого підприємництва, впали обсяги виробництва і реалізації продукції, зменшився обсяг експорту, зросли кредитні ризики. Вітчизняні виробники, які були експортоорієнтованими та сировинно і технологічно імпортозалежними, з'ясувалися неспроможними задовольняти потреби внутрішнього ринку шляхом забезпечення його власною продукцією [8].

Предметом нашого дослідження виступає економічна безпека, а метою є аналіз українського досвіду її забезпечення.

Світовий економічний форум щороку ранкує держави за індексом глобальної конкурентоспроможності, котрий оцінюється на основі таких параметрів: макроекономічна стабільність, якість інституцій, ефективність ринку товарів та послуг, інфраструктура, розвинутість фінансового ринку, охорона здоров'я та початкова освіта, технологічний рівень, вища освіта та професійна підготовка, інноваційний потенціал, відповідність бізнесу сучасним вимогам, ефективність ринку праці, розмір ринку.

Розглянемо результати ранжування держав за індексом глобальної конкурентоспроможності за період 2012-2016 рр. (рис. 1).

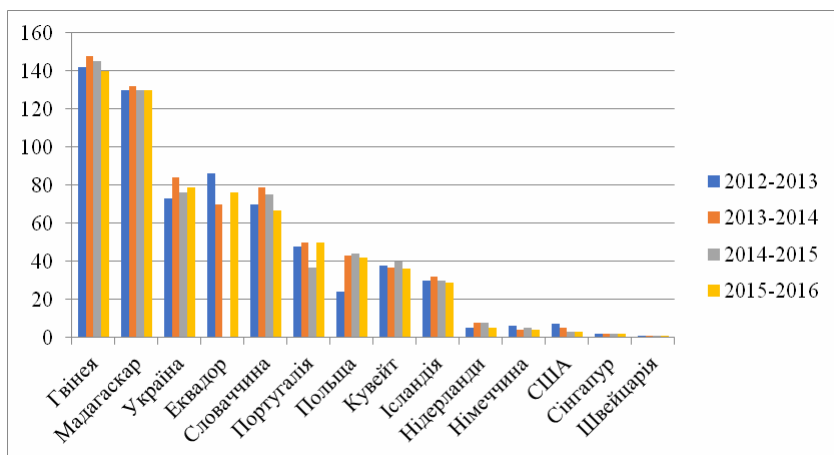

Рис. 1. Ранжування держав за індексом глобальної конкурентоспроможності за період 2012-2016 рр. (розрахунки Світового економічного форуму) [3-6]

За даними ранжування рейтинг України постійно змінюється, в 2015-2016 рр. вона має гіршу позицію в порівнянні з рейтингом 2014-2015 рр. (рис. 2).

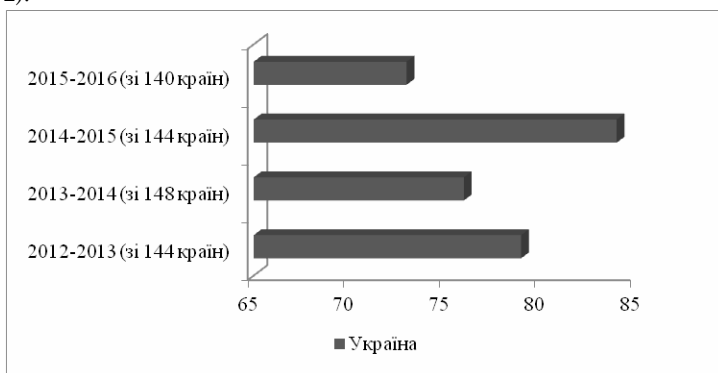

Рис. 2. Рейтинг України за індексом глобальної конкурентоспроможності держав [7]

Детальніше розглянемо субіндекси для України за 2014-2016 рр. (табл. 1). Найбільше позицій Україна втратила за показниками, котрі характеризують макроекономічне середовище, розвиток інфраструктури та фінансового ринку. За певними позиціями держава посідає місце в кінці списків, зокрема за інфляційними змінами їй присвоєно 134-те місце зі 140 країн, за регулюванням фондових бірж – 135-те, за міцністю банків – 140-ве [7].

Таблиця 1

Аналіз субіндексів індексу глобальної конкурентоспроможності України

Показник	2014-2015	2015-2016	Зміна
Основні вимоги	87	101	+14
Інституції	130	130	-0
Інфраструктура	68	69	+1
Макроекономічне середовище	105	134	+29
Охорона здоров'я та початкова освіта	43	45	+2
Підсилювачі продуктивності	67	65	-2
Вища освіта і професійна підготовка	40	34	-6
Ефективність ринку товарів	112	106	-6
Ефективність ринку праці	80	56	-24
Розвиток фінансового ринку	107	121	+14
Технологічна готовність	85	86	+1
Розмір ринку	38	45	+7
Інновації та фактори вдосконалення	92	72	-20
Відповідність бізнесу сучасним вимогам	99	91	-8
Інновації	81	54	-27

Складено автором за матеріалами: [7]

У 2013 Міністерство економічного розвитку і торгівлі України затвердило Методичні рекомендації розрахунку рівня економічної безпеки. Виокремлено 10 груп складових економічної безпеки, кожна з яких має певну кількість індикаторів. Кожна складова має ваговий коефіцієнт, що впливає на розрахунок субіндексів та інтегрального показника економічної безпеки (рис.3) [1].

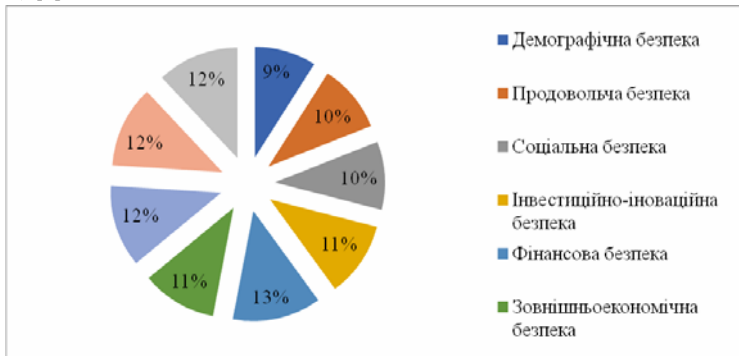

Рис. 3. Вагові коефіцієнти складових економічної безпеки України [1]

Якщо використовувати дані Методичні рекомендації і розглянути рівень економічної безпеки держави за окремими складовими, то відзначимо негативну тенденцію до зменшення більшості складових за аналізований період (табл. 2).

Таблиця 2

Рівень економічної безпеки України за складовими, %

	2011 р.	2012 р.	2013 р.	2014 р.	Зміна 2014 р. до 2013 р.
Енергетична безпека у цілому	50%	48%	49%	45%	-4%
Енергетична	32%	34%	39%	45%	6%
Фінансова	48%	46%	50%	36%	-14%
Виробнича	57%	53%	53%	52%	-1%
Макроекономічна	47%	38%	40%	33%	-7%
Інвестиційно-інноваційна	36%	37%	35%	30%	-5%
Соціальна	59%	62%	64%	57%	-7%
Продовольча	92%	93%	86%	94%	8%
Демографічна	52%	45%	46%	46%	-
Зовнішньоекономічна	35%	30%	32%	35%	3%
Зональний розподіл рівнів економічної безпеки країни, %					
	0-19% – критична зона економічної безпеки				
	20-39% – небезпечна зона економічної безпеки				
	40-59% – незадовільна зона економічної безпеки				
	60-79% – задовільна зона економічної безпеки				
	80-100% – оптимальна зона економічної безпеки				

Складено автором за матеріалами:[1]

Бачимо, що жодна складова на кінець 2014 р. не перебуває в зоні критичного стану, проте більше третини складових знаходяться в зоні небезпечного стану економіки (фінансова, інвестиційно-інноваційна, зовнішньоекономічна макроекономічна безпека). Лише продовольча безпека перебуває в оптимальній зоні. Наявність чималої кількості проблем в різних сферах унеможливорює стабільний соціально-економічний розвиток нашої держави і веде до зниження загального рівня економічної безпеки.

Економічну безпеку варто розглядати як складову національної безпеки, її матеріальну основу та фундамент. Її забезпечення – виключна прерогатива держави, ніхто більше не може вирішити це завдання. Вона є процесом забезпечення безпечного та стійкого розвитку економічної системи.

Стратегія економічної безпеки держави визначає наступні пріоритети економічної політики:

1. Енергетична незалежність України має стати її пріоритетним економічним інтересом. Забезпечити країну незалежними джерелами енергоресурсів можна створивши альтернативну систему постачання газу та нафти.

2. Необхідно встановити пріоритет економічних інтересів в грошовій, банківській та фінансовій сферах. Держава має підтримувати банківський сектор, покращувати діловий клімат, інституційну та фінансову інфраструктури, які підтримують приватні інвестиції.

3. Потрібно розвивати вітчизняні підприємства, малий та середній бізнес, приватну власність. Фіскальна політика має бути переорієнтована на

вагоміші державні капіталовкладення за умови збереження фінансової дисципліни шляхом використання макроекономічного механізму, який сприяє зростанню. Держава має посилити зусилля, що спрямовані на покращення якості послуг державного сектора та реалізацію середньострокового бюджетування.

4. Важливими мають стати кадрові зміни: в уряді та на підприємствах ключові позиції слід зайняти національно свідомим і високоосвіченим фахівцям.

5. Варто визнати західний вектор в зовнішньоекономічній політиці пріоритетним. Завдяки географічному розташуванню та розмірам Україна належить до Центральноевропейського, Східноєвропейського та Чорноморського регіонів, її територія є інтегруючою між складовими частинами цих регіонів. Державі слід докласти зусиль для усунення розриву у розвитку людських ресурсів між Україною та державами ЄС, поширити результати економічного зростання на засадах справедливості. Бажаним є підвищення якості освіти та системи охорони здоров'я, покращення системи соціального захисту бідних й економічно вразливого населення.

Література: 1. Про затвердження Методики розрахунку рівня економічної безпеки України: Наказ Міністерства економіки України №60 від 02.03.2007 р. // Правові системи НАУ. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua/doc/?code=v0060665-07>; 2. Система економічної безпеки держави / за заг. ред. д-ра екон. наук проф. А.І. Сухорукова / Національний інститут проблем міжнародної безпеки при РНБО України. – К.: ВД «Стилос», 2009. – 685 с.; 3. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2012-2013 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2012/09/05/4949>; 4. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2013-2014 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2013/09/05/6219>; 5. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2014-2015 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2014/09/03/6873>; 6. Всемирный экономический форум: Рейтинг глобальной конкурентоспособности 2015-2016 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://gtmarket.ru/news/2015/09/30/7246>; 7. Индекс глобальной конкурентоспособности (позиции Украины за основными складовыми) [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: http://edclub.com.ua/sites/default/files/files/global_competitiveness_2015-2016.pdf. 8. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.

Трофимченко К. С.
ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СВІТОВОГО РИНКУ
МІКРОЕЛЕКТРОНІКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викладач Касьян С.А.

Актуальність обраної теми полягає в тому, що мікроелектроніка – це галузь сучасної промисловості, яка розвивається швидше інших галузей. Саме досягнення в цій галузі поклали основу розвитку п'ятому технологічному укладу. На сьогодні ніхто не уявляє сучасний світ без мобільних та комп'ютерних технологій, які міцно закріпилися у будь-якій сфері нашої діяльності та повсякденному житті. Жодна галузь не змінила світ так масштабно, як ця, завдяки її розвитку виникли технології, які дали життя роботам, штучному інтелекту, інформаційним системам і промисловим мережам, які і перевели промислову автоматизацію на нову четверту сходинку індустріалізації.

Дослідженню розвитку та досягнень мікроелектроніки присвячено багато наукових робіт як вітчизняних вчених, так і зарубіжних, зокрема Алфёрова Ж. И. [1], Першенкова В. С. [4], Петухова И. А. [5], Куликової Н. Н. [3].

Мета статті полягає у дослідженні виникнення мікроелектроніки, основних положень розвитку, темпах зростання обсягу галузі на світовому ринку; визначенні найголовніших учасників ринку мікроелектронних компонентів, їх частки на світовому ринку; аналізу перспектив майбутнього розвитку мікроелектроніки.

Мікроелектроніка – це нова галузь електронних технологій, присвячена розробці надзвичайно дрібних електронних пристроїв, що споживають дуже мало електроенергії. Незважаючи на те, що цей термін іноді використовується для опису дискретних електронних компонентів, зібраних в компактній формі, він часто розглядається як синонім технології інтегральної схеми.

Історично виникнення і розвиток мікроелектроніки було підготовлено бурхливим ходом науково-технічної революції, яка дала життя промисловій кібернетичі, обчислювальній техніці, радіоелектроніці і вимагала тотальної мікромініатюризації всіх елементів електронної техніки. Створення транзистора в 1948 р. на основі монокристалічного напівпровідника і розробка в 1950-1951 рр. перших плівкових пасивних елементів електронної техніки підготували міцну базу для створення технології мікроелектроніки [9].

Становлення мікроелектроніки як самостійної науки стало можливим завдяки використанню багатого досвіду і бази промисловості. Вона продовжує просуватися швидкими темпами як в напрямку вдосконалення напівпровідникової інтегральної технології, так і в напрямку використання но-

вих фізичних явищ. Сучасний етап розвитку електроніки характеризується широким застосуванням інтегральних мікросхем (ІМС). Це пов'язано зі значним ускладненням вимог і завдань, що вирішуються електронною апаратурою.

Найперші електронні схеми були досить простими. Вони складалися з декількох труб, трансформаторів, резисторів, конденсаторів та електропроводок. Сьогодні мікроелектронна технологія включає в себе тонкі плівки, товсті плівки, гібриди, інтегральні схеми та їх поєднання. З кожним роком спостерігаються удосконалення у зменшенні розміру, ваги, щільності упаковки електронних схем, підвищенні надійності та покращення можливостей системи [8].

Високими досягненнями в мікроелектроніці стали інтегральні мікросхеми, мікропроцесори, міні- та макро-ЕОМ, які дозволили здійснити проектування та промислове виробництво функціонально складної радіо- та обчислювальної апаратури з кращими параметрами, вищими надійністю та терміном служби, меншими споживаною енергії та вартістю, ніж апаратури попередніх поколінь. Ці вироби знаходять досить широке застосування у всіх сферах діяльності людини. Створенню систем автоматичного проектування, промислових роботів, автоматизованих і автоматичних виробничих ліній, засобів зв'язку і багато чому іншому також сприяє мікроелектроніка [2].

В період 2010-2017 рр. темпи зростання світового ринку мікроелектроніки становили 2, 2% на рік. За сім років обсяг ринку збільшився на 63 млрд дол. і в 2017 році досяг 361 млрд дол. (проти 298 млрд дол. в 2010 р.). Згідно з прогнозами, в 2018 році обсяг ринку збільшиться до 369 млрд дол. [6]. Статистичні дані про обсяг світового ринку мікроелектроніки за 2010-2018 рр. подані на рис. 1.

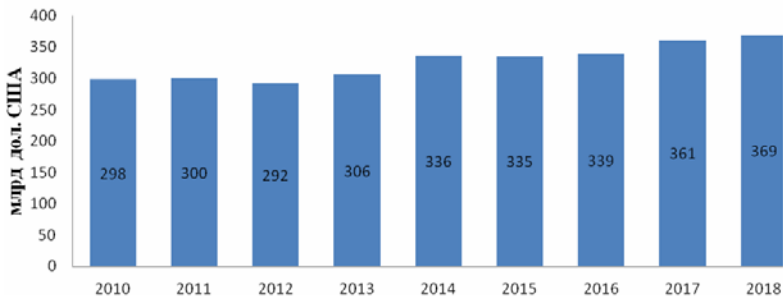

Рис. 1. Обсяг світового ринку мікроелектроніки в 2010-2018 рр. [10]

Основна частка ринку мікроелектронних компонентів сьогодні належить країнам Азійсько-Тихоокеанського регіону (близько 61%), далі з великим відривом слідують держави Північної і Південної Америки (19%), Єв-

ропи і Японія (по 10%). Загальна структура мікроелектроніки у світі за 2017 р. показана на рисунку 2. За останні 10 років частка країн АТР в структурі світового ринку мікроелектроніки збільшилася на 14%, Північної і Південної Америки – на 1%. Ринкові частки європейських країн і Японії, навпаки, скоротилися на 6 і 9% відповідно.

У найближчі 5 років флагманські позиції в галузі збережуть за собою Китай, який спеціалізується на напівпровідниковому виробництві, Японія – на створенні персональних та інтегрованих системах, програмному забезпеченні, серверів, телефонів, Тайвань та Сінгапур – напівпровідникових інтегральних мікросхемах, Південна Корея – виробництві телекомунікаційного та цифрового обладнання, телевізорів, телефонів, США – процесорах, серверах та мережевій продукції, але ключовими драйверами розвитку світової мікроелектронної промисловості (з точки зору стимулювання попиту на продукцію виробничих підприємств) стануть автомобільна і телекомунікаційна промисловості, робототехніка, індустрія охорони здоров'я, сегменти споживчої електроніки та інтернету речей. Серед ринкових тенденцій, які набирають силу, слід назвати поширення пристроїв доповненої і віртуальної реальності, більш потужних технологій для роботи з великими обсягами даних, виробництво енергоефективних технологій і загальний тренд на мініатюризацію. Великий вплив на розвиток мікроелектроніки надасть також і так званий інтернет медичних речей (телемедицина, віддалений моніторинг стану пацієнта, моніторинг зміни поведінки) [6].

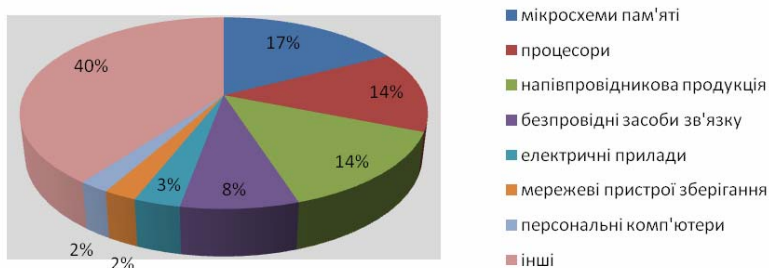

Рис. 2. Частка мікроелектронних компонентів у світі в 2017 р. [10]

Прогнозні зміни в житті:

- 2024 р. – машина робить переклад краще будь-якого перекладача;
- 2027 р. – зникає професія водія вантажного автомобіля;
- 2030 р. – масове виробництво персональних роботів;
- 2035 р. – тільки безпілотні автомобілі;
- 2050 р. – зникає професія хірурга;
- 2060 р. – зникають всі робочі спеціальності [7].

Проведене дослідження дало змогу зробити такі висновки, що мікроелектроніка стрімко змінює наше повсякденне життя. Вона є продовженням розвитку напівпровідникової електроніки. Ця галузь сучасної технології почала свій розвиток з найпростіших електронних схем і на сьогодні досягнула до високотехнологічної обчислювальної апаратури, промислових роботів, систем автоматичного проектування, інтегральних мікросхем та багато іншого. Застосування всіх видів мікроелектронних пристроїв у виробничих потужностях дає можливість вирішити найскладніші завдання.

В майбутній перспективі на перші сходинки мікроелектронної промисловості стануть робототехніка, яка замінить всі робочі спеціальності, автомобільна промисловість, яка замінить звичайні автомобілі на безпілотні, інтернет медичних речей, який дозволить спостерігати за станом пацієнта на відстані, та інші геніальні технології.

Література: 1. Алфёров Ж.И. Нанотехнологии микроэлектроники и энергетики / Ж.И. Алфёров // Вестник Российской академии наук. – М.: №3, 2009. – С. 224-229; 2. Ефимов И. Е. Микроэлектроника: науч. пособие / И.Е. Ефимов, И.Я. Козырь, Ю.И. Горбунов. – М.: Высшая школа, 1986. – 312 с.; 3. Куликова Н.Н. Стратегическое планирование на предприятиях микроэлектроники с учетом технологического фактора / Н.Н. Куликова // Экономика и предпринимательство. – М.: №12, 2014. – С. 497-499; 4. Першенков В.С. Микроэлектроника в приборостроении / В.С. Першенков // Датчики и системы. – М.: №1, 2015. – С. 2-33; 5. Петухов И.А. О развитии промышленности микроэлектроники и создании суперкомпьютеров в КНР / И.А. Петухов // Проблемы Дальнего Востока. – М.: № 2, 2009. – С. 65-76; 6. Микроэлектроника (мировой рынок) [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.tadviser.ru/index.php>; 7. Микроэлектроника меняет мир [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://iot.ru/promyshlennost/mikroelektronika-menyayet-mir>; 8. Early microelectronics [Electronic resource]. – Access mode: http://ethw.org/Early_Microelectronics; 9. Microelectronics [Electronic resource]. – Access mode: <https://www.encyclopedia.com/science-and-technology/computers-and-electrical-engineering/electrical-engineering/micro-electronics>; 10. World semiconductor trade statistics [Electronic resource]. – Access mode: https://www.wsts.org/esraCMS/extension/media/f/WST/2388/WSTS_Presentation_2015.pdf.

УДК 339.237

Фірсанова В. О.
ГЛОБАЛЬНЕ ЕКОНОМІЧНЕ ЗРОСТАННЯ
ТА ВИКЛИКИ СВІТОВОЇ ЕКОНОМІКИ 2018-2019 РР.

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Розвиток світової економіки завжди супроводжувався циклічністю. Так, у 2008 році світ стикнувся з світовою фінансовою кризою, що не могло не позначитися на розвитку світової економіки в цілому. Світова економіка

переживала кризові явища у 2014-2016 рр., тому основні макроекономічні показники були на досить низькому рівні у порівнянні із іншими роками. Основними причинами кризових явищ у цих роках були структурні зміни у світовій торгівлі, велика заборгованість деяких країн, геополітична напруженість у деяких регіонах, коливання на фінансових ринках. Таким чином, світова економіка знаходилася у фазі падіння, протилежною тенденцією якої є економічне зростання.

Економічне зростання – макроекономічний показник, об'ємної або кількісної сторони економічної системи, який визначає збільшення реального випуску продукції на душу населення, при якій зростає здатність населення виробляти послуги для звільнення потреб суспільства в цілому [2].

Економічне зростання як тенденцію у світовій економіці можна також назвати терміном глобальне економічне зростання, адже сьогодні світова економіка трансформується у глобальну економіку. Саме глобальне економічне зростання визначає не тільки вектор розвитку світової економіки, а також є прогностичним інструментом відносно викликів для неї на основі факторів зростання та основних проблем, які були причиною економічного падіння у вказаних роках.

Як зазначається у доповіді ООН від 11 грудня 2017 року, вплив, що пов'язаний з кризою вразливостей і негативних наслідків інших недавніх потрясінь послабшав, в зв'язку з чим в 2017 році зростання світової економіки становило 3%, що є найбільш високим темпом зростання за період після 2011 року. Подібні поліпшення стали широко поширеним явищем: приблизно дві третини країн світу в 2017 році продемонстрували більш високі темпи зростання в порівнянні з попереднім роком. Очікується, що в 2018 і 2019 роках глобальне економічне зростання залишиться стабільним на позначці 3% [1].

Однак, слід зауважити, що незважаючи на те, що світова економіка у 2017 році мала тенденцію до зростання, все ж таки економіки окремих країн продовжують знаходитися у кризовому стані та стикаються з інфляцією та падінням виробництва.

Глобальне економічне зростання світової економіки у 2017 року пов'язане перш за все з поживавленням у світовій торгівлі (насамперед, збільшенням світового імпорту), зростанням інвестиційних потоків серед розвинених країн, розвитком технологій, укріпленням ролі інтеграційних угруповань тощо.

Беручи до уваги основні фактори, які на сьогодні забезпечують глобальне економічне зростання та основні причини кризових явищ світової економіки, можна зробити висновок, що основними викликами, з якими буде стикатися світова економіка у 2018-2019 рр. стануть заборгованість країн, жорстка конкуренція у сфері розвитку технологій, геополітична напруже-

ність, коливання на фінансових ринках, екологічні проблеми. Звісно, деякі з цих викликів тривають вже не одно десятиліття, але все ж таки вони не тільки продовжують негативно впливати на світову економіку тому, що є досить невирішеними на сучасному етапі. Варто зауважити, що в контексті глобальних змін саме ці виклики світової економіки змушують стикатися з більш загостреними кризами. Навіть причини, які позитивно впливають на глобальне економічне зростання також можуть стати із часом викликами.

Таким чином, на сьогоднішній день найрозвиненіші країни мають заборгованості, яку в економічній теорії називають державним боргом. Державний борг суттєво уповільнює глобальне економічне зростання тому, що зростання боргу може привести до того, що країни стануть залежними від зовнішніх кредиторів та національні економіки мають великий ризик опинитися у кризовому стані. На сьогодні технології хоч і є рушійною силою виробництва, проте, із іншого боку, саме через розвиток технологій багато спеціальностей стають не потрібними на світовому ринку праці. З цього також виходить те, що світову торгівлю можуть спіткати масштабні структурні зміни. Стосовно геополітичної напруженості, то це один з найбільших викликів у світі. На жаль, геополітична напруженість останнім часом продовжує зростати. У нестабільних регіонах світу міграційні процеси посилюються та їх економіка не може розвиватися через брак кваліфікованої робочої сили та відсутність інвестицій.

Колівання на фінансових ринках також матиме місце у 2018-2019 рр. Так, наприклад, у лютому 2018 року фондовий індекс Доу-Джонса впав на 1115 пунктів – це найбільш сильне падіння головного фондового індексу США з часів світової фінансової кризи 2008 року [3].

Зростання числа інтеграційних угруповань з одного боку може позитивно впливати на глобальне економічне зростання, а з іншого боку уповільнити його темпи, адже інтеграційні угруповання все більше починають заходити у фазу жорсткої глобальної конкуренції за торговельні потоки, інвестиції. Із часом найбільш розвинені інтеграційні угруповання змусять найменш розвинені або припинити свої існування або навіть поглинути останні. Це перш за все негативно відобразиться на національних економіках країн, які входять до цих інтеграційних угруповань.

Згідно вищевказаної доповіді ООН викликом для світової економіки є проблеми довкілля (екологічна проблема), зокрема, зміна клімату, природні катастрофи. Проблеми довкілля все більше посилюються із часом потребують негайного вирішення.

Всі ці виклики суттєво можуть сповільнити глобальне економічне зростання у 2018-2019 рр. тому, необхідно проводити гармонізовану політику окремим країнам для того, щоб укріпити національні економіки, зокрема, впровадити відповідні заходи щодо захисту своїх ринків в умовах глобаль-

ної конкуренції, фінансувати національне виробництво, поліпшувати інвестиційний клімат тощо. Це також стосується не тільки національних економік, а й інтеграційних угруповань, які наразі стають глобальними економічними системами.

Проблеми у сфері геополітичної напруженості та у питаннях екології, які є одними із найбільш загострених у світовій економіці, можна подолати тільки шляхом дипломатії та міжнародної співпраці.

Література: 1. Рост мировой экономики открывает возможности для решения глубоко укоренившихся проблем в области развития [Електронний ресурс] URL: https://www.un.org/development/desa/dpad/wpcontent/uploads/sites/45/WESP2018_Global_PR_R.pdf; 2. Экономический рост [Електрон. ресурс] URL: http://economic-definition.com/Other_macro-economic_indicators/Экономический_рост_Economic_growth_eto.html 3. Резкое падение индекса Доу-Джонса встревожило инвесторов [Електрон. ресурс] URL: <http://www.bbc.com/russian/news-42954693>

УДК 330.34

Фоміна Є. В.

ТРАНСФЕР ЗНАНЬ ЯК ОСНОВНИЙ ТИП ВІДНОСИН ПРОЦЕСУ ІНТЕЛЕКТУАЛІЗАЦІЇ ГЛОБАЛЬНОГО ЕКОНОМІЧНОГО ПРОСТОРУ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.*

Сьогодні економічний потенціал всіх промислово розвинених країн світу визначається суттєвим зростанням ролі науки і техніки в суспільному виробництві. Вагомі потреби застосування нових технологій в усіх галузях світового господарства, поглиблення міжнародного поділу праці у сфері наукових досліджень і дослідно-конструкторських розробок (НДДКР) стає передумовою появи на світовому ринку якісно нового предмета для обміну, трансферу та торгівлі. В даний час результати НДДКР, перетворилися на самостійний об'єкт зовнішньоекономічних угод і виступають загальноприйнятою формою міжнародного співробітництва. Міжнародний трансфер знань та технологій або обмін об'єктами інтелектуальної власності зараз відбувається стрімкими темпами, захоплюючи все більшу кількість країн.

Найбільших успіхів у розвитку зовнішньоекономічних зв'язків та у сталому економічному зростанні домагаються ті країни, яким вдається нарощувати виробництво і реалізацію продукції, що володіє унікальними властивостями, які роблять її практично незамінною. Подібними характеристиками володіє продукція галузей, які є лідерами у науково-технічному прогресі. Саме розвиток цих галузей обумовлює науковий та технічний потенціал країни і її місце в системі міжнародних зв'язків.

Трансфер знань із науки у виробництво – це основний тип відносин, який характеризує зараз процес інтелектуалізації глобального економічного простору.

Найбільш поширеним визначенням «трансферу знань» є офіційне визначення Єврокомісії, згідно з яким трансфер знань – це низка активностей, метою яких є залучити знання, як явні (патенти), так і неявні (ноу-хау, навички чи компетенції) від тих, хто їх створює, до тих, хто перетворить їх на результати. Трансфер знань включає як комерційну, так і некомерційну діяльність, таку як: спільні дослідження, консультації, ліцензування, створення спін-оф та спін-аут компаній, мобільність дослідників та публікації у наукових статтях [1]. Майже дослівне визначення «трансферу знань» наведене на сайті директорії інституцій, федерацій та неурядових організацій ЄС «EurActive» [2]. Визначення «трансферу знань», надане Інститутом трансферу знань Великої Британії – «системи та процеси, шляхом яких знання, включаючи технології, ноу-хау, експертизу та кваліфікації, передається від однієї сторони до іншої, викликаючи інноваційні, прибуткові чи економічні та соціальні покращення» [3, с.3; 18]. Якщо «трансфер знань» є досить широкою категорією і включає передачу як явного, так і неявного знання, як комерційну, так і некомерційну діяльність, то порівняно з нею «трансфер технологій» є більш вузькою категорією. Зокрема, згідно з визначенням, наданим асоціацією університетських менеджерів технологій США, «трансфером технологій» є формальна передача нових знань чи інновацій, отриманих внаслідок науково-дослідних робіт в університетах та неприбуткових дослідницьких організаціях, до комерційного сектору для суспільної вигоди [4]. На сайті директорії «EurActive» «трансфер технологій» визначено як «процес здійснення практичних застосувань наукових досліджень. Цей термін вживається для опису формального трансферу прав використовувати та комерціалізувати нові винаходи та інновації, що є результатом наукових досліджень від іншої сторони» [2]. Таким чином, трансфер знань є більш широкою категорією, ніж «трансфер технологій». Він може відбуватися як у вигляді трансферу технологій (кодифікованого знання), так і у вигляді трансферу неявного знання. Трансфер знань у вигляді трансферу технологій називають також «технологічним проштовхуванням» (technology push).

У сучасному міжнародному трансфері технологій беруть участь міжнародні організації, міждержавні утворення, інтеграційні угруповання, держави, наднаціональні та багатонаціональні компанії, національні підприємства та науково-технічні комплекси, венчурні фірми, університети та наукові заклади, бізнес-центри, окремі інноватори.

У більшості країн нова технологія захищається не тільки одним або декількома патентами, ліцензіями, але і іншими правовими інструментами – копірайтом і товарним знаком.

Але, незважаючи на такий потужний механізм правового захисту, нові технології часто стають об'єктом промислового шпигунства, що є несанкціонованим отриманням, використанням або зміною інформації, що представляє комерційну цінність. Як елемент недобросовісної конкуренції промислове шпигунство проявляється насамперед в порушенні прав власника на промислову або інтелектуальну власність через оволодіння технологіями виробництва чужої продукції або ноу-хау, торгово-фінансовими секретами або сутністю відкриттів і винаходів.

Оскільки промислове шпигунство не має національних кордонів, а обмін знаннями та технологіями стає все більш загальноприйнятою формою міжнародного співробітництва, то охорона прав на винахід, на промислові зразки та товарні знаки стає предметом активного міжнародного регулювання. Особлива роль у ньому належить Європейській патентній організації та спеціалізованій установі ООН – Всесвітній організації інтелектуальної власності. Ці організації сприяють створенню і модернізації патентних систем, співпраці в галузі патентної інформації, проводять консультації, створюють сприятливі умови для придбання запатентованих технологій та сприяють подальшому розвитку міжнародного обміну інтелектуальним продуктом.

Міжнародна передача технології та знань не є сферою скільки-небудь жорсткого міжнародного регулювання та нагляду. Найближче підходять до питань вивчення і регулювання міжнародного руху технології три організації – СОР, ВОІС та Програма розвитку ООН – ПРООН, причому перші дві є міжнародними організаціями, які у своїх угодах регулюють питання, які пов'язані з технологією, а остання виступає головним каналом багатостороннього фінансування міжнародного технічного сприяння.

Концепція інтеграції знання, по суті, не передбачає його трансфер від одного суб'єкта до іншого в традиційному сенсі, а скоріше може бути визначена як нетипова форма дифузії знання, пов'язана з поняттями інсайту, що є складним інтелектуальним явищем, суть якого полягає в несподіваному, почасти інтуїтивному прориві до розуміння поставленої проблеми і «раптовому» знаходженні її рішення, здогадки і «спільного мислення» – комунікації ідей і застосування одним суб'єктом власного знання до проблеми, позначеної іншим суб'єктом.

Література: 1. *Communication From the Commission to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions «Improving knowledge transfer between research institutions and industry across Europe: Embracing Open Innovation – Implementing the Lisbon agenda»*, Brussels, 4.4.2007, COM (2007) 182 final. 2. *Knowledge and technology transfer [Electronic source]*. – Access: <http://www.euractiv.com/science/knowledge-technology-transfer/article-168514>. 3. *Continuing Professional Development Framework for Knowledge Transfer Practitioners*. Third Ed. – AURIL, 2006. – 59 p. 4. Корсунський С. В. *Трансфер технологій у США* / С. В. Корсунський. – К.: УкрІНТЕІ, 2005. – 148 с.

Чебанова В. П.
ПРОБЛЕМИ ЗОВНІШНЬОЇ ТРУДОВОЇ МІГРАЦІЇ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Шуба М.В.*

Міграція грає велику роль в економічному розвитку країни. Міграція змінює економічне і соціальне становище людей. Вона нерідко супроводжується зростанням освітньої та професійної підготовки, розширенням потреб та інтересів мігрантів, дає можливість більш вигідного застосування професій, знань, досвіду.

Наслідки міграції суперечливі. Міграція може викликати обезлюднення і економічний регрес одних районів і надмірну концентрацію населення в інших. Якщо ж говорити про країни, що розвиваються, то міграція практично не впливає на відтворення населення в цих країнах, але для розвинених країн вони вже стали мати не тільки економічне, але і демографічне значення.

Зовнішня трудова міграція – це добровільне переміщення на законних підставах людей, які постійно проживають в одній країні, в іншу країну з метою здійснення трудової діяльності [2, с. 553]. Суб'єктами зовнішньої трудової міграції є люди, які займалися, займаються або будуть займатися оплачуваною роботою в країні, громадянами якої вони не являються. Зовнішня трудова міграція пов'язана із залученням на роботу іноземних працівників і перевезенням громадян на роботу в інші країни.

Міграція сприяє покращенню глобалізаційних процесів, однак вона також має багато мінусів, основним серед яких є перенаселення країни і поява в ній безробіття. Так як населення збільшується, не завжди вдається забезпечити всіх роботою, житлом, через що падає рівень життя жителів. Так, наприклад, після того як в Німеччину прибула велика кількість мігрантів, в країні з'явилося безробіття, яке нині становить 7% [3, с.15].

На прикладі окремих країн світу розглянуто масштаби міграційних потоків, які відображено на рис. 1. Як ми бачимо, чисельність міжнародних мігрантів (приймаючих країн) за 2000-2015 рр., тенденція у всіх країнах позитивна. Найбільша чисельність мігрантів спостерігається в США, де в 2000 р. кількість мігрантів становила 34,8 млн чоловік, а в 2010 р. вже 44,2 млн (тобто за десять років вона збільшилась майже на 10 млн.), у 2015 р. кількість збільшилась до 46,6 млн мігрантів.

Низька оплата праці чужинців призводить до падіння заробітних плат місцевих жителів, через підвищення конкуренції на робочі місця люди залишаються без роботи і змушені жити за рахунок допомоги.

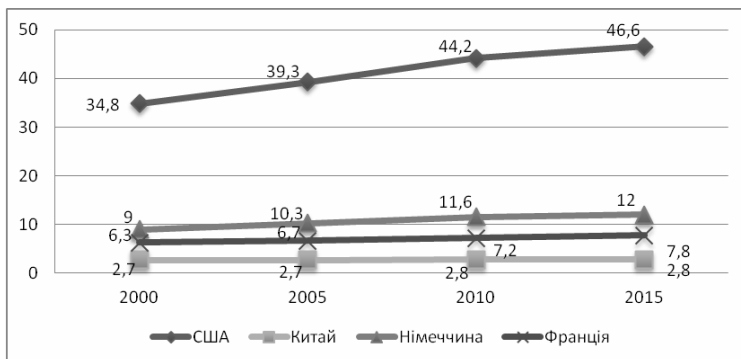

Рис. 1. Чисельність міжнародних мігрантів, 2000-2015 рр., млн. чол. [4]

Міграція стосується не тільки ринку праці, так як часто приїжджаючи в іншу країну, щоб влаштуватися на роботу, люди беруть з собою сім'ї, через що створюється навантаження на соціальну інфраструктуру країни. Великим попитом починають користуватися дитячі сади, школи і лікарні. У зв'язку з цим з'являється необхідність розширення інфраструктури, будівництва комунальних установ і муніципального житла, що вимагає значних витрат з державного бюджету.

Використання дешевої робочої сили призводить до того, що сповільнюється процес розвитку високих технологій, зупиняється технічний прогрес, що негативно впливає на становлення і розвиток економіки. Цей же фактор призводить до того, що ефективність і продуктивність праці значно знижується. Через трудову міграцію значно страждає економіка країни, яка приймає мігрантів. Справа в тому, що основну частину зароблених грошей приїжджі відправляють своїм сім'ям, тому відбувається відтік коштів, які могли б залишитися в економіці країни і використовуватися на благо суспільства [1, с. 48].

У 2016 р. Індія, Китай, Філіппіни та Мексика очолили перелік країн, що отримують найбільші обсяги переказів. В Індії перекази мігрантів становили щонайменше чверть загального обсягу валютних резервів. Якщо розглядати перекази як частку у ВВП країни, то лідируватимуть зазвичай малі країни Центральної Азії та Тихоокеанського басейну (рис. 2). У Таджикистані перекази мігрантів становлять 42% ВВП країни, далі йде Киргизстан (30,3%), Непал (29,2%), Тонга (27,9%) та Молдова (26,2%). Така висока залежність економіки держави від притоку валюти із-за кордону збільшує ймовірність негативних наслідків у разі настання кризових явищ у країні-донорі переказів.

Для аналізу впливу імміграції важливо брати до уваги, наскільки відкритою чи закритою є економіка країни, а також співвідношення кваліфі-

каційного рівня мігрантів та населення країни приймання. Що більш закритою є економіка країни, то більше негативний вплив на її ринок праці (зростання безробіття, зниження заробітних плат) матиме імміграція. Проте негативний вплив міграції на динаміку заробітних плат буде меншим, якщо іммігранти будуть менш кваліфікованими, ніж корінне населення, особливо часто це спостерігається у випадку нелегальної міграції.

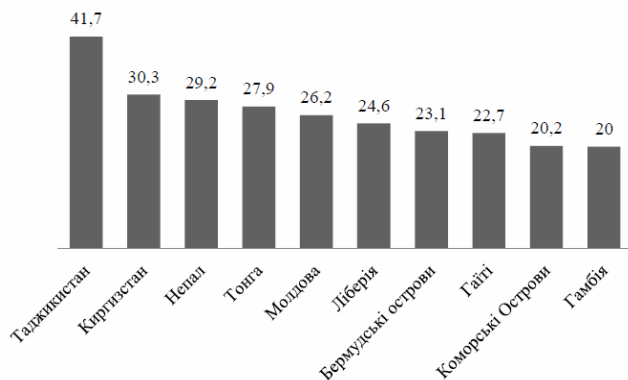

Рис. 2. Частка грошових переказів у ВВП країн, 2015 р. [4]

Варто також відзначити, що з ростом міграції збільшується і зростання злочинності. Це не тільки кримінальні злочини, нерідко іноземці займаються контрабандою, в тому числі незаконною торгівлею наркотиками, торгівлею людьми. Іноді місцеві жителі з настороженістю і негативом ставляться до мігрантів, що призводить до появи міжетнічних конфліктів.

Трудова міграція допомагає розвиватися соціальній інфраструктурі та ринку праці, люди отримують робочі місця, які з яких-небудь причин не користуються попитом у місцевого населення. Разом з тим, коли відбувається масовий приплив чужинців, це призводить до того, що з'являється безробіття, так як збільшується конкуренція на робочі місця. Через неможливість забезпечити всіх мігрантів роботою і житлом, нерідко починають відбуватися економічні та кримінальні злочини, як наслідок можуть виникати міжетнічні конфлікти, що сприяють появі розколу в суспільстві.

Література: 1. Верещагіна Т.А. Миграция как фактор социально-экономического развития территории / Т.А. Верещагіна, Е.С. Коростелева // Вестник Челябинского гос. университета. – 2004. – Т. 8. – №1. – С. 46–50; 2. Колосницына М.Г. Международная трудовая миграция: теоретические основы и политика регулирования / М.Г. Колосницына, И.К. Суворова // Экономический журнал ВШЭ. – 2005. – № 4. – С. 543–565; 3. Шишков Ю. Вызовы и перспективы глобальных миграций / Ю. Шишков // Международные процессы. – 2011. – № 3. – С. 4–17; 4. Статистична інформація [Електрон. ресурс] // Офіц. сайт Світового банку. – Режим доступу: <http://databank.worldbank.org/>.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА НЕЙТРАЛІТЕТУ ШВЕЙЦАРІЇ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Шляхова Я.В.*

Швейцарія є унікальним прикладом держави і уособленням типу політичної поведінки, який дозволяє чинити спротив європейській інтеграції. Швейцарія є нейтральною державою, яка підтримує цей статус вже не одне століття і оперує ним так, щоб бути у вигідному становищі. Швейцарська зовнішня політика характеризується дуалізмами – відкритості та ізоляції, співпраці і автономії, нейтральності і солідарності, незалежності і колективної безпеки. В той же час тривала політика нейтралітету Швейцарії на практиці дає змогу надавати «добрі послуги» країнам (надання країнам майданчика для переговорів, які мають будь-які політичні, військові та інші проблеми).

Мета даної роботи – розкрити зміст нейтралітету та його роль у формуванні зовнішньої політики Швейцарії, простежити історичні шляхи формування інституту нейтралітету в Швейцарській Конфедерації та розглянути безпосередній вплив політики нейтралітету на повноцінне здійснення зовнішньої політики цієї держави.

Серед вітчизняних науковців, які вивчали проблематику швейцарського нейтралітету, можна виділити Л. Чекаленко, О.В. Ерднієва. Серед іноземних дослідників які вивчали дану проблему можна виділити Г. Драгунова, В. Пенчада.

Розглянемо історичні факти становлення та розвитку нейтралітету Швейцарії. Швейцарія підтримувала стан нейтралітету з 1516 р. За рік до того країна мала збройний конфлікт з Францією, тоді в битві під Маріньян швейцарці зазнали нищівної поразки. Протягом року після битви Швейцарія уклала мирний договір з Францією, що стало відправною точкою нейтралітету Швейцарії. Великі держави Європи вперше офіційно визнали швейцарський нейтралітет у Паризькому договорі від 20 листопада 1815 р. прийняли те, що Швейцарія бажала уникнути участі у будь-яких військових конфліктах. Держави стали гарантами територіальної недоторканності Швейцарії.

Право нейтралітету знайшло своє відображення в міжнародному праві. В Гаазькій конвенції від 1907 р. права і обов'язки нейтральних держав були вперше письмово підтверджені. Поряд з правом на неучасть у війнах, нейтральні країни зберігали право на самозахист та недоторканість території. Нейтралітет не згадується в швейцарській Конституції як національна мета. Але він згадується в обов'язках парламенту. «Парламент повинен

вживати заходів для забезпечення зовнішньої безпеки, незалежності та нейтралітету Швейцарії» [1].

У XIX ст. постійний нейтралітет Швейцарії залежав від дотримання трьох основних критеріїв: (1) неучасть у військових діях, (2) зміцнення національної обороноздатності і (3) уникнення «політики і дій, які можуть привести до втягнення у військові дії». В основі політики нейтралітету Швейцарії є принцип «утримання». Це означає, що нейтральна держава повинна уникати дій чи політики, що може втягнути її у збройний конфлікт. Нейтральна країна не може допомогти воюючим сторонам ані економічним, ані військовим, чи іншим чином, у військовий час.

У 90-і рр. XX ст. відбуваються зміни в міжнародному порядку та міжнародній системі. Розпад СРСР, закінчення «холодної війни», розпад Організації Варшавського договору, а разом із тим і кінець існування Ліги Націй дуже вплинули на міжнародну ситуацію і на Швейцарію, зокрема. Вона починає розробляти план на співпрацю з провідними міжнародними організаціями – ООН, ЄС та НАТО. Швейцарія поступово нарощує свою участь в органах, що займаються питаннями контролю над озброєнням і роззброєнням, надає цивільний та військовий персонал для міжнародних миротворчих місій, у тому числі і як спостерігач ООН і ОБСЄ. З 1996 р. Швейцарія стає учасником НАТО «Партнерство заради миру», а з 1997 р. членом Ради євроатлантичного співробітництва. Відносини Швейцарії та ООН дуже унікальні, тому що Швейцарія була єдиною країною, яка залишалася осторонь під час холодної війни.

За всю історію існування Європейського Союзу, Конфедерація лише в 1972 р. підписала перші угоди в рамках цієї співдружності, після чого для країни створилася сприятлива основа для реалізації чотирьох основних принципів: свободи руху товарів, руху капіталів, надання послуг, міграції робочої сили. 12 грудня 2008 р. Швейцарія офіційно приєдналася до Шенгенської зони відкривши кордони для жителів ЄС. Рішення про приєднання до шенгенської зони досить довго дискутувалося через побоювання збільшення нелегальних мігрантів. Однак на референдумі в червні 2005 р. було ухвалене позитивне рішення, яке ознаменувало початок співробітництва в новій сфері – сфері внутрішньої політики і політики безпеки [2].

Своєрідною перевагою нейтральної політики Швейцарії є можливість безперешкодно надавати послуги посередництва, маючи змогу при цьому не ставати на той чи інший бік конфлікту. Їх ще називають добрими послугами (good offices – з англ.). «Добрі послуги» Швейцарії передбачають такі види діяльності як: переговори, дослідження, посередництво, врегулювання, вирішення, судові рішення, використання регіональних інституцій, підписання угод чи використання інших мирних засобів [3]. Швейцарія пропонує нейтральну територію для розміщення секретних конференцій

і нарад. Наприклад, перша зустріч між Горбачовим і Рейганом у 1985 р. або між Клінтоном і президентом Сирії Асадом 2000 р., які відбулися в Женеві. Швейцарія також є місцем проведення мирних переговорів між урядами і різними повстанськими групами – наприклад, з Індонезії, Іспанії та Шрі-Ланки – і для переговорів з урегулювання кіпрського питання. А Женева стала «міжнародною столицею Швейцарії» і розміщує біля 200 міжнародних організацій та дипломатичних місій з більше, ніж 170 країн [4]. Добрі послуги Швейцарії стали характерною рисою її зовнішньої політики. В той же час «добрі послуги» Швейцарської Конфедерації отримують і високу міжнародну оцінку. Так, у 2015 р. державний секретар США Джон Керрі висловив уряду Конфедерації подяку за «добрі послуги», які Швейцарія надавала протягом десятиліть задля відновлення двосторонніх відносин між США і Кубою.

«Добрі послуги» є вираженням інтересів Швейцарії та її прихильності до миру, солідарності, спільної відповідальності і співпраці серед інших членів міжнародного співтовариства. Нейтралітет Швейцарії полегшує надання добрих послуг. Одержувачі послуг цього типу мають певну перевагу держав, які можуть гарантувати їх неупередженість у конфлікті.

Саме тому Швейцарія знаходиться в кращому становищі, ніж інші країни, коли йдеться про допомогу іншим країнам урегулювати суперечки або покласти край конфлікту. Однак на миротворчій арені нейтралітет може іноді бути недоліком, тому що саме через нейтралітет Швейцарія традиційно відмовляється приймати політично делікатні посередницькі місії. З кінця Другої світової війни країни стали рідше звертатися до Швейцарії по допомогу. Більшість конфліктів відбувається за межами Європи, між країнами, які не потребують європейського втручання. Але головною причиною є те, що по допомогу все частіше звертаються до міжнародних організацій. Організація Об'єднаних Націй отримує лівову частку цих прохань, зокрема в галузі миротворчої діяльності, таких як надання спостерігачів для моніторингу виборів або припинення вогню, розміщення «блакитних касок» і комісії з розслідування [5].

Швейцарія підтримує дипломатичні відносини майже з усіма країнами, завдяки своїй нейтральній поведінці, вона виступає в ролі господаря і посередника в основних міжнародних договорах та конференціях. Країна не має жодних серйозних суперечок у двосторонніх відносинах.

Швейцарія (в основному Женева) є домом для багатьох міжнародних урядових і неурядових організацій, у тому числі Міжнародного комітету Червоного Хреста (чий прапор по суті – це швейцарський прапор з кольорами навпаки). Одна з перших міжнародних організацій, Всесвітній поштовий союз, знаходиться в Берні. На території Швейцарії понад століття діють численні міжнародні організації (близько 250). До теперішнього часу, 22

міжнародні організації мають штаб-квартири в Женеві, 2 в Берні, по 1 в Базелі і Лозанні. Крім того, з 6 міжурядовими організаціями укладені фінансові угоди, і більш ніж 200 неурядових організацій-радіників ООН базуються в Швейцарії.

Отже, нейтралітет означає, що держава не бере участь в збройних конфліктах. З самого початку, постійний нейтралітет Швейцарії сприяє миру в Європі, однак це не заважає Швейцарії проводити гуманітарну діяльність у військових та конфліктних ситуаціях. Нейтралітет є головним принципом ведення зовнішньої політики Швейцарської Конфедерації, є інструментом політики національної безпеки та загальноєвропейської безпеки. Політика нейтралітету вигідна і для сусідніх країн також, як місце для перемовин та надання послуг посередництва між конфліктуючими сторонами. Хоча нейтралітет служить власним інтересам країни, для власної економічної, політичної, соціальної стабільності та недопущення військових дій на власній території. Нейтральна держава, яка генерує стабільність і передбачуваність, можна довіряти.

Література: 1. *Neutrality remains a core principle.* – Режим доступу: <http://www.swissinfo.ch/eng/neutrality-remains-a-core-principle/291974>; 2. Канікус О.А. Європейська інтеграційна складова внутрішньої і зовнішньої політики Швейцарської Конфедерації / О. А. Канікус // Науковий вісник «Гілея». – Випуск 57 (№ 2). – Київ, 2012. – С. 655; 3. *Switzerland's good offices* [Електронний ресурс] // Federal Department of Foreign Affairs of Switzerland. – Режим доступу <http://www.eda.admin.ch/eda/en/home/topics/peace/sec/goch.html>; 4. *Role as mediator* [Електрон. ресурс] // Switzerland's official information portal. – Режим доступу: http://www.swissworld.org/en/politics/foreign_policy/role_as_mediator/; 5. *White Paper on Neutrality.* – Режим доступу: <http://www.isn.ethz.ch/Digital-Library/Publications/Detail/?ots591=0c54e3b3-1e9cbe1e-2c24a6a8c7060233&lng=en&id=14853>.

УДК 339.727.2

Шинкаренко Д. О., Шуба М. В.

ЗАЛУЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ: ДОСВІД ПОЛЬЩІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Польща є найбільшою економікою в Центральній Європі. Міжнародна інвестиційна позиція Польщі відіграє важливу роль у визначенні зовнішньої та внутрішньої політики держави. Перші роки трансформації польської економіки не були вдалим для залучення іноземних інвестицій. Однак послідовне впровадження ринкових реформ та реструктуризаційних процесів в економіці, відчутне покращення макроекономічних показників, а також економічного законодавства, стабілізація зовнішньої та економічної політики дали позитивні результати [1].

Динаміку руху прямих іноземних інвестицій можна побачити на рис. 1.

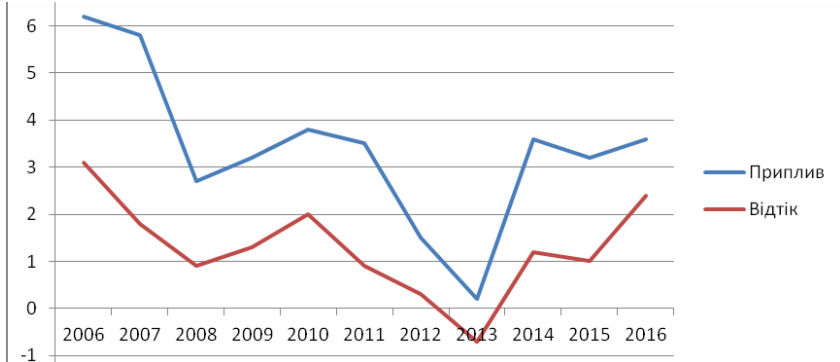

Рис.1. Динаміка руху ПІІ Польщі 2006-2016 рр. (% від ВВП)

Складено автором за матеріалами: [2].

Як ми бачимо, у динаміці відтоку та притоку ПІІ спостерігаються схожі тенденції: падіння та зростання обсягів залучених інвестицій та інвестицій, спрямованих в інші країни, відбувається синхронно. Це означає, що країна виступає як експортером інвестицій, так і імпортером, однак Польща залучає іноземні інвестиції у більшому обсязі, ніж віддає.

Інвестиційні проекти, які зосереджені в Польщі, в основному стосуються галузей фінансів, бізнес-послуг, транспорту та комунікацій. У 2005-2016 роках у цих сферах було реалізовано 95% проектів у Польщі. Хоча від 2013 року зростає кількість нових інвестицій у виробничому секторі Польщі, все ж помітна тенденція до зниження частки цього сектора у загальному обсязі закордонних інвестицій в Польщу із 81% у 2005 році до 62% у 2016 році – тобто, у промислові проекти іноземці вкладають гроші менш охоче, аніж, наприклад, у сферу послуг, яку експерти називають головною рушійною силою інвестицій в польську економіку в майбутньому [4]. За кількістю реалізованих проектів найбільшими інвесторами в Польщі є США, Франція та Німеччина [3].

На думку експертів, Польща є однією з найбільш привабливих країн в Європі для прямих іноземних інвестицій. У 2004-2013 роках закордонні інвестори створювали у Польщі в середньому 142 проекти на рік, а у 2014-2016 роках ця кількість зросла до 200 і більше проектів (на 40%). У 2016 році темпи зростання кількості проектів ПІІ, розташованих у Польщі, були вищими, ніж у Європі в цілому. Як наслідок, в 2016 році в Польщі розташовувалося 4,4% всіх проектів ПІІ, оголошених в Європі, що вказує на третій рік поспіль зростання частки Польщі у загальній кількості іноземних проектів в Європі. Інтерес до капіталовкладень у ринок Польщі справді зростає, адже саме польська економіка, єдина в Європейському Союзі, уникнула

рецесії під час світової фінансової кризи, і в 2008-2016 роках ВВП Польщі зріс на 32,4%. Це був третій найкращий результат в ЄС [4].

За останнє десятиліття Польща неухильно вдосконалює ділове середовище та конкурентоспроможність економіки. У рейтингу «Ведення бізнесу» Польща у 2017 році зайняла 24 місце з 190 країн світу з точки зору простоти ведення бізнесу.

Серед переваг інвестування в Польщу можна виділити:

1. Надійна економіка. Польща має потужну економіку, яка витримала кризу європейської суверенної заборгованості та продовжує зростати;
2. Великий внутрішній ринок. Польща є однією з найбільших країн-членів ЄС, є шостою в ЄС за кількістю населення та найбільшим ринком у регіоні Центральної та Східної Європи;
3. Витрати на оплату праці нижчі, ніж в більшості інших європейських країнах;
4. Високкокваліфіковані працівники та добре освічені фахівці;
5. Постійне удосконалення умов для ведення бізнесу.

Не дивлячись на високу інвестиційну привабливість Польщі, експерти визначають й наявність ризиків, до основних з яких відносять:

1. Залежність від Німеччини. Польська економіка в значній мірі залежить від Німеччини, будь-який спад в її економіці може мати негативний вплив на економіку Польщі;
2. Нормативно-правова база корпоративного управління Польщі залишається недостатньо розвиненою;
3. Політичний ризик. З приходом до влади у 2015 році консервативної партії Право і справедливість, було створено деякі бар'єри для входу на ринок. Так, у 2015 році було прийнято закон, згідно з яким інвестори повинні отримати схвалення від уряду, щоб придбати частку у розмірі 20% і вище в стратегічних галузях, таких як виробництво електроенергії, хімічна промисловість та телекомунікації [5].

Таким чином, Польща займає сильну позицію на інвестиційній карті Європи. Однак країна не збирається зупинитися на досягнутому, адже для досягнення рівня розвитку найбагатших європейських країн, польській економіці необхідне постійне зростання іноземних інвестицій.

Література: 1. Коваль Г. Прямі іноземні інвестиції в країнах із перехідною економікою (на прикладі Польщі) [Електронний ресурс] / Г. Коваль // Україна та Польща: минуле, сьогодення, перспективи. – 2013. – Т. 2. – С. 49-53. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/UPmcpr_2013_2_14; 2. Статистична інформація [Електрон. ресурс] – Режим доступу: <https://knoema.ru/atlas/Польша/topics/Экономика>; 3. Іноземні інвестори Польщі цікавляться сектором сучасних послуг [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.polradio.pl/5/38/Artykul/289525>; 4. Закордонні інвестори творять тисячі робочих місць в Польщі [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://usetutpl.com/zakordonni>

investory-tvoryat-tysyachi-robochykh-mists-v-polschi; 5. A guide to investing in Poland [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://www.thebalance.com/a-guide-to-investing-in-poland-1979028>.

УДК 339. 9: 339. 137.2]: 338. 1

Шолом А. С., Бахтиярова А.

КОНКУРЕНЦИЯ КАК МЕХАНИЗМ СТИМУЛИРОВАНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Глобальный экономический кризис поставил под сомнение все существующие подходы к стимулированию экономического роста и благосостояния населения в долгосрочной перспективе. Однако новые стратегии должны иметь под собой некий базис, отражающий слабые и сильные стороны экономики страны. Таким базисом и может выступить национальная конкурентоспособность, а также Индекс глобальной конкурентоспособности как ее самый точный показатель.

Всемирный экономический форум (ВЭФ) определяет конкурентоспособность как систему институций, политик и факторов, которые определяют уровень производительности экономики, что в свою очередь задает уровень благосостояния, который государство может достичь [1]. Индекс глобальной конкурентоспособности, рассчитываемый ВЭФ, был разработан испанским экономистом Хавьером Сала-и-Мartiном в 2005 году и включает 114 показателей, которые влияют на эффективность развития национальной экономики и благосостояние государства в долгосрочной перспективе. Данные показатели классифицированы в 12 «столбов»: институции, инфраструктура, макроэкономическая среда, здравоохранение и начальное образование, высшее образование, эффективность рынка товаров, эффективность рынка рабочей силы, развитие финансового рынка, технологическая готовность, размер рынка, усовершенствование ведения бизнеса, инновации. Эти 12 «столбов» в свою очередь составляют три суб-индекса: «Базовые требования», «Интенсификаторы эффективности» и «Факторы усовершенствования и инноваций» (рис. 1). Каждый из суб-индексов имеет разный вес в общем индексе в зависимости от стадии экономического развития государства, которая определяется на основе валового внутреннего продукта на душу населения страны. Индекс глобальной конкурентоспособности рассчитывается на базе данных таких международных организаций, как МВФ, Мировой банк и множества других специализированных агентств, включая Всемирный телекоммуникационный союз, ЮНЕСКО и Всемирная организация здравоохранения.

Рис. 1. Составляющие Индекса глобальной конкурентоспособности*

*Составлено автором по материалам [2]

Таблица 1

Государства с самыми высокими и самыми низкими позициями в рейтинге глобальной конкурентоспособности ВЭФ по классификации Мирового банка

	С самыми высокими позициями в рейтинге	С самыми низкими позициями в рейтинге
Государства с высоким доходом ОЭСР	США, Швейцария, Дания	Италия, Венгрия, Греция
Другие государства с высоким доходом	Сингапур, Гонконг, Республика Корея	Кипр, Мальта, Тринидад и Тобаго
Государства с доходом выше среднего	Малайзия, Чили, Литва	Аргентина, Сербия, Вьетнам
Государства с доходом ниже среднего	Таиланд, Китай, Индия	Парагвай, Лесото, Гайана
Государства с низким доходом	Вьетнам, Пакистан, Нигерия	Зимбабве, Бурунди, Чад

Построено автором по материалам [1, 2].

Индекс глобальной конкурентоспособности оценивает те факторы, которые влияют на эффективность национальной экономики и обеспечивают ее рост в долгосрочной перспективе. Для того чтобы оценить, влияют ли более высокий уровень национальной конкурентоспособности на рост, сравним показатели ряда стран в 2007-2017 годах. Для анализа используем класси-

фикацию по уровню доходов Мирового банка на государства с высоким доходом ОЭСР, другие государства с высоким, с доходом выше и ниже среднего и низким доходом. В каждой из категорий выделим 3 страны с самыми высокими и с самыми низкими показателями Индекса глобальной конкурентоспособности (табл. 1).

Для оценки влияния конкурентоспособности на эффективность развития национальной экономики сравним показатели среднего роста ВВП данных стран за последние десять лет. Как свидетельствует статистика, рост ВВП в государствах, которые занимают самые высокие позиции в рейтинге глобальной конкурентоспособности ВЭФ в своей группе, в среднем в два раза больше, чем в странах, которые занимают самые низкие позиции в рейтинге в этой же категории (рис. 2).

В 2017 году мировая экономика начала постепенно наращивать темпы развития, рост мирового ВВП составил уже 3,5% [2]. Тем не менее государства, предпринимательские субъекты и отдельные домохозяйства остаются обеспокоенными перспективами экономического роста. Это связано с высоким уровнем неопределенности, который связан с крушением экономического и политического порядка, существовавшего на протяжении последних 25 лет, под воздействием развития новых технологий и геополитических сдвигов. В послекризисный период особенно остро стали проблема неравномерного распределения доходов, разрыва поколений, ухудшения состояния окружающей среды, что прямо которой указывает на провалы существовавшей политики стимулирования экономического развития даже в наиболее развитых государствах.

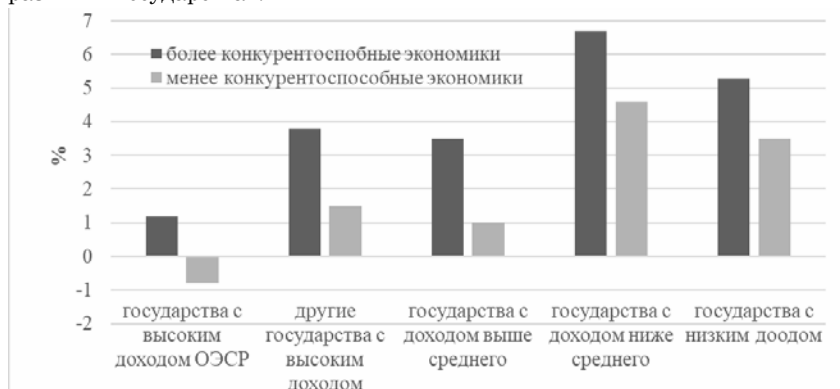

Рис. 2. Влияние национальной конкурентоспособности на темпы экономического роста страны (по материалам [1, 2])

Доклад ВЭФ о глобальной конкурентоспособности в 2017-2018 гг. указывает на три основные проблемы, которые препятствуют наращиванию тем-

пов роста национальных экономик в условиях Четвертой промышленной революции. Среди них [3]:

1. Финансовая уязвимость экономик.
2. Низкие темпы внедрения новых технологий развивающимися странами.
3. Низкая мобильность рынка рабочих услуг и низкий уровень защиты трудящихся.

И решение данных проблем для повышения глобальной конкурентоспособности и всеобщего благосостояния требует скоординированных действий государственных органов, фирм и отдельных индивидов. Глобальный финансовый кризис ярко продемонстрировал необходимость разработки новых человекоцентричных моделей экономического развития. Однако конкурентоспособность не теряет своей актуальности, поскольку учитывает все показатели, характеризующие улучшение благосостояния населения, в частности образование, здравоохранение, безопасность.

В 2017 году ВЭФ представил еще один показатель – Индекс инклюзивного развития, который еще полнее отображает все нюансы экономического развития. Индекс инклюзивного развития включает 12 ключевых индикаторов и базируется на 3 «столбах»: «Рост и развитие» (рост ВВП на душу населения, занятость, продолжительность жизни и т.п.), «Инклюзивность» (средний доход домохозяйств, уровень бедности и т.п.) и «Устойчивость» (чистые сбережения, объем государственного долга, уровень выбросов углекислого газа и т.п.).

Таким образом, национальная конкурентоспособность определяет темпы роста ВВП государства, а конкуренция оказывает значительное влияние на эффективность развития национальной экономики. За последние десять лет государства с более высокими позициями в рейтинге глобальной конкурентоспособности ВЭФ продемонстрировали в среднем в два раза большие темпы роста, чем страны из той же категории по доходам, но занявшие самые низкие позиции в данном рейтинге. Поэтому повышение эффективности развития национальной экономики неразрывно связано с увеличением национальной конкурентоспособности. Новые человекоцентричные модели экономического роста могут ориентироваться на Индекс глобальной конкурентоспособности, а также Индекс инклюзивного развития, основные индикаторы и «столбы» которых позволяют определить те сферы, на которые нужно обратить пристальное внимание.

Литература: 1. *The World Economic Forum* [Электрон. ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/>; 2. *The World Bank Databank* [Электрон. ресурс]. URL: <http://databank.worldbank.org/data/home.aspx>; 3. *Global Competitiveness Report 2017-2018* [Электрон. ресурс]. URL: <https://www.weforum.org/reports/the-global-competitiveness-report-2017-2018>.

Глобалізація й регіоналізація як вектори розвитку міжнародних економічних відносин

УДК 339.92

Адоніна Л. Е.
**ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
НА ФІНАНСОВИЙ СТАН УКРАЇНИ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Алексеева Т.І.*

Однією з головних тенденцій, що характеризує сучасний розвиток світової економіки, є глобалізація. Починаючи з останнього десятиліття XX ст., глобалізація є однією з найсуттєвіших тенденцій розвитку людства, особливо в економічній сфері. Для України в XXI ст. проблема дослідження глобалізаційних процесів та їх вплив на фінансовий розвиток України набуває особливої актуальності, адже процеси глобалізації сучасної світової економіки є дедалі інтенсивнішими.

В даний час саме вплив цих процесів характеризують стан і розвиток економічної системи. Тому сьогоднішнє становище економіки України викликає необхідність встановлення тісних взаємовигідних зв'язків з іншими державами, активного включення в процеси міжнародної економічної інтеграції і глобалізації [1, с. 15].

Питаннями дослідження глобалізаційних процесів та їх впливу на економічний розвиток займалося чимало зарубіжних вчених, серед яких особливої уваги заслуговують роботи: Б. Балашши, Е. Роуза, Ф. Рута, П. Сазерленда, Дж. Сороса. Серед українських науковців над проблемами глобалізації працювали О. Білорус, Н. Біленька, С. Іщук, З. Варналій, А. Гальчинський, Г. Климко, Д. Лук'яненко, З. Луцишин, Д. Малащук, В. Новицький, О. Плотников, О. Рогач, А. Румянцев, А. Семенов, А. Філіпенко та інші [1, 2].

Глобалізація помітно впливає на економіку всіх країн, і цей вплив має багатоаспектний характер. Глобалізація торкається виробництва товарів і послуг, використання робочої сили, інвестицій в «фізичний» і людський капітал, технології і її «перелив» з одних країн в інші. Це впливає на ефективність виробництва, продуктивність праці і конкурентоспроможність продукції. В останні роки у світі надзвичайно інтенсивне зростають масштаби світової торгівлі та інші процеси міжнародного обміну. У XXI столітті світова економіка стає більш інтегрованою і відкритою [1, с. 16].

Процес глобалізації не оминає і Україну, яка поступово займає помітне місце в системі нових міжнародних економічних відносин і активно впливає на всі аспекти фінансового стану України.

Пріоритетними напрямками розвитку економіки України в умовах глобалізації можна вважати: активізацію руху капіталу; інформаційно-технічну революцію; розвиток інтеграційних процесів; реструктуризацію економіки; системну ринкову трансформацію; сприяння руху факторів виробництва; інтеграцію підприємств до світових комунікаційних мереж; активізацію участі в роботі міжнародних організацій та інтеграційних угруповань.

Таким чином, економічна глобалізація здійснюється в декількох напрямках: глобалізація виробництва та торгівлі, фінансова глобалізація, трансформація механізмів міждержавного регулювання світової економіки.

Особливе місце у міжнародних економічних відносинах належить торговельним зв'язкам України з іншими країнами. Коливання обсягів зовнішньої торгівлі протягом останніх років дає змогу констатувати факт негативного сальдо торговельного балансу України. Основними причинами зниження експорту є:

1. Зменшення світових цін на товари із низькою доданою вартістю, тобто сировину та матеріали (основні експортні позиції в Україні).
2. Антидемпінгові заходи Європейського Союзу (щодо сталевих канатів і тросів, круглих зварних труб та інших позицій українського експорту).
3. Девальвація національної валюти, що призвела до зростання цін на імпортні товари.
4. Звуження внутрішнього споживчого попиту на імпортні товари унаслідок зниження купівельної спроможності населення України.

Становище України на світовому ринку послуг, незважаючи на великий потенціал її науково-технічних кадрів, теж є менш сприятливим, і це вимагає підвищеної уваги до розвитку експорту-імпорту послуг, зокрема з розвиненими країнами світу. Аналіз експортно-імпортної діяльності України показав, що у 2017 р. порівняно з 2012 р. експорт послуг зменшився на 42,4% і становив 9,9 млрд. дол., імпорту – на 26,42% відповідно і становив 5,3 млрд. дол. [2, с. 14].

Таким чином, можна констатувати, що вплив глобалізаційних процесів на економічне становище України є дуже неоднозначним. Багато в чому він визначається рівнем розвитку фінансової системи країни, її стабільністю.

Основним макроекономічним показником розвитку країни є ВВП на душу населення. Починаючи з 2009 до 2014 рр. цей показник в Україні поступово збільшувався, але у 2015 році спостерігається його стрімкий спад. Незважаючи на те, що в 2016 році цей показник має тенденцію до зростання, водночас ВВП на душу населення в Україні залишається дуже низьким

– лише 20% від середнього показника для країн ЄС і також найнижчим показником серед країн Центральної та Східної Європи [3].

За даними Світового банку, ВВП на душу населення в Україні є одним з найнижчих (158 місце у виборці). Згідно даних МВФ, ВВП у 2016 році складало 8190 дол. на душу населення. Це означає, що виробничо-промисловий комплекс України поки що нездатний адаптуватися до попиту на світовому ринку, незважаючи на прагнення диверсифікувати товарну номенклатуру товарів та послуг [3].

Вплив глобалізації на фінансову систему проявляється у показнику рівня глобалізації. Так, декілька років поспіль Україна у загальному рейтингу глобалізації світових економік знаходиться в п'ятдесяті найбільш глобалізованих країн світу. До списку глобалізованих держав світу, за даними 2017 року, потрапили 207 країн, перше місце в якому зайняли Нідерланди, Індекс глобалізації якої склав 92,84. Друге місце за рівнем глобалізації належить Ірландії (92,15), а третє – Бельгії (91,75). Україна відповідно до рейтингу 2017 року зайняла 45 місце з Індексом 70,24. До показників, за рахунок яких за останні роки покращився Індекс глобалізації України, відноситься, наприклад, приріст прямих інвестицій [4].

Аналіз прямих інвестицій в економіку України показав, що найбільша частка іноземних інвестицій в країну надходить з Європи, тому що там знаходиться одні з найпотужніших країн-інвесторів – Нідерланди, які у 2016 році вклали в економіку України 6184,7 млн. дол., Велика Британія, яка інвестувала 1790,3 млн. дол. за відповідний період. Америка займає третє місце серед інвесторів, інвестиції якої в Україну у 2016 році становили 1715 млн. дол. Найактивнішим іноземним інвестором в фінансовий сектор України виступає Кіпр. Слід звернути увагу на те, що Кіпр та Віргінські Острови є так званими «офшорами», що дозволяє зробити припущення про повернення таким чином українського капіталу назад в Україну через прямі та портфельні іноземні інвестиції.

Таким чином, позитивний чи негативний вектор змін від глобалізації залежить від рівня розвитку національної економічної та фінансової систем країни. Насамперед з метою збереження стабільності на фінансовому ринку України необхідна чітка система контролю держави за рухом фінансових потоків у країні та припливу іноземного капіталу. Україна не може уникнути входження у глобалізаційні процеси, тому фінансову політику треба формувати відповідно до факторів розвитку глобалізації, аби знешкодити можливі негативні наслідки та максимізувати вигоди від цього процесу.

Література: 1. Біленька Н.О. Пріоритети і напрямки розвитку економіки України в умовах глобалізації / Н.О. Біленька // *Економіка України в умовах посилення глобалізаційних процесів: виклики і перспективи: міжнар. наук. конф., Львів, 15–16 травня 2016* / Львів: ЛНУ ім. І. Франка, 2016. – С. 15–16.

2. Іщук С.О. Оцінка динаміки і структури експорту та імпорту товарів в Україні і Західному регіоні [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://ird.gov.ua/irdp/e20160602.pdf>. 3. Статистична інформація [Електрон. ресурс] / Державна служба статистики – Офіц. веб-сайт. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>. 4. KOF Index of Globalization [Electronic resource]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch>.

УДК 339.5:334.7

Бабан Т. О., Бобро І. І.
ВПЛИВ ДІЯЛЬНОСТІ ТНК НА ЕКОНОМІЧНИЙ
РОЗВИТОК УКРАЇНИ

*Харківський національний технічний університет
сільського господарства імені Петра Василенка*

Ключовими тенденціями сучасного економічного розвитку є транснаціоналізація та регіоналізація національних економічних систем. Не виключенням є і Україна. Посилення транснаціональної суті виробництва суспільного продукту є наслідком сучасних глобальних трансформаційних процесів, які охопили всі підсистеми та структурні складові світового господарства. На всіх етапах свого руху, від виробництва до кінцевого споживання, національний продукт поступово втрачає національні ознаки та стає універсальним та інтернаціональним, здатним задовольнити потреби споживачів в будь-якій країні.

Транснаціоналізація є основою процесів інтеграції на мікрорівні, вона є інструментом в процесі інтенсифікації залучення суб'єктів господарювання з різних країн до міжнародних операцій, забезпечуючи при цьому виробничу, науково-технічну, інформаційну та фінансову взаємодію національних економік та визначаючи у підсумку умови та параметри їх конкурентоспроможності на світовому ринку.

Процес транснаціоналізації національних економічних систем в глобальному вимірі набуває відповідних характерних рис: вирівнювання рівня виробничих витрат в рамках глобального відтворювального процесу; інтенсивна диверсифікація виробництва з постійним оновленням номенклатури товарів; посилення стандартизації та уніфікації продукції; ефективне об'єднання великих, середніх та малих виробництв та зародження нових механізмів розповсюдження влади монополій на підприємства немонополізованого сектору; формування транснаціональними корпораціями глобального попиту та глобальної пропозиції; за рахунок розповсюдженої практики злиття та поглинання ТНК уникнення дублювання виробництва однотипних виробів; збільшення ролі інноваційно-технологічного компоненту у функціонуванні та розвитку ТНК та глобальної економіки в цілому. Інтег-

руючи робочу силу з різних країн, пред'являючи однакові кваліфікаційні вимоги, ТНК розвивають своєрідну систему стандартів щодо підготовки та залучення кваліфікованих кадрів, що в свою чергу веде до зростання продуктивності праці в приймаючих країнах та росту економіки в цілому.

За даними ЮНКТАД у світі функціонує приблизно 104 тис. ТНК з близько 900 тис. закордонних філій. На ТНК приходить половина світового товарообороту, приблизно 1/3 зайнятих у світовому господарстві, 4/5 загальної кількості патентів та ліцензій у світі.

Основними країнами базування провідних ТНК залишаються розвинуті країни світу. Так, на першому місці США (20 провідних ТНК світу), друге місце – Великобританія (16), третє – Франція (11), четверте – Японія (10), п'яте – Німеччина (8). В цілому ж у промислово розвинутих країнах світу розташовано близько 80% материнських компаній та 33% філій всіх ТНК, а у країнах, що розвиваються – 19,5% та 50% відповідно.

Найбільш привабливими галузями для ТНК традиційно залишаються нафтова та автомобільна промисловість, фармацевтична промисловість, електротехніка та електроніка, виробництво продуктів харчування, напоїв та тютюнових виробів. Відносно новою тенденцією є зростання значення телекомунікаційної галузі в якості об'єкту інвестування ТНК, що пов'язано з активним розвитком цієї сфери господарювання та її лібералізацією, з точки зору спрощення виходу на національні ринки телекомунікацій закордонних інвесторів.

З 500 найпотужніших міжнародних (транснаціональних) компаній (ТНК) 85 контролюють 70% всіх закордонних інвестицій. Вони реалізують 95% фармацевтики, 80% всієї виробничої електроніки і хімії та 76% продукції машинобудування (виробнича сфера). Більше половини, а саме 60% міжнародних компаній зайнято у сфері виробництва, 37% – у сфері послуг і 3% – у видобувній промисловості і сільському господарстві [1].

Достатньо новою тенденцією у світі є посилення позицій ТНК у розвитку своєї діяльності у сфері електро-, газо- та водопостачання, що в свою чергу пов'язано з необхідністю залучення передових технологій у ці галузі та поступовими процесам лібералізації процесів інвестування у ці стратегічні сегменти економіки.

Одним з найбільш використовуваних показників ступеня залучення ТНК в міжнародний бізнес та відповідно рівня транснаціоналізації окремих національних економік є Індекс транснаціоналізації (Transnationality Index), який регулярно розраховують експерти ЮНКТАД на основі середнього відсоткового показника по середній за три останніх роки долі ПП в капіталовкладеннях в основний капітал та трьох показників у період, що розглядається (відношення притоку ПП до ВВП; відношення доданої вартості, що виробляється іноземними компаніями, до ВВП; доля зайнятих у

філіалах іноземних компаній в загальній зайнятості) [2, с. 57]. За даними розрахунків цього індексу найбільш транснаціоналізованими є такі розвинуті країни, як Бельгія, Люксембург, Естонія, Болгарія, Словенія, Угорщина. В групі країн, що розвиваються лідерами є Гонконг, Сінгапур, Тринідад і Тобаго, Чилі, а в групі країн Східної Європи та СНГ найбільший показник індексу мають Республіка Македонія, Боснія та Герцеговина, Хорватія, Україна [3].

Для України в сучасних умовах ТНК є одними з найбільших інвесторів, не зважаючи на те, що в країні зосереджено лише близько 1% філій ТНК світу. Визначальними при виборі сфер інвестування для ТНК в Україні є наявність порівняльних та конкурентних переваг. Найбільш привабливим галузями для закордонних інвесторів в Україні є харчова промисловість та переробка сільськогосподарської продукції. Так, в цій сфері представлені такі компанії як Anheuser-Bush InBev NV (Бельгія) та Nestle SA (Швейцарія), які входять в двадцятку провідних нефінансових ТНК світу, Danone Groupe SA (Франція), Kraft foods (США), Coca-Cola Company (США), PepsiCo (США), Unilever (Великобританія, Нідерланди), Cargill (США), Bunge (США). В сфері торгівлі найбільшими інвесторами є такі компанії як Wal-Mart Stores (США), Carrefour SA (Франція), McDonalds Corporation (США), Metro Cash & Carry (Німеччина). В сфері електроніки та електротехніки на вітчизняному ринку працюють такі компанії як Siemens (Німеччина), Jabil Circuit and Electronics (США), Sony Corporation (Японія), Panasonic Corporation (Японія). Автомобільна промисловість представлена провідними світовими ТНК, такими як Toyota Motor Corporation (Японія) та Volkswagen Group (Німеччина). В сфері телекомунікацій на вітчизняному ринку працюють дві ТНК, що входять до двадцятки найбільших у світі, Vodafone Group PLC (Великобританія), Deutsche Telecom (Німеччина), а також Telenor (Норвегія). В тютюновій промисловості працюють Philip Morris International (Швейцарія), Imperial Tobacco (Німеччина), JT International (Японія).

В галузі металургії – Mittal Steel Company N.V. (Нідерланди), хімічній промисловості BASF SE (Німеччина), Bayer AG (Німеччина), Procter & Gamble Co (США), нафтогазовій промисловості Royal Dutch Shell (Великобританія) та інші.

Вітчизняний бізнес також має певні успіхи у траснаціоналізації. Українські ТНК працюють в металообробній (Систем Кепітал Менеджмент, Індустріальний союз Донбасу), харчовій промисловості (ROSHEN), автомобільній галузі (УкрАВТО).

Діяльність ТНК в Україні супроводжується позитивними наслідками для вітчизняної економіки, адже імпортуючи ефективні технології виробництва вони сприяють покращенню якості вироблених товарів та послуг, відіграючи при цьому також стимулюючу роль для вітчизняних підпри-

емств щодо впровадження сучасних технологій у виробництво; сприяють впровадженню міжнародних стандартів якості, що в свою чергу покращує культуру споживання товарів та послуг; створюючи нові робочі місця, сприяють зменшенню безробіття та підвищенню кваліфікації працівників; впроваджуючи сучасні та ефективні методи менеджменту, сприяють розвитку культури бізнесу в цілому.

Щодо можливих негативних наслідків діяльності ТНК в Україні, то для їх уникнення необхідним є створення та імплементація відповідних державних інститутів щодо встановлення зрозумілих та чітких правил роботи іноземного бізнесу, формування стабільного інвестиційного клімату, захисту навколишнього середовища, відповідальності щодо прав вітчизняних споживачів та працівників. Адже формування та підтримка іміджу країни, як бізнес-партнера є важливою складовою розвитку її економіки, ефективної участі в процесах транснаціоналізації та глобалізації.

Література: 1. Попова А.В. Транснациональные корпорации как субъект международных экономических отношений [Електрон. ресурс]: VIII Международная студенческая электронная научная конференция. – Режим доступу: <http://www.scienceforum.ru/2015/pdf/9917.pdf>; 2. Глобальное экономическое развитие: тенденции, асимметрия, регулирование: монография / [Д. Лукьяненко, В. Колесов, А. Колот, Я. Столярчук и др.]; под науч. ред. проф. Д. Лукьяненко, А. Поручника, В. Колесова. – К.: КНЕУ, 2013. – 466 с.; 3. World Investment Report 2008: Transnational Corporations and the Infrastructure Challenge. – United Nations, 2008. – Р. 12. [Електрон. ресурс]: – Режим доступу: http://unctad.org/en/docs/wir2008_en.pdf.

УДК 339.9:332.12

Бакіров Д. Р., Голіков А. П.
РЕГІОНАЛІЗАЦІЯ: ОСОБЛИВОСТІ СУЧАСНИХ
СВІТОВИХ ПРОЦЕСІВ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

На думку багатьох вітчизняних й зарубіжних вчених та експертів глобалізація практично себе вичерпала. На зміну їй приходить широкомасштабна регіоналізація у вигляді розвитку та поглиблення економічних, політичних, культурних і інших зв'язків між областями або державами в певних територіальних межах. Саме така регіоналізація стала домінуючим явищем в системі сучасних світо господарських процесів.

На практиці регіоналізація виступає, з одного боку, як суб'єкт глобалізації й інтернаціоналізації, а з іншого – реакцією на зовнішні та внутрішні виклики національним та регіональним економікам країн світу в умовах глобалізації [1]. Процеси регіоналізації зумовлюються дією відцентрових й доцентрових сил (рис. 1).

Вивчення та узагальнення зарубіжних та вітчизняних наукових праць з регіоналізації дозволяє зробити висновок, що вона може бути, двох видів – субнаціональною, що відноситься до регіонів, які розуміються як частини національних держав, і наднаціональною, що відноситься до регіонів як частини світу й складається з груп країн в певному світовому просторі.

Субнаціональний регіоналізм має місце всередині регіональних інтеграційних угруповань й окремих країн. Згідно з думкою польського дослідника І. Сягана дана регіоналізація є «...рух або тенденція етнічної та культурної специфіки, форми традицій. Регіоналізм має на меті осмислення власної культури регіону, відстоюючи свою ідентичність проти об'єднання та асиміляції більшістю» [2]. Прикладом субнаціонального регіоналізму можна вважати прагнення до національної ідентичності й самовизначення Країни Басків, Каталонії, Баварії, Венето. (Даний вид регіоналізму іноді називають «мікрорегіоналізмом»).

Наднаціональна регіоналізація характеризується глобальним виміром. Згідно з угорським вченим Бекезі – «... це зв'язки, відносини між державами, що знаходяться в географічній близькості, ці зв'язки, в першу чергу, виражаються в політичній, а в даний час все більше в економічній, співпраці цих держав» [3, с. 175].

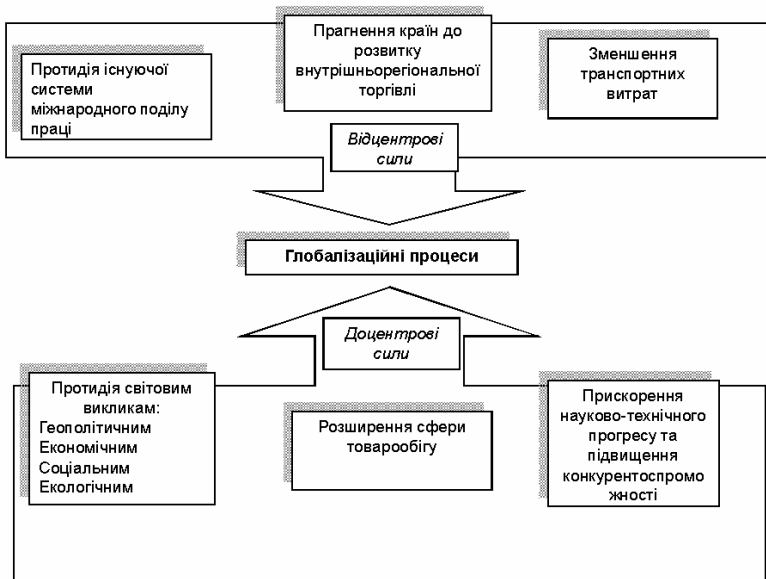

Рис. 1. Дія відцентрових та доцентрових сил в процесах регіоналізації

Джерело [1].

В межах наднаціональної регіоналізації зараз створюються й набирають потужності регіональні інтеграційні утворення в Європі, Азії, Америці, Африці. Вони відрізняються ступенем соціально економічного розвитку та рівнями інтеграції – від найпростішої зони вільної торгівлі (НАФТА) до економічних союзів (ЄС). Поглиблюється міжнародний поділ праці, оптимізуються форми територіальної організації виробництва на основі спеціалізації й кооперації країн-членів інтеграційних угруповань, що посилює економічний ефект внутрішнього регіонально співробітництва й приносить користь як інтеграційному угрупованню в цілому, так і кожній країні окремо. Регіоналізація на сучасному етапі розвитку людського суспільства може бути двох видів (рис. 2).

Треба відмітити, що світогосподарські відносини в умовах глобалізації досягли такого рівня, що в ряді випадків зовнішні економічні й політичні відносини країн певних регіональних інтеграційних угруповань «переростають» потреби внутрішніх регіональних взаємовідносин, виходять за їх межі й утворюють надінтеграційні угруповання. До них можна віднести зону економічного співробітництва країн Тихоокеанського регіону (АТЕС), до якої входять країни багатьох регіональних інтеграційних угруповань; угруповання БРИКС (Бразилія, РФ, Індія, КНР, ПАР); МІКТА (Мексика, Індонезія, Корея, Туреччина, Австралія) і ін.

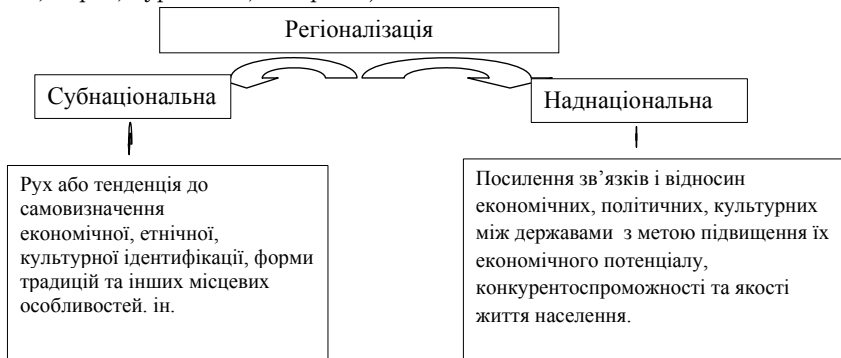

Рис. 2. Види регіоналізації та їх зміст *(складено авторами)*

Разом з явищем надінтеграційних утворень, у даному виді регіоналізації має місце територіальна диференціація економічного простору в середині самих регіональних інтеграційних утворень. Яскравим прикладом цьому може бути «Вишеградська четвірка» країн ЄС – Польща, Чехія, Словаччина, Угорщина.

Тісна співпраця на міжнародному рівні часто вважається позитивною, але, з іншого боку, співпраця, спрямована на здійснення незалежної політики в наднаціональному союзі з внутрішніми прогресивними характерис-

тиками, розглядається як негативне прагнення. «Вишеградська група», коли її метою була швидка європейська та атлантична інтеграція центральноєвропейських держав, розглядалася як позитивна кооперація. Але в наші часи, коли вона почала використовуватися як плацдарм для визначення певної культурної ідентичності та політичної автономії, її когезія почала розглядатися як негативний, «суперечливий» захід. Протистояння «Вишеградської четвірки» з центральними органами влади ЄС може розглядатися як одне з багатьох непередбачених наслідків політики європейської регіоналізації.

Таким чином, позитивне чи негативне значення певної регіоналізації, залежить від характеру утворення, від якого регіон прагне відокремитися. З одного боку, тісна співпраця на міжнародному рівні вважається позитивною тенденцією, але, з іншого боку, співпраця, спрямована на здійснення незалежної політики в наднаціональному союзі з внутрішніми прогресивними характеристиками, може розглядатися як негативне явище.

Література: 1. Голиков А. П. Региональная политика и экономическое развитие: европейский контекст: учебное пособие / А. П. Голиков, Н. А. Казакова, Ю. Г. Прав. – Харьков: Экограф, 2009. – 240 с.; 2. Sagan Iwona, 2009, *Czym są i jak funkcjonują dzisiejsze regiony Polski (w) Jak uczynić regiony moto-rami rozwoju i modernizacji Polski*, pod red. Jana Szomburga, *Polskie Forum Obywatelskie i Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową, Gdańsk 2009* – 48 с.; 3. Békési László, 2004, *A Politika Földrajza, Aula Kiadó Kft., Budapest* – 31 с.

УДК 338.48

Гончаренко Н. І., Скляренко Я.

ХАРАКТЕРИСТИКА РЕГІОНАЛЬНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СФЕРІ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Формування, реалізація та невинне оптимальне удосконалення туристичної політики Європейського Союзу можливі лише за умов дієвого інституціонального механізму формування стратегії регулювання туристичної галузі, важливим елементом функціонування якого є громадські туристичні організації (асоціації, громадські організації та об'єднання, федерації, професійні клуби), що виконують функції недержавного регулювання в сфері туризму і діяльність яких спрямована на створення таких умов, які були б найбільш сприятливими для розвитку туристичної галузі.

Асоціація європейських авіакомпаній (АЕА) об'єднує більш ніж 30 великих авіакомпаній і є представником європейської авіаційної галузі вже більше 50 років, співпрацює з інституціями Європейського Союзу та іншими

зацікавленими організаціями в ланцюгу створення вартості для забезпечення стійкого зростання європейської авіаційної галузі в контексті глобалізації [1].

АЕА надає своїм членам підтримку для розвитку підприємств галузі, визначає стратегії розвитку, взаємодіє з усіма зацікавленими сторонами, впливає на законодавчий процес. АЕА координує експертизу та здійснює лобювання та комунікаційні стратегії, які направлені на результативну роботу Європейської комісії, Європарламенту та ради Європи з метою сприяння прийняттю заходів, які б призводили до сталого зростання авіакомпаній – членів АЕА.

Основними завданнями АЕА є наступні [1]:

- сприяння найкращому, найрозумнішому та більш економічному ефективному регулюванню;
- прискорення прогресу в напрямі «єдиного європейського неба»;
- забезпечення умов сумлінної конкуренції;
- забезпечення глобальної структури безпеки.

АТА є важливим стратегічним партнером міжнародних та регіональних організацій у сфері туризму: Всесвітньої Туристичної Організації; асоціації британських туристичних агентств; Групи національних туристичних агентств та туроператорів, об'єднаних в рамках ЄС; Всесвітньої Федерації асоціацій туристичних агентств.

Європейська туристична комісія була заснована у 1948 році, складається з 33 членів із національних туристичних організацій. У даний час здійснює наступні види діяльності [2]:

- зв'язки з громадськістю;
- споживча реклама за кордоном;
- Trade Promotions;
- дослідження ринку;
- професійний розвиток членів організації (семінари, обмін інформацією);
- зв'язки з іншими відповідними органами (Європейська комісія з туризму (DGEnterprise), Всесвітня туристична організація ООН (ЮНВТО), організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР)).

Основними цілями Європейської туристичної комісії є наступні:

- сприяння популяризації європейського регіону як привабливого туристичного напрямку;
- допомога країнам у сумісній роботі та обміні знаннями;
- забезпечення туристичної галузі, партнерів та інших зацікавлених осіб у доступі до матеріалів та статистики по відношенню до в'їзного туризму в Європі.

Група підтримки розвитку туризму в Європі (ЕТАГ) створена за ініціативою європейської туристичної комісії (ЕТС) у 1981 році, є консультативною організацією з важливих напрямів туристичної діяльності в Європі.

Основними завданнями ЕТАГ є [3]:

- підтримка ефективних технічних зв'язків та співробітництво між урядами, національними туристичними агентствами в державному та приватному секторах;
- сприяння розвитку туризму в Європі;
- допомога в усуненні перешкод на шляху зростання подорожей.

У нарадах групи беруть участь та вирішують питання представники міжнародних організацій, представники національних туристичних агентств, міждержавних органів, які займаються питаннями туризму в Європі. Група також співпрацює з Європейською комісією, підтримує контакти з Європарламентом.

Таблиця 1

Склад Групи національних туристичних агентств та туроператорів у рамках ЄС

№ п/п	Країни-члени ЕСТАА	Рік вступу до ЕСТАА	№ п/п	Країни-члени ЕСТАА	Рік вступу до ЕСТАА
1	Німеччина	1961	17	Швеція	1995
2	Бельгія	1961	18	Угорщина	1995
3	Франція	1961	19	Естонія	1995
4	Італія	1961	20	Польща	1998
5	Люксембург	1961	21	Кіпр	1999
6	Нідерланди	1961	22	Румунія	1999
7	Данія	1973	23	Хорватія	2000
8	Ірландія	1973	24	Словаччина	2002
9	Велика Британія	1973	25	Мальта	2003
10	Греція	1981	26	Латвія	2004
11	Іспанія	1986	27	Болгарія	2004
12	Португалія	1986	28	Чеська Республіка	2005
13	Швейцарія	1994	29	Литва	2007
14	Норвегія	1994	30	Словенія	2008
15	Австрія	1995	31	Сербія	2012
16	Фінляндія	1995	32	Чорногорія	2013

Складено автором

Робота ЕТАС спрямована на створення форуму ключових інтересів усіх зацікавлених сторін з надання послуг для туристів. Крім того, ЕТАС фокусує свою увагу на загальних інтересах в міждержавних та міжнародних органах в програмах розвитку туризму.

Група національних туристичних агентств та туроператорів, об'єднаних в рамках ЄС (ЕСТАА) заснована у 1961 році у м. БАД-Кройцнах (Німеччина), активно співпрацює з установами Європейського Союзу та міжнарод-

ними організаціями у напрямках підтримки інтересів у галузі європейського туризму.

ЕСТАА об'єднує представників промисловості та осіб, які приймають рішення на основі інформації від турагентів і туроператорів, та є партнером у консультаціях з питань політики, яка має вплив на діяльність туристичних агентств та туристичних операторів [4].

Література: 1. Association of European Airlines [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.aed.be/; 2. European Travel Commission [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.etc-corporate.org/; 3. European Travel&Tourism Advisory Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.eteg-forum.; 4. ЕСТАА is the Group of national travel agents and tour... [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: www.estaa.org/.

УДК 364.6:316

Дмитренко В. Д.
ХАРАКТЕРИСТИКА ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ УКРАЇНИ

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник к.е.н., доц. Маковоз О.В.*

Поява на політичній карті Європи суверенної держави України являється визначною політичною та економічною подією в розвитку сучасної міжнародної системи. Україна розглядається нами як держава, яка за розмірами своєї території, кількістю населення, економічними можливостями, ресурсними, інтелектуальними можливостями та науково-технічним потенціалом прямує до рівня розвинутих європейських країн, і цей шлях являється відчутним фактором міжнародного життя України. Сьогодні Україна шукає своє місце в багаторівневій побудові міжнародної економічної та політичної систем світу. Позиція України є вирішальною для формування архітектури цієї системи не тільки на регіональному, а й на глобальному рівнях [1].

Слід зазначити, що активні геополітичні дослідження є дуже важливими, так як ігнорування ними призводять до того, що при досить сильному потенціалі, держава перетворюється на об'єкт маніпуляції більш сильнішими державами, тобто, може втратити свій суверенітет. Закон геополітики застосовується до всіх держав без виключення, незалежно від їх статусу і місця в міжнародній системі. В сучасних умовах значно збільшилась широта вибору зовнішньополітичних векторів, але значно збільшилась відповідальність за правильність вибору такого вектору, який відповідає стратегічним національним інтересам. Виробити правильний зовнішньополітичний вектор неможливо без широкого геополітичного аналізу і врахування економічних особливостей, геополітичного положення, так як в процесі цього шляху фо-

рмулюються загальні закони функціонування та визначаються особливості міжнародної системи [2, 3].

На сьогодні позитивним є те, що євроінтеграційна стратегія нашої держави є визначена. Зараз перед Україною стоїть завдання детально означити напрями подальших дій, які мають врахувати увесь комплекс інтересів, направлених на посилення міжнародного співробітництва та за сфери впливу на економічну, політичну діяльність України. Мова йде про «трикутник інтересів»: Росія – ЄС – США і місце у цьому трикутнику України. Напрямок майбутнього визначального руху можна визначити як взаємодію основних трьох напрямів розвитку нашої держави – політичного, економічного та соціальнокультурного. Найбільш важливим є політичний вектор. В принципі, ніщо, крім власного бажання, не заважає Україні увійти до політичних структур атлантичної цивілізації. Хоча вступ до ЄС та НАТО не є справою майбутнього, проте чітко визначення напрямку майбутнього напрямку потрібний вже сьогодні. Ще одним із визначальних напрямів – є економічний вектор. Тут ми маємо справу з економічними реаліями, які змінюються набагато повільніше і залежать від багатьох факторів [4].

І, нарешті, найбільш консервативним є культурно-соціальний вектор. Адже культурні та релігійні стереотипи найбільш довгоживучі, вони взагалі визначають ідентифікацію нації. У нашого парламенті та уряді є достатні важелі впливу на формування культурно-мовного та соціального середовища.

Проведений короткий аналіз свідчить про те, що Україна, так як і всі держави світу, вступила в епоху глобалізації. А збереження її політичної, економічної та культурної ідентичності у великій мірі залежить від розроблення правильного зовнішньополітичного курсу. Європейський вибір України є природним наслідком здобуття країною державної незалежності, попереднього етапу здійснюваних реформ. Такий вибір викристалізувався з історії українського народу, його етнічних коренів та ментальності, глибоких демократичних традицій, ґрунтується на законному прагненні громадян України бачити свою державу невід'ємним складником єдиної Європи.

Література: 1. Базиліук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки [Текст] / Я.Б. Базиліук. – К., 2002. – 107 с.; 2. Помитов, С.А. Мировая экономика // Кластеры: характеристика и модели [Электронный ресурс] – Режим доступа: [http:// ekportal.ru/page-id-1805.html](http://ekportal.ru/page-id-1805.html) – Название с экрана; 3. Альошинський, Є.С. Стратегія розвитку регіональної транспортної системи на базі формування ТКЛ Харківської області [Текст] / Є.С. Альошинський. – Харків: Департамент інноваційного розвитку промисловості і транспортної інфраструктури, 2012. – 17 с.; 4. Кальченко А. Г. Логістика: Навч. посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 148 с.

Древицька А. Д.
ПРОЦЕСИ МІЖНАРОДНОЇ МІГРАЦІЇ В КРАЇНАХ
ШЕНГЕНСЬКОЇ ГРУПИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.

Міграція як економічна категорія та соціально-економічне явище відома зі стародавніх часів. Поштовхом для масового переміщення населення стали перш за все, великі географічні відкриття, а згодом – рух капіталу і розвиток капіталізму [3].

Міжнародна міграція є важливою формою міжнародних економічних відносин на сучасному етапі розвитку. Процес становлення і розвитку міграції пройшов досить складний та довгий еволюційний шлях, який безпосередньо пов'язаний з еволюцією розвитку людського суспільства. Міграція є одним з найкращих індикаторів соціально-економічного добробуту суспільства. Невипадково міграцію образно називають не інакше як «голосування населення ногами».

Поява перших централізованих держав та налагодження економічних, соціальних і культурних відносин між цими державами призвело до міграції населення, яке пов'язано з низкою економічних, політичних та соціальних проблем в тих чи інших державах. З розвитком світової економіки та економічних відносин між країнами міграція змінювала свій напрямок в розрізі держав та регіонів світу, в залежності соціально-економічної обстановки, а також загальної тенденції світової економіки в цілому та окремих її ланок окремо [4].

Міграція стала однією з ключових компонентів зміни населення в Європі. Міграційні потоки протягом останніх десятиліть між країнами-членами ЄС та за її межами значно вплинули на поточний розмір населення в більшості держав-членів. Європа приваблює мігрантів високим рівнем життя, оплати праці, соціальними гарантіями тощо.

Згідно з Міжнародним звітом про міграцію 2017 року, більше 60% міжнародних мігрантів проживає в Азії (80 мільйонів) і Європі (78 мільйонів). Для порівняння в 2000 році в Європі кількість мігрантів становила 56,3 мільйона осіб [5].

За даними Євростату, в 2015 році до Європи іммігрувало 4,7 мільйона людей, тоді як принаймні 2,8 мільйони емігрантів залишили країни-члени ЄС. Ці загальні цифри не відображають потоки міграції до та з Європи в цілому, оскільки вони також включають потоки між країнами-членами ЄС. Серед цих 4,7 мільйонів іммігрантів приблизно 2,4 мільйони є громадянами країн, що не є членами ЄС, 1,4 млн людей мають громадянство країни-члена ЄС з якої

вони емігрували, близько 860 тисяч осіб, які переселилися до ЄС з інших країн світу, а також близько 19 тисяч осіб без громадянства [6].

Найбільша загальна кількість іммігрантів спостерігається у Німеччині (1543,8 тис.), потім Сполучене Королівство (631,5 тис.), Франція (363,9 тис.), Іспанія (342,1 тис.) та Італія (280,1 тис.). Найбільша кількість емігрантів також з Німеччини (347,2 тис.), за нею йдуть Іспанія (343,9 тис.), Сполучене Королівство (299,2 тис.), Франція (298 тис.) та Польща (258,8 тис.) [6].

Зараз найбільший потік мігрантів спостерігається в Західній Європі. Питання міграції стали найбільш гострими в 2015 році. Причиною цього послужили події, що відбуваються в Лівії, Сирії, Іраку та інших регіонах. У 2015 році більше 1 мільйона біженців приїхало до Європи з країн, охоплених конфліктами. В останній раз з таким числом вимушених мігрантів Європа зіткнулася в середні 1990-х рр. під час війни в Югославії [2].

Хоча зараз спостерігається невеликий спад кількості мігрантів, про припинення потоку біженців говорити не доводиться. Події на Близькому Сході і в Північній Африці ще не припинилися, при тому в 2015 р. в Європу приїхала лише частина біженців, тому очікується ще одна міграційна хвиля [1].

Далеко не всі мігранти йдуть у західні країни. Імміграція та інші форми мобільності набрали шлях і в межах Центральної та Східної Європи: ця територія з початку 1990-х років стала новою міграційною зоною.

Міграційна політика країн ЦСЄ в кінці ХХ століття змінилася внаслідок зміни економічного та політичного життя цих країн, і ці держави поступово почали включатися в світові міграційні процеси, в результаті чого багато хто з них проголосили принцип свободи руху. В 80-х рр. ХХ століття зникла залізна завеса, і рух людей з країн Центральної та Східної Європи в інші країни відновився.

В даний період для ЦСЄ була характерна еміграція населення на захід, але вона не мала таких масштабів і наслідків, як нинішня міграційна хвиля. Міграція в західну частину Європи з цих країн продовжується, але кількість емігрантів значно зменшилася і ситуація стабілізувалася. Крім того, важливо підкреслити, що еміграція з ЦСЄ носить в основному тимчасовий характер, мігранти йдуть у Західну Європу не на постійній основі. У більшості ці мігранти йдуть за кордон для працевлаштування та видобутку коштів на існування, а живуть в державах, де відносно нижча вартість життя.

Оцінити динаміку та тенденції міграційних потоків нелегко. Дані про міграцію є неповними та існують розбіжності між статистичними даними різних джерел. Це пов'язано з труднощами обліку населення, що переміщується через його дуже стрімкий потік.

Література: 1. *Беженцев будет больше. [Электрон. ресурс] // Аналитический портал геополитика. – Режим доступа: http://gpolitika.com/blizhniy_vostok/bezhencev-budet-bolshe.html; 2. Гуква Д.М. Миграционные процессы и*

потоки в Европе: возможные пути развития / Д.М. Гукова, А.З. Богатырев. // *Международный журнал прикладных и фундаментальных исследований*. – 2016. – №8; 3. Солонінко К. С. Міжнародна економіка: навчальний посібник / К.С. Солонінко. – К.: Кондор, 2008. – 380с.; 4. Шоев А.Х. Тенденции международной миграции рабочей силы в условиях глобализации мировой экономики / А.Х. Шоев // *Молодой ученый*. – 2014. – №20. – С. 441–443; 5. *International Migration Report 2017* / [Электронный ресурс]. – / The United Nations. – офиц. веб-сайт. – Режим доступа: http://www.un.org/en/development/desa/population/migration/publications/migrationreport/docs/MigrationReport2017_Highlights.pdf; 6. *Migration and migrant population statistics* / [Электрон. ресурс]. – / Eurostat. – офиц. веб-сайт. – Режим доступа: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Migration_and_migrant_population_statistics.

УДК 339.97(477)

Житенёва В. В.

ПРОБЛЕМА ВНЕШНЕГО ДОЛГА США И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СОСТОЯНИЕ СТРАНЫ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: д.э.н., проф. Довгаль Е.А.*

История США – это история постоянного роста объемов внешней торговли, расходов государственного бюджета и увеличения размеров государственного долга. Фактически, и граждане США, и американское государство несколько десятилетий живут в долг. Однако, за всю историю США федеральные власти страны никогда не отказывались от выполнения своих долговых обязательств и никогда не объявляли мораторий на выплату процентов по долгу.

За последние 20 лет Соединенные Штаты стали самым большим должником в мире. С 1940 года количество населения США увеличилось примерно на 100%. За это же время, государственный долг США вырос на 12043% или в 120,5 раз. Долг США ежесекундно увеличивается примерно на \$14,5 тыс. [5] Начиная с 30 сентября, когда расходы на войну в Ираке, а также внутренняя экономическая ситуация страны дали о себе знать, национальный долг стал расти в среднем на \$2 млрд. в день.

Актуальность настоящей работы обусловлена необходимостью анализа долгового кризиса США и поиском решения сложившихся экономических проблем. США – крупный экономический и валютно-финансовый центр мира, который может поглотить технический дефолт, точнее поток внешнего долга. США уникальным образом добились того, что их внутриэкономические проблемы оказывают влияние на мировую экономику. В случае дефолта, Соединенные Штаты подвергают опасности интересы международных кредиторов, так как доллар является мировой резервной валютой,

пострадают экономики всех стран. Проблема ежедневного увеличения госдолга США требует немедленного решения со стороны правительства страны, иначе они могут безвозвратно потерять доверие мировых рынков к кредитоспособности США и это пошатнёт особый статус доллара как единой резервной валюты. Экономические обозреватели внимательно следят за ходом развития долгового кризиса и прогнозируют его последствия.

Госдолг США превысил \$20 триллионов, что составляет 106,1% ВВП. Это историческая отметка, ведь на время инаугурации Дональда Трампа государственный долг США составлял \$19,9 триллиона. Министерство Финансов США одалживает деньги за рубежом и внутри страны путем продажи казначейских векселей, облигаций и других ценных бумаг. Значительная доля государственного долга США представляет собой ценные бумаги Казначейства США (U.S. Treasury securities или U.S. Treasuries), которые подразделяются на 4 вида, в зависимости от срока погашения:

1. Краткосрочные казначейские векселя (Bills) – до 1 года
2. Среднесрочные казначейские облигации (Notes) – от 1 года до 10 лет
3. Долгосрочные казначейские облигации (Bonds) – более 10 лет
4. Казначейские защищенные от инфляции облигации (Treasury Inflation-Protected Securities – TIPS) – 5, 10 и 30 лет

В последние годы возник явный уклон в сторону краткосрочных обязательств (bills) по сравнению с долгосрочными (bonds). Такая структура долга (преимущественно краткосрочные обязательства) выгодна США, поскольку существенно уменьшает расходы на содержание долга. В то же время существует высокий риск недостаточного спроса долговых бумаг с крайне низкой доходностью.[2] Стоит отметить, что к государственному долгу США не относятся долги отдельных штатов, корпораций или физических лиц, даже гарантированные государством, а также деньги, принадлежащие получателям социальной помощи в будущем.

За восемь лет пребывания у власти президента США Барака Обамы долг страны вырос с \$10,63 триллионов почти в два раза. В среднем каждый год государственный долг США вырос на \$1 триллион. Последний рост государственного долга США вызван потребностью в дополнительных средствах на устранение последствий недавних катастроф. В частности, \$15 млрд предоставят пострадавшим от урагана Харви. Для принятия закона о повышении потолка госдолга президент США Дональд Трамп заключил соглашение с демократами в Конгрессе.

Несмотря на такие “страшные” цифры госдолга, дефолт американские аналитики не ждут. Лишь треть долга США – это долг перед иностранными правительствами и организациями. Большую часть суммы США должны сами себе – своим гражданам, компаниям и правительственным организациям. Дело в том, что ежегодно ВВП США растет на 3%. Это дает возмож-

ность поддерживать рекордно низкие ставки Федеральной резервной системы (ФРС) – обслуживание долга годами требовало лишь 0,25-0,5% за год. В конце 2016 года ФРС повысили ставку до 1,0–1,25% годовых. Кроме того, США собирается в этом году разместить на бирже рекордное количество облигаций. То есть, увеличить спрос на доллар. А именно это является однозначным преимуществом США, ведь госдолг номинирован в долларах. То есть, при необходимости требуемую сумму можно “допечатать”. Даже и при увеличении инфляции после этого, США сможет избежать дефолта, убежден экономист Альфред Кох [6].

Чтобы расплачиваться по старым долгам, американцам постоянно приходится брать новые кредиты. Когда подходит время гасить облигации, они выпускают и продают очередные долговые обязательства. В США действует практика, благодаря которой крайняя точка государственного долга постоянно повышается. За период с 1940 года это происходило более ста раз. [3]. По статистике, каждую минуту американский долг прирастает на 12,5 млн долларов. Так же он растет по 1,4 млрд долларов в день, или почти по одному миллиону долларов в минуту. По экспертным оценкам, в 2050 году долг США составит 350% от ВВП страны.

США уже сейчас не могут обслуживать свой долг. Но все понимают, что если прекратить финансирование Америки – мировую валютную систему и мировую экономику ждёт крах. Доллар распространился по всей планете и на сегодняшний день выйти из этой сложной ситуации без потерь практически невозможно [4].

Таким образом, до тех пор, пока американский доллар является мировой резервной валютой, США фактически смогут продолжать финансировать программы поддержки своей экономики за счет финансовых ресурсов остального мира. А взамен являться главным потребителем рынков других стран и таким образом поддерживать их экономики на плаву. Получается своеобразный замкнутый круг.

Однако пока, несмотря на колоссальные размеры государственного и в частности внешнего долга, США поддерживают статус мирового лидера. Политика государства в данный момент направлена на сокращение государственных расходов в области экономики, а также развитие социальной сферы. Америка стоит на пути увеличения темпов экономического роста и развития, и, пока она уверена в своих силах, иностранные инвесторы верят надёжность американской экономики и будут продолжать вкладывать свои средства в казначейские бумаги США предпочитая надёжность доходности. Поставив перед собой цель, состоящую в решении проблемы государственного внешнего долга, Америка найдёт способ достичь и этой цели.

Литература: 1. Внешний долг США достиг рекордных 13 трлн. долл. – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://top.rbc.ru/economics/03/06/2010/415658>.

shtml; 2. Внешний долг США и его экономические последствия – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/v/vneshniy-dolg-ssha-i-ego-ekonomicheskie-posledstviya>; 3. Коваленко Н.Н. Деятельность центробанков в контексте интеграционных процессов // Государственное муниципальное управление. Ученые записки СКАГС. – 2013. – №2. – С. 83; 4. Роль госдолга США в мировом движении капитала. – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://www.mirec.ru/2011-04/rol-gosdolgs-usa>; 5. Сунян В. Современная Социально-экономическая модель США / В. Сунян // Международные процессы. – 2005. – 21 марта. – №2(8); 6. США самый большой должник в мире и при этом – самая большая экономика. – [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: https://ru.espreso.tv/article/2017/09/18/ssha_samy_bolshoy_dolzhnyk_v_myre_y_pry_etom_samaya_bols_haya_ekonomyka_kak_manyulyryuyut_pokazatelem_gosdolga.

УДК 327.8

Журавльова Є. О. **АВСТРАЛІЯ НА ДИПЛОМАТИЧНІЙ КАРТІ СВІТУ:** **ІСТОРІЯ ТА СУЧАСНІСТЬ**

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викладач Чичина О.А.*

Австралія є стабільним регіоном світу, який ще не так давно був «глухим кутком» нашої планети. Прискорений розвиток транспорту, зміна просторових напрямків міжнародних потоків товарів, розвиток туризму, відкриття великих родовищ корисних копалин перетворили Австралію на країну «Великої двадцятки», яка відіграє все більшу роль у світовій економіці й політиці [1].

Дипломатія Австралії як незалежної, самостійної держави почала формуватися лише після Першої світової війни, але найбільш завзято вона розвивалася наприкінці Другої світової війни і після неї.

З кожним роком Австралія все активніше включалася в світову дипломатію. Ймовірно, це пояснюється з економічним, промисловим розвитком, освоєнням нових енергетичних джерел, ростом життєвого рівня населення і відповідно престижу країни. Раніше її залежність від зовнішньої політики Англії була настільки великою, що не давала можливості розвитку самостійної дипломатії. Послаблення цієї залежності, посилення зв'язків (а іноді і залежності) з країнами іммігрантів, активність її власних сусідів в Азіатсько-Тихоокеанському регіоні, що бажали розширити стосунки з багатою Австралією, призвели керівництво країни до формування власної дипломатії країни. Цьому процесу сприяло створення ООН, у якому брала участь і Австралія. Крім того Австралія взяла активну участь у низці міжнародних організацій Азії і басейну Тихого океану.

На дипломатію Австралії накладають свій відбиток і національні проблеми, пов'язані з імміграцією в Австралію. Цей фокус дипломатії формують мешканці країни та їх ставлення до мігрантів.

Загалом, ставлення до емігрантів з Європи у більшості австралійців більш-менш сприятливе. Але у частини жителів країни є упередження проти розширення азіатської імміграції. Корінні австралійці неформально називають свою країну «білою Австралією» і вважають, що запобігти її перетворенню в «жовту» чи «чорну» – завдання, насамперед, австралійських дипломатів. Але лейбористська партія вже в 1966 році викреслила зі своєї програми термін «біла Австралія», що зміцнило демократичні відносини країни з Європейським континентом.

Дипломатичний корпус країни відносно невеликий. Багато держав, будучи передусім зацікавленими в торгівлі з Австралією, представлені генеральними консульствами. Генеральні консули воліють знаходитися в головних промислових і торгових центрах країни – Сіднеї і Мельбурні [2].

Ще у 2003 році на відкритті Інституту з вивчення глобальних рухів колишній Міністр закордонних справ Австралії Александр Доунер слушно зауважив, що «Австралія завжди була більш відкритою для міжнародної торгівлі, ніж більшість країн».

Сьогодні на кінець 2017 року частка Австралії у світовій економіці становить близько 1,7%. Нині ж Австралія спирається на торгівлю з країнами Азіатсько-Тихоокеанського регіону, Великобританією та США, як стратегічного партнера. Співпраця зі США має, окрім торгово – економічного, ще й воєнно-політичне підґрунтя [3].

Передусім, політична співпраця країн в основному проходить у форматі щорічних двосторонніх переговорів Австралія – США, відомих під назвою AUSMIN. Такі зустрічі сприяють налагодженню співпраці міністрів Австралії у закордонних справах та з питань оборони разом з держсекретарем США і міністром оборони, а також з іншими високопоставленими посадовими особами від обох сторін. Консультації надають широкі можливості для обговорення та обміну поглядами, підходами до важливих глобальних і регіональних політичних питань, а також до поглиблення двосторонньої співпраці в галузі зовнішньої безпеки і оборони. Започатковані з 1985 р., зустрічі є досі актуальними, які розглядають питання навіть торгово-економічного та наукового характеру. Місце проведення зустрічей визначається по чергово – одного року в США, наступного в Австралії.

Щодо глобальних проблем світу, Австралія та США спільно працюють через G20 на шляху до досягнення своїх спільних цілей на міжнародній арені.

Держави також підтвердили свою прихильність до створення позитивних і конструктивних відносин з Китаєм, в тому числі шляхом проведення

діалогу з питань стратегічної безпеки і розширенню практичного співробітництва на підтримку їх загальної зацікавленості у підтримці регіонального миру і стабільності та повазі до міжнародного права.

Спільне занепокоєння щодо Корейської Народно-Демократичної Республіки, яка підриває стабільність усього регіону, змусило закликати КНДР припинити свої погрози і провокації, дотримуватися своїх міжнародних зобов'язань та обов'язків, у тому числі шляхом відмови від її ядерних ракет та поширення цієї діяльності [5].

Австралія та Сполучені Штати вкотре підтвердили свою рішучу позицію з приводу поваги до суверенітету і територіальної цілісності України, заперечивши законність приєднання до Росії Криму в міжнародному праві [4].

Україна як демократична правова держава з перших днів незалежності знайшла прихильність у багатьох країнах світу, викликала політичний і дипломатичний інтерес у географічно найвіддаленіших від неї державах. Не винятком була й Австралія. У свою чергу, Україна всі наступні роки дипломатичних стосунків виправдала політичні й економічні сподівання, продемонструвала пріоритетні вектори партнерства і лояльності до Австралії.

Історія двосторонніх політичних українсько-австралійських відносин бере початки з визнання Австралією України у 1991 р. Згодом було створено організацію «Українсько-австралійський дім», що ставить на меті міцні зв'язки між громадянами обох держав, а також функціонує як потужне ядро дипломатичних відносин, осердя політичних взаємин. У 2008 р. у Верховній Раді України було створено Групу з міжпарламентського співробітництва з Австралією. Уже через місяць аналогічну групу було засновано в парламенті Австралії. Її очолила К. Білик, відома прихильним ставленням до України, про що свідчить написана політиком резолюція щодо 25-ї річниці Чорнобильської катастрофи (2011 р.).

В 2015 році українські професіонали разом заснували першу Австралійсько-українську комерційну палату (Australia-Ukraine Chamber of Commerce).

У кінці 2015 року (23 – 28 листопада) з великим успіхом був проведений перший Австралійсько-український форум з розвитку двостороннього співробітництва «OzUke2015» в м. Мельбурн, штат Вікторія, Австралія. У форумі взяли участь більш ніж 150 громадських діячів, бізнесменів та політиків як з України, так і з Австралії. Таким чином у 2015 році були закладені підвалини для посилення розвитку існуючого партнерства між Австралією та Україною, а також зародження нового партнерства, бізнесових зв'язків та інтересів інвесторів між нашими двома країнами, багатими на природні ресурси та людський капітал [6].

Як би там не було, але факт є фактом: Австралія підтримувала і продовжує підтримувати Україну в час, коли так важливо відчувати міжнародну підтримку не лише на словах, а на конкретних діях. Уведення санкцій піс-

ля анексії Криму та її засудження, допомога у розслідуванні авіакастрофи МН17, ініціативи у створенні незалежних груп для спостереження на окупованих територіях, гуманітарна, фінансова та інша допомога, забезпечення часткової енергетичної незалежності від РФ, інформаційна підтримка, «крок уперед» до встановлення повноцінних тісних дипломатичних стосунків – ось неповний перелік того, чим Австралія уже другий рік поспіль підкріплює свою проукраїнську позицію [7].

Література: 1. Австралія – країна переселенського капіталізму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/kndr-pogrozhuje-kinuti-proti-ssha-svoyu-milyonnu-armiyu-i-vsi-vidi-zbroyi-398834.html>; 2. Особливості дипломатії Австралії [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/18800413/etika_ta_estetika/osoblivosti_diplomatiyi_avstraliyi; 3. Австралія в умовах глобалізації [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://social-science.com.ua/article/804>; 4. Снієнпраця австралії і США у військово-політичній сфері [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://naub.ua.edu.ua/2017/cniv-praця-avstraliyi-i-sша-u-vійськово->; 5. КНДР погрожує кинути проти США свою мільйонну армію і всі види зброї [Електронний ресурс]: стаття / ТСН Новини: Світ. – від 22 грудня 2014 р. – Режим доступу: <http://tsn.ua/svit/kndr-pogrozhuje-kinuti-proti-ssha-svoyu-milyonnu-armiyu-i-vsi-vidi-zbroyi-398834.html>; 6. Народна дипломатія в Австралії: інтерв'ю з Ольгою Олейніковою [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <https://global-ukraine.com/en/2016/07/narodna-dyplomatiya-v-australiyi-interv-yu-z-olgoyu-olejnikovoju/>; 7. Позиція Австралії щодо «української кризи» 2013-2015 рр. [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://iac.org.ua/pozitsiya-australiyi-shhodo-ukrayinskoyi-krizi-2013-2015-rr/>.

УДК 327. 332.02

Казакова А. А.

ГЕОПОЛИТИКА И ГЕОСТРАТЕГИЯ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ

*Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина
Научный руководитель: к.э.н., ст. преп. Чичина О.А.*

Истоки геополитики уходят в далекое прошлое. Одним из ее основателей считают древнегреческого философа Аристотеля. Он понимал под геополитикой государственную деятельность. К сожалению, за годы советской власти в Украине, как и в других республиках бывшего Советского Союза, этому обстоятельству не уделялось должного внимания. Геополитика как наука практически не развивалась. В настоящее время, в условиях независимости Украины и определения ее внешнеполитической стратегии, интерес к геополитике резко возрос, что делает проведение исследований в данной области актуальными в научном и практическом планах.

В современном представлении термин «геополитика» ввел шведский социолог Ю. Челлен в своей книге «Великие государства» (1910), где развил

учение немецкого географа Ф. Ратцеля о государстве как о географическом и биологическом организме, стремящемся к росту путем своего расширения.

Существует большое множество определений понятия «геополитика». Остановимся на двух, с нашей точки зрения, наиболее совершенных. В частности, «Американская энциклопедия» приводит следующее ее определение: «Геополитика – термин, представляющий собой сокращение от «географическая политика». В то время, как политическая география исследует политические аспекты географических феноменов, геополитика исследует географические аспекты политических феноменов. Разница между ними в фокусе внимания, в акцентах. Исследователи в области геополитики подчеркивают вклад как объективных, так и субъективных естественных и искусственных географических факторов на политическую жизнь. Геополитические исследования распадаются на следующие категории: 1) геополитика окружающей среды, подчеркивающая значение физической и экономической географии как стимула или препятствия для достижения определенных целей, 2) пространственная геополитика, исследующая географические факторы в пространстве, 3) интеллектуальная геополитика, исследующая геополитическую мысль, т.е. концепции и модели восприятия геополитического пространства, а также возможные модели для ее реализации» [1].

В «Британской энциклопедии» геополитика определяется несколько иначе: «Геополитика – анализ географического влияния на силовые отношения в международной политике. Теоретики геополитики стремились продемонстрировать важность таких факторов, как границы, доступ к морям, стратегический контроль над территориями при формировании национальной политики. В прошлом сфера национального влияния определялась, главным образом, географическими факторами. Но эти факторы стали играть меньшую роль в связи с развитием коммуникаций и транспорта, которые позволили преодолеть ограничения географического расположения» [1].

В настоящее время геополитика, т.е. географическая политика, исследует государства главным образом через их отношения к окружающему пространству и ставит целью решать проблемы, являющиеся следствием пространственным отношений.

Согласно классической немецкой научной школе геополитики «пространство» – это своеобразная среда обитания государственных организмов, борющихся за выживание. В простейшем виде сущность данного положения заключалась в том, что государство стремится установить определенное соотношение между численностью своих жителей, природных богатств, экономического потенциала и прочих факторов с занимаемой территорией.

Именно отсюда исходила внешняя геополитика Германии и Японии в 19 и 20 веках, приводившая к мировым войнам.

Англосакская трактовка «пространства» лишена биологического подтекста и поэтому не предполагает организацию государством вооруженной экспансии. Однако и в первом, и во втором случае – пространство – это среда функционирования государств. Вот почему в наше время, так называемое «Исламское государство», упорно боролось за захват и удержание за собой определенных территорий.

Само государство – это политический феномен, имеющий признаки реально живущего организма, который проходит все фазы развития: рождение, отрочество, юность, зрелость, старость, смерть. За длительный период существования человеческого общества многие государства прошли эти фазы. Одни прекратили свое существование (Персидская империя, Финикия, Византия и проч.), другие возродились в новом качестве (Египет, Греция, Италия). Очевидно, стадию возрождения сейчас проходят страны Юго-Восточной Азии, Латинской Америки, некоторые страны Африки. В противоположность этому проблема «старения» со снижением уровня духовности, упадка культуры может привести, по выражению ученого О. Шпенглера к «закату Европы». По его мнению западноевропейская культура зародившаяся в X в., пережила свой расцвет в XV-XVIII вв. и с XIX в., с наступлением периода цивилизации, начинает приходить в упадок [3].

Смысл существования любого государства заключается в выполнении определенных функций. Для этого оно должно иметь какое-то географическое пространство – территорию, в пределах которого оно осуществляет свои функции. Территория страны, с точки зрения геополитики, – это здание с удобствами или без них, но необходимое для общности людей, которые вследствие исторических условий оказались в нем, а потому вынуждены вместе производить материальные и духовные ценности, улучшать свое жилище.

Естественно, многое зависит от географического пространства, но сейчас, в условиях глобализации, оно не может быть ни детерминантом (определителем), или доминантой (главенствующим фактором). Существует много примеров, когда небольшие по территории страны играли и играют значительную роль в мировой политике (Люксембург, Израиль, Сингапур и др.).

С понятием «геополитика» тесным образом связано понятие «геостратегия», понимаемое как целевая установка в действиях государств на международной арене. При этом стратегия государства (внешнеполитическая, внешнеэкономическая, военная и проч.) неизменно связывалась и связывается с задачами функционирования государства, его сохранением и развитием в условиях потенциально враждебного окружения со стороны других государств, стремящихся защитить «свое место под солнцем». В частности,

основные постулаты современной внешней геостратегии США заключаются в следующем: не допускать распространения ядерного вооружения; сохранять сложившийся мировой порядок с функционирующими институтами (ВТО, МВФ, МАГАТЭ и проч.); сохранять свое господствующее положение в мире, не допуская к этому другие страны (что подтверждается, в частности, словами президента США Д. Трампа, произнесенными в Конгрессе США во время доклада «О положении страны», где он открыто заявил, что Россия и Китай являются «соперниками» США, что они «бросают вызов ее интересам, ее экономике и ее ценностям») [2].

В настоящее время геополитика и внешняя геостратегия стран в значительной мере увязана с международным правом и положениями ООН. Однако страны мира, прежде всего ведущие из них – США, Китай, Россия, а также ЕС, придерживаются линии поведения на международной арене, которое соответствует, прежде всего, их собственным интересам. Так, США, их союзников устраивает сегодняшнее моноцентрическое устройство мира с их политическим и экономическим доминированием. Однако мир развивается по своим собственным законам и движется к полицентрическому устройству. Лучше это будет или хуже – покажет будущее.

Литература: 1. Исаев Б.А. Геополитика: Учебное пособие / Б.А. Исаев. – СПб: Питер, 2006. – 384 с. 2. Дональд Трамп выступил с докладом «О положении страны» // Веб-сайт «Радио Свобода» [Электрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://www.svoboda.org/a/trump-state-of-the-union/29008800.html> 3. Шпенглер О. Закат Европы / Освальд Шпенглер. – М.: Мысль, 1993.

УДК 336.744

Казакова Н. А., Иванищенко Е. И.

ТЕНДЕНЦИИ РАЗВИТИЯ КРИПТОВАЛЮТЫ В МИРЕ И УКРАИНЕ

Харьковский национальный университет имени В.Н. Каразина

Активное развитие международных глобализационных процессов и их негативных последствий, ряд мировых финансовых, политических кризисов, зависимость валюты от политического положения в стране подталкивают финансистов и промышленников со всего мира к совершенствованию денежно-кредитной системы, поиску новых, альтернативных вариантов хранения и приумножения денежных средств. Под влиянием развития компьютерных технологий появляется понятие электронных денег, вариантом которых и является криптовалюта.

Под термином криптовалюта понимают разновидность цифровой валюты, выпуск и учет которой основаны на использовании криптографических методов защиты (цифровая подпись на основе системы с открытым ключом,

последовательное хеширование) [3]. По общим подсчетам в мире существует более 700 различных видов криптовалют, среди которых ведущие позиции занимают Bitcoin, Ethereum, Ripple, Cardano.

Таблица 1

Рейтинг пяти криптовалют мира

Название	Рыночная капитализация, дол.	Стоимость, дол.	Оборот (24h), дол.	Изменения (24h),%
Bitcoin	142 129 019 932	8 434,35	12 132 300 000	21,66
Ethereum	82 378 115 023	845,19	5 303 230 000	21,71
Ripple	30 996 878 942	0,794604	1 748 170 000	14,42
Bitcoin Cash	17 585 873 606	1037,25	814 230 000	18,43
Cardano	9 518 190 573	0,367114	1 063 890 000	12,45

Источник: [4]

За последнее десятилетие сервисы ведущих криптовалют сделали значительный шаг вперед. Роль посредников практически сведена на нет, пользователям не нужно выплачивать проценты за проведенные ими операции. Был разработан специальный сервер, на котором можно хранить свои денежные средства; существует криптокошелек-специальный зашифрованный файл wallet.dat, для функционирования которого необходимо установить на свой компьютер программное обеспечение узла сети «Биткойн» в виде приложения с графическим интерфейсом либо специальное фоновое приложение [2].

Рис. 1. Динамика курса биткоина к курсу доллара на протяжении 2010-2017 гг. [5]

На сегодня ведущей мировой криптовалютой является биткойн, созданный Сатоши Накомото в 2008 году, не подчиняющийся ни одному правительству, не имеющий ни национальной привязки, ни территориального органа и

не эмитируемый ни одним центральным банком. Первую покупку за счет биткоина произвел в 2010 году житель США Ласло Хасич, купивший за 10000 биткоинов 2 пиццы, стоимость которых составила 50 долларов. С того времени рыночная стоимость отдельного биткоина значительно возросла.

На современном этапе развития экономики мировой финансовый рынок характеризуется увеличением роли и оборота криптовалюты. Некоторые страны видят за криптовалютой финансовое будущее, другие же, наоборот, сторонятся ее, считая очередной финансовой пирамидой или же мыльным пузырем. Так, например, в Великобритании установлено уже более 30 bitcoin-банкоматов, а сама страна выступает за скорейшую ликвидацию бумажных денег и распространение операций за счет электронной криптовалюты. В России и Эквадоре же использование криптовалюты строго запрещено.

Среди явных преимуществ использования криптовалюты во всем мире, и в частности в Украине, следует отметить отсутствие вмешательства со стороны органов государственной власти и свободу в ее использовании, относительно дешевое обслуживание за счет отсутствия комиссии и полную анонимность [1]. Доказательством права собственности в биткоин сети является только асимметрическая пара криптографических ключей. Основными недостатками являются ее нестабильность, отсутствие возможности регулирования статуса и оборота криптовалюты, ее незащищенность от возможных хакерских атак. Главная угроза-нерегулируемая глобальная экономика. Криптовалюты могут стать финансовым инструментом уклонения от уплаты налогов и новым, более простым средством для отмывания денег.

Таблица 2

Компании, которые принимают bitcoin за свои услуги или товары в Украине

Сфера услуг	Название компании
Интернет магазины	Интернет магазин зоотоваров barbos.com.ua
	tix24.com.ua
Отели	Хостел «CENTRO HOSTEL» (Одесса ул. Гоголя, 9)
Рестораны и кафе	кафе КаваЛайк (Киев ул. Олеса Гончара, 30)
	кафе Циферблат (Киев ул. Владимирская, 49А)
Продуктовые магазины	«Эко-лавка»
	«Натуральные продукты»
Сервис ремонта	Ukrainian iPhone Service
Продажа и доставка цветов	Sendflowers
	tolips.com.ua
Творческие студии	Videofabrika
Типографии	e-photo.ua
Юридические фирмы	Juscutum

Источник: [4]

Непростое социально-экономическое положение Украины, нестабильность курса гривны стимулируют повышение интереса к изучению и рас-

пространению электронной валюты в стране. Уже сейчас криптовалюту в Украине можно купить на биржах и в отдельных обменниках. На современном этапе расплатиться в Украине за товары или полученные услуги криптовалютой достаточно проблематично, так как только ограниченное количество магазинов и предприятий рассматривает ее как одну из возможных систем оплаты.

Стоит отметить, НБУ негативно настроен по поводу использования в нашей стране электронных денег, ввиду отсутствия юридических лиц, ответственных за их эмиссию. Несмотря на такую четкую позицию национального банка, невозможно пренебрегать международным опытом использования криптовалюты и отрицать тот факт, что Украина уже входит в список неофициальных лидеров в использовании криптовалюты. Причиной этого является активная деятельность украинских IT-специалистов, предпочитающих инвестировать реальные деньги в электронную валюту.

В условиях непрерывного усовершенствования криптографической защиты, технологий блокчейна и инфраструктуры функционирования электронных денег, можно однозначно утверждать, что криптовалюта будет занимать все более устойчивую позицию как на мировых финансовых рынках, так и в Украине.

Литература: 1. Васильчак С.В., Куницька-Ляш М.В., Дубина М.П. Використання криптовалют в сучасних економічних системах України: перспективи та ризики / С.В. Васильчак // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С.З. Гжецького. – 2017.-№ 76. – С. 19-25. 2. Гусева І.І., Петрова Т.О. Тенденції розвитку криптовалют на ринку України / І.І. Гусева, Т.О. Петрова // Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. – 2017. – С. 48-50 3. Лук'янов В.С. Зародження ринку криптовалют в інформаційно-мережевій парадигмі / В.С. Лук'янов // Актуальні проблеми економіки. – 2014. – № 8 (158). – С. 436–441. 4. Embassy of Bitcoin (Ukraine) / Офіційне посольство Біткоїн в Україні. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.embassyofbitcoin.com/>; 5. Финансовый рынок Украины. [Електронний ресурс] – Режим доступа: <https://finance.ua>.

УДК 339.944:330.341.1:334.726(73)

Касьян С. А., Мінаєва Т. В.

ІННОВАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ США ЯК ГОЛОВНА ПЕРЕДУМОВА ЛІДЕРСТВА СЕРЕД СВІТОВИХ ТНК

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Актуальність застосування інновацій у сучасній виробничій діяльності зумовлена зростанням кількості та потужності транснаціональних корпора-

цій (ТНК) у всьому світі. Гостра конкурентна боротьба, пошук ринків збуту продукції, зайняття найприбутковішої ніші для реалізації своїх економічних інтересів спонукають транснаціональні корпорації знаходити оптимальні та креативні рішення, які більше задовольнятимуть споживацький попит та менше витратитимуть ресурсів. Саме тому розвиток та розширення інноваційної діяльності ТНК є одним із найефективніших способів не тільки зайняти, а й зберегти лідируючі позиції серед світових ТНК.

Конкуренція на глобальному рівні між ТНК має певні особливості. Конкурентна стратегія ТНК передбачає оптимальний вибір зовнішнього ринку, вихід за кордони країни і присутність в новій країні, для чого необхідно розробити новий продукт, інноваційний спосіб його виробництва або нерозповсюджену на широкому ринку форму співробітництва з клієнтами [2].

Транснаціональні компанії Сполучених Штатів Америки тривалий час зберігали (і продовжують зберігати) лідерство за кількістю та потужністю серед інших ТНК світу. З самого початку появи ТНК як інтернаціонального економічного суб'єкта американські корпорації славилися впровадженням інноваційних технологій, залученням величезних іноземних інвестицій на науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (НДДКР) з країн Європи та Азії (особливо з Китаю), оскільки саме у американських ТНК вбачали науково-технічний потенціал і економічну могутність та прибуток. Як і раніше, найбільша кількість ТНК базується в США, що характеризує Штати як Батьківщину наймогутніших компаній [3].

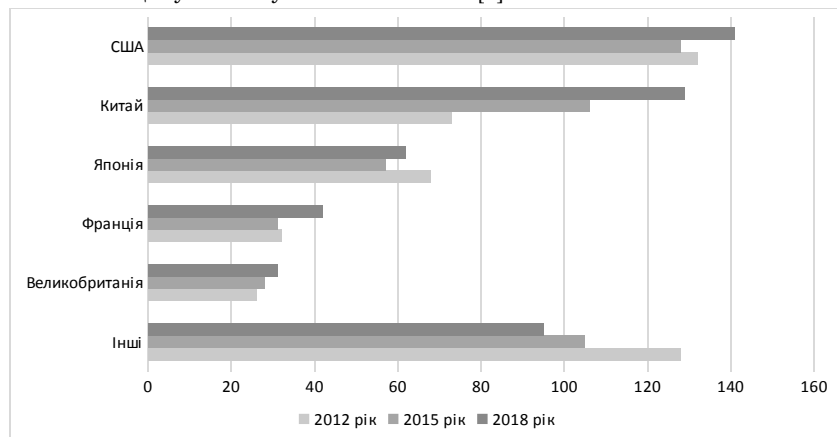

Рис. 1. Кількість ТНК відповідних країн згідно з Global 500 за 2012-2018 рр.

Джерело: складено авторами за даними [6].

Проте останнім часом світова економічна ситуація змінюється і на ряду з постійними лідерами США, на передову виходять ТНК Китаю (в основному

Гонконгу), випереджаючи японські і європейські компанії. Хоча ТНК Сполучених Штатів продовжують відігравати провідну роль у глобальних економічних процесах, випереджаючи промислові та фінансові компанії інших країн характером і масштабами торгово-інвестиційної експансії, однак не можна не зважати на посилення позицій ТНК Китаю (Гонконгу), які також починають мати вагомий вплив у розподілі світового валового продукту й у проходженні сучасних світових економічних процесів [5].

822 американських компаній складають 32,9% від загальної кількості найбільших світових 2500 компаній [7]. Ці компанії, що базуються у 43 країнах, інвестують в дослідження і розробки на загальну суму 741,6 млрд євро, що складає приблизно 90% світових досліджень та розробок, що фінансуються бізнесом. Загальні інвестиції в НДДКР протягом шести останніх років продовжували значно зростати в 2016/17 році. ТНК беруть на себе основну роль інвесторів інноваційних проектів серед бізнес-суб'єктів.

Таблиця 1

Основні показники найбільших ТНК США в 2014 і 2017 рр.

Показники	2014	2017
Кількість компаній	829	822
Інвестиції в НДДКР, млрд євро	232,2	290,0
Частка від світових інвестицій, %	38,2	39
Приріст інвестицій в НДДКР, %	8,1	7,2
Чисті продажі, млрд євро	4397,6	4664,8
Кількість зайнятих, млн чол	11,6	11,1

Джерело: складено авторами за даними [7].

Інноваційна стратегія транснаціональних корпорацій США є багатогранною і включає декілька ключових факторів: допомога держави, великі обсяги інвестицій у інноваційні проекти та інноваційний менеджмент. Інноваційна державна політика у США поступово змінювалась та вдосконалювалась від адміністративно-бюджетного фінансування до програм, що доповнюються заходами непрямого стимулювання – диференційованою системою податкових пільг, наданням пільгових кредитів тощо. На сучасному етапі поглиблюється тенденція інтеграції держави та приватного корпоративного сектору при реалізації великих науково-технічних програм як національного, так і міжнародного характеру[1].

Найбільшою популярністю для інвестицій у 2017 р. користувались наступні американські компанії: JOHNSON & JOHNSON (здоров'я); ALPHABET, MICROSOFT, ORACLE (послуги ІКТ); BOEING, UNITED TECHNOLOGIES (аерокосмічна та оборонна промисловість); DUPONT, DOW CHEMICAL (хімічна промисловість); GENERAL MOTORS (автомобілі та інші транспортні засоби); INTEL (виробники ІКТ); GENERAL ELECTRIC, HONEYWELL (загальні промисловці).

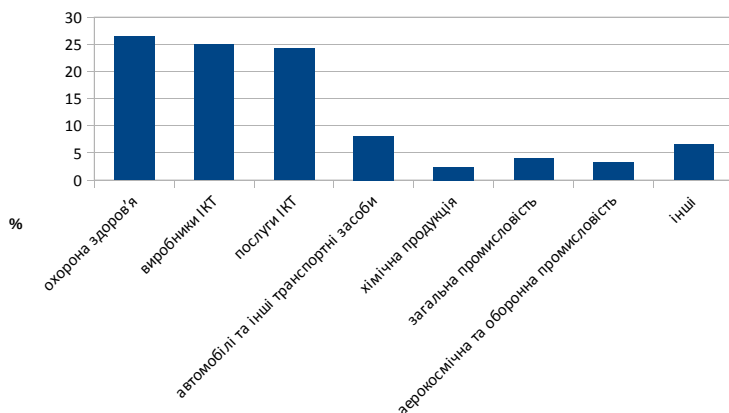

Рис. 2. Частки досліджень та розвитку промислових секторів у США (%), 2017 р.

Джерело: складено авторами за даними [7].

США має характерну спеціалізацію з досліджень і розробок. Основна доля інвестицій у дослідження і розробки американських ТНК концентрується на високотехнологічних галузях, а саме: фармацевтика та біотехнології (26,5%), технічне обладнання та техніка (25%) і програмне забезпечення та комп'ютерні послуги (24,2%). На ці три високотехнологічних сектори припадає 76% американських інвестицій в НДДКР, що має вирішальне значення для зростання та безперервного успіху [7].

Таблиця 2

ТНК-лідери у сфері комп'ютерного обладнання за версією Forbes
«The World's Biggest Public Companies 2017»

№	Назва ТНК	Країна	Прибуток, млрд дол.	Ринкова вартість, млрд дол.
1.	APPLE (комп'ютерне обладнання, телефони офісна техніка)	США	45,2	752
2.	HEWLETT PACKARD ENTERPRISE (комп'ютери, офісна техніка)	США	3,2	30,4
3.	FUJITSU (комп'ютерні комплектуючі, фотоапарати)	Японія	1,2	12,5
4.	DELL TECHNOLOGIES (комп'ютери, офісна техніка)	США	3,7	13,5
5.	LEGEND HOLDING (комп'ютери)	Китай	0,732	7,2

Джерело: складено авторами за матеріалами [6].

Американські компанії зміцнили свої позиції у секторах високих технологій, значно збільшуючи свої глобальні дослідження та розробки, доля в

службах ІКТ (з 66,2% до 74,9%) та галузей охорони здоров'я (з 40,5% до 44,8%). З іншого боку, американські компанії рішуче скоротили свою частку НДДКР у автомобілях (з 25,5% до 19,4%) і у секторах низьких технологій.

ТНК США займають лідируючі позиції серед комп'ютерно-програмних виробничих компаній за даними Forbes у 2017 році.

США нараховують трохи більше половини компаній з 26 у 50-ти найкращих. На США припадає 11 з 23 компаній у біотехнології (Amgen, Biogen, Celgene, Gilead і Vertex), 5 з 14 компаній з технологій, апаратного забезпечення, 10 з 12 у секторі програмного забезпечення / Інтернет. До них відносяться Apple, Google, eBay, Facebook, Microsoft і Oracle.

Ці секторні групи дуже високо оцінюються на фондовому ринку. Деякі компанії знаходяться на вершині 10% виконавців цих секторів.

У високотехнологічних дослідженнях зростання обсягу досліджень та розробок у компаніях США 72% збільшення обсягів досліджень і розробок відповідав лише збільшенню кількості працівників на 14% (для порівняння: у компаніях ЄС 44% супроводжується збільшенням кількості працівників на 36%). Американські компанії показали набагато більше зростання співвідношення чистих продажів / працівників (36% збільшення обсягів досліджень та розробок відповідає 11% збільшення кількості працівників).

Одним із способів, за допомогою якого компанії реагують на посилення ринкової конкуренції та необхідність скорочення витрат, стало перенесення деяких функцій виробництва в країни з низьким рівнем заробітної плати або укладання субпідрядних договорів на здійснення неосновних видів діяльності з компаніями в країнах, де витрати значно нижче; або же об'єднання цих двох підходів. Наприклад, з 750 тис. робітників у всьому світі, зайнятих у розробці, продажі, виробництві та складанні продукції компанії Apple, всього 63 тис. співробітників знаходяться в офіційному штаті.

З 1970 по 2014 рр.. спостерігалось п'ятикратне збільшення кількості патентів, виданих Відомством по патентам і товарним знакам США [8].

Щоб відповідати сучасним світовим вимогам та здійснювати ефективну інноваційну діяльність, транснаціональна компанія має бути динамічною та гнучкою, швидко реагувати на зміни та вживати відповідних заходів. Крім того, лише активна інноваційна позиція дає можливість випередити конкурентів, оскільки від розуміння необхідності інноваційної діяльності та швидкості її впровадження залежатиме ринкова позиція компанії, її успіх та прибутки. Тому неабияке значення в здійсненні інновацій корпораціями має процес управління інноваційною діяльністю [4].

Так, провідні ТНК Сполучених Штатів використовують інтегровану систему інноваційного менеджменту, яка включає в себе сукупність таких функціональних інструментів як інструменти інноваційного планування (інноваційні стратегії, правило 80-80-80, концепція точки інноваційного бала-

нсу, модель 70-20-10); інструменти інноваційної організації (концепція двосторонньої організації, перехресна команда рішень, мережа інтелектуальних лідерів, відкрита інноваційна мережа, венчурна рада, інноваційне співтовариство); інструменти інноваційного керівництва (концепція двостороннього керівництва, модель партнерського керівництва, корпоративна інноваційна культура); інструменти інноваційного контролю (FastGate, інноваційні стандарти, інноваційний моніторинг та ін.).

Таким чином, розширення і всебічне впровадження транснаціональними корпораціями інновацій має неабияке значення для зростання конкурентоспроможності ТНК, збереження лідерства на світовій економічній арені та збільшення прибутків й іншого соціального ефекту. Це, у свою чергу, безумовно перетворює інноваційну діяльність компаній з методів нарощення конкурентоспроможності в дещо більше – спосіб забезпечення довгострокового та стійкого розвитку світової економіки.

Література: 1. Глобальні інноваційні стратегії ТНК – локомотив сучасної світової економіки: Монографія / Є. В. Вакуленко, О. О. Сльозко, А. Г. Міщенко / Інститут світової економіки і міжнародних відносин НАН України, 2014 р. – 179 с. 2. Михайлишин Л. І. Транснаціоналізація світової економіки: інноваційний аспект: монографія / Л. І. Михайлишин. – Вінниця : ДонГУ. – 2016. – 314 с. 3. Ломачинська І. А. Інноваційна діяльність ТНК та її роль у розвитку світової економіки / І. А. Ломачинська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2016. – №6. – С. 74–78. 4. Панченко Є. Г. Сучасна система інноваційного менеджменту транснаціональних корпорацій / Є. Г. Панченко // Економіка та управління підприємствами. – 2015. – №7 (145). – С. 104–109. 5. Скавронська І. В., Мадараши О. В. Місце і роль ТНК у розвитку національних економік / І. В. Скавронська, О. В. Мадараши // «Молодий вчений». Економічні науки. – 2016. – №4 (31). – С. 197–200. 6. Forbes Ranking 2017 [Електрон. ресурс]. – Режим доступу : <https://www.forbes.com/global2000/list/#industry:Computer%20Hardware> 7. The 2014, 2017 EU Industrial R&D Investment Score board. Офіційний сайт European Commission. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://iri.jrc.ec.europa.eu> 8. Доповіді про людський розвиток 2015. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://hdr.undp.org/en/2015-report>.

УДК 338.22

Купіна В. С.

ЕКОНОМІЧНА ПОЛІТИКА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., ст. викл. Шляхова Я.В.

Для чіткого розуміння обраної теми, необхідно визначитися з ключовим терміном – економічна політика – це діяльність державного уряду, сукупність заходів та обмежень правового характеру, щодо створення благоприе-

мних умов в економіці з метою ефективної взаємодії економічних суб'єктів, укорінення негативних факторів економічного розвитку [1].

Мета даної роботи – розкрити зміст економічної політики ЄС та її вплив на розвиток та функціонування Європейського Союзу, визначити та простежити головні орієнтири економіки Союзу та його основні напрямки економічної політики, а також розглянути формування єдиного економічного курсу.

Проблема економічної політики ЄС висвітлена закордонними дослідниками. Серед вітчизняних науковців, які вивчали дану проблематику, можна виділити Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевського, Н.С. Логвінову, А.А. Наумчик, С.Н. Лебедєву.

Відповідно до Договору про функціонування ЄС (ст.119), економічна політика Європейського Союзу заснована на тісній координації економічної політики країн-членів, на внутрішньому ринку та визначенні загальних цілей; економічна політика керується принципами відкритої ринкової економіки з вільною конкуренцією.

Держави-члени, котрі підписали Римський договір (нині Лісабонський договір, котрий вніс зміни та поправки до першого Договору), не були готові відмовитися від власних суверенних повноважень в економічних та монетарних питаннях. Саме тому, відповідно до діючого Договору, було визначено цілі, котрі необхідно досягти національним економічним політикам, що включають повну зайнятість, стабільний рівень цін та валюти, рівновагу платіжного балансу. Зазначимо, що розробка та реалізація економічної політики здійснюється виключно в межах юрисдикції держав-членів, котрі повинні розглядати власну економічну політику, як питання загального інтересу всього Європейського Союзу (ст. 121) [2].

Головну роль у формуванні та координуванні економічної політики країн відіграє Рада з економічних та фінансових питань – Екофін, на чолі з Економічним та фінансовим комітетом, до якого входять представники з кожної країни-члена.

Кожна держава-член надсилає проект напрямків своєї економічної політики до Ради, котра затверджує даний проект, або вносить відповідні рекомендації. Відповідно до ст. 121 п.3 Договору, Комісія направляє до розгляду Ради доповіді, у яких йдеться про економічний розвиток кожної держави-члена та у Європейському Союзі в цілому [3]. Завдяки звіту Комісії Рада має можливість спостерігати за відповідністю економічної політики головним орієнтирам і регулярно проводить загальну оцінку. В свою чергу, держави-члени інформують Комісію про застосовані ними важливі заходи в області власної економічної політики.

Спільними орієнтирами економіки для ЄС є Стратегія під назвою – «Європа 2020» на десятиріччя 2011-2020 років, запропонована Комісією 3 бере-

зня 2010 року та прийнята Європейською Радою 26 березня 2010 року, визначає п'ять головних цілей, яких Європейський Союз має дотримуватися для стимулювання зростання та зайнятості:

1. Підвищити рівень зайнятості населення у віці 20-64 років з 69% у 2010 році до 75% у 2020 році;

2. Досягти мети інвестування 3% ВВП в науково-дослідні та дослідно-конструкторські роботи (далі НДДКР), зокрема шляхом покращення умов для інвестицій в НДДКР з боку приватного сектору;

3. Задовольняти «20/20/20» кліматичним та енергетичним цілям, тобто зменшити викиди парникових газів щонайменше на 20% у порівнянні з рівнями 1990 року, збільшити частку відновлюваних джерел енергії у фінальному споживанні енергії до 20% та досягти 20%-го підвищення енергоефективності;

4. Збільшити частку населення в віці 30-34 років, які отримали вищу освіту з 31% до 40%;

5. Скоротити кількість європейців, що живуть на рівень нижче межі бідності на 25%, таким чином визволити 20 млн людей з бідності [2].

Загальна економічна політика та стратегія економічного розвитку є невід'ємними для формування єдиного економічного простору з метою створення однакових умов для ведення господарської діяльності. Зазначимо, що існує єдиний економічний інтерес та курс, на підтримання якого спрямовані національні економічні політики [4]. Проведення єдиного економічного курсу ЄС здійснюється в рамках Економічного та валютного союзу ЄС, з організацією котрого можна ознайомитися в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Організація Економічного та валютного союзу ЄС

Єдина економічна політика	Єдина грошово-кредитна політика
Дотримання критеріїв конвергенції	Політика Європейського Центрального Банку (ЄЦБ). Інструменти: операції на відкритому ринку, добові кредити та депозити, мінімальні резервні вимоги
Єдині напрямки економічної політики ЄС	Стратегія ЄЦБ. Опори: визначення показника інфляції, котрий відповідає головній меті ЄЦБ; підтримання цінової стабільності
Пакт стабільності й зросту	Однакові вимоги до учасників операцій Європейської системи центральних банків та до заставних активів, котрі в них використовуються
Національні програми стабілізації чи конвергенції	Система TARGET Механізм обмінних курсів-2

Складено автором за даними Ради Екофін та ЄЦБ [5].

Як видно з таблиці, єдина економічна політика базується на дотриманні державами-членами критеріїв конвергенції, на єдиних для всіх країн на-

прямах економічної політики, пакті стабільності та зростання, а також на національних програмах стабілізації.

Перша складова єдиної економічної політики – виконання критеріїв конвергенції (маастрихтські критерії), вони є обов'язковими до виконання при переході держав на євро та першим кроком до зближення економік.

Друга та найбільш важлива складова – це формування єдиної економічної політики ЄС, котра здійснюється за наступними напрямками: торгівля; виробництво (промисловість, сільське господарство, транспорт); рух факторів виробництва (капітал, робоча сила); регулювання відносин між суб'єктами міжнародної економіки в межах ЄС (конкуренція, антимонопольне законодавство та ін.) [6].

Серед вищезазначених єдиних напрямків економічної політики – спільна торгівельна політика, котра базується на митному союзі та на однакових для усіх країн ЄС принципах ведення торгівлі та укладання договорів з іншими країнами. Стосовно країн-членів, кількісні обмеження на експорт та імпорт між ними суворо забороняються (ст. 34-35). Інструментом спільної торгівельної політики виступає – мито, що розраховується згідно зі спільним митним тарифом. В свою чергу митний тариф включає в себе два елементи – товарну номенклатуру та ставку мита. Наведемо статистичні дані, доля експорту товарів та послуг ЄС у 2016 році склала – 42,9% від ВВП, а імпорту – 39,7% ВВП [5].

Наступний напрямок – це промислова політика, котра спрямована на підвищення конкурентоспроможності промисловості країн ЄС. Основним пріоритетом згідно з програмами ЄС, щодо промисловості є структурна перебудова відповідно до науково-технічного прогресу та встановлення однакових стандартів для усіх членів. Головним регулятором промислового розвитку є податкова політика [6].

Важливою складовою економічної політики ЄС є аграрна політика – одна з найвитратніших сфер діяльності – понад 40% бюджету ЄС [5]. Згідно зі ст. 40 Договору для досягнення цілей с/г політики було створено спільну організацію с/г ринків. Заходами організації по втіленню даних цілей є – регулювання цін, дотації по відношенню до виробництва та збуту продуктів, загальні механізми стабілізації експорту та імпорту [3].

Соціальна політика є важливим напрямком економічної політики ЄС. Базуючись на Європейській соціальній Хартії (від 18.10.1961 р., м. Турин) та на Хартії Співтовариства про основні соціальні права робітників 1989 р. усі держави мають на меті: (1) підвищити зайнятість, (2) покращити умови життя та праці, котрі забезпечують їх вирівнювання при одночасному прогресі, (3) покращити рівень соціального захисту, (4) дотримуватися соціального діалогу, (5) розвивати людські ресурси, що дозволить досягти високого та стабільного рівня зайнятості, (6) розвивати боротьбу з маргіналізацією [3].

Отже, проаналізувавши усе вищезазначене, можемо зробити висновок, що присутність у складі ЄС країн різного рівня розвитку, а також різної спеціалізації, уповільнює функціонування єдиної економічної політики у цілому, особливо єдиного грошово-кредитного регулювання, яке б підходило для усіх держав єврозони. Саме тому, з метою зближення національних економік кожній країні-члену необхідно чітко визначити напрямки власної економічної політики таким чином, щоб покращити економічну ситуацію всередині країни, скорегувати та вирішити існуючі недоліки та проблеми, щоб кінцевий результат її функціонування пішов на користь усьому ЄС.

Література: 1. Руденков И.А. Экономическая политика: уч. пос. – Минск, 2010 [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <http://economy.bsu.by/wp-content/uploads/2014/03/389393.pdf>; 2. The common economic policy of the EU. – Режим доступа: http://europedia.moussis.eu/books/Book_2/3/7/3/index.tkl?all=1; 3. Лиссабонский договор о внесении изменений в Договор о Европейском союзе и Договор об учреждении Европейского сообщества от 13 декабря 2007 года [Електрон. ресурс] // Право ЕС. – Режим доступа: <http://eulaw.ru/treaties/tfeu>; 4. Буторина О.В. Европейская интеграция: уч. пос. – Москва, 2011 [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: <https://textbooks.studio/uchebnik-geopolitika/obschaya-ekonomicheskaya-politika-22747.html>; 5. European Central Bank [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: https://www.ecb.europa.eu/stats/macroeconomic_and_sectoral/html/index.en.html; 6. Ю.Г. Козак, В.В. Ковалевський, Н.С. Логвінова, А.А. Наумчик, С.Н. Лебедева. – Світова економіка: навч. пос. – Київ, Центр учбової літератури., 2010, 328 с. [Електрон. ресурс]. – Режим доступа: http://ebooktime.net/book_64_glava_73_4.5.1.

УДК 399.9

Лещенко О. В.

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ НА МІЖНАРОДНИЙ БІЗНЕС

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: старший викладач Коваленко Р.С.*

Термін «глобалізація» був введений в середині 80-х років ХХ століття американським економістом Теодором Левіттом, який позначив цим поняттям злиття ринків окремих продуктів, які вироблялися великими багатонаціональними корпораціями. Але процес глобалізації виходить за рамки економіки та економічних відносин та поширюється на всі основні аспекти життя суспільства, такі як політика, ідеологія, культура. Саме тому глобалізація буде грати визначаючу роль у світовій економіці ХХІ століття та сприятиме формуванню нової системи міжнародних економічних відносин.

Питання глобалізації розглядали відомі економісти, серед яких Л. Клейн, Л. Ж. Атталі, Д. Стігліц, Д. Гелбріет. Питання розвитку процесу глобалізації займають значне місце в дослідженнях вітчизняних вчених як:

В. Базилевича, А. Гальчинського, А. Голікова, О. Довгаль, Ю. Макогона, Є. Панченко, Л. Руденко-Сударевої, В. Сідорова, А. Філіпенко, С. Циганова, С. Якубовського та ін.

А.С. Філіпенко визначає глобалізацію світової економіки як перетворення світового простору в єдину зону, де вільно переміщується інформація, товари, послуги та капітал; де вільно розповсюджуються ідеї та їх носії, стимулюючи розвиток сучасних інститутів та налагоджуючи механізми їх взаємодії.

Глобалізація не могла не позначитися на веденні міжнародного бізнесу. Міжнародний бізнес – це ділова взаємодія різноманітних організацій та їх підрозділів з країн по всьому світу. Розвиваючись в умовах глобалізації, міжнародний бізнес та міжнародне підприємництво почали підпорядковуватися певним тенденціям, які стали передумовами до виникнення нових форм міжнародної торгівлі [1].

До основних ознак глобалізації можна віднести:

- поглиблення міжнародного розподілення праці, науково-технічний прогрес в області транспорту та засобів зв'язку;
- економічна лібералізація;
- зростання обсягів торгівлі послугами;
- стандартизація та уніфікація;
- розвиток фінансових ринків;
- досягнення глобальної однодумності в оцінці системи ринкової та вільної торгівлі.

Процес глобалізації економіки прискорився у останнє десятиліття, через інтеграцію різноманітних ринків у багатопланову мережу транснаціональних (далі ТНК) та багатонаціональних корпорацій.

Зараз біля 80% новітніх технологій розробляються транснаціональними компаніями, доходи яких іноді перевищують валовий національний дохід окремих, досить великих країн. ТНК працюють на основі різноманітних організаційних форм міжнародного бізнесу, і саме вони є основним фактором глобалізації світового бізнесу [2].

Таблиця 1

Динаміка росту кількості ТНК з 1991 по 2015 роки

Рік	1991	1998	2002	2005	2008	2011	2015
Кількість ТНК, тис.	35	52	64	77	80	83	85
Кількість дочірніх філій, тис.	150	510	870	773	805	820	845

Джерело: [2]

На ТНК приходить 80% зареєстрованих у світі патентів, 40% світового товарообігу послуг, 33% міжнародних торгових потоків припадає саме на філії ТНК. Крім цього, внесок філій ТНК у виробництво загальносвітового валового внутрішнього продукту становить 10% [2].

Таблиця 2

Рейтинг найбільших ТНК в 2017 році

	Компанія	Країна	Обіг млрд дол. США	Прибуток млрд дол. США	Активи млрд дол. США	Капіталі- зація млрд дол. США
1	ICBC	Кітай	151,4	42	3473,2	229,8
2	China Construction Bank	Кітай	134,2	35	3016,6	200,5
3	Berkshire Hathaway	США	222,9	24,1	620,9	409,9
4	JPMorgan Chase	США	102,5	24,2	2513	306,6
5	Wells Fargo	США	97,6	21,9	1943,4	274,4
6	Agricultural Bank of China	Кітай	115,7	27,8	2816	149,2
7	Bank of America	США	92,2	16,6	2196,8	231,9
8	Bank of China	Кітай	113,1	24,2	2611,5	141,3
9	Apple	США	217,5	45,2	331,1	752
10	Toyota Motor	Японія	249,9	17,1	412,5	171,9

Джерело: [3].

Глобальний характер міжнародного бізнесу, який охоплює світову систему інформаційного ділового обміну, світовий фінансовий ринок, глобальну структуру технологічних нововведень, є його найважливішою рисою.

В умовах глобалізації міжнародний бізнес набуває нових рис, які визначаються специфікою нової епохи:

- доступність і всеосяжність;
- ступеневість розвитку;
- технологічна глобалізація;
- фінансиаризація;
- складний взаємозв'язок національного й інтернаціонального;
- під впливом глобалізації великі міжнародні компанії стають головною господарською одиницею.

Зараз практично будь-яка фірма має можливість займатися міжнародним бізнесом, і це змінює стратегічні й тактичні перспективи фірм, відкриває перед ними нові поля ділової активності. Комп'ютеризація, інформатизація та телекомунікації змінили характер міжнародного бізнесу, він набув принципово нових рис: бізнес може плідно здійснюватися підприємцем не встаючи з робочого місця, в режимі реального часу. Дякуючи телекомунікаціям він охоплює всі цікаві для бізнесу ринки товарів, капіталів, робочої сили, інформації та ін.

ТНК володіють дочірніми підприємствами по всьому світу, з фахівцями майже усіх національностей. Ці фірми встановлюють виробничі, торгові, науково-технічні, фінансові зв'язки з міжнародними партнерами і стають головною рушійною силою глобалізації. Підприємство входить у світовий бізнес з простих форм звичайної зарубіжної торгівлі і поступово розвиваючись, досягає вищої форми.

Глобалізація підштовхнула міжнародний бізнес до розвитку, сприяла його руху та зростанню. З'явилися нові відгалуження міжнародного бізнесу, ця галузь стала ширшою та більш затребуваною. Зараз ніяка країна не може не брати участі у міжнародних економічних відносинах та не бути пов'язаною з міжнародним бізнесом, який набув дійсно глобального, всесвітнього характеру [1].

В умовах глобалізації міжнародний бізнес вийшов на якісно новий рівень та продовжує розвиватися. Увесь світ перетворюється на одну глобальну систему, пов'язують яку міжнародні економічні відносини та міжнародний бізнес. Тому саме в умовах глобалізації та науково-технічного прогресу світовий бізнес досягне своєї найвищої точки розвитку.

Література: 1. Филипенко А.С. *Міжнародні економічні відносини: теорія: підручник* / А.С. Филипенко – К.: Либідь, 2008. – 408 с.; 2. <http://unctad.org/en/Pages/Home.aspx> – The United Nations Conference on Trade and Development; 3. <https://www.forbes.com/global2000/list/> – Forbes.

УДК 327.7

Нарицька А. Р., Шуба М. В.
МОЛОДІЖНА ПОЛІТИКА У РЕАЛІЗАЦІЇ ПОТЕНЦІАЛУ
РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

У сучасному світі, молодь – це, перш за все, один із стратегічних ресурсів країни, здатний створювати і стимулювати розвиток інновацій, відтворювати матеріальні та інтелектуальні ресурси. При цьому в умовах старіння суспільства навантаження на молодь серйозно збільшується. Практика останніх десятиліть переконливо доводить, що стратегічні переваги будуть у тих суспільств, які зможуть ефективно накопичувати і продуктивно використовувати людський капітал, а також інноваційний потенціал розвитку, основним носієм якого є молодь [1]. Тому важливо, щоб молоді люди були наділені повноваженнями та мали можливість використати свій потенціал у повній мірі. Таку мету можна досягти лише шляхом інвестування в освіту, використання енергії молоді, заохочення амбіцій та надання можливостей для подальшої участі в прийнятті рішень на місцевому та глобальному рівні.

Сьогодні молоді люди віком від 15 до 29 років становлять 1,8 млрд чоловік (тобто 23,7% світового населення), майже 90% з них проживають в країнах, що розвиваються [2].

Незважаючи на те, що термін «молодь» постійно використовується у повсякденному житті, досі не існує його загальноприйнятого визначення. Визначення «молоді» є контекстуальним, залежить як від формальних, так

і від неформальних факторів, таких як культура, традиції та соціально-економічні умови в країні чи суспільстві. Національні уряди та міжнародні організації використовують різні вікові діапазони для класифікації молоді (табл. 1).

Таблиця 1

Вік визначення «молоді» різними міжнародними організаціями

Організація	Вікова група, що вважається молоддю
Співдружність націй	15-29
ЮНЕСКО	15-24
Міжнародна організація праці	15-24
ООН-Хабітат (Молодіжний фонд)	15-32
Фонд народонаселення ООН	10-24
Всесвітня організація охорони здоров'я	10-29
Світовий банк	15-34
Африканський союз	15-35
Європейський Союз	15-29

Таблиця складена автором за матеріалами: [2].

У світлі сучасних тенденцій, спрямованих на зміцнення основ правової демократичної держави, важко переоцінити всю значимість ефективної молодіжної політики в рамках будь-якої країни, яка обрала демократичний шлях розвитку. Саме молодь виступає одним з важливих елементів вираження громадської думки, причому в різнобічному форматі, так як дана вікова категорія охоплює членів різних економічних, ідеологічних і культурних страт. Тому основною метою молодіжної політики має бути створення передумов для формування підростаючих поколінь як майбутніх суб'єктів суспільних і політичних процесів, виразників інтересів різних соціальних страт і суспільства в цілому, шляхом створення і підтримки різних соціальних інститутів, які своїми діями сприяють зміцненню ідеї необхідності активної громадянської позиції і участі у всіх, або як мінімум, найбільш важливих політичних процесах своєї держави. В даному випадку молодь, і, як наслідок, ефективна молодіжна політика, виступають в якості важливого ресурсу подальшого розвитку демократичного суспільства [3].

Європейська молодіжна політика є однією з найкраще розроблених та успішних у світі, та є одним з пріоритетів загальнонаціональної політики ЄС.

Приймаючи до уваги широкий спектр різних аспектів європейської реальності, розробка конкретних заходів, спрямованих на молодь, повинна бути добре структурованою. Вони повинні бути реалістичними, оперативними та заснованими на результатах досліджень. Для цього на період 2010 – 2018 років Європейська Комісія підготувала стратегію стосовно перспективи розвитку молодіжної сфери (EU Youth Strategy), прийняту Радою ЄС 27 листопада 2009 року. Основною метою стратегії є створення більш рівно-

правних можливостей для всіх молодих людей в отриманні освіти та на ринку праці, а також заохочення молоді бути активними громадянами та брати участь у суспільному житті [4].

Така позиція Європейського союзу щодо молодіжної політики має позитивні результати: глобальний індекс розвитку молоді, який складається з 18 показників, що спільно вимірюють багатовимірний прогрес у розвитку молоді в 183 країнах за п'ятьма критеріями, що оцінюють рівень освіти, здоров'я та благополуччя, зайнятість та можливості, політичну участь та участь громадськості у молоді, у більшості європейських країн, є дуже високим. Так, у десятку країн з найвищим індексом у 2016 році увійшли сім країн-членів ЄС: Німеччина, Данія, Велика Британія, Нідерланди, Австрія, Люксембург та Португалія [2].

Таким чином, молодь є важливим елементом реалізації основної мети створення ЄС, яка була вказана в Преамбулі до Маастрихтського договору та полягає у сприянні сталому і гармонійному економічному та соціальному прогресу.

Література: 1. Акжаров Б.К. Роль Европейского молодежного форума в реализации молодежной политики Европейского Союза [Електронний ресурс] / Б.К. Акжаров, К.Н. Макашева, С.С. Чукаева // Вестник КазНУ. Сер. международные отношения и международное право. – 2014. – №2. – С. 70-74. – Режим доступа: <https://articlekz.com/article/17491>; 2. Global youth development index and report 2016 [Електронний ресурс] – Режим доступа: <http://cmypiprod.uk-south.cloudapp.azure.com/sites/default/files/2016-Report.pdf>; 3. Матухно Г.Р. Молодежная политика как один из аспектов развития демократической политической системы [Електронний ресурс] / Г.Р. Матухно // Молодий вчений. – 2017. – № 4. – С. 37-41. – Режим доступа: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4/10.pdf>; 4. European Youth Policy: How Does It Work? [Електрон. ресурс] – Режим доступа: https://www.uni-leipzig.de/fileadmin/user_upload/Studium/career-service/pdfs/European_Youth_Policy.pdf.

УДК: 339:004.738.5

Павленко Е. Е.

РОЗВИТОК ЕЛЕКТРОННОЇ ТОРГІВЛІ В УМОВАХ СТАНОВЛЕННЯ ГЛОБАЛЬНОГО ІНФОРМАЦІЙНОГО ПРОСТОРУ: МОЖЛИВОСТІ ТА ВИКЛИКИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.

Перспектива інформаційно-комунікаційних технологій дозволити суб'єктам господарства купувати та продавати свою продукцію через цифрові мережі була одним з пріоритетів розвитку міжнародної спільноти з кінця 1990-х років. У 1999 році ЮНКТАД підкреслила, що «електронна комерція

має потенціал стати головним двигуном торгівлі та розвитку в глобальному масштабі» [3]. Сьогодні товари та послуги все частіше купуються та поставляються за кордон за допомогою електронних мереж. Завдяки зменшенню витрат на збір, зберігання та обробку даних, а також значно підвищеній обчислювальній потужності, діджиталізація охоплює все більше і більше економічних операцій у всьому світі, що робить електронну комерцію характерною особливістю цифрової економіки, яка наразі розвивається.

За визначенням, запропонованим ОЕСР: електронна торгівля – це продаж або покупка товарів або послуг через комп'ютерні мережі методами, спеціально розробленими з метою одержання або розміщення замовлень. За такими методами замовляються товари або послуги, проте оплата та доставка товарів та послуг не обов'язково здійснюються в Інтернеті. Операції з купівлі та продажу можуть здійснюватися між підприємствами, домогосподарствами, окремими особами, урядами та іншими державними або приватними організаціями [2].

Відповідно ЮНКТАД, існує чотири основних типи електронної торгівлі:

1) B2B (англ. «business to business» – бізнес для бізнесу) – включає в себе операції між виробником та оптовим продавцем або між оптовим продавцем і роздрібним торговцем. Існують різні спеціалізовані платформи B2B, які зазвичай обслуговують певні галузі або виробничо-збутові ланцюги.

2) B2C (англ. «business to consumer» – бізнес для споживача) охоплює здійснення продажів кінцевим споживачам підприємствами, які займаються виключно електронною торгівлею, або традиційними роздрібними продавцями та виробниками, які мають цифрові канали збуту. Існує широкий вибір таких каналів, включаючи соціальні мережі, мобільні телефони, спеціалізовані веб-сайти для електронної комерції, мобільні додатки тощо.

3) C2C (англ. «consumer to consumer» – споживач для споживача) – це тип електронної торгівлі, який охоплює платформи аукціонів у режимі онлайн (такі як eBay або Taobao) та продажі в Інтернет-спільнотах. Платформи C2C надають можливість підприємствам неформального сектору займатися електронною торгівлею.

4) B2G (англ. «business to government» – бізнес для уряду) подібний до типу B2B, за винятком того, що покупець у цьому випадку є державним органом [3].

Основна увага в цьому дослідженні приділяється операціям B2B та B2C. Незважаючи на відсутність детальних офіційних даних (оскільки лише деякі країни публікують офіційні оцінки таких операцій), можна оцінити загальну вартість світових продажів електронної торгівлі (таблиця 1).

Обсяг світової електронної торгівлі склав у 2015 році 25,3 трильйонів доларів США, що на 16 трильйонів більше ніж у 2013 році. Світові продажі B2B були оцінені на підставі офіційних даних Китаю, Японії, Сполучених

Штатів та ЄС та становили 67% світового ВВП у 2015 році. Сполучені Штати, безумовно, стали найбільшим ринком електронної комерції в 2015 році з обсягом продажів у понад 7 трильйонів доларів США, наступні за цим показником йдуть Японія та Китай. Хоча США випереджають всі країни за обсягами продажів у вартісному вираженні в секторі B2B, вони відстають від Китаю у сегменті B2C.

Таблиця 1

Топ-10 країн за загальним обсягом операцій електронної торгівлі,
B2B та B2C, 2015

№	Країни	Загальний обсяг	B2B		B2C	
		млрд дол. США	Частка ВВП (%)	млрд. дол. США	Частка ВВП (%)	млрд дол. США
1	США	7 055	39	6 443	91	612
2	Японія	2 495	60	2 382	96	114
3	Китай	1 991	18	1 374	69	617
4	Республіка Корея	1 161	84	1 113	96	48
5	Німеччина (2014)	1 037	27	944	91	93
6	Велика Британія	845	30	645	76	200
7	Франція (2014)	661	23	588	89	73
8	Канада (2014)	470	26	422	90	48
9	Іспанія	242	20	217	90	25
10	Австралія	216	16	188	87	28
	Загалом в 10 країнах	16 174	34	14 317	89	1 857
	Загалом у світі	25 293	-	22 389	-	2 904

Джерело: ЮНКТАД [4].

В цілому, переважають операції B2B, що становлять близько 90% від загального обсягу. Загальна вартість операцій електронної торгівлі становила 34% ВВП цих країн; в Японії та Республіці Корея вона перевищила 60% [4].

Електронна торгівля вже змінює поведінку бізнесу та споживачів, пропонуючи їм потенційні переваги.

Підприємствам електронна комерція надає як можливості, так і ризики. Нові додатки та послуги ІКТ допомагають зменшити різні витрати для постачальників. Використання різних онлайн і мобільних каналів дозволяє продавцям більш орієнтовано, а іноді і за меншу вартість охопити більше потенційних споживачів на внутрішньому та зовнішньому ринках. Тим часом постачальники, які покладаються значної мірою (або повністю) на електронну комерцію, можуть зменшити інвестиції у фізичну інфраструктуру (наприклад, будівлі). І, нарешті, вони можуть знизити вартість доставки (особливо цифрових продуктів), а також використовувати інноваційні способи доставки товарів через спеціальні послуги електронного виконання замовлень.

В секторі електронної торгівлі підприємства в країнах, що розвиваються, відкривають нові можливості для бізнесу. Останні приклади включають в себе впровадження платіжних рішень (наприклад, Alipay в Китаї або JamboPay в Кенії) та платформи електронної торгівлі (наприклад, Mercado Libre в Латинській Америці та Zoom Tanzania).

У той же час багато споживачів та підприємців, як і раніше, неохоче змінюють свою поведінку та починають здійснювати покупки в Інтернеті, незважаючи на переваги. Відповідно до оцінки, проведеної Міжнародним торговельним центром (ІТС), перелік критичних бар'єрів, що перешкоджають МСП в країнах, що розвиваються, та найменш розвинутих країнах ефективно займатися електронною торгівлею, включає:

1) Недостатню поінформованість, розуміння або мотивацію політиків, інститутів торгівлі та інвестування та МСП щодо можливостей збільшення обсягів торгівлі в Інтернеті та способів подолання відповідних бар'єрів.

2) Відсутність доступу та навичок у використанні відповідних технологій. Багато малих і середніх підприємств не опановують технологією або їм не вистачає навичок. Навіть тим, хто має доступ до онлайн-магазинів, може не вистачити компетенції у використанні додаткових технологій, таких як управління запасами та обробка замовлень.

3) Малий вибір міжнародних та місцевих платіжних рішень. Доступні для малих місцевих підприємств рішення (наприклад, банківські перекази чи чеки) зазвичай або не викликають довіру закордонних клієнтів або надто дорогі для використання.

4) Відсутність доступу до рентабельної логістики. Часто міжнародні послуги, що надаються місцевими поштовими монополіями, мають низьку якість, а експрес доставка може бути дорогою. Зазвичай обсяги міжнародних транспортних потреб малих і середніх підприємств доволі малі, що не дозволяє їм домовитися про зниження ставок.

5) Обмежені можливості для управління запитами та спілкування з іноземними клієнтами. Культурні та мовні бар'єри можуть ускладнюють обробку запитів. Крім того, репутація вимагає часу на побудову, але може бути швидко пошкоджена в Інтернеті.

6) Низька присутність, відсутність репутації та недовіра з боку цільових ринків. Підвищення обізнаності про продукти та послуги компанії може бути надзвичайно дорогим і потребує певного розуміння закордонного ринку.

7) Відсутність відповідності юридичним та фіскальним вимогам на цільових ринках. Невиконання рахунку податку на додану вартість та імпортованих мит може призвести до того, що споживач буде повинен покрити непередбачені додаткові витрати при доставці. Це може призвести до подорожання повернення товарів, втрати репутації та блокування продавця на сайтах електронної торгівлі [1].

Тим часом перехід до електронної торгівлі становить потенційну загрозу для деяких підприємств. З появою більшого числа конкурентів, які пропонують нові якості продукту та покращений сервіс, електронна комерція повністю переосмислює ринок. Наприклад, традиційні магазини змушені адаптуватися до підвищеної прозорості цін та конкуренції шляхом створення нових онлайн-каналів продажів, інвестування в нове обладнання та послуги, створення додаткових навичок та перегляду їх бізнес-стратегій. Цей перехід нелегкий, навіть для провідних роздрібних торговців.

З точки зору урядів, електронна торгівля має як свої переваги так і недоліки. Вона стимулює створення нових робочих місць у секторі ІКТ, пов'язаних з розробкою програмного забезпечення, консультаційними послугами з інформаційних технологій, веб-хостингу та, звичайно ж, на підприємствах, які стають більш успішними завдяки розширенню онлайн-продажів. Вона також допомагає збільшити експорт та надає можливість виходу вітчизняних підприємств на зовнішні ринки.

З іншого боку, існує ризик того, що технологічно більш розвинуті закордонні конкуренти перевершать місцеві фірми та захоплять більшу частку ринку. Уряди також стурбовані загрозою ерозії податків та появи трансфертних цін. Інша небезпека онлайн-продажів пов'язана з розповсюдженням шахрайських дій та різноманітних кіберзлочинів. Крім того, наплив незаконних та заборонених товарів збільшує навантаження на митниці та поштові служби та вимагає запровадження нових практик щодо виявлення та конфіскації таких товарів. Крім економічної сфери, електронна комерція викликає занепокоєння, пов'язані з охороною здоров'я, безпекою та культурними аспектами. Наприклад, у той час як онлайн-аптеки можуть допомогти поліпшити доступ до ліків, існують сумніви щодо прозорості, шахрайства та якості продукції і навіть їх життєздатності як етичної бізнес-моделі [3].

Отже, протягом останнього десятиліття електронна торгівля значно розширилася, і, як очікується, збереже таку тенденцію в найближчі роки, що призведе до прискореного економічного зростання, оскільки вона пропонує потенційні переваги у вигляді поглибленої участі у міжнародних виробничо-збутових ланцюгах, збільшення доступу до внутрішнього та іноземного ринків, а також зниження транзакційних витрат. Однак існує ряд факторів, які стримують розвиток електронної торгівлі, а також ціла низка ризиків, адресувати які більшість компаній сьогодні не спроможна.

Література: 1. *E-commerce [Електрон. ресурс] / International Trade Centre. – Режим доступу: <http://www.intracen.org/itc/sectors/services/e-commerce/>*; 2. *Glossary of statistical terms [Електронний ресурс] / OECD. – Режим доступу: <https://stats.oecd.org/glossary/detail.asp?ID=4721>*; 3. *Information economy report 2015 [Електронний ресурс] / UNCTAD. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ier2015_en.pdf*; 4. *Information economy report 2017. Digitalization, trade and development [Електронний ресурс] / UNCTAD. – Режим доступу: http://unctad.org/en/PublicationsLibrary/ier2017_en.pdf*.

РОЛЬ ТНК В РОЗВИТКУ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

*Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: д.е.н., проф. Якубовський С.О.*

Для сучасної світової економіки характерна значна концентрація великих обсягів капіталів та управління ними, як і багатьма іншими процесами, в руках транснаціональних корпорацій (ТНК). ТНК за визначенням – це міжнародні компанії, які мають свої підрозділи у двох або більше країнах і управління якими здійснюється з одного або кількох центрів. [1] В основі такого управління – механізм прийняття рішень, який дає змогу здійснювати узгоджену політику й загальну стратегію, розподіляючи ресурси, технології та відповідальність для досягнення результату – одержання прибутку. ТНК контролюють комплекси виробництва, що знаходяться за межами країни базування, вони переносять за кордон не товар, а сам процес вкладання капіталу, поєднуючи його із закордонною робочою силою в межах міжнародного виробництва [8].

Досліджуючи діяльність ТНК, експерти ООН визначили основні ознаки, за якими компанію можна віднести до транснаціональної: річний обсяг такої компанії повинен перевищувати 100 млн дол., наявність філіалів не менш, ніж у шести країнах, також аналізується відсоток продажу товарів за межами країни-резиденції [10].

На початку ХХІ ст. у світі налічується понад 85 тис. ТНК і 850 тис. їх філій. Материнські компанії розташовані головним чином у розвинених країнах (50,2 тис.), більша кількість філій припадає на країни, що розвиваються, (495 тис.). Близько половини світового промислового виробництва і зовнішньої торгівлі зосереджено в ТНК [10].

Гостра конкурентна боротьба, пошук шляхів доступу до дешевих ресурсів і факторів виробництва змушує ТНК розширювати ринки для інвестування. Так, глобальний приплив ПІІ збільшився у 2013 р. на 9% і становив 1,45 трлн. дол. США. За оцінками експертів ЮНКТАД, світові потоки ПІІ зросли у 2014 р. до 1,6 трлн. дол. США, у 2015 р. – до 1,75 трлн. дол. США і в 2016 р. – до 1,85 трлн. дол. США [10].

На частку ТНК припадає до 2/3 всієї світової торгівлі. При цьому ТНК – ключова ланка процесу інновацій володіють більш ніж 80% патентів і ліцензій на нову техніку, технологію і ноу-хау. 60% всіх іноземних інвестицій здійснюється в межах 100 найбільших ТНК, тому активізація діяльності ТНК для економіки кожної країни відкриває нові можливості для інтеграції у світовий поділ виробництва, сприяє збільшенню конкурентоздатності на міжнародному ринку. Ринкова капіталізація окремих ТНК складає близько 300-500

млрд. дол. США, а щорічні обсяги продажів складають приблизно 150-200 млрд. дол. США [6].

Діяльність транснаціональних корпорацій має суттєвий вплив на поглиблення процесів глобальної економічної нерівності країн світового господарства, в тому числі країн ЄС, адже лише 25% світової економіки функціонує поза ТНК, а сукупні валютні резерви ТНК у 5 разів перевищують резерви центральних банків усіх країн світу [4, с. 19–26].

Зосередження інвестицій у певних регіонах, переваги яких визначені географічним положенням і запасами ресурсів, потенціалом робочої сили, обсягами капіталу, демографічними тенденціями та іншими факторами, зумовлює посилення нерівномірного розвитку країн світу [2]. Посилення ролі ТНК у світовій економіці також зумовлює поглиблення процесів зростання нерівності економічного розвитку країн світу. ТНК зосереджують під своїм впливом ресурси, людські здібності, науково-технічні знання та досвід, що дає їм контроль над стратегічно важливими сферами – фінансами, робочою силою, технологією, поставками сировини і компонентів, послугами і збутом [5]. У таблиці 1 наведено дані про розташування та обсяги прибутків у 2016 році десяти найбільших ТНК світу.

Як ми бачимо, п'ять із десяти найпотужніших ТНК світового господарства належать таким високорозвиненим країнам ЄС, як Нідерланди, Великобританія та Німеччина, а країни Центрально-Східної Європи не зайняли жодних позицій у цьому рейтингу. Така тенденція вказує на значний розрив та асиметрію у розвитку країн Західної та Східної Європи.

Таблиця 1

Топ-10 найбільших транснаціональних корпорацій у світі у 2016 році

№	Назва ТНК	Країна розміщення материнської компанії	Прибуток на 2016 рік, млрд. дол.
1	Walmart	США	482
2	State Grid	Китай	330
3	China National Petroleum	Китай	299
4	Sinopec Group	Китай	294
5	Royal Dutch Shell	Нідерланди	272
6	Exxon Mobil	Великобританія	246
7	Volkswagen	Німеччина	237
8	Toyota	Німеччина	237
9	Apple	США	234
10	BP	Великобританія	226

Джерело: [6].

Дослідження діяльності ТНК на території країн ЄС показують, що ТНК суттєво впливають на динаміку росту економіки цих країн, а також на їхню

державну політику. Позитивним результатом діяльності ТНК у країнах ЄС є те, що вони значною мірою визначають динаміку, структуру й географічні пріоритети зовнішньоекономічних зв'язків цих держав [3]. За даними ЮНКТАД, вони забезпечують приблизно 20% зайнятості працездатних осіб розвинутих країн, створюють конкурентне середовище для місцевих фірм і тим самим сприяють прискоренню економічного прогресу країн [10]. Однак це не означає, що всі країни мають однакову вигоду від ТНК. Для різних країн вплив ТНК прирівнюється до його ризику.

Таким чином, сукупність ТНК виступає як самостійна підсистема і найважливіший каталізатор процесів трансформації та глобалізації світової економіки. Разом із тим аналіз розвитку ТНК дозволяє зробити висновок, що транснаціональні корпорації не тільки прискорюють просування світової економіки до глобалізації і формують її характер в сучасних умовах, але й є об'єктивним породженням економічних процесів і одним з продуктів глобалізації.

Література: 1. Зиятдинова П.М., Сорокин Я.В., Зиятдинова В.В. *Суцність, особливості та класифікація транснаціональних корпорацій // Перспективи розвитку науково-дослідницької діяльності студентів. Сборник трудов всероссийской научно-практической конференции. 2017. – С. 25-34.* 2. Кирилич Х.В. *Проблема нерівномірності економічного розвитку світового господарства: дис. канд. ек. наук: 08.00.02 / Кирилич Христина Володимирівна – Львів, 2015. – 188 с.* 3. Лимонова Е. М. *Транснаціональні корпорації: основні етапи розвитку та регулювання їхньої діяльності в умовах глобалізації / Е. М. Лимонова, К. С. Архіпова // Європейський вектор економічного розвитку. Економічні науки. – 2014. – № 1. – С. 93–101. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ever_2014_1_12.* 4. Нікітіна Т.А. *Транснаціональні корпорації як провідна форма концентрації капіталу в умовах глобалізації. // Збірник наукових праць «Актуальні проблеми розвитку підприємницької діяльності в Україні», К.: КНУ, 2007 рік, випуск 7, 233 с., С. 19–26;* 5. Сазонець І.Л. *Посилення ролі ТНК: позитивні та негативні наслідки [Текст] / І.Л. Сазонець // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць / Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України». – Суми, 2009. – Т. 24. – С. 122–127;* 6. Сорока І.Б. *Транснаціональні корпорації та їх роль у процесі активізації міжнародної інтеграції / І.Б. Сорока // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 9. – С. 35–41.* 7. *Статистичний відділ Організації Об'єднаних Націй [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://unstats.un.org>;* 8. *Учасники міжнародних економічних відносин [Електронний ресурс] Точка доступу: <https://studfiles.net/preview/5650396/page:13/>;* 9. Шманєва Е.С. *Транснаціональні корпорації: проблема чи рішення? // Інноваційна економіка: інформація, аналітика, прогнози. 2012. № 6. С. 46–48.* 10. *World Investment Report: Transnational Corporations Extractive Industries and Development. – UNCTAD, United Nations, New York and Geneva. – URL:<http://unctad.org/>.*

Свинцов Є. М.

**НОВИЙ МІЖНАРОДНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ ПОРЯДОК:
ПЕРЕВАГИ ТА НЕДОЛІКИ КОНЦЕПЦІЇ***Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: к.е.н., доц. Гасім С.*

Вирішальний вплив на розвиток сучасної економічної системи мають країни з високорозвиненою економічною системою. Цей вплив визначається концентрацією в розвинених країнах основних економічних, фінансових та науково-технічних ресурсів. З метою отримання контролю над світовою економікою створюються такі організаційні форми як Велика Вісімка, Організація економічного співтовариства і розвитку та інші. Розвинуті країни часто використовують свою економічну могутність задля досягнення політичних цілей. Чим вищий рівень економічного розвитку країни, тим більша її роль у міжнародній торгівлі, фінансах, іноземних інвестицій, а також в поширенні науково-технічного прогресу [1].

Новий міжнародний економічний порядок (НМЕП) – концепція перебування міжнародних економічних відносин відповідно з комплексом вимог економічно відсталих країн для подолання їх нерівноправного становища у сфері зовнішньоекономічних відносин. Принципи НМЕП проголошують: суверенітет кожної держави над своїми багатствами, передача країнам, що розвиваються, передової технології на пільгових в комерційному відношенні умовах; обмеження негативних наслідків діяльності транснаціональних корпорацій; реформа світової валютної системи; зміцнення економічної співпраці і т.д. [2].

На VI спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН (1974 р.) країни, що розвиваються, висунули програму нового міжнародного економічного порядку (НМЕП). На основі політичного регулювання світових господарських зв'язків на міждержавному рівні передбачалось встановлення економічно обґрунтованого співвідношення цін на сировину, продовольчі товари і промислові вироби, упорядкування валютно-фінансових відносин та інші заходи, спрямовані проти панівного становища транснаціонального капіталу в системі МЄВ.

З середини 80-х років набувають розвитку концепція і програма створення системи міжнародної економічної безпеки (МЄБ) у рамках всеохоплюючої системи міжнародної безпеки. Перевага концепції МЄБ, що охоплює взаємозв'язки усіх трьох складових сучасної світової економіки, полягає у відмові від зайвої ідеологізації й політизації МЄВ. Завдання забезпечення МЄБ розглядаються в комплексі з іншими глобальними проблемами, у взаємозв'язку з питаннями роззброєння, екології.

Створення системи МЕБ є цільовою функцією трансформації МЕБ, а встановлення НМЕП – одним з елементів системи МЕБ. Їхні цілі, методи та шляхи розв'язання багато в чому збігаються [3].

Трансформація вимог до формування нового економічного порядку зумовлює зростання частки нематеріальних активів у структурі багатства країн, яка здатна одного разу перетворити це багатство в щось зовсім незначуще. Перспектива вималюється досить тривожна. Але в той же час такий стан речі й відкриває нові можливості перед країнами, які сьогодні займають позиції середнячків або навіть аутсайдерів. Формування нових інституційних рамок через перерозподіл та специфікацію прав власності на матеріальні активи, сприятиме усуненню економічної нерівності між країнами різними за рівнем економічного розвитку. Таким чином, існує ймовірність не лише повернутися до концепції нового економічного порядку, але й реалізувати його основні ідеї на практиці [4].

Незважаючи на суперечливі позиції прихильників НМЕП серед країн, що розвиваються, сильні сторони змісту програми полягають у тому, що, по-перше, вона спрямована на подолання багатьох елементів нерівноправності в міжнародній економічній системі, які склалися ще в колоніальну епоху, і, по-друге, містить вимоги певного упорядкування світових господарських зв'язків, ліквідації дискримінаційних обмежень, міжнародного регулювання окремих секторів світового господарського життя.

Проте модель НМЕП не позбавлена істотних недоліків [3]:

- вона не може претендувати на роль всеохоплюючої концепції кардинальної перебудови світових господарських зв'язків, оскільки має на меті забезпечення інтересів передусім країн, що розвиваються; сектори міжнародного економічного спілкування, що безпосередньо не зачіпають ці країни, не входять у програму НМЕП;

- саме тлумачення потреб країн, що розвиваються, має здебільшого односторонній характер, що випливає з надмірного перебільшення ролі зовнішніх факторів і відповідної недооцінки важливості власних зусиль молодих держав;

- основні вимоги НМЕП передбачають створення сприятливого, пільгового зовнішньоекономічного режиму тільки для країн, що розвиваються, за рахунок розвинених країн (вимоги перерозподілу на користь бідних країн певної частини національного доходу багатих країн, теза про зовнішньоторговельні та фінансові пільги, заклик до стабілізації цін на сировину, яку вивозять країни, що розвиваються, на вигідному для них рівні тощо);

- програма НМЕП непослідовна, вона не зачіпає соціально-економічні аспекти світової господарської системи, а передбачає її реорганізацію фактично на тих самих принципах, на яких побудована сучасна система.

Таким чином, можна підсумувати, що існуюча концепція вимагає обговорення на міжнародному рівні та подальшого вдосконалення.

Література: 1. Новий економічний порядок // [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.pravodot.com/mzhnarodne/31/492-novij-ekonomichnij-poryadok>. 2. Новий міжнародний економічний порядок // [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://subject.com.ua/economic/dict/550.html>. 3. Створення Нового міжнародного економічного порядку (НМЕП) – як концепція перебудови міжнародних економічних відносин // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5374967/page/6/>. 4. Новий економічний порядок: сучасний стан і перспективи його розвитку // Ковтонюк К.В.

УДК 339.924(71)

Сердюк Г. В.

ІНТЕГРАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ В ПІВНІЧНІЙ АМЕРИЦІ ЯК НЕВІД'ЄМНА ЧАСТИНА СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Науковий керівник: д.е.н., проф. Довгаль О.А.

Економічна інтеграція - це процес узгодження торговельної, інвестиційної політики, та зменшення або зняття тарифних та нетарифних торгових та інвестиційних бар'єрів між двома або декількома країнами. Міжнародна інтеграція є частиною зовнішньоекономічної політики держав. Вона стала важливим елементом світової економіки, для якої характерне зростання міжнародного руху товарів та факторів виробництва. Одна із закономірностей політико-економічного розвитку світової економіки і міжнародних зв'язків у цілому характеризується поступальним зростанням взаємозалежності держав. Протягом багатьох років, уряди та організації укладали угоди, метою яких було подолання розбіжностей в торгівлі та підвищення руху товарів, інвестицій та послуг через національні кордони. Різні рівні економічної інтеграції потребують, щоб окремі країни пожертвували деякою частиною своєї автономії у створенні економічної політики і скасували дискримінацію серед держав-членів з метою економічної вигоди[1]. Економічна інтеграція не є самоціллю, а скоріше служить засобом для покращення економік країн, які беруть участь у ній.

Угода про вільну торгівлю належить до взаємної згоди між двома, або декількома державами, в якій торгові бар'єри, як правило, тарифи, між країнами-учасниками скасовуються.

НАФТА це угода про вільну торгівлю, яку було підписано урядами Сполучених Штатів Америки, Канадою та Мексикою, як тристоронній торговий блок у 1994 році. Він набув чинності за один рік до угоди про заснування СОТ і мав значний вплив на багатосторонні торговельні переговори ГАТТ по створенню СОТ. Угода про Північноамериканську зону вільної торгівлі є однією з найбільш докладних та повних міжнародних торгових угод між

урядами, покликаних сприяти лібералізації ринку і заохочувати приплив капіталу між країнами-членами.

Угода про ЗВТ була підписана з метою створення синергії між економіками трьох країн, які могли б приносити дохід, сприяли зростанню зайнятості та зміцненню глобальної конкурентоспроможності компаній у всьому регіоні [2].

Знижуючи або скасовуючи тарифи та зменшуючи деякі нетарифні бар'єри, НАФТА стимулювала сплеск торгівлі та інвестицій у регіоні. Однією з метою створення НАФТА була збільшення транскордонної торгівлі в Північній Америці. Найбільше збільшення відбулося в торгівлі між США та Мексикою, що становило 481,5 млрд. дол. у 2015 році, а також у торгівлі між США та Канадою, що склала 518,2 млрд дол. Торговля між Мексикою та Канадою не розвивалась стрімко, але теж мала позитивну динаміку. До створення НАФТА Канада і Мексика майже не мали торговельних зв'язків [3]. Тристороння торгівля в період з 1993 р. по 2015р. зросла в 3,5 рази і склала 1,03 млрд дол [3].

Якщо ж виділяти основних торговельних партнерів країн-учасників НАФТА то характерною відмінністю США від Канади та Мексики є те, що їх основними торговельними партнерами є не лише країни північноамериканської зони вільної торгівлі, а й Китай, у той час як основним торговельним партнером Канади та Мексики є США.

Економічні відносини між державами-учасницями НАФТА постраждали від цілого ряду факторів, таких як глобальна фінансова криза та коливання курсу валют. З точки зору Мексики та Канади, НАФТА зазвичай сприймається позитивно, оскільки ЗВТ сприяє створенню робочих місць та підвищенню продуктивності праці (в Мексиці) і підвищенню міжнародної конкурентоспроможності (Канада). Для США, вплив НАФТА на економіку, включаючи зростання та кількість робочих місць, є помірним, тому США мають намір почати переговори про внесення змін до угоди про створення НАФТА. Проте конкретних цілей США не висуває, крім зусиль, спрямованих на повернення робочих місць в країну[4].

США, Канада і Мексика є учасниками різних інтеграційних угруповань. Одним з найбільш вагомих членств країн мала стати їх участь в Транстихоокеанському партнерстві, що є складною угодою про вільну торгівлю, яка гармонізує багатосторонні відносини між дванадцятьма країнами світу, які мають різні економічні й геополітичні інтереси. Однак реалізація угоди про Транстихоокеанське партнерство є невизначеною через те, що після кількох років переговорів між 12 країнами і її підписанням США вирішили покинути ТТП.

В останні роки кількість інтеграційних торговельних угод, а також інших угод в галузі міжнародного співробітництва стрімко зросла. Це має свої

наслідки для організацій та країн по всьому світі: збільшення світового експорту і імпорту; зовнішня лібералізація.

Можна припустити, що стрімке кооперування економік країн різних інтеграційних угруповань може послабити основи глобальної багатосторонньої торговельної системи. Однак той факт, що інтеграція вже є невід'ємною частиною світового господарства, означає, що інтеграційні угруповання країн є ефективною моделлю розвитку світової економіки.

З огляду на те, що перед країнами Північноамериканської зони вільної торгівлі повстало багато економічних проблем, можна припустити, що перегляд угоди про створення НАФТА і пошук нових напрямків розвитку інтеграційних об'єднань є обумовленим і неминучим.

Література: 1. Cardoso, C., & Ferreira, L. (2000). *The effects of European economic integration on tourism: challenges and opportunities for Portuguese tourism development*. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 12(7), 401-409. 2. Malhotra, N.K., Agarwal, J., & Baalbaki, I. (1998). *Heterogeneity of regional trading blocs and global marketing strategies. A multicultural perspective*. *International Marketing Review*, 15(6), 476-506. 3. World Bank Data [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://data.worldbank.org/> 4. Damian Wnukowski / *The Potential Effects of Renegotiation of NAFTA* // No. 16 (956), 13 February 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cceol.com/search/gray-literature-detail?id=590471/>

УДК 314.116-027.511

Циганок Д. О., Шуба М. В.

СУЧАСНИЙ СТАН ГЛОБАЛЬНОЇ ДЕМОГРАФІЧНОЇ ПРОБЛЕМИ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Сучасне людство стикається з багатьма проблемами, однак однією з найважливіших глобальних проблем сучасності є демографічна проблема, з якою пов'язані майже всі інші глобальні проблеми: екологічна, продовольча, водогосподарська, енергетична та сировинна, проблема миру та роззброєння тощо.

Основними аспектами сучасної глобальної демографічної проблеми є:

- швидке зростання населення (перенаселення територій) у країнах Азії, Африки та Латинської Америки, що розвиваються;
- у більшості країн третього світу відсутній контроль за зростанням населення чи чітка демографічна політика;
- старіння та депопуляція внаслідок звуженого відтворення населення (демографічна криза) у розвинених країнах, в першу чергу, у Західній Європі;
- нерівномірність зростання населення у всьому світі.

У наш час наслідки відносного і абсолютного зростання населення світу одержали таку актуальність, що отримали статус глобальної проблеми. Саме народонаселення розглядається багатьма фахівцями як один з головних факторів, який не тільки перешкоджає задоволенню матеріальних потреб, але й загрожує самому виживанню цивілізації [1]. Так, за даними експертів, поточне населення планети перевищує межу, яку може підтримувати Земля, в десять разів. Щільність та зростання населення перевершують спроможність і технологію виробництва сільськогосподарської продукції для задоволення зростаючих потреб у харчуванні та необхідності посилення економіки [3].

На думку науковців, однією з причин набуття сучасною демографічною проблемою глобального характеру – це «демографічному бум» другої половини XX століття, коли після Другої світової війни сформувалися сприятливі умови для зростання населення та підвищення середньої тривалості життя. Також причиною виникнення глобальної демографічної проблеми є: «вибухове» зростання кількості населення в країнах «периферії», що пов'язане з ранніми шлюбами (наприклад, згідно із законодавством Ірану, чоловікам дозволяється вступати до шлюбу з 9 років, жінкам – з 12), впливом релігії, традиціями до створення багатодітних сімей, заборонаю абортів, короткі терміни отримання освіти й низький рівень освіченості населення (особливо серед жінок) [1].

Минуло сотні тисяч років, щоб населення світу зросло до 1 мільярда, та лише через 200 років воно зросло в сім разів. У 2011 році населення світу сягнуло позначки у 7 млрд чол., і сьогодні воно становить близько 7,6 млрд осіб. Вважається, що кожну секунду населення світу збільшується на трьох людей [4].

Ще кілька років тому деякі експерти ООН стверджували, що протягом одного-двох століть чисельність населення подвоїться і досягне 12 млрд. Однак нещодавно прогнози було переглянуто і зараз припускається, що до 2100 року кількість людей на планеті досягне 11,2 млрд, а потім почне скорочуватися [2].

Населення світу розподіляється за регіонами наступним чином: 58% припадає на частку Азії (4,4 млрд), 16% – Африки (1,2 млрд), 10% – Європи (738 млн), 9% – Латинської Америки і Карибського басейну (634 млн), 5% – Північної Америки (358 млн) і Океанії (39 млн) – 2%. Країни з найбільшою чисельністю населення – Китай (1,5 млрд чоловік) і Індія (1,3 млрд чоловік); їх населення становить, відповідно, 19% і 18% від світового населення.

За прогнозами ООН, основний приріст населення до 2050 року доведеться на Африку. У 2010-2015 роках населення Африки, яка демонструє найвищі темпи зростання в порівнянні з іншими великими регіонами, щорічно збільшувалося на 2,55%. Азія стане другим регіоном, що сприятиме глоба-

льному зростанню населення; приріст населення в ньому складе в період 2015-2050 років 0,9 млрд чоловік [2].

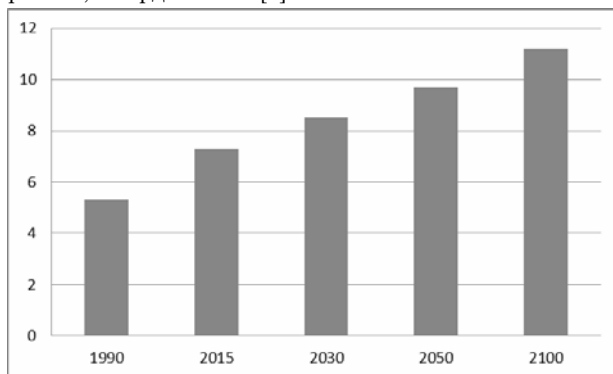

Рис. 1. Прогнозована чисельність населення, млрд чол.

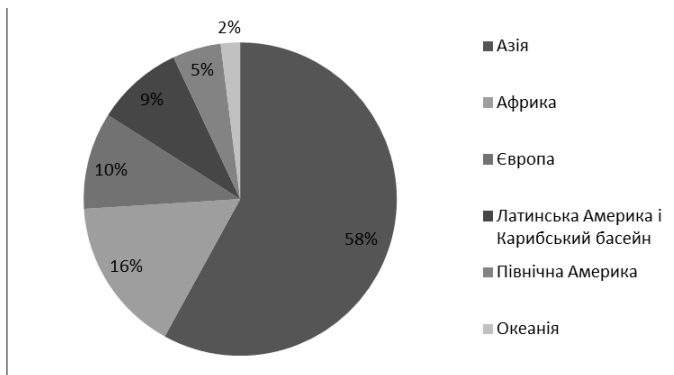

Рис. 2. Розподіл населення за регіонами світу

Складено автором за матеріалами: [2]

Демографічний вибух, з одного боку, сприяє омолодженню населення Землі, збільшує трудові ресурси країн світу, з іншого, – породжує цілу низку глобальних і регіональних проблем.

Протилежна тенденція спостерігається в 48 країнах і регіонах світу, де очікується зменшення населення в період 2015-2050 років. У кількох країнах, до числа яких відносяться Болгарія, Боснія і Герцеговина, Угорщина, Латвія, Литва, Республіка Молдова, Сербія, Україна, Хорватія і Японія, населення скоротиться до 2050 року більш ніж на 15%. На сьогоднішній день рівень народжуваності у всіх європейських країнах нижче мінімального показника (2,1 дитини на кожну жінку), необхідного для забезпечення відтворення населення в довгостроковій перспективі; при цьому в деяких

країнах рівень народжуваності знаходиться нижче цієї позначки протягом уже декількох десятиліть [2].

Демографічна проблема є однією з найважливіших і складних. По-перше, не існує чіткого і, що більш важливо, юридично та етично прийнятого світового механізму для зменшення темпів зростання населення. По-друге, навіть з фінансової точки зору проблему важко вирішити через парадокс зворотної пропорційної залежності між рівнем життя та народжуваністю в різних країнах (чим нижче економічний рівень країни та якість життя її громадян, тим вище народжуваність; і навпаки, існує стійка тенденція зниження народжуваності у країнах з високим економічним зростанням, внаслідок чого спостерігається старіння населення) [3].

Таким чином, світова демографічна проблема має глобальний характер і загрожує існуванню людства в цілому, тому вимагає спільних зусиль усіх країн.

Література: 1. Голіков А.П. Глобальна демографічна проблема сучасності: стан та перспективи / А.П. Голіков // Вісник Харківського національного ун-ту імені В.Н. Каразіна. Сер.: Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм. – 2016. – Вип. 5. – С. 8-12. 2. Народонаселение [Електронний ресурс]. – Організація об'єднаних націй. – Режим доступу: <http://www.un.org/ru/sections/issues-depth/population/>. 3. Demographics [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://planetaryproject.com/global_problems/demography/. 4. World population trends [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unfpa.org/world-population-trends>.

УДК 339.5.012.23(477)

Шуба М. В., Юріна К. Ю.

МІЖНАРОДНА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ УКРАЇНИ: ПОГЛЯД ВСЕСВІТНЬОГО ЕКОНОМІЧНОГО ФОРУМУ

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Тенденції розвитку світової економіки, особливо процеси глобалізації, призводять до усвідомлення важливості забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни, рівень та якість якої характеризує її становище у світі. Питання міжнародної конкурентоспроможності економіки тісно пов'язані з досягненням динамічного економічного розвитку країни та підвищенням рівня життя її населення. Сьогодні питання підвищення міжнародної конкурентоспроможності є значимим як для країн-лідерів світової економіки, так і для країн, які зовсім недавно долучилися до участі у міжнародній ринковій конкуренції, у тому числі й України.

Конкурентоспроможність необхідно досліджувати в динаміці, бо успіх національної економіки не може оцінюватися тільки з точки зору станови-

ща країни в певних сферах. Адже всі сектори національної економіки не завжди конкурентоспроможні на світовому ринку, а ті фірми і галузі, які є лідерами нині, в довгостроковому періоді можуть цю перевагу втратити, поступаючись зарубіжним конкурентам.

У теорії та практиці міжнародних економічних відносин концепція міжнародної конкурентоспроможності базується на системі оцінок порівняльних переваг національних економік за складним переліком індикаторів, що відображають вплив ключових факторів на різні аспекти економічної діяльності на макро- та макрорівнях [1].

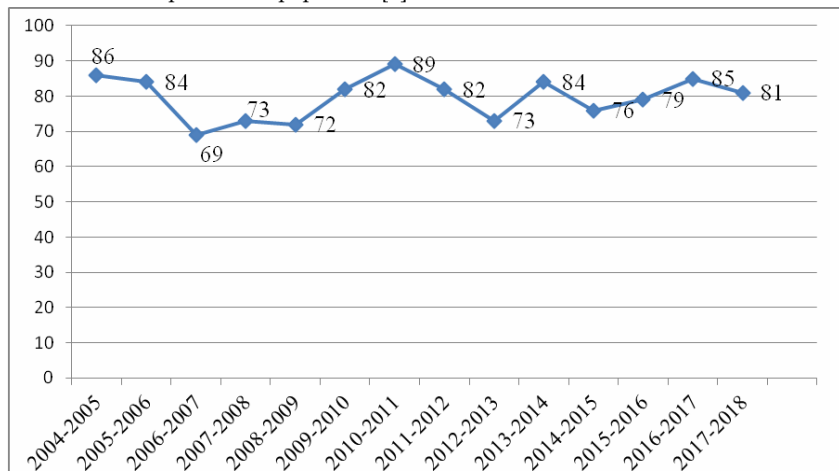

Рис. 1. Позиція України в рейтингу країн світу за Індексом глобальної конкурентоспроможності.

Складено автором за матеріалами [4].

Найбільш відомим та впливовим серед досліджень міжнародної конкурентоспроможності країн визнано дослідження Всесвітнього економічного форуму (ВЕФ). Враховуючи постійний прогрес теоретичних і прикладних економічних досліджень, методологія, яка використовується ВЕФ для оцінки конкурентоспроможності країн, з часом неминуче еволюціонує. Останнім кроком у цій еволюції став індекс глобальної конкурентоспроможності (ІГК), який був розроблений у співпраці з професором Хав'єром Сала-І-Мартіном з Колумбійського Університету та вперше представлений у 2004 році. Відтоді ІГК став головним індексом ВЕФ для вимірювання національної конкурентоспроможності. ІГК був розроблений для оцінки потенціалу зростання країн у середньостроковій та довгостроковій перспективі, з огляду на поточний рівень розвитку та з усвідомленням того факту, що конкурентоспроможність – «це набір інституцій, політик і факторів, які визначають рівень продуктивності країни» [2].

Оскільки Україна прагне бути активним учасником міжнародних економічних відносин та побудувати конкурентоспроможну модель економіки, то аналіз позицій нашої держави у міжнародних рейтингах є надзвичайно важливим елементом у досягненні даної мети. За допомогою досліджень ВЕФ, вдалося встановити певну тенденцію, характерну для України [3].

У середньому у рейтинг Україна перебувала біля 80 місця (від найкращого 69 місця у 2006-2007 рр. до найгіршого 89 місця у 2010-2011 рр.).

Згідно з останнім дослідженням ВЕФ, проблемами міжнародної конкурентоспроможності України визначено: інфляцію, корупцію, політичну нестабільність, високе податкове навантаження та складність податкового законодавства, нестабільність урядів, ускладнений доступ до фінансів, неефективну державну бюрократію, регулювання валютного ринку. Крім цього, на слабку конкурентоспроможність України впливає недостатня освіченість працівників, обмежувальне регулювання ринку праці, невідповідна якість інфраструктури, злочинність та крадіжки, низька якість охорони здоров'я.

Сильними сторонами конкурентоспроможності України на сьогодні залишаються: високий загальноосвітній рівень населення; гнучкий та ефективний ринок праці; великий обсяг внутрішнього ринку та зовнішньої торгівлі; висока здатність до інновацій; якість науково-дослідних установ; наявність вчених та інженерів. При подальшому реформуванні економіки України з метою підвищення її конкурентоспроможності слід враховувати, що зазначені чинники мають залишатися основою для майбутнього зростання [5].

Стратегічні пріоритети України щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності повинні відображатись у системі поступових кроків адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів. Основним механізмом підвищення конкурентних переваг України є здійснення внутрішніх реформ та трансформація векторів зовнішньоекономічної політики. Також зусилля держави слід спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дозволить реалізувати наявний інноваційний та людський потенціал та стане передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності України у світових рейтингах [6, с. 89].

Таким чином, підвищення конкурентоспроможності – довго-тривалий процес, що потребує прогресу у багатьох сферах і готовності відповідних зацікавлених сторін мобілізувати ресурси, час та зусилля на тривалий період. Для підвищення міжнародної конкурентоспроможності Україні необхідно продовжити реалізовувати системні заходи, побудовані на вже існуючих потужних конкурентних перевагах, та нівелювати вплив негативних чинників.

Література: 1. Вертелева О. Фактори міжнародної конкурентоспроможності України [Електронний ресурс / О. Вертелева] // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2016. – № 3. – С. 33–48. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vknteu_2016_3_4. 2. Маргарета Дрзенік Хану. Оцінка продуктивності країн та регіонів: Індекс глобальної конкурентоспроможності [Електронний ресурс] / Маргарета Дрзенік Хану, Террі Гейгер. – Всесвітній економічний форум. – Режим доступу: http://www.feg.org.ua/docs/metodologia2010_UKR.pdf. 3. Стройко Т.В. Сучасний рівень конкурентоспроможності України: проблеми та перспективи [Електронний ресурс] // Стройко Т.В., Мердич О.М. // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2015. – № 8. – С. 798–801. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/265.pdf>. 4. The Global Competitiveness Report 2004-2017 [Електронний ресурс]. – The World Economic Forum. – Режим доступу: <https://www.weforum.org/>. 5. Марченко І. С. Міжнародна конкурентоспроможність України в європейському конкурентному просторі: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. економ. наук: спец. 08.00.02 світове господарство і міжнародні економічні відносини / Марченко Іван Сергійович. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2018. – 23 с. 6. Охота В. І. Конкурентоспроможність України на світовій економічній арені [Текст] / В. І. Охота // Економічний аналіз: зб. наук. праць / Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль: Видавничо-поліграфічний центр Тернопільського національного економічного університету “Економічна думка”, 2015. – Том 19. – № 1. – С. 84–90.

УДК 338.486

Шульга Н. В.

ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ В МІЖНАРОДНОМУ ТУРИЗМІ

*Харківський національний університет В.Н. Каразіна
Науковий керівник: ст. викл. Шамара І.М.*

Панування глобалізаційних тенденцій у процесі розвитку міжнародних економічних відносин стає характерним на початку ХХІ ст. Світовий ринок товарів і послуг перетворюється в єдиний економічний простір. Йому притаманний розвиток окремого сегмента, який стає відповідним наслідком ефективності процесів інтернаціоналізації, транснаціоналізації та міжнародної кооперації.

Завдяки високій динаміці розвитку сфера туристичних послуг посідає особливе місце у структурі світової торгівлі та відноситься до найбільших галузей світу. Туристичні послуги, які все більш користуються попитом у світі, залишили позаду інші товари, які формували структуру міжнародної торгівлі до останнього часу. Кожного року в галузі туризму зайнято все більше людей. Для значної кількості жителів планети туристичні подорожі стають основним видом відпочинку. Значущі зміни, що відбуваються в галузі інформаційних та телекомунікаційних технологій, які сприяють по-

кращенню ефективності та вдосконаленню роботи туристичних компаній, й розвиток засобів транспорту й комунікацій роблять туризм більш доступним для населення [2]. У туристичному бізнесі активно використовуються можливості Інтернету, розвивається торгівля послугами в онлайн режимі. Яскравим прикладом використання новітніх інформаційних і телекомунікаційних технологій в туризмі є глобальні комп'ютерні системи бронювання туристичних послуг – від попереднього замовлення місця в готелі до авіаційних перельотів, переїздів залізницею, придбання пакетних турів (пекідж-турів), до бронювання квитків на футбольний матч або концерт в країні-дестинації й оренді автомобілів. Серед таких систем найбільш відомими є «Амадеус» (Amadeus Global Travel Distribution) і «Галілео» (Galileo) Цьому також сприяють інтенсифікація глобалізаційних тенденцій у світовому розвитку, підвищення ступеня економічної й політичної «відкритості» держав і спрощення формальностей, пов'язаних із транскордонними переміщеннями людей [1].

Інтеграційні процеси, які є частиною глобалізаційних процесів, в останні роки охопили міжнародний туризм. Розвиток міжнародного туристичного бізнесу характеризується встановленням моделей партнерської взаємодії, укладанням франчайзингових контрактів та контрактів на управління. Фактор укладання угод франчайзингу стає визначальним у становленні таких відомих компаній, як «Холідей Корпорейшн», «Шератон», «Хілтон». Сьогодні найбільшими компаніями, що працюють за договором франчайзингу, у готельній сфері вважаються «Hospitaliti Franchise System», «Choice Hotels International», «Holiday Inn Worldwide». У сфері ресторанного бізнесу – «McDonald's», «Burger King», «Kentucky Fried Chicken», «Pizza Hut» [3].

Перехід міжнародного туризму до глобального етапу свого розвитку був викликаний специфікою ринкової кон'юнктури конкретного історичного етапу. Так як великі туристичні компанії прагнули зменшити собівартість туристичного пакета й підвищити гарантії надання туристичних послуг вищої якості; а також збільшення привабливості туристичного бізнесу для інвесторів внаслідок масового характеру міжнародного туризму й зростання ефекту масштабу в ньому.

Глобальний міжнародний туризм можна визначити як соціально-економічне явище, що залежить не тільки від внутрішньодержавних, а й від зовнішніх факторів, зміст яких визначається глобальним світовим співтовариством, члени якого пов'язані один з одним у всіх сферах громадського життя, включаючи економіку, політику, ідеологію, культуру, соціальну сферу, екологію, безпеку.

В умовах глобалізації фактори зовнішнього середовища туристичного ринку умовно класифікуються на глобальні й місцеві, причому роль перших як фактору розвитку в'їзного туризму в приймаючому регіоні найбільш

значима. Поява глобальних факторів міжнародного туристичного ринку (капітал, світові бренди, технології, можливості впливу на свідомість споживачів) призвела до того, що жодна національна туристична економіка незалежно від її розмірів і рівня розвитку не може стати самодостатньою, виходячи з наявних факторів виробництва, не враховуючи пріоритети й норми поведінки основних учасників світогосподарської діяльності (у тому числі, туристичних ТНК і наднаціональних туристичних об'єднань і асоціацій).

Міжнародний туризм впливає на такі ключові сектори економіки, як транспорт і зв'язок, торгівля, будівництво, сільське господарство, виробництво товарів народного споживання, виступаючи своєрідним каталізатором соціально-економічного розвитку. Він забезпечує зайнятість понад 270 млн. осіб, тобто кожної дев'ятої у світі людини, що працює [5]. Про роль туризму у сучасному світовому розвитку свідчать наступні цифри. За даними Світової туристичної організації (ЮНВТО) і Міжнародного валютного фонду, туризм із 1998 р. зайняв перше місце у світовому експорті товарів і послуг, залишивши позаду автомобільну промисловість, виробництво хімічних продуктів, продуктів харчування, комп'ютерів і палива. Іншими словами, як ми вже відзначали, туристичний продукт став товаром, що реалізується у світі найактивніше. Середні темпи зростання туризму склали за останні 35 років понад 7% на рік, що набагато вище середньорічних темпів зростання світової економіки в цілому. За прогнозами ЮНВТО, у найближчі десятиліття динаміка зростання туризму збережеться. До 2020 р. кількість міжнародних туристичних прибуттів повинна зрости більш ніж удвічі відносно 2000 р., ще більшою мірою – в 4 рази повинні збільшитися доходи від туризму. На період з січня по серпень 2017 року було зареєстровано 901 млн. міжнародних туристичних прибуттів, що склало на 56 млн. більше, ніж за той самий період у 2016 році. За даними ЮНВТО значний ріст спостерігався в Африці (+9%) та Європі (+8%), за ними слідували Азія та Тихоокеанський регіон (+6%), Близький Схід (+5%) та Американський регіон (+3%) [4].

В умовах постіндустріалізації світової економіки й посилення процесів глобалізації економічного, політичного, культурного й соціального просторів міжнародний туризм стає однією із провідних галузей, що динамічно розвиваються, у світовому господарстві й є важливим сегментом світового ринку. Сучасний міжнародний туризм відіграє значну роль у формуванні ВВП багатьох країн світу, є джерелом створення додаткових робочих місць і забезпечення зайнятості населення, сприяє валютним надходженням та оптимізації зовнішньоторговельного балансу. Міжнародний туризм впливає на такі ключові галузі, як сільське господарство, будівництво, транспорт, зв'язок, виробництво споживчих товарів і виступає своєрідним каталізатором розвитку всього світового соціально-економічного простору.

Міжнародний туризм із самого початку свого виникнення перебуває в авангарді глобальних тенденцій – як вид діяльності він припускає обов'язкове залучення у виробничий процес факторів різної державної приналежності, вимагає створення єдиного інформаційного, правового, культурного поля. Наостанок зауважимо, що внаслідок своєї неоднозначності та багатогранності визначення всіх взаємозв'язків і взаємозалежностей у проблемі виокремлення глобалізаційних трендів розвитку міжнародного туризму об'єктивно вимагає проведення подальших комплексних досліджень.

У сучасних умовах глобалізація міжнародного туризму перетворилася в одну із ключових його характеристик, якісно новий етап розвитку світового туристичного ринку, що в цілому відповідає умовам світогосподарського розвитку. Основними компонентами глобалізації міжнародного туризму можна назвати розширення інтернаціональних економічних зв'язків у туристичному виробництві, зростання інтернаціоналізації факторів туристичного виробництва (за допомогою збільшення прямих і портфельних закордонних інвестицій, обміну знаннями й технологіями, зняття міграційних обмежень і т. д.), поширення ТНК у туристичному бізнесі (характерними рисами яких є взаємозамінність і взаємозалежність організаційної структури, їхня орієнтація на інформаційні ресурси, на ринки з високим рівнем споживання).

Література: 1. Воскресенский В.Ю. *Международный туризм [текст]* / В.Ю. Воскресенский. – М.: Изд-во ЮНИТИ-ДАНА, 2008. – 400 с.; 2. Кротенко, Ю.И. *Стратегия развития международного туризма в свете процессов глобализации: монографія [Текст]* / Ю.И. Кротенко. – Кишинев: УЛИМ, 2009. – 313 с.; 3. Шамара І.М. *Інтеграційні процеси в управлінні підприємств туристичної галузі* / І.М. Шамара // *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. – № 1144 Серія «Міжнародні відносини. Економіка. Країнознавство. Туризм». – Випуск 3 – Харків, 2015. С. 179-181; 4. Офіційний сайт ЮНВТО [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://media.unwto.org/>; 5. *Trends and issues in global tourism 2010* / Roland Conrady, Martin Buck, editors. – Berlin: Springer, 2011. – 251 p.

УДК 339.923:061.1ЄС]:332.1(477.54/62)

Яндюк А. І.

ОСНОВНІ ВЕКТОРИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ЄВРОРЕГІОНУ «СЛОБОЖАНЩИНА»

*Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна
Науковий керівник: к.політ.н., доц. Панасенко Г.С.*

В епоху глобалізації значення кордонів набуває все більшої формальності. Лідери домінуючих держав розуміють, що перехід до єдиного торгового

простору та зменшення тиску на транскордонний розвиток підвищують темпи зростання економіки. Саме це призвело до виникнення в Європейському Союзі такого феномену, як єврорегіон, що є суто європейською формою міжнародної інтеграції, яка базується на співпраці двох чи більше територіальних областей, розташованих у прикордонних районах[2, с. 19].

Саме через те, що глобалізація і регіоналізація в сучасному світі є чи не найбільш актуальними поняттями, створення єврорегіонів як моделей тісного економічного, культурного, соціального співробітництва є важливим кроком у всебільшій інтеграції. Розгляд динаміки розвитку окремо взятого регіону, в даному випадку – єврорегіону «Слобожанщина», є актуальним, оскільки дає змогу аналізувати його сучасний стан, перспективи та доцільність розвитку певних галузей, задля прогнозу ситуації у єврорегіоні в майбутньому.

Мета роботи – дослідження динаміки розвитку регіону в 2003–2018 роки: основні події та проекти, фактори, що сприяють або гальмують розвиток єврорегіону.

Цю тему досліджували такі вчені, як Черномаз П.А., Голіков А.П., Грицак Ю.П., Алмазов Р.А., Станчев М.Г. та ін. Деякі з них, наприклад Голіков А.П. та Станчев М.Г., безпосередньо брали участь у створенні єврорегіону «Слобожанщина».

Єврорегіон «Слобожанщина» є сумісним україно-російським проектом, мета якого – забезпечення кращого функціонування торгівлі між двома державами, розвитку економіки та інфраструктури. Стосунки між Харковом та Білгородом завжди були тісними. Історично ці території споріднені, проте державний кордон, що розмежовує їх, є лише гальмом розвитку та погіршує співпрацю, ставши однією з причин створення єврорегіона «Слобожанщина» [4, с. 1].

У своїй роботі єврорегіон керується Декларацією про транскордонне співробітництво, Європейською рамковою конвенцією про транскордонне співробітництво, а також Конституціями України, Російської Федерації та багатьма договорами про співробітництво між цими державами [4, с. 1].

У 2003 році єврорегіон ставить перед собою мету – досягнення найбільшого співробітництва у сферах бізнесу, культури, науки, транспорту, туризму, екології та торгівлі [6].

Розвиток малого та середнього бізнесу є одним з пріоритетних завдань Європейського Союзу. Він максимально підтримується владою, як матеріально, так і нематеріально, бо покращує соціальний стан населення, знижує рівень безробіття та фінансового забезпечення населення. Саме тому з 2003 по 2014 роки на базі єврорегіону функціонував Фонд підтримки малого та середнього бізнесу. В контексті європейського розвитку подібний проект є важливим та раціональним, бо полегшує умови ведення бізнесу на цій те-

риторії та стає ще одним кроком не тільки до європейської інтеграції, а й до покращення економічного становища регіону [1, с. 3].

Великі перспективи мають молодіжні проекти. Розвиток молоді як найбільш соціально активної групи суспільства, її творчого потенціалу, є одним із пріоритетних завдань, тому що в майбутньому це значно підвищить кількість висококваліфікованих кадрів, що рухатимуть економіку вперед. Наразі на базі євворегіону функціонує «Школа міжрегіонального прикордонного співробітництва», що допомагає молодим людям зсередини пізнати модель функціонування прикордонного співробітництва з подальшою можливістю працевлаштування у цій сфері [3, с. 116]. Подібний хід є раціональним, бо значно покращує імідж регіону. Залучення молоді до проекту є запорукою його успішного функціонування в майбутньому.

Проте євворегіон «Слобожанщина» спроможний реалізувати не лише цей проект, до якого буде залучена молодь. Він має потенціал для здійснення культурних проектів. Різноманітні фестивалі, акції, із залученням партнерів зроблять внутрішні відносини євворегіону тіснішими, що полегшить подальшу транскордонну співпрацю. Такі проекти матимуть більшу сумарну аудиторію через більшу площу розповсюдження інформації. Також збільшиться якість їх реалізації через можливу матеріальну та нематеріальну підтримку (грошові інвестиції, реклама, залучення інших людей до реалізації проекту тощо).

Окреме місце посідає наукова співпраця. З 2003 року почав своє функціонування Прикордонний білорусько-російсько-український університетський Консорціум. Його головною метою є координація зусиль вищих навчальних закладів для покращення якості вищої освіти. За даними офіційного сайту євворегіону, Рада ректорів Консорціуму сфокусувала роботу на чотирьох пріоритетних наукових напрямках, що будуть фінансово підтримуватись не лише місцевою, а і європейською владою. У 2008 році була підписана Білгородська декларація по відкритому доступу до наукових знань та культурної спадщини на пострадянському університетському просторі. Цей документ полегшив обмін знань та досвіду між науковцями регіону [6]. Раціональним було би створення наукових конференцій та форумів для вчених. Кооперація науковців, обмін знаннями та досвідом допомогли б досягти основної цілі та покращити якість вищої освіти та розвиток технологій як в Харківській, так і в Білгородській областях.

Важливе місце посідає галузь, розвитку якої євворегіон міг би сприяти чи не найбільше, – туризм. Наразі для її розвитку прикладається мало зусиль. З 2004 року на базі євворегіону функціонує лише проект розвитку сільського туризму Білгородської області [6]. Рекреаційні можливості туристичної галузі мають значно більший потенціал, ніж реалізовується зараз. Створення музейних турів, екскурсій до заповідників Харківської та Білго-

родської області, сумісних рекреаційних проектів на берегах Сіверського Дінця могли б підняти туристичний імідж регіону та зробити його популярнішим на регіональному рівні. Як наслідок – додатковий прибуток.

На жаль, починаючи з 2014 року, співпраця у рамках єврорегіонів за участю Російської Федерації, до яких входить не тільки «Слобожанщина», а й «Донбас» і «Ярославна», не отримує фінансування фондів ЄСП та Європейського фонду регіонального розвитку [5, с. 18]. Для їх розвитку не закладається коштів, через що співпраця майже зупинилася. Також на офіційному сайті Харківської ОДА відсутня інформація про активність єврорегіону «Слобожанщина» з 2014 року [7]. Хоча у 2017 році створена громадська організація «Незалежний Центр Розвитку Єврорегіона Слобожанщина», яка має на меті розробляти проекти розвитку цього регіону, наразі про її ефективність важко говорити, бо жодного досі не було запропоновано.

І хоча сьогодні єврорегіон «Слобожанщина» не функціонує, проте його ресурси мають значний потенціал. Причини цього криються в політичній напруженості між Україною і Росією та безпосередній його близькості до зони проведення АТО. Це фактично зупинило розвиток єврорегіону. Проте із завершенням конфлікту між двома державами єврорегіон «Слобожанщина» має всі можливості для подальшого інтенсивного розвитку.

Література: 1. Алмазов, Р.А. Роль и место малого и среднего бизнеса в экономике стран Европейского Союза: дис. канд. экон. наук: 08.00.14 / Руслан Азаматович Алмазов; – М., 2004. – 212 с.; 2. Грицак, Ю.П. Структура системи транскордонного співробітництва / Ю.П. Грицак // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції 17 квітня 2010 року. – Харків: ХНУ ім. Каразіна, 2010. – 18 с.; 3. Никитенко И.А. Молодежная политика в Европейском союзе: современное состояние / И.А. Никитенко // PolitBook-журнал политической науки. – М., 2014. – С. 113; 4. Черномаз П.А. Развитие сотрудничества в еврорегионе «Слобожанщина»: история, состояние и возможности повышения эффективности / П.А. Черномаз // Українсько-російське порубіжжя: стан та перспективи співробітництва: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції 15 листопада 2013 р. – Х.: ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2013. – С. 52-56; 5. Черніков Д. Регіональна політика та Угода про асоціацію між Україною та ЄС / Д. Черніков, Р. Хорольський, О. Синьоокий // – К., 2015. – С. 18-22; 6. Информационный портал Межрегионального приграничного сотрудничества [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://euroregion.ru>; 7. Харьковская областная государственная администрация [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://kharkivoda.gov.ua/ru>.

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СВІТОВОГО ГОСПОДАРСТВА
І МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН
Матеріали XIII науково-практичної конференції
молодих вчених 30 березня 2018 року**

Українською, російською та англійською мовами
Текст подається в авторській редакції

Відповідальний за випуск: Касьян С.А.
Оригінал-макет: Грицак Ю.П.

Видавництво ХНУ імені В.Н. Каразіна
Підписано до друку 01.03.2018. Формат 60×84/16.
Умовн.-друк. арк. 19,0. Наклад 100 прим.

Надруковано: ХНУ імені В.Н. Каразіна
61022, Харків, пл. Свободи, 4, тел. 705-24-32
Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 3367 від 13.01.2009